

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KIZIL
AJAN

"İSTİHBARAT SAVAŞLARI"

KIM
PHILBY

KIZIL AJAN

"İSTİHBARAT SAVAŞLARI"

KIM PHILBY

ilgikültürsanat

Yayın No: 154

KIZIL AJAN

"İstihbarat Savaşları"

Kim Philby

Genel Yayın Yönetmeni / Ahmet İzci

Çeviren / Gaye Yavuzcan

Yayına Hazırlayan / Mehmet Mert Çam

Kapak Tasarım / Yunus Karaaslan

İç Tasarım / Çelebi Şenel

Baskı - Cilt / Matsis Matbaa Sistemleri

Tevfikbey Mahallesi Dr. Ali Demir Caddesi No: 51

Sefaköy/İstanbul Tel: 0212 624 21 114

1. Baskı: 2019

İstanbul, 2019

ISBN: 978-605-2022-84-9

T. C. Kültür Bakanlığı Sertifika No: 40345

© İlgi Kültür Sanat Yayıncılık Ltd. Şti. 2018

İlgi Kültür Sanat Yayıncılık

Çatalçeşme Sokak. No: 27/7

Cağaloğlu / İSTANBUL

Tel: 0212 526 39 75

www.ilgikultur.com

e-mail: info@ilgikultur.com

KIZIL AJAN

“İstihbarat Savaşları”

KIM PHILBY

Çevirmen:

Gaye YAVUZCAN

ilgi kültür sanat

KISALTMALAR LİSTESİ

CUSS	Cambridge Üniversitesi Sosyalist Topluluğu.
SIS	Gizli İstihbarat Servisi (MI6).
MI5	Britanya Askeri İstihbaratı'nın Karşı Casusluk Birimi : Güvenlik Servisi Genel Müdürlüğü'nün Genel Adı.
SOE	Özel Operasyon Dairesi.
PWE	Politik Savaş Dairesi.
GC&CS :	Hükümet Kod ve Şifre Okulu.
ACSS	Gizli Servis Başkan Yardımcısı.
BSC	Britanya Güvenlik Koordinasyonu.
SCI	Özel Karşı İstihbarat.
OSO	Stratejik Operasyonlar Bürosu.
OPC	Politika Koordinasyonu Bürosu.
OSS	Stratejik Servisler Bürosu (USA). SIS'in Amerikan karşılığı.
NKVD	(Narodnyi Komissariat Vniutrennikh Del)- İçişleri Halk Komiserliği.
GB	SSCB'nin Devlet Güvenlik Servisi.
GUR	Sovyet Askeri İstihbaratı.
Abwehr	Alman Askerî İstihbaratı.
RSS	Telsiz Güvenlik Servisi.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar Listesi	4
Editörün Notu.....	7
1989 Baskısına Önsöz.....	9
Kim Philby	15
Önsöz	19
Sunuş	21
Isınma Turu: İdam Mangasının Esintisi	29
1 - Gizli Servise Girişim	33
2 - Soe'nin İçinde Ve Dışında.....	49
3 - "Eski Bir Örgüt"- SIS	67
4 - Britanya Ve Müttefik İstihbarat Bloğu	91
5 - Sürekli Yükselişte	111
6 - Hayata Geçirme	123
7 - Savaştan Barışa.....	133
8 - Volkov Olayı	151
9 - Korkunç Türk	161
10 - Aslanın İni	177
11 - Şiddetli Bir Sağanak	193
12 - Büyük Sorgu	206
13 - Bulutlar Dağılıyor	223
Son Söz: Başardım.....	233
Philby'nin Kariyer Kronolojisi	238

EDİTÖRÜN NOTU

KİM PHILBY’NİN hayat hikayesinin yankıları Türkiye’de Soğuk Savaş yıllarına rastlaması sebebiyle Avrupa’daki kadar derinden hissedilmemiştir. Anılarının uzun yıllar Türkçeye tercüme edilmemesinde onun İngiliz istihbaratında görevli iken yirmi yıl aşkın bir süre Sovyetler lehine casusluk yapması etkili olmuştur.* Bunun yanı sıra istihbarat konusundaki genel ilgisizlik Türkiye’nin de içinde olduğu bu gizli oyunun bir kısmını “*ilk elden kaynaklarla*” aydınlatan bu eserin yayımlanmasını geciktirmiştir. Halbuki Philby’nin ayrı bir başlık altında kaleme aldığı Türkiye’deki faaliyetleri, Soğuk Savaş’ın hemen başında, her ne kadar oryantalist ifadeler içermesine rağmen, Türkiye’nin durumu hakkında ciddi emareler sunmaktadır. Yine “*Kim Philby*” aile bağları nedeniyle Türkiye’yi yakından ilgilendiren birisidir. Babası John Abdullah Philby Birinci Dünya Savaşı sırasında Mekke Şerifi Hüseyin’e verilen İngiliz desteğinin mimarıdır. Osmanlı İmparatorluğu’na karşı Haziran 1916’da patlak veren Haşimi Ayaklanması’nı Gertrude Bell ile organize etmiştir. Ardından İbni Suud’a yakınlaşarak onun “*dış politika*”

* Soğuk Savaş yıllarında Sovyetler Birliği’nin sadece İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nde değil, Batı periferinin son kalesi ve sınır komşusu olan Türkiye’de de benzer bir yapılanmaya gitmiş olması muhtemeldir. (E.N.)

danışmanı olmuş ve İngilizlerin Arap politikasının Vehhabîlik eksenine kaymasına katkı sağlamıştır.

1930 yılında “Müslüman” olan ve uzun yıllar Suudi Arabistan’da yaşayan babası ile ilişkisine de eserinde değinen Kim Philby onun hayat-kariyer tercihi üzerindeki etkisini sorgulayarak her ikisinin Doğu’ya karşı bakış açılarındaki yapısal farklılıkları açıkça dile getirmiştir. Eserde göze çarpan diğer husus Amerikan-İngiliz istihbarat servisleri arasındaki ilişkidir. Philby, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ibrenin Amerika Birleşik Devletleri lehine dönmesini bizzat yaşadıkları vasıtasıyla adım adım takip edebilmiştir. Yine onun gibi Sovyetler Birliği’ne angaje olan Guy Burgess-Donald Maclean’ın firarlarını ve yıllar süren sorgulamalardan sonra kendisinin “kurtuluşunu” hikayelediği kısım bugün İngiltere ve Rusya arasındaki “İstihbarat Savaşı”nın tarihi arka planını göz önüne sermektedir.

Philby’nin istihbaratçı kimliği hasebiyle üstü kapalı olarak anlattığı olayları, satır aralarında gizlediklerini ya da bahsettiği kişi ve kurumları tam olarak anlayabilmek için İkinci Dünya Savaşı ve erken dönem Soğuk Savaş literatürüne hâkim olmak büyük bir kolaylık sağlayacaktır. Lakin okurun bu hususta karşılaşacağı zorlukları aşmasına yardımcı olabilmek için, anıların orijinaline zarar vermeden çeşitli bilgi notları ve açıklamalar dipnotlar vasıtasıyla esere ilave edilmiştir.

Philby’nin deyimiyle onun “Sessiz Savaşı”, istihbarat dünyasının esrarlı doğasını tüm çarpıcılığıyla ortaya koymakla birlikte geçmişi idrak ederek bugüne hak ettiği mânayı verebilmemiz açısından büyük önem arz etmektedir.

Mehmet Mert Çam

Büyükada / Nisan 2018

1989 BASKISINA ÖNSÖZ

MAYIS 1988'DEKİ ölümünden kısa bir süre önce, Kim Philby'nin misafiri olarak Moskova'da altı gün geçirdim. Onunla yirmi yıl boyunca mektuplaşmamıza rağmen bu ilk karşılaşmamızdı. Birbirimizle yazışmaya 1968'de *Sunday Times*'ın "*Philby, The Spy Who Betrayed a Generation*" (Bir Nesle İhanet Eden Ajan) kitabını yayınlamasından hemen sonra başlamıştık. Birbirimize yılda bir iki mektup gönderir ve daha çok Fleet Caddesi¹ dedikodularından, onun tanıdığı gazetecilerden ve ayrıca Britanya siyasetinden, yeni çıkan kitaplardan, yirminci yüzyıl hayatından söz ederdik. Mektupları sohbet tarzında, bilgilendirici ve genellikle de eğlendirici idi. Yıllar geçtikçe ona, hayatı, bakış açıları, ihaneti hakkında konuşmak üzere benimle görüşmesi için baskı yapmaya başladım. Bir mektubumda, şöyle dedim:

"Burada sizin hakkınızda çok az bilgiye sahip olan ama bildikleri kadarıyla sizden etkilenen bir nesil var. Bunun kanıtı olarak size Observer'ın genç Britanyalıların idolü olan Julie Burchill'e ilişkin bir haber kupürünü gönderiyorum. Burchill sizin kahramanı kabul ettiği iki insandan biri olduğunuzu belirtiyor; siz ve Graham Greene. Sizinle, şahsınız ve amilleriniz üzerine geniş çaplı bir

---

1 Fleet Caddesi: O dönemde Londra'nın tüm gazetecilik faaliyetlerini yapıldığı cadde. (E.N.)

görüşme yapmamız gerektiğini düşünüyorum. Bu görüşme BBC tarafından bütün dünyada gösterilmek üzere Moskova'da kaydedilebilir. BBC Batı'ya Sovyetler Birliği'ndeki hayatı anlatan Yoldaşlar dizisi için bu fikre hevesle yaklaşıyor."

Philby'nin razı olacağını pek ummuyordum. Bana kendisinin çok fazla teşhir edildiğini düşündüğünü söylemişti. Zira onun hakkındaki bir televizyon dizisi elli iki ülkede gösterilmişti, Londra'da bir oyun dört ay sahnelenmişti, bir Hollywood filmi için tasarılar mevcuttu ve onun hakkında birkaç kitap ile yüzlerce gazete makalesi pek çok ülkede yayımlanmıştı. Philby'nin dediğine göre Moskova'daki posta kutusunu ne zaman açsa, onunla bir görüşme talep eden, kitap eleştirisi yazmasını, babasının kitaplarından birine yeni bir önsöz kaleme almasını ya da BBC radyosunda vatanseverlik üzerine bir tartışmaya katılmasını isteyen en az bir mektup buluyordu. Bana, *"Amerika'ya iltica edenlerden birine gitseler daha iyi olur"*, demişti. Hiçbir casusun medyada olma gibi bir gereksinimi olur muydu?

Philby beni televizyona pek sıcak bakmadığı konusunda da uyarmıştı: *"Görsel haberciliğe, televizyona karşı mesafeliyim."* Ama Philby'den Londra'da yaşayan oğlu John aracılığıyla bir mektup aldım. Televizyonu sevmemesine rağmen, *"sadece Knightley ve onun not defteri"* nin ayrı bir yerde olduğunu söylüyordu.

Bunun peşini bırakmamaya ve şansımı denemeye karar verdim. Ziyaret için bulunduğum Hindistan'dan Philby'ye Kasım ayında komünist devrimin yetmişinci yıldönümü kutlamalarını izlemek için Moskova'da olacağımı bildirdim. Mektuba seyahat programımı da ekledim ve eğer kendisini iyi hissederse, zira bir süredir rahatsızdı, belki de bir içki içmek için buluşabileceğimizi yazdım. Orada bulunduğum zaman zarfında ondan bir telefon gelmesini bekledim ama ne yazık ki bu olmadı.

Londra'ya döndüğümde ondan gelen bir mektup beni bekliyordu. Görünüşe göre Hindistan'dan gönderdiğim mektubun ona ulaşması altı haftayı bulmuştu. Philby, *"Birlikte bir içki"*

teklifiniz bana çok geç ulaştı”, diye yazıyordu, “Ama eğer hala ilgileniyorsanız yakın bir gelecekte yüz yüze bir görüşme şansımızın olması mümkün.”

Bunu karşılıklı gönderilen telgraflar izledi ve bu telgraf trafiği, Philby’nin beni ve eşimi 1988 Ocak ayının ikinci yarısında Moskova’ya davetiyle son buldu. Elimizde vizelerimiz ve valizimizde Philby için İskoç viskisi ile 18 Ocak’ta Sovyetler Birliği’ne uçtuk. Orada olanlar John Le Carré’in casus romanlarının ilk sayfaları gibiydi. Havaalanından bir intourist² arabası çamurlaşmış karlı yollardan geçerek akşamüstü trafiğinde bizi Belgrad Otel’ine götürdü. Giriş yapmamızdan yirmi dakika kadar sonra Philby aradı: Bir “komşusu” bizi almaya gelecek ve yemek için onun evine götürecekti.

“Komşu” kaba siyah bir deri palto giymiş olan, iri yarı KGB ajanı Vladimir idi. Philby ile bütün buluşmalarımıza bizi o götürdü. Kısa bir araba yolculuğunun ardından, Philby Kızıl Meydan’ı gören bir yerde oturuyordu, Moskova’daki en iyi dairelerden birinin kapısını çalıyorduk. İçeriden gözlendiğimiz kısa bir andan sonra, işte, asrın casusu karşımdaydı. Düşündüğümünden daha genç ve daha sağlıklı görünüyordu. Gülümseyerek elini uzattı. Cana yakın İngiliz misafirperverliğiyle paltolarımızı ve kürk şapkalarımızı aldı. Bize kabul odasını gösterirken “*Şöyle geçelim genç adam!*”, dedi ve ekledi “*Lütfen rahatınıza bakın. Şimdi, ne içmek istersiniz?*”

Devam eden altı gün boyunca, dairesinde ve güvenli bir Gürcü restoranında, hiç susmadan konuştuk. Gündüzleri KGB için çalışmak zorundaydı, bu yüzden akşam saat beş gibi onda oluyordum. Yemekten önce birkaç saat konuşuyorduk. 1971’de evlendiği dördüncü eşi, etkileyici bir Rus kadını olan Rufa’nın hazırladığı yemeğin ardından, gece yarısı gibi Vladimir beni otele bırakana dek konuşmayı sürdürüyorduk.

2 Intourist: 1929 yılında Josef Stalin tarafından kurulan ve ülkeye gelen yabancı turistleri gözetleme amacıyla istihbarat görevlilerinin çalıştığı seyahat acentesi. (E.N.)

“*Sessiz Savaş*” konusuna oldukça erken girdik. Philby’in bana anlattıkları 1963 yılında Moskova’ya iltica ettikten sonra KGB’ye verdiği bilgileri içermektedir.

KGB onun sağlık problemlerini fark eder etmez, onu bir daireye yerleştirmiş, Beyrut’tan şahsi eşyalarının gönderilmesini ve Britanya’daki ailesinin mali açıdan desteklenmesini sağlamıştı. Ondan sorumlu olan istihbarat memuru, Britanya ve Amerikan istihbarat servisleri ile ilgili hatırladığı ne varsa anlatmasını istemişti. Zira hiçbir şey hatırlamaya ya da kaydetmeye değmeyecek kadar önemsiz ve değersiz sayılmamalıydı. Philby, “*istihbarat subayı olarak bütün hayat hikâyemi, eksiksiz yazdım*”, dedi. “*Hepsi şimdi arşivlerde bir yerlerde.*”

Geçen yıllar boyunca bu kayıtları bir kitap haline getirmesine rağmen bunu yayınlamamaya karar vermişti. Bununla birlikte 1967-8’de “*Sunday Times*” ve “*Observer*” Philby’nin hayatını yazmaya başlayınca, o da KGB’deki patronlarını “*çok daha kapsamlı bir tablo ortaya koyabilmek için*” kendi versiyonunu yayınlamaya izin vermeleri konusunda ikna etti.

Sessiz Savaş, her ne kadar tartışmalı da olsa, Batı dünyasında büyük bir yayıncılık başarısına ulaştı ve CIA ile Britanya Gizli İstihbarat Servisi mensupları dahi, hikâyenin büyük ölçüde doğru olduğunu kabul ettiler.

Kitabın Rusya’da yayınlanması ise 1980’i buldu. Buradaki gelişmeler Philby ve KGB’yi bile şaşırttı. Philby bana eserin “*İki yüz binden fazla sattığını ve tükendiğinde sadece birkaç gün raflarda kaldığını*” söyledi ve ekledi: “*Bu yüzden kendim için fazla kopya ayıramadım. Ayrıca Çekçe ve Bulgarca tercümeleri de var.*”

Philby, Batılı yayıncıları ona, kitabın ön sözünü yazması için Graham Greene’e müracaat ettiklerini söylediklerinde endişelendiğini de zikretmişti:

“*Bana böyle bir fikre karşı herhangi bir şey olup olmadığını sorduklarında, kendi kendime, ‘Aman Tanrım’, dedim. Benden Graham Greene’in yazdıklarını düzeltmemi istiyorlar. Ama onu*

okuduğumda, hayrete düştüm. Ne yaptığımı ve bunu neden yaptığımı çok iyi anlamıştı.”

Sessiz Savaş'ın önsözünde Philby, “*zamanı gelince daha fazlasının takip edeceği*” konusunda uyarıyordu ve yıllar boyu onun, belki de ölümünden sonra yayınlanacak, ikinci bir cilt hazırlamakla meşgul olduğu söylentileri dolaştı. Bunu ona söylediğimde, yeni bir kitap hazırlığında olmadığını söyledi. “*Teknik detaylar dışında işe dair anlatacak başka bir şeyim yok ve onlar da arşivlerde bir yerlerde mevcut. Bütün hikâyeden sıkıldım. Ama Batı başını açıkça hala çok ilgili.*” Konuşmasına ara verip bir bardak votka aldı ve gülümsedi, “*Bunu biliyoruz çünkü mesajlarını okuyoruz.*”

Tarihteki muhtemelen en başarılı casus olan Philby'nin meslek yaşamına ilişkin görüşlerini onun “*Sessiz Savaş*”ında bulabiliriz. Lakin yine de eseri kaleme almasının üzerinden yaklaşık yirmi yıl geçtiği için, ona değiştirmek istediği yerler olup olmadığını sordum. Bana, o zamanlar konuyla ilgili kaynak kitaplara ulaşmanın zor olmasından dolayı eserde bir iki küçükhata bulunduğunu ama bunun dışında her şeyin arkasında olduğunu söyledi. “*Buna yaptığımız her şey de dahil mi?*” diye sordum. “*Kesinlikle!*” yanıtını verdi.

Bu kitap Philby'nin ihanetini ya da bunun boyutlarını tartışmanın yeri değil. Ama şunu düşünün: 1933'te Cambridge'den ayrılmasından itibaren Philby, yüzyılın en büyük olaylarına tanıklık etti ve bazılarının şekillenmesinde rol oynadı. Avrupa'da faşizmin yükselişine karşı savaşmak için ilk işe alınanlardan biriydi ve İspanyol İç Savaşı'nda, İkinci Dünya Savaşı'nda, Soğuk Savaş'ta bulundu. Yirmi bir yaşında safını belirledi ve her ne kadar tereddüde düştüğü zamanlar olsa da, bunu bütün hayatı boyunca sürdürecektik kadar güçlüydü. Bir Graham Green karakterinin dediği gibi, bu belki de yanlış taraftı – ama kanımca bunu sadece tarih söyleyebilir.

Phillip Knightley

KIM PHILBY

BU ASLINDA pek de Philby'nin düşmanlarının beklediği gibi bir kitap değil. Dürüst, iyi yazılmış, sıklıkla eğlendirici ve Burgess ile Maclean'ın kaçışından sonra anlattığı hikâye, hatırlayabildiğim bütün casusluk romanlarından çok daha sürükleyici. Bize çok fazla propagandayla karşılaşmaya hazırlıklı olmamız söylenmişti, ama inançları ve güdülerinin vakur ifadelerini propaganda olarak değerlendirmedığınız sürece, kitapta hiçbir propaganda yer almıyor. Elbetteki nihai son, onun gözünde amaçlarının doğruluğunu da içine almasına rağmen bu, muhtemelen daha üstü kapalı olarak, politikayla ilgilenen çoğu kişinin bakış açısına uygun bir kanaattir. Örneğin D'Israeli ya da Wilson'a göre "*O ülkesine ihanet etti*" – evet, belki de öyle, ama hangimiz ülkeden daha önemli bir şeye ya da birisine ihanet etmedik ki?

Elizabeth döneminde İspanya'nın zaferi için çalışmış pek çok Katolik gibi, Philby de –bir kez inandı mı, inancını insan hatalarından kaynaklanan haksızlıklar ya da acımasızlıklar yüzünden kaybetmek istemeyen bir adamın bağnazlığıyla– yargılarının doğruluğuna kesinlikle emindi. Kaç Katolik içtenlikle Engizisyon Süreci'nin uzun kötü günlerine gelecek umuduyla katlanmak zorunda kalmıştır? Politik hatalarına da bazı liderlerinin yaptığı kötü işler onun inancına etki etmeyecekti. Eğer

bugün bir Torquemada³ olsaydı, o elbet bir gün bir Papa XXIII. John'un ortaya çıkabileceğini yüreğinde hissedebilirdi. Philby, *"Otuzlu yaşlarımda komünist bakış açısını benimsemem çok şaşırtıcı olmamalı, çağdaşlarımın çoğu da böyle yapmıştı. Ama o zamanlarda bu tercihi yapanların çoğu, Stalinizm'in bazı kötü yanları ortaya çıkınca, taraf değiştirdiler. Bense aynı safta kaldım"*, diye yazıyor ve yeterince adil olarak, Baldwin – Chamberlain döneminde başka nasıl bir alternatif olabileceğini soruyor. *"Yolun beni, tıpkı Koestler – Crankshaw – Muggeridge türünde, toplum dışına itilen bir politik pozisyona götürdüğünü gördüm. Bu ne kadar kazançlı olsa da korkunç bir kader gibi görünüyordu."*

Britanya gizli servisine ilişkin etkileyici beyanları ise tamamen doğru:

"Buraya girişimdeki kolaylık beni şaşırtmıştı. Daha sonra öğrendim ki geçmişime yönelik olarak yapılan tek soruşturma, rutin bir şekilde MI5 kayıtlarında isminin araştırılmasıydı ve veciz bir ifadeyle sona eriyordu: Aleyhinde hiçbir kayıt yoktur."

(Philby benden daha şanslıydı. Bayan Shirley Temple tarafından aleyhimde yapılan onur kırıcı karalamaların ardından, gazeteler başsavcıya gönderme yaptılar ve bu nedenle kayıtların kopyaları C'nin kendisine verildi.) Philby'nin gerçekten *"Gizli Servis"*e mi girdiğinden şüphe ettiği bir an dahi oldu. Onun ilk raporları Sovyet temasının Philby'nin yanlış organizasyona girdiğini düşünmesine yol açmıştı.

Onun karakter tahlilleri sert olmakla birlikte kanımca takdire değerdir. Tabi bu tahlilleri başka birine yazdırmasından sadece Philby sorumlu tutulabilir. Ama V. Şube'deki herhangi biri Philby'nin yerine geçeceği Felix Cowgill'e ilişkin değerlendirmelerine katılacaktır. *"Cowgill, kendisini izole etmekten zevk alıyordu. O, bütün rakiplerini 'politikacı' olmakla itham eden saf*

3 Tomás de Torquemada: İspanyol Engizisyonu lideri rahip. Başta Yahudiler olmak üzere Arap ve Katolik olmayanlara verdiği ağır cezalarla tanınmaktadır. (E.N.)

adamlardan biriydi." Gizli Servis'in başkan muavini de hemen dikkat çekiyor. "*Vivian, en iyi zamanlarını – tabii eğer olduysa – geçmişte bırakmıştı. Özenli giyinen, gözleri buğulu, güçsüz bir adamdı.*" C'nin kendisine ve Tuğgeneral Menzies'e karşı ise Philby, umulmadık derecede kibardır. Fuchs'u manevî yıkıma uğratan MI5 sorgucusu Skardon için ise, gerçek bir ustaya duyulan bir saygıbulunmaktadır.

Eğer bu kitabın bir alt başlığa ihtiyacı olsaydı, ben şunu önerirdim: Usta Casus. V. Şube'de İbery'a'dan sorumlu bulunduğu zaman, hiç kimse Kim Philby'den daha iyi bir şef olamazdı. Herkesten çok daha fazla çalıştı ve hiçbir zaman bunu öne sürmedi. Her zaman rahat ve soğukkanlı idi. O zamanlar elbette iş arkadaşları ile aynı savaşın içindeydi: Asıl zorluk daha sonra, Rus casusluğuna karşı bir birim teşkilatlandırması gerektiğinde ortaya çıktı, ama farklı bir savaş vermekte olduğu bu zamanlarda bile, iş arkadaşlarının gururunu korudu. Yeni biriminin SIS'teki başka herhangi birinden çok daha iyi organize edilmesi gerektiğine karar vermişti:

"Son raporumuzun Şef'e sunulmaya hazır hale geldiğinde, yetenekli genç adamların bunu hayatlarının kariyeri olarak değerlendirmesine yetecek ciddi teşviklerle, servise benzer bir şeyler tasarladığımızı hissediyorduk." İstihdamı şevkle ve dikkatle gerçekleştirdi: *"Önemli olan, bu hala imkân dahilinde iken değerli insanları istihdam edebilmektir. Çoktan ufukta beliren barış zamanı ekonomisinde, işe yaramayan personeli işten çıkartmak, ortaya çıkabilecek boşlukları doldurmak için sonradan adam aramaktan daha kolaydır."*

O zamanlarda hiçbir Sovyet teması onun doğru bir ekip kurup kurmadığını anlayamazdı. Sadece etkin bir birim Rus servisinin güvenliğini test edebilirdi. Bunun sahte bir savaş olduğunu yalnız bir taraf bilmesine rağmen, onun yaptıkları büyüleyici bir manevraydı.

Onun makamına geçmek için, Cowgill'i nasılelediğine ilişkin Philby'nin de *"yazarken azap duyduğu, acı verici hikâyeyi"*

okurken, bir an onun kalbindeki buzlara dokunduğunuzu hissediyordunuz. Ben bu işin başlangıcını gördüm – aslında onun entrikalarında küçük bir çark olan terfi kabul etmektense istifayı tercih ettim. O zamanlar bunu şahsi bir güç sağlama arzusuna yormuştum. Philby’de hoşuma gitmeyen tek yön buydu. Şimdi bu konuda yanıldığımı görmekten yana mutluyum. O, kendi isteklerine değil, bir amaca hizmet ediyordu. Böylece ona karşı eski takdirimi tekrar kazandım ve St. Albans’ta bütün alt birimin onun önderliğinde, içkiyle kafalarını dağıttığı uzun Pazar Günü öğle yemeklerini ve daha sonra St. James Caddesi’nin arkasındaki barda toplantılarımızı keyifle hatırlıyorum. Eğer biri hükmünde hataya düşerse o bunu azaltır ve eleştirmeksizin, espriyle örtbas ederdi. İş arkadaşlarına karşı sadakati vardı ama elbette asıl neye sadık olduğu, o zamanlar bizce bilinmiyordu.

Onun Avam Kamarası’nda Macmillian tarafından aklanmasından birkaç yıl sonra, ben ve Kim’in bir başka arkadaşı, Crowborough’da birlikteydik ve onu aramaya karar verdik. Otların kapladığı bahçede hiçbir hayat belirtisi yoktu ve kapıyı çaldığımızda da cevap alamadık. Ashdown Ormanı kıyısındaki o kocaman, çirkin, Edwarian evin pencerelerinden içeri baktık. Posta uzun zamandır alınmıyordu, kapının altı reklam broşürleri ile dolmuştu. Mutfakta boş süt şişeleri, tek bir kirli fincan ve tabağı duruyordu. Burası eşi ve çocukları olan bir adamın evinden çok, terk edilmiş bir çingene kampını andırıyordu. Biz bunu bilmiyorduk ama o çoktan Beyrut’a gitmişti – Moskova’ya, hiç görmediği evine ulaşmasından önceki son durağına. Otuz yıllık gizli yaşantısının ardından, elbette dinlenmeye hakkı vardı...

Graham Greene

ÖNSÖZ

BU KISA kitap benim istihbarat alanındaki deneyimlerimin tanıtıcı bir taslağıdır. Zamanı gelince daha fazlası takip edecek. Ama şimdiden, bu aşamada, karşı karşıya bulunduğum bir meseleye dikkat çekmeliyim.

İşinin gizli kalması gereken kişilerin adlarının verilmesinin onlar için bir utanca yol açması kaçınılmazdır. Hem muhabbet ve hem de saygı duyduğum Britanya, Amerika ve diğer ülkelerdeki eski iş arkadaşlarıma böyle bir utanç yaşatamam.

Bu sebeple açık isim vermeyi, vefat ettiğini ya da emekliye ayrıldığını bildiğim kişilerle sınırlı tuttum. Ancak bazen, bir olayı isim vermeden anlaşılır şekilde yazma olanağından yoksun bulunduğumda, hala hizmete devam eden kişilerin isimlerini açıklamak durumunda kaldım.

Bu son gruptakilerden, yol açtığım mahcubiyet için şimdiden özür dilerim. Lakin ben de gizli serviste olduğum sürece şahsıma yönelik pek çok zorluklarla karşılaştım.

Moskova, 1968

SUNUŞ

BU KİTAP benim yaklaşık beş yıl önce Moskova'ya varışımdan itibaren aralıklarla yazıldı. Onu yazarken zaman zaman tavsiyelerine değer verdiğim bazı arkadaşlarıma danıştım. Bazı önerileri kabul, bazılarını reddettim. Reddettiğim önerilerden biri, Cambridge'den Moskova'ya uzanan uzun yolculuğumun tehlikelerine daha fazla vurgu yaparak, kitabı daha heyecanlı hale getirmem idi. Bense doğru ve süslenmemiş bir hikâye anlatmayı tercih ediyordum.

Geçen yaz (1967) kitabın sonuna geldiğimde, onu yayınlama konusunda uzun uzun düşündüm ve yine fikirleri yardımcı olabilecek arkadaşlarıma danıştım. O zaman benim de katıldığım genel kanı, kitabın yayınlanması fikrinin bir süre için rafa kaldırılması gerektiği idi. Bunun temel gerekçesi, kitabı yayınlamanın, doğasını öngörmenin çok zor olduğu uluslararası pürüzleri de kapsayacak, bir arbedeye yol açma ihtimaliydi. Tahminlerin ötesinde sonuçlar doğurabilecek bir harekete kalkışmak pek akıllıca olmazdı. Böylece yazıklarımı kaldırıp, hiçbir şey yapmamaya karar verdim.

Ekim 1967'de "*Sunday Times*" ve "*Observer*" da çıkan yazılarla durum tamamen değişti. Bir dizi hata ve yorum yanlışına -ve korkarım, benim şahsî niteliklerimin abartılmış olmasına- rağmen,

bu makaleler benim kariyerime ilişkin tatminkâr bir doğrultukta idi. Hemen rakip gazeteler tarafından, “*Sunday Times*” ve “*Observer*”’in büyük bir aldatmaya kurban gittiği öne sürüldü. Bu yorumun saçma olduğu zaten “*Sunday Times*” tarafından ortaya konmuştur. Kendi adıma benim tek ekleyebileceğim, “*Sunday Times*”’in bana metni yayınlamadan önce okuma imkanını teklif ettiği idi. Lakin iyice düşündükten sonra bunu kasıtlı olarak reddettim. Editörün kendi personelinin ulaştığı neticeye bağlı kalması gerektiğini ve eğer ben işe karışırsam makalelerin tarafsızlığının, konuya çok ilgili bazı taraflarca, saldırıya açık olacağını düşünmüştüm.

Söylediğim gibi, bu makaleler durumu tamamen değiştirdi. Açığa vurulan gerçeklerin sonuçları, iyi ya da kötü, değiştirilemez. Bu yüzden kitabımı suları bulandırmadan halka sunabiliyorum. Benim amacım sadece hataları düzeltmek ve resmi bütününü ortaya koyabilmektir.

Meslek hayatımdaki ilk ciddi bunalım, kabaca 1951 ortalarından 1955 sonuna dek sürdü. Bu zaman zarfında beni ayakta tutan, hiç kimsenin beni komünist organizasyonlarla en ufak bir bağlantım olmasıyla suçlayamayacağı düşüncesi idi ve bunun için de basit bir gerekçem bulunuyordu; hiçbir zaman böyle bir organizasyonun üyesi olmamıştım. İnandığım amaç için çalıştığım ilk otuz yıl, işim en başından itibaren gizliydi. Bu uzun safha Haziran 1933’te Orta Avrupa’da⁴ başladı ve Ocak 1963’te Lübnan’da sona erdi. Ancak ondan sonra gerçek renklerle ortaya çıkabildim; bir Sovyet istihbarat memurunun görüntüsüyle.

Yakın bir zamana kadar gazete yazılarında ve kitaplarında benim davama değinen kimi yazarlar, “*Sunday Times*” ve “*Observer*” bazı önemli ve gerçek olayları su yüzüne çıkardığında, ortadan kayboldular. Meslek hayatım boyunca gerçeği afişe etmeme konusunda dikkat gösterdiğim için, bilgisizlikleri nedeniyle onları

4 Cambridge’i inanmış bir komünist olarak terk ettikten sonra Philby, Avusturyalı sosyalistlerin hükümete karşı mücadelesine katılmak için Viyana’ya gitti. Viyana’da 1934’de bir komünist olan Litzi Friedman ile evlendi.

suçlayamam. Yine de basit açıklamalar daha iyi iş görürken acele kurguları ve karmaşık açıklamalardaki ısrar etmeleri yüzünden başarısız oldukları söylenebilir. Basit gerçek, elbette, toplumdaki nüfuzlu kurumlar ve onların okyanus ötesi dostları için tahrip edici idi. Ama onu yaratıcı ya da saçma sapan kelimelerle örtbas etmeye çalışmak da nafi ve başarısızlığa mahkûm idi.

Orta Avrupa’da yaklaşık bir yıl süren yasa dışı faaliyetlerden sonra, İngiltere’ye döndüm. Artık hayatımı kazanmaya başlamanın zamanı gelmişti. O zaman bir şeyler oldu. Birkaç hafta içinde bütün siyasî arkadaşlarımla ilişkiyi kestim ve sık sık Alman elçiliğine gitmeye başladım. Anglo-Alman Dostluğu’na katıldım ve Britanya ile Almanya arasında iyi ilişkilerin gelişmesi için tasarlanmış, Nazi fonlarıyla desteklenen, başarısız ticaret dergisi girişiminde, ayak işlerini yaptım.⁵ Bütün çabalarımın karşın bu ilginç teşebbüs, başarıya ulaşmadı. Ama görüşmeler devam ederken Propaganda Bakanlığı ve “*Dienststelle Ribbentrop*” ile görüşmek için Berlin’e birkaç ziyarette bulundum. Şimdiye kadar hiç kimse benim komünizmden nazizime döndüğümü öne sürmedi. Zira Britanya ile Almanya arasındaki bu açık ve gizli bağlantıların basit – ve gerçek – açıklaması, o zamanlar en ciddi endişe kaynağının Sovyetler olmasıydı.

İspanyol İç Savaşı benim Berlin ziyaretlerimden biri sırasında patlak verdi. Naziler çok mutluydu ve General Franco’nun bütün ülkeyi ele geçiremediğini, uzun bir iç savaşın gündemde olduğunu ancak İngiltere’ye döndüğümde öğrendim. Bir sonraki görevim, uzun vadede olayların merkezine olabildiğince yakın olmak üzere, İspanya’nın Faşist işgalindeki bölgesine gitmekti. Görev başarılıydı; birkaç hafta içinde Franco’nun güçleri tarafından resmen tanınan “*The Times*” muhabiri oldum ve içler acısı savaş boyunca da bu görevi sürdürdüm. Yine, hiç kimse bunun beni Falanjist yaptığını öne süremez; orada Sovyet istihbaratı için bulunuyordum.

5 Philby, komünizm hayranlığının izini silmeye çalışıyordu. Aynı derneğin üyesi olan Burgess de kesinlikle aynı amacı güdüyordu.

Ağustos 1939'da savaş bulutları hızla Danzig üzerinde toplanırken, "*The Times*" bana İspanya'yı unutmamı ve Batı sınırına gönderilmesi muhtemel bir Britanya kuvvetine katılmaya hazır olmamı söyledi. Bu, mevcut şartlar altında bekleyebileceğim en iyisiydi. Zira araştırmacı yapıya sahip herhangi bir savaş muhabiri sansür kurulunun yayınlamasına izin vermeyeceği önemde çok fazla bilgiye ulaşabilirdi ve İspanya'da edindiğim tecrübeler bana doğru soru sorma yöntemini öğretmişti. Zamanı gelince Paris'e kolaylıkla erişilebilecek mesafede bulunan Arras'ta Britanya karargâhı kuruldu. Çoğu hafta sonumu gerçek ismini saklayarak başkent'te geçirdim. Ama Arras görevi yeterince iyi değildi. Sovyet arkadaşlarım bana önceliğimin Britanya gizli servisine girmek olduğunu üstüne basarak söylemişlerdi. Basın mensupları Ekim başlarında Fransa'dan ayrılırken, bu hususta orada burada birkaç imada bulunmayı ihmal etmedim. Bundan sonra tek yapabileceğim oturup beklemektir. Bu kitap, her ne kadar detaylı olarak değilse de bu yeni girişimin nasıl başarıyla taçlandığını anlatmaktadır.

Bazılarının hala aklında şüpheler olabileceği için, belki de gerçeğin bütünüyle tekrar ifade edilmesi gerekiyor. Gençliğimin ilk yıllarında Sovyet istihbaratının yetkili bir mensubu oldum. Böylece, otuz küsur yıldır Sovyet istihbarat memuru olduğumu söyleyebilirim ve şüphesiz hayatımın sonuna ya da ilerleyen yaşamın beni elverişsiz hale getirmesine kadar da öyle kalacağım. Britanya ve Amerika'da benim yaptığım iş genelde ajanlar tarafından yürütülür. Bu yüzden bundan sonra kendimi ajan olarak tanımlayacağım.

Elbette ajan, farklı yorumları olan bir terim. Belirli iki nokta arasında mesaj taşıyanlar için ya da bu tip mesajları gönderenler için kullanılabildiği gibi, danışma ya da idare görevlerinde bulunanlar için de ifade edebilir. Ben ilk tanımın gösterdiği aşamayı çok çabuk geçerek kısa zamanda çok büyük ölçekte bilgi aktaran, ya da sağlayan aşamaya geldim. Bilgi ve deneyim kazandıkça, bilgi edinme ve aktarma görevlerime danışma ve icra

görevleri de eklendi. Bu süreç benim Britanya servisinde 1944'ten itibaren devam eden kariyerimde kıdemimin yükselmesine paralel bir şekilde devam etti.

Bazı yazarlar benim için iki taraflı hatta “*triple*”⁶ ajan dediler. Eğer bu benim iki taraf için de aynı şevkle çalışmam anlamına geliyorsa, bu kesinlikle yanlış bir hükümdür. Zira bütün kariyerim boyunca Sovyetler adına çalışan bir ajan oldum. Britanya Gizli İstihbarat Servisi'ne katılma sebebimin hiçbir önemi yok. SIS⁷ görevlerimi tamamen bir örtü olarak değerlendirdim ve Sovyetler Birliği'ne daha etkili hizmet verebilmek için, buradaki, görevlerimi yeteri kadar iyi yaptım. SIS bağlantım, o zamanlar da şimdi olduğu gibi, dünya akımlarının iç kalesi olarak gördüğüm Sovyetler Birliği'ne tam bağlılığım önceliğinde değerlendirilmelidir.

İlk bir ya da iki yıl boyunca çok az sızma yapmama rağmen Londra Üniversitesi Doğu Çalışmaları'na (London School of Oriental Studies) Gordon Lonsdale'den on yıl önce girmiştım. Bu zaman zarfında bir çeşit deneme sürecindeydim. Üstlerim tarafından gösterilen sonsuz sabrı, sadece onların istihbarat anlayışına uyan sabrı, hala hayretle hatırlarım. Haftadan haftaya Londra'daki uzak açık alanlardan birinde ya da diğerinde buluşurduk; randevulara elim boş gider ve oradan özenli tavsiye, tembih ve cesaretlenmelerin ağırlığıyla ayrılırdım. Sıklıkla faydalı bir şeyler elde etmekte umudumu kaybederdim ama dersler devam etti ve gitgide derinleşti. Ciddi çalışmaların zamanı geldiğinde, kendimi gerekli zihni donanımların çoğuna sahip olmuş halde buldum.

İlk zorlu işlerim olan Almanya ve faşist İspanya'da oldukça iyiydim. Bunun ödülünü İspanya'daki iç savaş sırasında

-
- 6 Triple Agent: İstihbarat literatüründe iki anlamı bulunmaktadır. Birincisi üç farklı gizli servis için çalışan ajan. İkincisi ise bir taraf için double (çifte) ajan gibi davranan bir casusun, gerçekte diğer taraf için çifte ajan olmasıdır. (E.N.)
- 7 Gizli İstihbarat Servisi, eski MI6: Britanya toprakları dışında bütün istihbarat çalışmalarını hem casusluk hem de karşı casusluk faaliyetlerini gerçekleştirmekten sorumlu Britanya gizli servis departmanı.

aldım; deneme sürecimin sona erdiğini öğrendim. Artık Sovyet Servisi'nin acemi bir memuruydum.

Her şey nasıl başladı? Reaksiyona karşı mücadelede aktif bir rol oynama kararım ani bir dönüşümün sonucu değildi. Politika konusundaki erken fikirlerim beni işçi hareketine sevk etmişti, 1929'da Cambridge'e gidişimden sonra yaptığım ilk işlerden biri, Cambridge Üniversitesi Sosyalist Topluluğu'na (Cambridge University Socialist Society – CUSS) katılmaktı. İlk iki yıl, düzenli olarak toplantılara katıldım, ama diğer yandan etkinliklerinde çok az yer aldım. Zamanla, genel okumalarım vasıtasıyla, Britanya'daki İşçi Partisi'nin dünya genelindeki ana görüş olan soldan ayrı bir duruşu olduğunu fark ettim. Ama düşüncelerimdeki asıl dönüm noktası, 1931'de İşçi Partisi'nin hezime uğratılması oldu. Partinin böyle bir kriz zamanında bu kadar aciz olması inanılmaz geliyordu. Daha da önemlisi, sözüm ona hayat hakkında çok şey bilen seçmenlerin günün alaycı propagandaları karşısında paniğe kapılmasının, bir bütün olarak parlamenter demokrasinin temelini oluşturan varsayımları şüphe altında bırakmış olması gerçeği idi.

Bu bir tarih kitabı, tez ya da tartışma değil. Bu kişisel bir kayıt ve asıl konumdan mümkün olduğunca ayrılmamak istiyorum. Bundan dolayı 1931'deki İşçi Partisi felâketinin beni onun alternatiflerini düşünmeye sevk eden ilk olay olduğunu söylemekle yetineceğim. CUSS'un etkinliklerinde daha aktif rol oynamaya başladım ve 1932-3'te topluluğun muhasebeciliğini yaptım. Bu benim İşçi Partisi'ni eleştiren sol kanat fikirleri ile, başka bir deyişle komünistlerle temasını sağladı. Avrupa sosyalist klasiklerini beğeniyile okumanın alternatifi dernekteki bazen heyecanlı, bazen öfkeli tartışmalara katılmak oldu. Bu ağır ve sarsıcı bir süreçti; sosyalist görüşten komünizme dönüşüm iki yıl sürdü. Son şüphelerimden de arınmam, Cambridge'deki son dönemim yani 1933 yazından önce idi. Üniversiteden diplomamla ve hayatımı komünizme adamam gerektiği inancıyla ayrıldım.

Diplomamı çoktan kaybettim (aslında, MI5'in⁸ ona el koyduğunu düşünüyorum). Ama inancımı yitirmedim. Otuzlu yaşlarımda komünist bakış açısını benimsemem çok şaşırtıcı olmalı, çağdaşlarımın çoğu da böyle yapmıştı. Ama o zamanlarda bu tercihi yapanların çoğu, Stalinizm'in bazı kötü yanları ortaya çıkınca, taraf değiştirdiler. Bense aynı safta kaldım. Okurlarım için bundan şüphe duymak yerine bunun nedenlerini merak etmek sanırım daha makul olacaktır. İyi bir hafızadan yoksun sıradan bir insan için böyle bir kararı otuz yıl önce nasıl verdiğini açıklamak biraz güç. Benim durumumda bu, usandırıcı derecede okumaya bağlanarak açıklanmaya çalışılabilir. Ama bir soru soruluyorsa, buna gerçekten cevap verilmeli – bu cevap fazlasıyla basit olsa bile.

Sovyetler Birliği'nde işlerin kötüye gitmeye başladığı ortaya çıktığında, önümde üç seçenek vardı: İlki, politikayı tamamen bırakabilirdim. Bunun olanaksız olduğunu biliyordum. Politika dışında da zevklerim ve ilgilerim olduğu doğru, ama hepsine anlam ve mantık kazandıran şey, politikaydı. İkincisi, tamamen farklı bir temelde politikaya devam edebilirdim. Ama nereye gidecektim? Baldwin-Chamberlain dönemi siyasetini, şimdi olduğu gibi o zaman da ahmakça buluyordum. Ahmaklık kötüydü. Yolun beni, tıpkı Koestler – Crankshaw – Muggeridge türünde, toplum dışına itilen bir politik pozisyona götürdüğünü gördüm. Bu ne kadar kazançlı olsa da korkunç bir kader gibi görünüyordu.

Üçüncü seçenek, Devrim prensiplerinin bireylerin sapmalarından daha uzun ömürlü olacağı inancıyla hareket etmektir. Bu, kısmen muhakeme, kısmen içgüdüyle vardığım bir karardır. Uygun bir şekilde “*Confidential Agent*” (Güvenilir Ajan) adlı kitapta Graham Greene, kadın kahramanın erkek kahramana kendi liderlerinin diğerlerinininkinden daha iyi olup olmadığını sorduğu bir sahne tasvir ediyor. Erkek kahraman, “*Elbette hayır*”,

8 Britanya'da ve Britanya'nın bütün deniz aşırı topraklarında karşı casusluk ve güvenlikten sorumlu gizli servis departmanı.

diye cevaplıyor onu ve devam ediyor: *“Ama ben yine de onların liderlik ettiği insanları tercih ediyorum – onları tamamen yanlış yönetseler de.”* “Yazık, Doğru ya da yanlış”, diye alay ediyor kadın, *“Bu benim ülkemden daha kötü değil – değil mi? Bir kere ve daimi olarak tarafını seçersin. Elbette bu yanlış taraf da olabilir. Bunu yalnız tarihçiler söyleyebilir.”*

Bu pasaj benim Stalin kültü karşısındaki durumuma biraz ışık tutuyor. Ama artık tarihin vereceği karardan şüphe etmiyorum. Benim komünizme olan ısrarlı inancım, görüşlerimin ve davranışlarımın otuz küsur yıl boyunca taşlaştığı anlamına gelmiyor. Hayatımdaki olaylardan, bazen oldukça sert etkileniler ve biraz değiştiler. Siyasî arkadaşlarımla temel konularda tartışmalarım oldu, hala da oluyor. Önümüzde daha yapılacak çok fazla iş var. İnişler ve çıkışlar olacak. Otuz yıl önce kendi hayatım süresince görebileceğimi düşündüğüm bazı ilerlemelerin belki de bir ya da iki kuşak beklemesi gerekecek. Yine de çalışma odamın penceresinden Moskova’ya baktığımda gelecekte, Cambridge’deki sağlam kurumların izlerini görebiliyorum.

Son olarak, eğer Sovyetler Birliği’nin gücü ve komünizm olmasaydı, bugün, bütün dünyayı değilse bile Eski Dünya’yı Hitler ve Hirohito’nun yöneteceği, gerçekçi bir düşünceydi. Benim için, bu gücü oluşturma amacıyla, benim de kendi üzerime düşen küçük görevi yerine getirmemin çok erken yaşlarda benden istenmiş olması, büyük bir gururdur. Nasıl, nerede ve ne zaman Sovyet istihbarat servisinin bir mensubu haline geldiğim beni ve yoldaşlarımı ilgilendirir. Sadece şu kadarını söyleyeceğim ki, bana bu teklif yapıldığı zaman, kabul etmekte hiç tereddüde düşmedim. Seçkin bir güce katılma teklifini, kimse iki kere düşünmez.

ISINMA TURU: İDAM MANGASININ ESİNTİSİ

İLK OLARAK ciddi bir sorunla karşılaşmam ve kıl payı kaçışım, Sovyet istihbarat servisindeki kariyerimin başlarındaydı. 1937 Nisanı'nda, merkez büronun İspanya'nın güneyinde, Sevilla'da olduğu zamandı. Benim öncelikli görevim, faşist savaş gayretlerinin bütün yönlerine ilişkin, birinci elden bilgi almaktı. Anlaşmamız, sağladığım bilgiyi Fransa'daki, bazen de İngiltere'deki, Sovyet bağlantılarına aktarmam yolunda idi. Bununla birlikte acil durumlarda temas kurabilmem için bana bir kod ve İspanya dışında bir dizi paravan adres verilmişti.

İngiltere'yi terk etmemden önce, kodu kullanabilmem için açıklamalar, pirinç kâğıdını anımsatan ince bir maddeye işlenmişti. Alışkın olduğum şekilde, onu pantolonumun cebinde taşıyordum. Beni neredeyse idam mangasıyla yüz yüze bırakan da işte bu küçük nesne idi.

Sevilla'da kırsalda geçen birkaç yoğun haftanın ardından, gözlerim bir sonraki Pazar günü Cordoba'da yapılacak olan boğa güreşini ilan eden bir afişe takıldı. Cephe hattı Cordoba'nın sadece yirmi beş mil doğusundan, Montoro ve Adujar arasından geçiyordu ve daha önce hiç görmediğim cepheye bu kadar yakında düzenlenen boğa güreşini izleme şansı, kaçırılmayacak

kadar güzel bir fırsat idi. Cordoba'da, Pazar günkü boğa güreşinde de bulunacağım, uzun bir hafta sonu geçirmeye karar verdim. Gerekli geçiş iznini almak için Sevilla'daki askerî karargâh olan "*Capitania*"ya gittim, ama bir binbaşı beni geri gönderdi. Söylediğine göre, Cordoba için geçiş iznine ihtiyacım yoktu. Tek yapmam gereken trene binmek ve gitmekti.

Boğa güreşinden önceki Cuma Günü, Sevilla'dan sabah trenine bindim. Kompartımanımı İtalyan piyade subayları ile paylaşıyordum. "*Her zaman iş başında*", dedikleri gibi, onlara Cordoba'da birlikte bir akşam yemeği yemeyi teklif ettim, fakat nazikçe buna hiç zamanları olmayacağını söylediler. Bir sonraki gün sınıra doğru hareket etmeden önce, çok meşgul olacaklardı. Otel del Grand Capitan'da bir oda tuttum, yalnız bir akşam yemeğinin keyfini çıkarttım ve gece yarısı otele dönüp yatana kadar, güzel kokular saçan sokaklarda, mutlu bir sersemlikle yürüdüm.

Derin uykumdan kapının gürültüyle vurulmasıyla uyandım. Kapıyı açtığımda iki jandarma odaya daldılar. Çantamı hazırlamamı ve onlarla karargâha gitmemi söylediler. Benim "*Neden?*" diye sormam üzerine iki adamdan kıdemli olanı, onbaşı, basitçe "*Emirler*", diye cevapladı.

O zamanlar derin uyur ve geç açılırdım. Bunun yanında, tabanca ve tüfeklerle ağır silahlı iki adamın karşısında, üzerimde pijamalarım, dezavantajlı durumdaydım. Yarı uykulu, yarı korkulu, beynim çok yavaş işliyordu. Pantolonumun içinde gizlenmiş olan nesne konusunda bir şeyler yapmalıydım; ama onu nasıl ortadan kaldıracaktım? Aklımdan belli belirsiz, banyo geçti; oysa banyolu bir oda tutmamıştım. Bu arada giyinmiş, hazırlanmıştım ve jandarmalarda yatak kıyafetlerimi evirip çevirmiş, kontrol etmişlerdi. Küçük kâğıttan, otelden "*Jandarma Karargâhı*"na giderken, yol üzerinde kurtulmaktan başka çarem yoktu.

Sokağa çıktığımızda, bunun kolay olmayacağını anladım. Sadece tek elim boştu, diğeriyle bavulumu taşıyordum. İyi eğitildiği açıkça belli olan refakatçim, yol boyunca mesafeyi korumaya özen göstererek ardımda yürüdü ve beni tıpkı bir şahin gibi izledi. Bu yüzden geniş, iyi cilalanmış masanın üzerinde parlayan çıplak bir ampul ışığıyla aydınlatılan ofise götürüldüğümde, suç unsuru madde hala üzerimdeydi. Karşımda cılız bir Binbaşı ayakta duruyordu. Yaşlı, dazlak ve asık suratlıydı. Gözleri masanın üzerinde bir noktaya odaklanmış şekilde beni getiren onbaşının raporuna kulak verdi.

Binbaşı uzun uzun pasaportumu inceledi. “*Cordoba’ya geliş izniniz nerede?*”, diye sordu. Sevilla’da, *Capitana*’da bana söylenenleri tekrarladım ama o benim sözlerimi dikkate almadı. Kesin bir ifadeyle “*İmkânsız*”, dedi; Cordoba’ya gelmek için izin gerektiğini herkes bilir. Neden Cordoba’ya gelmiştim? Boğa güreşlerini görmek için mi? Biletim neredeydi? Yok muydu? Daha yeni gelmiştim ve sabah bir tane alacak mıydım? İnanılır bir hikâye! Ve böylece devam etti. Her yeni şüphe patlamasıyla, büyüyen bir endişeyle farkına vardım ki, sorgulamamı yapan tam bir Anglofobik idi. O günlerde İspanya’da hattın her iki yanında da bol miktarda Anglofobik vardı. Artık beynim normal çalışmaya başlamıştı ve o parlak masanın geniş alanına serili ihtimalleri görmeye başlamıştım.

Binbaşı ve beni getiren iki adam, kesin bir şüpheyle, bavuluma yöneldiler. Beklenmedik bir kibarlıkla, eldiven taktılar ve bavulumu açıp her bir eşyayı parmaklarıyla inceleyerek, ışığa tuttular ve tek tek boşalttılar. Çamaşırlarım arasında şüpheli bir şey bulamayınca bavulun kendisine yöneldiler. Yüzeyine dikkatle vurup dinlediler, iç ve dış boyutlarını ölçtüler. Bavulda sıra dışı bir durum olmadığının şüpheye yer kalmayacak şekilde saptandığı görülüyordu. Bir an için, bu işin sonuna geldiğimizi ve bana basitçe ilk trene binerek kasabayı terk etmemin söyleneceğini düşündüm – ama sadece bir an için.

“*Şimdi de*” dedi Binbaşı aşağılayıcı bir tavrıyla, “*Size gelelim.*”

Ceplerimi boşaltmamı istedi. Harekete geçmeyi daha fazla geciktiremezdim. Önce cüzdanımı çıkarttım ve onu ucuna kadar kayacağı hızla masanın üzerine fırlattım. Tahmin ettiğim gibi üç adam da cüzdanıma hamle yaparak masaya doğru atıldılar. Üçü de cüzdanıma doğru eğilmişken, kâğıt parçasını cebimden çıkarttım. Bir çıtırtı ve yutkunma; işte gitmişti! Rahatlamış bir halde ceplerimde kalanları boşalttım ve çok şükür Binbaşı beni samimi bir vücut aramasından azat etti. Bunun yerine bana Britanya hükümetine hâkim olan komünistlere ilişkin sıkıcı, kısa bir nutuk attı ve ertesi gün Cordoba’yı terk etmemi istedi. Sabah, Jandarma Teşkilatı’ndaniki arkadaşım lobide bir anda ortaya çıkıp istasyona kadar bana eşlik edip edemeyeceklerini sorduklarında, otel ücretini ödüyordum. Sevilla’ya giden trene bindiğimde, onlara bir paket İngiliz sigarası verdim. Tren hareket edene kadar yüzlerinde mutlu bir ifadeyle bana el salladılar.

Bu kahramanca bir olay değildi. Ola ki talimatların yazılı olduğu kâğıdı üzerimde bulsalar bile, Britanya pasaportum muhtemelen beni ölüm cezasına çarptırılmaktan kurtaracaktı. Fakat bu olay sonraki yıllarda-büyük riskler önceden görülebildiği ve bu sayede önünü alma imkânı bulunduğu için- gerçekten riskli operasyonların genellikle önemsiz görünenler olduğunu anlamamı sağladı. Ölümcül tehlikeler içerenler ise, tıpkı yukarıda anlattığım gibi, neredeyse anlamsız olanlardı.

GİZLİ SERVİSE GİRİŞİM

BRİTANYA GİZLİ servisi ile ilk temasım, hatırladığıma göre 1940 yazında idi. İstihbarat beni birkaç yıldır ilgilendiren bir konuydu. Nazi Almanyası’nda ve daha sonra General Franco’nun kuvvetlerinin yanında “*The Times*” için muhabirlik yaptığım İspanya’da, az çok bana yaklaşımlarını beklemiştim. Daha ilk ihtiyatlı adımlarında adamımı tanıyacağıma emindim. Zayıf, bronz tenli, ince bıyıklı, kibar konuşan biri olmalıydı. Benden ülkem için kendimi tehlikeye atmamı isteyebilirdi ve eğer ücretten bahsedersem, herhalde sert bir bakışla kaşlarını çatardı. Ama hayır, hiçbir şey olmadı. Eğer o zamanlarda biri bana yakınlaşıyorsa, istekli olduğumu görürdü.

İspanya’daki günlerim boyunca beşimle biraz olsun ilgilenen tek istihbaratçı bir Almandı; Dünya Savaşı’nın başlarında New York’ta bir motor kazasında hayatını kaybeden Binbaşı von der Osten, ya da takma adıyla Don Julio. Beni Burgos, Convento de las Esclavas’daki Abwehr karargâhına götürür ve renkli pano iğneleriyle işaretlenmiş olan geniş duvar haritalarını açıklardı. Bir yıl kadar, görünürde amaçsızca, benimle akşam yemeği yedi, şarap içti ve bu devam ettiği sürece kendisi

için faydalı bir temas sağladı. Zamanı gelince onun gerçekte ilgilendiği konunun, benim tanıdığım bir kadınla tanışmak olduğu anlaşıldı. Bu isteğinde ona yardımcı olduğumda, hemen söz konusu kadına hem casusluk açısından hem de diğer türlü, uygunsuz tekliflerde bulundu. Kadın, öfkeyle her iki teklifi de reddettiğinden Julio'nun davranışları bana karşı soğudu.

Dünya Savaşı patlak verdiğinde, “*Times*” beni Britanya Ordu Karargâhı muhabiri olarak Arras’a gönderdi. Haziran 1940’ta, Boulogne ve Brest’ten iki kez tahliye edildikten sonra İngiltere’ye döndüm. Londra’da “*Times*” için, seferberlik kokan ve manevi değerlere hitap eden iki ya da üç kısım yazdım. Ne yazdığım hakkında hiçbir fikrim yok ve Liddell-Hart’ın hatıralarında yer alan, seferberliğe dair sert eleştirileri yeni okumuş biri olarak, hafızamdaki bu eksikliğe minnettarım.⁹ Zira büyük ihtimalle berbat saçmalıklar yazmış olmalıyım. Asıl mesele şuydu ki, Haziran sonlarında düzenli bir işim yoktu. “*Times*” beni ne kovdu ne de bana yeni bir iş verdi. Böylece gelecek planımı çizmek için bol bol zamanım vardı; keşke arka planda komplolar kurduğum geleceğim hakkında daha iyi bir tahminde bulunabilseydim.

Bana karşı her zaman nazik oldukları halde, “*Times*”’ı erken bir tarihte bırakmaya karar verdim. Askerî alandaki sansür, benim savaş muhabirliğine olan ilgimi azaltmıştı. Zira tek bir yer adı kullanmadan ya da tek bir birliği belirtmeden bir savaş haberi yazmaya çalışmak imkansızdı.¹⁰ Bunun yanı sıra, durmadan Britanya ordusunun maneviyatı hakkında yazma düşüncesi beni dehşete düşürüyordu. Ama yine de “*Times*”’ı bırakma kararını verirken, unutmamalıydım ki, askere çağrılmam da yaklaşıyordu. Kaderimin bütün kontrolünü orduya vermek gibi bir amacım yoktu. Bu yüzden artan bir endişeyle, başvurduğum işlerin sonuçlarını takip ediyordum. Düşman ve dost şifrelerini

9 Basil Liddell-Hart, *Liddell-Hart Memoirs*, 2 Cilt (New York, G. P. Putnam’s Sons, 1965).

10 Savaş devam ederken Britanya askeri sansürü yumuşamıştı. Lakin “*Tuhaf Savaş*” devresi sırasındaki kısıtlamaları ise General Franco’nun sansür memurlarının çok eleştirilen uygulamaları ile kıyaslanabilecek kadar serttir.

kıran kripto analitik bir kuruluş olan “*Hükümet Kod ve Şifre Okulu*”nun (Government Code & Cypher School) önde gelen aydınlarından Frank Birch¹¹ ile, ortak bir arkadaşımız tarafından ayarlanan, umut verici bir görüşmem oldu. Sonunda, har-cayacağım zamana değecek kadar para teklif edemeyeceği gibi, çileden çıkartıcı bir gerekçeyle beni reddetti. Kederli bir halde Holloway’a gittim.

Birkaç gün sonra, “*Times*”in Dış Haberler Editörü Ralph Deakin, beni ofisine çağırdı. Üzgün olduğu zamanlarda hep yaptığı gibi, alnını kırıştırarak gözlerini üzerime dikmişti. Savaş Ofisi’nden Yüzbaşı Leslie Sheridan benim “*savaş için uygun olup olmadığını*”, sormak için aramıştı. Sheridan, Deakin’i sıkıştırılamamıştı. Zira onun, “*Daily Mirror*” ile eski ilişkileri sebebiyle gazeteci olduğu iddia ediliyordu. Lakin uzun lafın kı-sası, Deakin meselenin bir parçası olmak istemiyordu ve bana konunun kapanması için baskı yaptı. Onu hayal kırıklığına uğrattığım için üzgündüm. Her ne kadar Sheridan adını daha önce hiç duymamış olsam da, “*demirlerimden birinin kor ha-line gelmeye başladığını*” tahmin ediyordum. Onu soğumadan kullanmaya, arzuladığım işi bulmak için aramaya koyuldum.

Çok geçmeden kendimi St. James Parkı istasyonu yakınında St. Ermin’s Hotel’in ön avlusunda Bayan Marjorie Maxse ile konuşurken buldum. Oldukça hoş, yaşlı (benim şimdi olduğum yaşlarda) bir hanımdı. Hükümetteki mevkiini ne o zaman tam olarak biliyordum, ne de şimdi biliyorum. Ama yetkili bir tavırla konuşuyordu ve görünüşe göre en azından bana “*ilginç*” bir iş için teklif edebilecek konumdaydı. Konuşmamızın başlarında, konuyu Avrupa’da Almanlara karşı yapılabilecek politik çalışma olanaklarına getirdi. On yıl boyunca uluslararası politika ile ciddi biçimde ilgilenmiştim; Portekiz’den Yunanistan’a, oldukça geniş bir coğrafyada Avrupa’yı dolaşmıştım; Nazi rejiminin yıkımına ilişkin şimdiden – ham da olsa – düşüncelerim

11 Savaştan önce ve sonra Cambridge King’s College’de öğretim görevlisi.

vardı. Böylece Bayan Maxse ile konuşmak için az da olsa donanımlıydım. O erken zamanlarda İngiltere’de çok az insanın bu konuyu ciddiye alıyor olması da benim işimi kolaylaştırıyordu. Bayan Maxse’nin kendi fikirleri de benimkilerden henüz çok kısa bir süre önce olgunlaşmıştı.

İlk sınavı geçtim. Ayrılırken, Bayan Maxse bana birkaç gün sonra aynı yerde buluşmayı teklif etti. İkinci buluşmamızda benim çok iyi tanıdığım biriyle, Guy Burgess¹² ile birlikte geldi. Yine denemeden geçiriliyordum. Guy’ın varlığından cesaret alarak, utanmazca caka satmaya başladım. Ara sıra muhataplarımın bakışları değişiyor, Guy, ciddiyet ve onaylamayla başını sallıyordu. Sonunda farkına vardım ki karar zaten alınmıştı ve ben boşa zaman harcıyordum. Ayrılmadan önce Bayan Maxse bana, eğer kabul edersem, *Times* ile bağlantımı koparıp St. Ermin’s Hotel ile aynı blokta, Caxton Caddesi’ndeki başka bir adreste Guy Burges’a rapor vermekle sorumlu olarak çalışabileceğimi söyledi.

“*Times*” bana pek zorluk çıkartmadı. Deakin biraz öfkelendi ve iç çekti ama bana önerebileceği bir terfi yoktu. Böylece Printing House Meydanı’nı, hayal ettiğim yeni, gizli ve önemli kariyerime uygun bir tavırla, sessizce terk ettim. Yapmam gerekenin öncelikle tanıdığım gizli servis elemanlarının deneyimlerinden yararlanmak olduğuna karar vermiştim. Böylece hafta sonunu Guy Burgess ile birlikte, içerek geçirdim. Takip eden Pazartesi, resmî olarak ona rapor verdim. Lakin her ikimizin de başı ağrıyordu.

Benim bağlı olduğum organizasyon kendisine Gizli İstihbarat Servisi (SIS – Secret Intelligence Service) diyordu. Geniş halk tabanı için kısaca “gizli servis” olan kurum, geniş oranda MI5 adıyla da biliniyordu. Buraya girişimdeki kolaylık beni şaşırtmıştı. Daha sonra öğrendim ki geçmişime yönelik olarak yapılan tek soruşturma, rutin bir şekilde MI5 kayıtlarında ismimin

12 Burgess ve Philby’nin her ikisi de Cambridge Trinity Koleji’nde idiler. Burgess, Ocak 1939’da SIS’in D bölümünde çalışmaya başladı.

araştırılmasıydı ve veciz bir ifadeyle sona eriyordu: Aleyhinde hiçbir kayıt yoktur. Bugün Britanya'daki her yeni casus skandalı “*güvenlik soruşturması*”ndaki adli beyanatlarda kısa süreli bir heyecan dalgasına neden oluyor. Ama o mutlu cennette böyle bir soruşturmaya hiç gerek duyulmamıştı. Bazen, ilk haftalarda, benim aslında pek bir şey yapmadığımı hissederdim. Öyle görünüyordu ki, bir yerlerde, derin kuytulara, gerçekten gizli ve çok güçlü bir başka servis olmalıydı; tıpkı Fransızların daimi kuşkuları haklı çıkaracak kadar el altından dolaplar çevirmekte usta dedikleri gibi...¹³ Ama kısa süre sonra açığa kavuştu ki, durum böyle değildi. Bu bir hayalin yok oluşuydu. Bu yok oluş ise bana hiç acı vermemişti.

Guy önce beni bana tahsis edilen odaya götürdü. Bu; sandalye, masa ve bir telefondan başka hiçbir şeyi olmayan, küçük bir odaydı. Guy, kızgınlıkla söylenerek koridorun sonunda kayboldu ve geri geldiğinde bir tomar yazı kâğıdını masaya yaydı. Görevlerim için artık tam donanıma sahip bulunduğuma ikna olmuş bir halde, bana maaşımın onunki ile aynı olacağını bildirdi: Yılda 600 Sterlin, aylık olarak nakit ödenecekti ve gizli ödenekten hiçbir saçmalık için para alınmayacaktı. Tek bir gizli şilin için üstüme vazife olmayan işlere burnumu sokmak yoktu! Aslında ödeme cervellerinin gizliliği büyük eşitsizlikler saklıyordu. Teorik olarak her sözleşme özeldi, şef ile altındaki personel arasında gizliydi. Ve eğer şef A'yı B'den daha ucuza alabileceyse, gerçek değerleri ne olursa olsun, bunu yapmamak için aptal olması gerekirdi. Yine de anlaşma konusunda mutluydum. Bundan sonra gelecekteki bazı iş arkadaşlarıma tanıştırmak için odadan çıkarıldım. Benim hikâyemde büyük bir rol oynamadıkları için, adlarını vererek onları mahcup etmeyeceğim.

Kurumda çalışırken kendimi bulduğum SIS şubesi, D (*Destruction -Yıkım*) Şubesi olarak biliniyordu. Şubeye ilişkin belgeleri

13 Bu düşünce aklıma Sovyet bağlantım tarafından sokulmuştu. Zira gizli servise yönelik ilk gerçeklere dayanan raporum onu ciddi bir şekilde benim yanlış organizasyona girdiğim görüşüne sevk etmişti.

hiç görmedim – tabii eğer böyle bir belge varsa. İş arkadaşlarımla konuşmalarımızdan şubenin görevinin, düşmanı yenilgiye uğratmak için hâkimiyet bölgesindeki aktif direnişi destekleyerek, askerî olmayan yollarla onun güç kaynaklarını yok etmek olduğunu öğrenmiştim. Şube başkanı, kadroya dâhil oluşumdan birkaç gün sonra tanıştırıldığım Albay Lawrance Grand¹⁴ idi. Uzun boylu, zayıf görüntüsüyle ilk bakışta Almanya ya da İspanya’da bana yaklaşan kişilere benziyordu. Aradaki fark, onun kesinlikle sabit fikirli olmamasıydı. İnsanı huşu içinde bırakan bütün ağır sorumluluklarının altında, açık fikirli idi ve ne kadar büyük ya da farklı da olsa da hiçbir düşünceden çekinmezdi.

O sıralarda bütün dikkatler, Romanya petrolünün Almanlara ulaşmasını engellemek için, Tuna’nın “*Demir Kapıları*”na saldırmak üzerine yoğunlaşmıştı. Demir Kapıları görmüşlüğüm vardı ve iş arkadaşlarım, sanki Regent Kanalı’ndaki kilitli kapılardan birinin milini yıkmaktan bahseder gibi soğukkanlılıkla, onları “*havaya uçurmaktan*” söz ettiğinde, bundan fazlasıyla etkilenmiştim. Zira böyle bir girişimin 1940’ta D Şubesi’nin yetersiz kaynaklarıyla gerçekleştirilmesi olanaksızdı. Nihayet bu işe girildiğinde, Yugoslav polisi tarafından daha işin başında fark edildi ve teşebbüsün önü alındı. Bu, Britanya hükümeti için bir utanç sebebi olmuştu. Sonuç ve amaç arasında benzer bir farklılık, “*Bakü petrol sahalarının saf dışı bırakılması*” yoluyla Hitler’in petrol kaynaklarının ciddi olarak kesileceği önerisinde de yaşandı. Bakü petrol sahalarının nerede olduğunu bildiğim hatta onları yakından gördüğüm için Kahire’deki bir üstten nasıl böyle bir saldırı başlatabileceğimi düşünerek kendimle eğlendim. Arras’ta o zaman personel şefi olan General Pownall tarafından Lord Gort’a¹⁵ verilen basın konferansında hazır bulunmasaydım, 1940’ta dahi böyle bir konuşmayı fantezi olarak

14 D Şubesi, Grand’ın idaresinde, Mart 1938’de kurulmuştu.

15 Temmuz 1940’ta, SIS’e katılmadan kısa süre önce, Philby, Times ile bağlantısını kesmek için, BEF Komutanı Lord Gort tarafından, savaşın resmi kayıtlarını tutmak üzere işe alındığı hikâyesini yaydı. 1944’te Ralph Deakin’in yazdığı bir mektup, bu hikâyeyi doğrulamıştır: “*Lord Gort, Dunkirk’ten önce sefer kayıtlarını tutmak üzere Philby’yi Times’daki işinden ayırdı.*”

görüp reddederdim. Pownall, Siegfried Hattı'nın gücüne bağlı olarak, Kafkasya'ya yönelik bir saldırının daha iyi imkânlar sunabileceğini öne sürmüştü. Eğer başarılı olsaydı, böyle bir saldırı Almanya'nın zayıf Doğu savunmasını Anglo – Fransız saldırısına açık hale getirebilecekti.

Grand'ın fikirlerini gerçekleştirecek kaynağı hiçbir zaman olmadı; oysa bu kaynaklar onun haleflerine bol bol verilmişti. Onun Londra personeli geniş bir salona rahatça sığabilirdi. Aslında zaten biz de planların, planların ve yine planların bitmek tükenmek bilmez tartışma konularını teşkil ettiği Pazar günleri, onun sayfiyedeki merkez bürosunda düzenli olarak bunu yapıyorduk. Sahada Grand, ufak tefek işlerden biraz fazlasına sahipti. Onun sır pas-tasından daha büyük bir dilim alabilme çabaları, servisin daha yaşlı ve daha sağlam temelli istihbarat toplama kesimi tarafından uygun görülüyordu. İstihbaratçılar, sabotaj ve yıkıcılığın(bu faaliyetlerin mimarları açığa çıkmaya maruz kalabilir) aslında tehlikeli olduğu yolundaki geçerli kanaat nedeniyle sessiz casusların kaynaklarını israf eden sansasyonların, para ve zaman kaybı olduğuna dair tartışmalar yaparlardı. Böylece Grand'ın Hazine'den ve silahlı kuvvetlerden talepleri sıklıkla servis içinde bloke edilirdi. En iyi ihtimalle, soğuk bir destek verirlerdi.

Politik yıkıcılık tarafında ise zorluklar, Britanya politikasının temel görüşlerini kapsadıkları için, çok daha çetindi. Britanya Hükümeti kendisini genellikle Avrupa'nın monarşi ve oligarşilerini desteklemeye alıştırmıştı. Böyle adamlar herhangi bir yıkma biçimine karşıydılar. Hitler'e karşı herhangi bir direnişi desteklemesi muhtemel olanlar, sadece sol kanat akımları idi: Köylü partileri, sosyal demokratlar ve komünistler. Sadece onlar, Almanlar ülkelerini yıktıktan sonra direnmeye devam ederek hayatlarını riske atacak gibi görünüyordular. Buna rağmen, savaş aralarında onlara sistematik olarak zulmeden Kral Carol ve Prens Paul ile ayak oyunlarında ısrar eden Britanya Hükümeti uğruna harekete geçmeleri, kesinlikle olası görünüyordu. Böylece Britanya'daki imha ideologları, savaşın sonucu ne olursa olsun, gözde kuklalarının ısıltısının sonsuza

dek battığını görmekte çok geç kalan Dışişleri Bakanlığı'nın empoze ettiği ağır handicap altında işe koyuldu. Buhran gelip çattığında, direniş hareketlerinin şiddetle Sovyetler Birliği'ne yönelmesi ve Fransa, İtalya ve Yunanistan'da dengenin ancak büyük Anglo-Amerikan askerî varlığıyla sağlanabilmesi, pek de şaşırtıcı değildir.

Güvenlik ve kolaylık sebepleriyle bütün SIS memurlarına yazışmalarda ve konuşmalarda kullanacakları simgeler verilmişti. Doğal olarak Grand, D idi. Onun alt birimleri DA, DB şeklinde devam ediyordu ve onların astları da numaraların eklenmesiyle ayrılıyordu, örneğin DA-1 gibi. Böylece normal uygulamaya göre, benim DU-1 olmam gerekiyordu. Fakat Guy, büyük bir kibarlıkla, DU-1 simgesinin benim onun emri altında bulunduğum izlenimini verebileceğini söyledi; oysa o bizim eşit olarak değerlendirilmemizi istiyordu. İkilemi, bana sona eklenen bir numara yerine üçüncü bir harf vererek çözdü ve D harfini seçti. Böylece gizli servisteki kariyerimi DUD simgesi ile adlandırılmış olarak başlattı.

DU benim aklımdakiler için ideal bir başlangıç noktası değildi. Ben buranın nasıl organize olduğunu ve neler yaptığını keşfetmek istiyordum. Fakat Guy, kendi tercihlerine uygun olarak, DU'yu bir çeşit düşünce fabrikasına dönüştürdü. O kendisini, döndüğü zaman fikir kıvılcımları saçan bir çark olarak görüyordu. Kıvılcımların nereye düştüğünü ise pek umursamıyordu. Başka insanların ofislerinde, kendi düşüncelerini ortaya atarak çok zaman geçiriyordu. Konuya ısındığı zaman, yüksek kahkaha sesleri koridoru aşarak, benim oturup düşündüğüm ya da gazeteleri okuduğum ofisime dek ulaşırdı. Zorlu bir sabah sohbetinden sonra Guy, kıkırdayarak benim ofisime döner ve bir içki içmek için dışarı çıkmayı önerirdi.

Bir Temmuz sabahı Guy, her zamankinden farklı olarak, beraberinde bazı kâğıtlarla ofisime geldi. Bunlar kendi yazdığı bir memorandumun kısımlarıydı. Grand genel içeriği onaylamıştı ve ileri çalışma ile konunun ayrıntılarına girilmesini istemişti. Bunun için Guy'un benim yardımına ihtiyacı vardı. Fazlasıyla memnun olmuştum. Mevcut deneyimlerimle biliyordum

ki, Guy'ın “yardım” sözüyle kastettiği bütün angarya işi üzerinden almamdı. Yine de iki haftadır kelimenin tam anlamıyla hiçbir şey yapmadığım için, her ne iş olursa olsun beni mutlu edecekti. Ben kâğıtları aldım ve Guy masamın yanına oturarak takdirlerimi görmek için beni izlemeye başladı.

Klasik bir metindi: Süslü nükteler ve sağlam olmayan alıntılarda (Guy neredeyse her acil durumu karşılamak için alıntılar yapardı, fakat hiçbir zaman onları teyit etme zahmetine girmezdi) saklı pek çok güzel düşünce. Önerisi, istihbarat teknikleri için, ajanları eğiten bir okul açılması idi. Bu hayret verici bir öneriydi; şaşırtıcı olan ise bu önerinin sunulması değil, daha önce sunulmamış olmasıydı! Böyle bir okul mevcut değildi. Guy bunun gerekliliğini ortaya koymaya çalışıyordu; bugün sıradan olan bu teklif o zaman için yeniydi. Konunun ana hatlarını belirlemişti. Sonunda böyle bir okulun “*Elizabethçi SIS*”in ihtiyatlı tutumuyla önu kesilmiş başarısız bir komplocunun anısına “*Guy Fawkes Koleji*” olarak adlandırılmasını öneriyordu. Bu sadece bir dokundurmaydı. Zira “*Guy Burgess Koleji*” adını teklif edemezdi.

Sonunda bir işe girişmiştim. Konuyu öğelerine göre bölmüledim: Özet, eğitim alanlarının belirlenmesi, güvenlik, barınma ve diğerleri. Bundan sonra her başlık için bir memorandum hazırladım. Yazdıklarımın çoğunu unuttum ve giderek gelişen muazzam eğitim kurumlarına bakılırsa, benim konu üzerindeki ilk mütevazı bildirimin hala var olduğunu pek sanmıyorum. Ben onun kıvılcım yağmurunu kucakladıktan sonra, Guy yeni fikirler cümbüşüne ilgisini kaybetmiş görünüyordu. Grand'ın benim bildirimi okuduğunu ve bu konuyu değerlendirmek üzere komisyonlar kurduğunu görmüştü. Komite işlerini ne o zaman sevdim ne de ondan sonra. Her komitenin bir kâbusu vardır. Eğitim komitesinde benim kâbusum, Albay Chidson¹⁶ idi. Polonya'da Hitler'in elinden pek çok sentetik elmasın kurtarılmasında büyük bir kurnazlık göstermişti ama benim için tam bir baş belasıydı. Avrupa'da yaklaşan anarşiye

16 SIS'in D Bölümü'nde. Daha sonra, 1947'de Philby İstanbul'a gittiğinde Ankara Sefareti'nin Güvenlik Müdürü oldu.

dair önsezileri vardı ve Avrupa'da çok sayıda gangsterin serbest kalmasına izin verilmesi fikrinde şiddetle direniyordu. Bir gün onun Aşağı Regent Caddesi'nde beni izlediğini fark ettim. Bir an göz göze geldik ve donakaldı. Süratli bir toparlanmayla ceketinin yakasını kaldırdı ve bir ara sokağa girdi. Görünüşe göre eğitim okulumuz fazlasıyla gerekliydi.

Guy'ın o zamanki nakaratı "*fikir, tutması için üretilir*" idi ve o bir şekilde bunu başardı. Zamanı gelince öğrendim ki, Hertford yakınlarındaki geniş arazide bulunan eski okul binası Bricken-donbury Hall, eğitim gereksinimleri için alınmıştı.¹⁷ Geçici olarak okulun idaresine getirilmiş bulunan Deniz Binbaşısı Peters ile tanıştırılmıştım. Peters, sıklıkla beni ve Guy'ı akşam yemeği için Macar restoranına götürür ve yeni proje hakkında görüşlerimizi dinlerdi. Dalgın deniz mavi gözleri ve hoş bir gülüşü vardı. Bütün tuhaflıklarına rağmen, masasındaki sigarasından saygısızca aşırıan Guy'a karşı büyük bir ilgisi vardı. Görüleceği gibi, onun bizimle bağlantısı kısa sürdü. Peters, Oran Limanı'ndaki belki de gereksiz olan cesur davranışı sayesinde, Victoria Haçı ile ödüllendirildi. Ödülü öğrendiğimde, onun bunu hiç bilmemesi gerektiğini düşündüm. Zira O, böyle bir şeref karşısında göz yaşı dökecek kadar duygulu bir adamdı. Stajyerlerimiz ona taparcasına hayrandı.

Eğitim personelinde başka eklemeler de olmuştu. Sovyet Rusya'daki gizli kahramanlıkları hakkında kitaplar yazmış olan neşeli George Hill¹⁸ vardı. O, mil kovanına kum koyan az sayıdaki İngiliz erkeğinden biriydi. Heybetli görüntüsüyle, daha çok, taç yerine dazlak bir başa sahip Soglow'un kralı gibi

17 Albay Sweet-Escott, "*Baker Street Irregular*" adlı mükemmel eserinde, hatalı olarak ilk eğitim okulunun Aston House'da olduğunu söyler. Aston, Komutan Langley'in idaresindeki bir patlayıcı deposu idi.

18 1917 Devrimi'nden sonra Rusya'daki Britanya ajanlarından biri olan Bruce Lockart ile birlikteydi; ayrıca Lenin ve Troçki'ye suikast planlayan Sidney Reilly'nin arkadaşıydı. İkinci Dünya Savaşı boyunca SOE'de yüksek memuriyetlerde bulundu ve Churchill tarafından SOE/SIS temsilcisi olarak Moskova'ya gönderildi.

duruyordu. Daha sonra Moskova'da SOE Görevi'nin¹⁹ başına atandı ve orada Ruslar onu sevinçle karşıladılar. Zira onun hakkında her şeyi biliyorlardı. Moskova'da onun toplantı odasında yapılan gecikmiş bir güvenlik kontrolü, korkunç sızıntı kaynaklarını ortaya çıkarmıştı.

Sonra Clark isminde, gürültülü bir mizah anlayışı olan bir patlayıcı uzmanı vardı. O ve ekibinden, Çek DMI'yi²⁰ için bir tanıtım gösterisi düzenlemeleri istendiğinde, eğitim alanına gitmek için yürümeleri gereken yoldaki koruya bubi tuzakları yerleştirdi. Ormana tek sıra haline yürüyeceklerini zannetmişti. Oysa yan yana yürüdüler ve dizinin her iki ucundaki subaylar ürkütücü şoklara maruz kaldılar. Şans eseri hiç kimse yaralanmadı.

Prag'da yer altında yayın yapması düşünülen melankolik bir Çek vardı. Donuk ve tıknazdı; Komutan ona bir kez baktıktan sonra onun eğitimi yüzüne gözüne bulaştıracağına karar vermişti. Bir başka donuk figür de kendisine Werner diyen Avusturyalı bir sosyal demokrat idi. Olası Avusturyalı kursiyerlerimize eğitim vermek üzere alınmıştı. Böyle bir durum olmadı. Werner sadece Almanca konuştuğu için, ona çok zaman ayırmak zorunda kalmıştım. Nihayetinde istifa etti ve başka bir alana kaydırıldı. Daha sonra onu Mısır'a taşıyan denizaltının Akdeniz'de batırılması sonucunda hayatını kaybetti.

En seçkin personelimiz ise şüphesiz sanat simsarı Tommy Harris idi.²¹ Harris, Guy'ın önerisiyle, bir tür kaliteli kâhya olarak, büyük ölçüde eşi ve kendisinin mükemmel birer aşçı olmaları sebebiyle alınmıştı. O içimizde ilk birkaç haftada kursiyerlerle bir tür kişisel temas kurabilen tek kişiydi. Öğretmenlik

19 SOE – Özel Operasyon İdaresi, 1940'ta Churchill'in emriyle, Mihver Devletlerine karşı bütün örtülü operasyonları, özellikle de sabotaj ve yıkıcı faaliyetleri yürütmekle görevli olarak kuruldu. Lütfen bakınız: Bölüm 2.

20 DMI – Director of Military Intelligence – Askeri İstihbarat Müdürü

21 Harris, Philby'nin çocuklarından birinin eğitimi üstlendi. Ayrıca yayıncı André Deutsch'a Philby'nin meslekî anılarını yazmasının iyi olacağına yönelik telkinlerde bulundu, ama Philby bunun için Moskova'ya gidene dek bekleyecekti.

yapmadığı için işi tamamen değersiz görünüyordu fakat parlak bir sezgisel zekâsı vardı. Çok geçmeden MI5 tarafından kapıldı ve tüm zamanların en yaratıcı istihbarat operasyonlarından birinin tasarımını ve yönetimini gerçekleştirdi. Görüleceği gibi Brickendonbury'deki o günler bana göre dayanılamayacak kadar kasvetliydi. Sadece bir yakınlığın başlamasıyla aydınlanıyordu. En büyük ödülüm Tommy Harris ile arkadaşlık yapmaktı.

Bize birkaç kursiyer verilmişti: Belçikalı ve Norveçlilerden oluşan iki küçük grup ile biraz daha büyük bir İspanyol grubu. Toplamda yirmi beş kişi idiler. Belki Brickendonbury'de birkaç faydalı taktik öğrenmişlerdir, ama ben bundan şüpheliyim. Onlardan ne tür görevlerde bulunmalarının beklendiği hakkında hiçbir fikrimiz yoktu ve ne Guy ne de ben Londra'daki karargâhtan gerekli bilgiyi almayı başaramamıştık. Bu durumda Kumandan ile konuşup nadiren cevap verme lütfunda bulunan karargâha bir taslak memorandum göndermesine yardım etmekten başka, yapabileceğimiz fazla bir şey yoktu. Açık olan tek bir şey vardı, çoğu Avusturyalı *"eski dinamitçi"* olan İspanyollara öğreteceğimiz çok az şey vardı. On sekiz yaşlarında bir delikanlı, *"Bütün eğitimciler aynı"*, demişti: *"Onlar sana fitili belirli bir ölçüde kesmeni söyler. Güvende olmak için biz bu ölçüyü iki katına çıkarırız. Hala hayatta olmamızın sebebi budur."*

Aslında güvenlik metotlarına ilişkin bir ders çıkarabilir-dik, ama bunu bilmiyorduk. Gerçek, birkaç yıl boyunca ortaya çıkmadı. Bizim yakalanmaları muhtemel düşman bölgelerine gönderilecek ajanlarla ilgilenmemiz düşünüldüğü için, eğitim personelinin isimlerinin saklı tutulması için takma ad kullanmalarına karar verilmişti. Peters, Thornley oldu, Hill ise Dale ve bu böyle devam etti. Kolej çocuklarının mizah anlayışına sahip olan Guy, Komutanı benim arkamdan kullanmayı reddedeceğim kadar uygunsuz bir adı bana kabul ettirmesi için zorlamıştı. Kendi ismini kullanmasına izin verilen tek istisna, bazı gerekçelerle benden kaçan, Tommy Harris idi. Aristokrasiye zorla kabul edilmiş kötü bir adam intibainı veren Harris,

savaştan bir süre sonra bizim Belçikalı grubun başına getirildi. Tommy Brickendonbury'deki anılarını anlatırken, Belçikalılardan biri kursiyerlerin bizim gerçek isimlerimizi bildiklerini söylemişti. Tommy onu sınıdı ve gerçekten hepimizin isimlerini bildiğini gördü. Ona istisna olup olmadığını sorduğunda, Belçikalı *"aslında tek istisna sizdiniz"*, cevabını vermişti.

Guy Burges aşamalı olarak bu sayfalardan yitip gidecek, bu yüzden belki de onun masum haylazlıklarına ilişkin bir hikâye anlatmam mazur görülebilir. Güzel bir yaz gününün ardından gece henüz olmuştu. Komutan yatakta, sakal bırakarak gizlemeye çalıştığı şiddetli bir egzama yüzünden tedavi görüyordu. Hazlitt takma adlı ziyaretçi bir öğretmen, yatağının başucunda Porto şarabını yudumluyordu. Aniden bahçeden bir çığlık duyuldu ve onu beş ayrı dilde bağrıışların kargaşası izledi. Kursiyerler bir anda eve doluştular. Etrafta inen bir düzine paraşütler gördüklerini söylüyorlardı. Haberi duyan Komutan Belçikalılara üniformalarını giymelerini ve pencereye bir makineli tüfek kurmalarını emretti. Makineli tüfek okul bahçesi boyunca iyi bir atış alanına sahipti. Tabii eğer düşman ön kapıdan gelseydi ne olurdu, bilmiyorum. *"Eğer Almanlar saldırıyorsa"*, dedi Komutan Hazlitt'e, *"Sanırım kalkmalıyım."*

Sonra feci bir hata yaptı. Guy'a olayın kesin durumunu araştırması ve sonucu telefonla Londra'daki görevli memura bildirmesi için talimat verdi. Guy işe girişti. Onun devam eden telefon görüşmelerinden bazı kısımları duydum. *"Hayır söylediklerime ilaveler yapamam... Benden kanıtları tahrip etmemi istemezsiniz, değil mi?.. Tekrar etmem gerekiyor mu?.. Hertford yakınlarına sayıları sıfırdan sekize kadar değişen paraşütlerin indiği görüldü... Hayır, çeşitli tanıkların güvenilirlik derecelerini ayırt edemem. Sıfırdan sekize. Bunu anladınız mı? Gerekli olursa tekrar ararım. İyi günler."* Zafer kazanmış bir edayla rapor vermeye gitti. Komutan ise *"Ayağa kalkarsam ne yaparım bilmiyorum"*, dedi ve ekledi: *"Ama kesinlikle komutayı ele almalıyım."*

Bir ya da iki saat geçti ve başka bir şey olmadı. Belçikalılar Lewis tüfeklerinden üzülerək ayrıldılar ve hepimiz yatmaya gittik. Ertesi sabah Guy telefonda uzun zaman harcadı ve arada da neşeli haberler yaydı. Görevli memur şefini haberdar etmişti ve o da Savaş Bürosu ile temas kurmuştu. Doğu Kumandanlığı yataklarından kaldırılmış ve zırhlı araçları kısa sürede harekete geçmişti. Guy operasyonu düzenleyenlerin sayısına ilişkin gün boyu büyük bir hızla yükselttiği tahminlerde bulunuyordu. Söylemeliyim ki, önceki gece ona “hiç” tahmininde bulunan bendim, sekiz ise sanırım Guy’ın kendisinden gelmişti. Her ikimiz de yanılmıştık. Tek bir paraşüt söz konusuydu. Bir kara mayını iliştirilmiş olan paraşüt, zararsız şekilde bir ağacın yanına düşmüştü.

Yaz haftaları Londra’dan herhangi bir açık emir gelmeksizin geçip giderken, Komutanın görünüşü kötüleşti. Komutan her zamankinden daha suskun ve içine kapanıktı. Başta egzamanın onu kabullenemediği kadar çok sıkıldığını düşündüm. Ama sonra bize resmî olarak hiç söylenmeyen bazı şeyler kulağıma geldi. D Şubesi SIS’ten alınmış ve Savaş Ekonomisi Bakanı Dr. Dalton’un himâyesinde yeniden yapılandırılmıştı. Grand gitti ve onun yerini, hiçbir zaman kapasitesini ölçme fırsatı bulamadığım, nükteden anlamayan iş adamı Frank Nelson²² aldı. Collin Gubbins²³ ve hem birbirlerine hem de bize çağırıp çağıran kibirli subaylardan oluşan bir heyetin Brickendonbury’yi ziyaretinden sonra, Komutan derin bir depresyona girdi. Bunun kendisine söylenmemiş olması canını sıkıyordu. Bir sabah Guy ve beni çağırıp önceki akşam istifa mektubunu yazdığını söylediğinde, hiç şaşırmadım. Başarısızlık ve ihmalkârlığın bilinciyle üzgün bir haldeydi. Sonra neşelendi ve sevimli gülüşü

22 Hayatının erken dönemlerinde Bombay’daki ticaret firması Symons, Barlow & Co.’nun ortağı olarak bir servet kazandı. SIS için çalışırken Galler, Muhafazakar Parti’den siyasete atıldı ve Galler, Stroud bölgesinden vekil seçildi.

23 1939’da Savaş Bürosu’nun Askerî İstihbarat Departmanı’nda Müdür Yardımcısı idi.

günler sonra ilk kez belirdi. Politika ateşinde kısa süren vaftizin ardından, küçük gemilerine geri döneceği için mutluydu.

Komutanın istifası hiç zorluk çıkartılmadan kabul edildi. Umursamaz bir halde kurumumuzu dağıtmaya başladık. Bizi bu sona götüren diğer adımlar ise şimdi hafızamda çok karanlık bir yerde. Kursiyerleri gelecekte kullanılmak üzere bir yerlere yollamış olmalıyız. Daha sonra duyduğuma göre, Werner'ek olarak, onlardan ikisi daha hayatını kaybetti. Bir tanesi, sevimli bir Norveçli telsiz operatörü, Almanlar tarafından yakalandı ve Norveç'e dönüşünden kısa süre sonra vuruldu. Diğeri, Belçikalı grubun en iyisi, paraşütle Belçika'da bir yere atlamıştı. Ama her nasılsa paraşütü uçağın altındaki nakliyeye takıldı. Yüksek hızda savrulurken önce bilincini yitirdi ve ardından hayatını kaybetti. İspanyolları daha sonra yine görecektim.

Tommy Harris bizden büyük bir kırgınlıkla ayrıldı ve kısa süre sonra Mİ5'te kıymetli bir memur olarak gerçek seviyesine ulaştı. Guy ve ben, daha sonra kısaca "*Baker Caddesi*" olarak ünlenen (ya da, bakış açısına göre, adı çıkan) 64 Baker Caddesi'ndeki Özel Operasyon karargâhına gittik. Pek çok büro mobilyası oradan buraya taşınıp duruyordu; binayı her ziyaret ettiğimizde bir şeyler yukarı aşağı gidip geliyordu. Bizim altımızda bulunan Marks & Spencer'ın personeli olanları merakla izliyordu. Bununla birlikte yeni işlerle karşılaşan pek çok yeni yüz vardı. Bankacılık, büyük işletmeler ve hukuk, yeni katılan üyeler için didik didik ediliyordu. Ayrıca eski meslektaşların yoklukları üzüntü veriyordu. Nelson'un tasfiyesi tam oldu. SIS'in istihbarat kanadındaki, ileride de isimleri geçeceği için dikkate değer olarak Claude Dansey ve David Boyle'u örnek verebileceğim, bazı kıdemli memurlardan yardım alıyordu. Onlar sadece Grand'ı değil, ayrıca onun en güvenilir yandaşlarını da yakalamaya karar vermişlerdi.

Tasfiye hareketi iptal edildiğinde neredeyse sonuna gelmişti. Bir akşamüzeri Guy bir içki için uğradı. Alışık olmadığım

şekilde suskundu. Nihayet açıldı; “*bürokratik bir entrikanın kurbanı*” olmuş, yani anladığım kadarıyla kovulmuştu. Benim de günlerimin, hatta belki de saatlerimin, sayılı olduğunu düşündüm ve görünüşe göre Guy benim dert ortağı olmamı bekliyordu. Ama sonraki ay ve bir sonraki ay da ödeme zarfım hala on adet 5 Pound’luk banknotu kapsıyordu. Görünüşe göre Özel Operasyon’un bana ihtiyacı vardı, ya da belki de görevden uzaklaştırılmayacak kadar önemsizdim. Guy’ın müthiş bir şekilde güçlüklerin üstesinden gelme yeteneği vardı. Kısa sürede Danışma Bakanlığı’nda, ona önemli bağlantılar sağlayacak, cazip bir mevkie geldi. Benim “*süprüntülerle*” birlikte çalışmamı hor görmeye başladı.

SOE'NİN İÇİNDE VE DIŞINDA

HER NE kadar ilk eğitim girişimimiz can sıkıcı olsa da en azından bana güç ve karar mercilerine yakın olma hissini veren Londra'ya dönme şansını sağladı. Elverişli şartlar kısa sürede kendimi iyi hissetmeme yardım etti. Belirli görevlerim yoktu, bu yüzden özel bir ofis isteyemezdim. Baker Caddesi'nde yeni yüzleri tanımaya ve onları tutarlı bir örgütsel şablona yerleştirmeye çalışıyordum – o zamanlar herhangi biri için bu en zor işti. Herkes çok meşgul görünüyordu, bu sadece mobilyaların yerini değiştirerek olsa bile. Bu faal ortamda boş durmak beni utandırıyordu. Tıpkı, herkesin birbirini tanıdığı, ama sizi tanıyan kimsenin olmadığı bir partide bulunmak gibiydi.

Her ne kadar o zamanlar olanaksız olarak görünse de zorlu bir organizasyonun doğum sancılarına tanıklık ediyordum. Eğer bunu küstah bir ifadeyle tanımlıyorsam, bu gördüklerimi anlatmak için küstahlığın önüne geçilemez olmasından kaynaklanmaktadır. Savaşlar arasındaki dönemde istihbarat servisi mit-sel bir saygınlığın tadını çıkarmıştı; ama mit çok az gerçeklik içeriyordu. Bu ifade, özellikle yayınlanmış kayıtlar mevcut değilken, belki pek çoklarının inancına aykırı gelebilir. Fakat

bu, Mussolini'yi Habeşistan'dan uzak tutmak için korkutmak amacıyla İskenderiye'ye gönderilen saygın filonun harekete geçmemesinin, mermisi olmadığından kaynaklandığı gerçeğinden daha mı inanılmaz? Gerçek şu ki, kendisinden hoşnut ve umursamaz hükümetlerin birbirini izlemesiyle, tıpkı silahlı kuvvetlerin de sindirildiği gibi, gizli servisin sindirilmesine müsaade edilmişti. Maddi imkânsızlıklar bir yana, kadrolaşma ve sistem de pek ciddi bir yaklaşımla ele alınmıyordu. Tıpkı Cambrai Savaşı'ndan sonra yirmi yıldan uzun süre at gözlüklü subayların bizi yönetmesine izin verdiğimiz gibi, gizli servis de sadece Şefi eski bir amiral olduğu için, deniz kuvvetlerinin ıskartaları ile dolmuştu. Bundan yalnız Amiral Sinclair²⁴ suçlu tutulamaz; iş tamamen onun yetersiz kaynaklarına bırakılınca, o da doğal olarak altındaki elemanları en iyi bildiği çevrelerden seçmişti.

Sistem ise, neredeyse hiç yoktu. İspanya'da beşinci kolun yarattığı endişenin bir sonucu olarak düşmana karşı gizli faaliyetlerin potansiyel önemi Britanya askerî zihinlerine sızabildiğinde, sonuç ilk akla gelenin uygulanması oldu. Kara propaganda²⁵ teması, karanlıkta sendeleyeyen ve birbirlerine toslayan pek çok hükümet uzantısı organizasyonun oyuncağı haline gelirken, D Şubesi ses getirecek cesur eylemler planlamak üzere kuşkucu SIS'e eklemlendi. Savaşın ilk yılındaki sonuçların asgarî seviyede kalması, şaşırtıcı değildir. Abarttığımı düşünüyorsanız, savaş boyunca SIS'e hizmet eden en yetenekli ve kavrayış gücü yüksek subaylardan biri olan Albay Bickham Sweet-Escott'tan²⁶ alıntı yapmama izin verin: *"Olumlu kazanımlarımızın kaydı (Yaz, 1940) hiç etkileyici değildi. İftihar kaynağımız olan birkaç operasyon vardı, ama çok değil. Balkanlar sahasında organizasyon denebilecek bir şeye sahiptik, ama orada dahi görkemli bir iş çıkarmayı başaramadık. Balkanlar'daki yıkma girişimlerimizde*

24 "Quex" olarak tanınır. 1921'e dek Donanma İstihbaratı'nın müdürlüğünü yürüttü. 1936'dan öldüğü yıl olan 1939'a kadar ise SIS'in başında bulundu.

25 Örtülü operasyonlar ya da yıkıcı propaganda.

26 SIS'e Oxford'dan geldi. D Şubesi'nde hizmette bulundu. **Baker Street Irregular** adlı kitabın yazarı.

tek başarımız Dış İşleri'ni telaşlandırmak oldu. Batı Avrupa'da ise, her ne kadar burası için haklı mazeretlerimiz olsa da, Bal-kanlar ve İngiliz Kanalı arasında tek bir ajana dahi sahip bulunmadığımız için, rapor acınacak haldeydi.”²⁷ Tuhaf, ama gerçek.

Bunlar son bölümde anlatılan değişimlerin arka planı idi. Söz konusu değişiklikler ise sadece, daha büyük bir reform planının küçük parçalarıydı. Temmuz 1940'da Churchill, düşmana karşı gerçekleştirilecek bütün yer altı faaliyetlerinin mutlak sorumluluğunu üstlenmesi için, Savaş Ekonomisi Bakanı Dr. Dalton'u kabul etti. Dalton, bu görevi yerine getirebilmek için, Özel Operasyon İdaresi²⁸ (SOE - Special Operations Executive) adını verdiği kuruluşu vücuda getirdi. Özel Operasyon İdaresi, üç kısımdan oluşuyordu: Kara propagandadan sorumlu SO1, sabotaj ve yıkma uygulamaları için SO2 ve planlamayı gerçekleştiren SO3. daha sonra SO1 Politik Savaş İdaresi (PWE – Political Warfare Executive) olarak isim değiştirdi ve SO2, organizasyonun bütününe verilen Özel Operasyon İdaresi adını tek başına aldı. Kısa olması için bundan sonra, olaylar isim değişikliğinden önce ya da sonra gerçekleşmiş olsa da, onları PWE ve SOE olarak anacağım. SO3'ün varlığına kısa süre sonra son verildiği için bundan sonra ondan bahsetmeyeceğim.

Colin Gubbins'ten bir çağrı aldığımda, daha ne kadar çalışmadan para almaya devam edebileceğimi düşünmeye başlamıştım. Gubbins, diğer sorumluluklarının yanında, bizim eğitimimizle ilgilenmekle görevliydi ve benim adımla en çok başarısız Brickendonbury deneyimi ile ilgili olarak duymuş olmalıydı. Elbette Gubbins savaşın sonuna kadar büyük payeler kazanacaktı²⁹ ve ben onunla ilk görüşmemde onu dikkate aldığım için çok

27 B. Sweet-Escott, *Baker Street Irregular*.

28 Temmuz 1940'ta başladı. Bkz. E. H. Cookridge, *Inside SOE*, (Londra, Arthur Barker Ltd, 1966).

29 Sir Colin MacVean Gubbins, 1943'te tümgeneral. DSO (Özel Hizmet Nişanı), CMG (Order of St. Michael and St. George), KCMG (Knight Commander of the St. Michael and St. George) ve Polonya Croix de Vaillance nişanı sahibi. 1940'tan emekliye ayrıldığı 1946'ya dek SOE için çalıştı.

memnunum. Ofisi enerji doluydu ve onun arkadaşça konuşma-şıkısı ve özdü. Bir arkadaşım, zamanın bir çizgi dizisinden esinle, ona Fırıldak Willy lakabını takmıştı. Onun kız arkadaşlarına sadece sabah kahvaltılarında zaman ayırabildiği söylentisi, ağızdan ağza dolaşıyordu. Yine de onları elinde tutabilen bir adamdı.

Gubbins, politik propaganda hakkında bilgim olup olmadığını sorarak başladı. Tek kelimelik cevaplardan hoşlanabileceğini düşünerek, “*ever*”, diye yanıtladım. Büyük ölçekli bir eğitim kurumu oluşturulmasının planladığını söyleyerek devam etti. İmha, kablosuz iletişim ve diğer alanlarda çok sayıda teknik okullar olacaktı. Buna ilaveten, sabotaj ve yıkma tekniklerinin öğretildiği merkezî bir okul da kuruyordu. Yer altı propaganda faaliyetleri, ihtiyaç duyulan tekniklerden biriydi ve bu konuda uygun bir eğitime ihtiyacı vardı. Benim gidip bir taslak hazırlamamı istiyordu. Kapıyı gösterirken: “*Kısa olsun*”, dedi.

Konu üzerinde çalışmaya başladığımda propaganda üzerindeki bilgilerimin yeterli olmadığını fark ettim. Modern reklamcılık teknikleri üzerine canlı bir deneyimim yoktu. Gazetecilik mesleğinde geçirdiğim birkaç yıl bana olanı rapor etmeyi öğretmişti, lakin bu husus görevleri insanları bir şeyi yapmaya ikna etmek olan propagandacıların sıklıkla düştükleri vahim bir hataydı. Kendimi, dünyanın sabun satma teknikleri konusunda eşit derecede cahil pek çok meşhur propagandacı gördüğü yolundaki pek de ikna edici olmayan düşünceyle teselli ettim. Bununla birlikte, ihtiyatlı olmak için, reklam dünyasından bazı arkadaşlarıma danışma zahmetinde bulundum ve onlardan, birkaç konferans metnini dolduracak kadar şişirebileceğim, bazı temel ilkelere ilişkin bilgi topladım. Bunu yaparken gördüm ki, reklam dünyasındaki insanlara iki konuda güvenilebilir. İlki, sizi hiçbir şekilde reklamcılığa girmemeniz için uyarırlar; ikincisi, uzmanlıklarının kirli oyunlarını uzun uzadıya, etraflıca anlatırlar.

Birkaç gün içinde Gubbins'in hazırlamamı istediği taslağı destekleyecek kadar bilgim olduğunu düşündüm. Avrupa politikasından, özellikle de faşizmden aldığım örneklerle konunun gerçeğe dayanmasını sağladım. Metni bir buçuk sayfaya sığdırdım ve taslağın hazır olduğunu söylemek için Gubbins'i aradım. Beş dakika içinde bana geri döndü ve o öğleden sonra taslak üzerinde konuşmak için Charles Hambro³⁰'nun ofisinde bir görüşme ayarladığını söyledi. Bu, Fransa'nın düşüşünden beri benim gördüğüm söz etmeye değer ilk olaydı.

Gubbins toplantıya personel subaylarından birkaçını da beraberinde getirmişti. Hambro bizi evimizde hissetmemizi sağlayan, arkadaşça, cana yakın bir tarzda karşıladı. Hazırladığım taslağı aldı ve yüksek sesle, dikkatle, ağır ağır okudu. Bitirdiğinde tamamının mantıklı geldiğini söyledi. Gubbins'in personeli saçma bir tavırla kafa salladılar; asker oldukları belliydi. Beni şaşırtan bir şekilde, Gubbins mutlulukla gülümsüyordu. "*Tam olarak istediğim şey!*", dedi vurgulayarak "*Tam olarak... sen ne dersin Charles?*" Hambro özel olarak bir şey söylemedi. Belki de Büyük Batı Demiryolu'nu düşünüyordu. Gubbins, "*Devam et*", dedi ve toplantı bitti.

Artık bana Gubbins'in ofislerinde bir masa hakkı sağlayan özel bir görevim vardı. Bu ofisler No. 64'te değil, Baker Caddesi'nden Regent Parkı'na giderken daha ilerideydi. Taslağımı bir dizi dersi dolduracak şekilde genişlettim. Yine de mutlu değildim. Yeni okul Londra'dan çok uzakta Hampshire, Beaulieu'da kurulacaktı. Böyle bir mesafe benim diğer uğraşlarımı korkunç derecede etkileyecekti. Bazen işten çekilmemin daha iyi olacağını düşünüyordum ama iki neden beni bunu yapmaktan alıkoyuyordu. Öncelikle, girme imkânı kazandığım gizli dünyanın kapısından ayağımı çekmemek benim için esastı. Aynı dünyada bir başka iş olasılığı açıkça belirmeden istifa

30 Savaş boyunca Churchill Londra'daki arkadaşlarını SOE ve SIS'de yüksek mevkilere getirdi. 1942'den 1943'e SOE'nin başkanlığını yapan Churchill'in bankacısı Charles Hambro da bunlardan biridir.

etmek aptallık olurdu. İkincisi, hiçbir bilgi boşa gitmez ve Özel Operasyon'un uzaklara yayılmış kurumlarında neler olup bittiğini öğrenmekle bir şey kaybetmezdim. Daha cazip bir imkân ortaya çıkana dek kalmaya karar verdim.

Zamanı geldiğinde, insanları eğitmenin beni gitmekten alıkoymayacağına şüphem yoktu. Biliyordum ki benden ancak berbat bir öğretmen olurdu. Dört yaşına kadar kekemeydim, bunu bazen kontrol altına alabiliyor, bazen de alamıyordum. Ayrıca derslerimin ana konusu hakkında da vicdan azabı duyuyordum. Politik yıkıcılık üzerinde konuşma olasılığı beni endişelendirmiyordu. O dönemde İngiltere'de bu konuda bir şeyler bilen çok az insan vardı ve ben bu alanda az da olsa uygulamalı deneyimlere sahiptim. Fakat propaganda tekniklerine dair temel bilgilerim beni huzursuz ediyordu. Daha önce bu konuda broşürler hazırlamıştım, ama bunları hiç basmamıştım.

Beaulieu'da toplanmamıza kısa süre kalmıştı ve ben bu zamanı bilgi eksikliklerimi gidermek için kullandım. Mümkün olduğunca Leeper'in³¹ gönülsüzce PWE'deki kara propaganda ekibine başkanlık yaptığı Woburn Manastırı'nı ziyaret ettim (beş yılı aşkın zamandan sonra onu biraz değişmiş buldum. 1945 yazıydı; Yunanistan kaynayana dek Atina'daki Britanya elçiliğinde sinek avlıyordu). Onun bu nedenle hırçınlaştırdığını öğrenmek beni şaşırtmıştı. Bana onun Dr. Dalton ile çatıştığı ve onu çileden çıkarttığı söylenmişti.³² Dalton'un hatıralarında da bunu destekleyen bazı hikâyeler mevcuttur.

Eğer yeni Baker Caddesi bankacılık, büyük işletmeler ve hukuğu koruyorsa, Woburn da reklamcılarının akınına uğramıştı. Leeper'in özel odasının dışında, oluşum J. Walter Thompson'un bir şubesi gibiydi. Elbette istisnalar yok değildi: Dick Crossman,

31 Elektra House, Dış İşleri Bakanlığı tarafından kurulan gizli bir bölüm. Leeper, Sir Stuart Campbell'in yardımcısı olarak çalıştı. Burası daha sonra D-Departmanı'nın SOI'i ile birleştirilerek PWE kapsamına alındı.

32 SOE doğrudan Savaş Ekonomisi Bakanı Dr. Hugh Dalton'a bağlıydı.

Con O'Neill, Sefton Delmer³³ ve Valentine Williams bunlar arasında zikredebileceğim bazı isimlerdir. Ama görünüşe göre çoğu benim ihtiyaç duyduğum türden deneyimlere sahiptiler.

Başta, ihtiyatlı bir muameleye tabi tutuldum. Bütün departmanlar, özellikle de yeni olanları gibi, Woburn da istismarcıların ilgi alanındaydı. Ama nihayetinde benim onlardan öğrenme isteğimin samimi olduğunu ve tavsiyelerine ihtiyaç duyduğumu anladılar. Şurası açıktı ki Avrupa'daki ajanlar, biz bunu istesek de istemesek de propaganda faaliyetleri yapacaklardı. Durum böyleyken, kara propaganda ile sorumlu bir otorite olarak Woburn için müşterek bir tür eğitmen ile diyalog halinde bulunmak yerinde bir politikaydı. Birkaç ziyaretin ardından Leeper ile bir öğle yemeğine çıkmaya hak kazandım. Bize eşlik eden Valentine Williams beni resmî Rolls-Royce otomobili ile Londra'ya geri götürmeyi teklif etti. Onunla "*Clubfoot*" romanı hakkında konuşmayı çok isterdim ama öğle yemeğini fazla kaçırmıştı ve yol boyunca uyudu.

O zamanlarda araştırdığım, bir başka ve belki de daha önemli bir konu vardı. Ajanlara propaganda biçimlerini öğretmek iyiydi. Ama propagandanın içeriği çok daha önemliydi. Hiç şüphe yok ki zamanı gelince ajanlar emirlerini alırlar, ama yine de onları ne tür emirler alabileceklerine hazırlamak gereklidir. Bu ise bazı politik doktrinlere ilişkin bilgi gerektirir, böylece operasyon alanlarına en azından Britanya Hükümeti'nin gelecek için ne gibi tasarıları olduğu hakkında genel bir fikirle giderler. Woburn bu tür sorulara cevap aramak için uygun bir yer değildi. Leeper'in kendisi ve adamları Londra'dan politik talimatlar gelmemesinden yakınıyorlardı.

Bu amaçla Hugh Gaitskell'e³⁴ yöneldim. Onu savaştan kısa süre önce, Avusturya'nın problemlerini tartıştığımızda tanışmıştım.

33 O da Philby gibi bir gazeteciydi ve Daily Express için İspanyol İç Savaşı'nda muhabirlik yapmıştı.

34 Gaitskell 1934'te Avusturya'da da bulundu. Muhtemelen Philby'nin "şu genç komünist kız, Alice Friedman" ile evliliği konusunda uyarılmıştır. Görünüşe

Onun yönelimlerini anımsamıyorum ve onun da benimkileri bildiğini sanmıyorum. Bahsettiğim zamanda o Dalton'un Özel Sekreteri idi, yani atın ağzının altında dengede duruyordu. Dalton'un Baker Caddesi operasyonlarının sorumluluğunu verdiği Gladwyn Jebb³⁵ ile yakın ilişkideydi. Gaitskell çok meşgul bir adamdı ve genellikle Berkeley Meydanı'ndaki bir barda buluşmayı teklif ederdi. Mezeler ve biralar arasında pek çok meseleyi tartışırdık. Bazen onun ofisine birlikte dönerdik ve Jebb'e, bazen de Doktor'un kendisine danışırdık. İkincisi her zaman viski-soda ile konukseverliğe hazırdı. (Üstün nitelikli bir adam olan Gubbins'i tanımakla zaten iftihar etmiştim. Dengeyi kurmak için, şunu itiraf etmeliyim ki Gaitskell'i, daha sonra gerçekleştiği gibi, hükümet üyeleri ve muhalefet liderlerinin oturduğu birinci sınıf sıralarda hiç hayal edemezdim.)

Bir bütün olarak ele aldığımda, bu buluşmalar hayal kırıklığı idi. Dalton Dışışleri ile sorunlar yaşıyordu. Şimdi olduğu gibi, o zaman da Dışışleri'nin bakış açısıyla konuşmak kolaydı. Dışışleri'nde çok adam, fakat az görüş vardır. Belirli bir duruma bütün itirazlar hesaba katıldığında, kalan ortak payda genellikle heyecan verici değildir. Çoğu kez görülüyordu ki, Britanya Hükümeti sadece Hitler'den önceki statükoya, Britanya ve Fransa'nın, halklarını kontrol altında tutan gerici hükümetler aracılığıyla rahatlıkla yönettikleri ve Sovyetler Birliği'ne karşı "güvenli hat" teşkil eden Avrupa'ya dönmek istiyordu.

Avrupa'nın bu görüntüsü SOE'nin mutlak varlığıyla hiç uyusmuyordu. Churchill'in deyimiyle onun amacı Avrupa'nın alev alev parlaması idi. Bu istek, rağbet görmeyen ve güven duyulmayan eski düzeni yeniden yapılandırmada halkın işbirliğine başvurarak gerçekleştirilemezdi. Dönemin duygu dünyası üzerine çalışmayla dahi gerçekleştirilemezdi; bunlar da büyük ölçüde

---

bakılırsa Gaitskell Philby'yi, komünist eğilimden uzak solidarist, romantik bir solcu olarak tanımlıyordu. Kısacası Gaitskell, Philby'yi küçümsemişti!

35 Daha sonra Dış İşlerinde Sovyet ajanı olduğunu - muhtemelen Maclean - por eden Krivitsky'yi sorguya çekmişti.

Hitler'in yarıda kesilmiş zaferler dizisine bağlıydılar. Biz sadece Avrupalıların savaştan birkaç yıl sonra ve Nazi hâkimiyeti onların kendi geleceklerini kendi ellerine alma isteğini güçlendirdiğindeki ruh halini öngörerek etkin operasyonlar düzenleyebildik. Bu şüphesiz devrimci bir ruh hali olacaktı ve Avrupa'yı yirmilere ya da otuzlara geri götürebilirdi.

Dalton ve Gaitskell elbette SOE'nin görevi ve Dışışleri'nin bakış açısı arasındaki çelişkiyi görüyorlardı. Ama onların da net bir alternatifi yoktu. Her ikisi de tıpkı iyi Sosyalistler gibi, Avrupa Sendikaları'nın en önemli anahtarları ellerinde tuttuklarına eminlerdi. Ama sendikaların Britanya Hükümeti'nin ısrarlı isteklerinin gerektirdiği riskleri almak isteyecekleri şüpheliydi; bu Attlee, Bevin, Dalton ve diğer Sosyalistleri içerse bile. Birçoklarına göre, Britanya, Baldwin ve Chamberlain'in Britanya'sından çok farklıydı. Ama bir yabancı bunun Habeşistan, İspanya ve Çekoslovakya'daki ihanetin bir başka tezahürü olmadığına nasıl emin olabilirdi? Britanya'nın gerçek bir devrimci propaganda başlatmakta başarısız olması, kuşkuları canlı tuttu. Savaş boyunca uygun bir politik istikametinin yokluğu bizi rahat bırakmamıştı. Bütün direniş grupları paramızı ve malzememizi aldılar; ama çok azı Londra'nın sesine kulak astılar. Sadece kendi gelecekleri için bir yol gördüklerinde ortaya çıktılar ve bu keyfiyet Britanya hükümetinin onlar için tasavvur ettiği biçimde değildi. Böylece SOE'nin fiziksel yıkım ve yıpratma alanlarındaki nispi başarısı, politik alandaki başarısızlığı ile dengelendi.

Dış etkilerden ya da kendi iç güçsüzlüğünden kaynaklansın, burası SOE'nin kısıtlılıklarını tartışmanın yeri değil. Bu sorunlara sadece Beaulieu'daki öğretim personeline katılmamla beni kuşatan meseleleri izah edebilmek için değiniyorum. Bunlar benim okulda edindiğim iyi arkadaşlara rağmen, neden orada kalmaktan tatmin olmadığımı açıklıyor. Benim kendi noksanlıklarım ve diğer ilgilerimin boşa çıkması, meselenin daha da hoşnutsuz bir hale gelmesine katkıda bulundu. Bulduğum her fırsatta, genellikle

teknik meselelerde görüşmek için Woburn'u ziyaret etme bahanesiyle, Londra'ya kaçtım. Fakat bu yeterli değildi. Elbette faturam gitgide kabarıyordu.

Benim hoşnutsuzluğum hiçbir şekilde Beaulieu'daki iş arkadaşlarımdan kaynaklanmıyordu, en azından bu açıdan şanslıydım. Amirimiz John Munn, akli başında genç bir albay idi. Gerçek fikrini hiçbir zaman aşikare söylemezdi. Bir dizi tuhaf adamı kişisel otoritesinin ağında bir arada tutuyordu. Bize karşı davranışı olgun ve kendi üstlerine karşı tavırları sadakatli ama eleştirel idi. Onun personel şefi ise Birinci Dünya Savaşı'nda da servise hizmet etmiş olan yaşlı bir adamdı. Kemiklerinin sağlam olduğunu söylemeyi severdi ve sanki içlerinde çok az ilik varmış gibi görünürdü. Ama yine de nadiren baş belası olurdu ve piyano konusunda müthiş bir yeteneği vardı.

Baş Eğitimci Bill Broker adında, renkli bir karakterdi. Daha sonra Kanada'da kurulan ikinci bir eğitim okulunda büyük bir başarı kazanmıştı. Bir dizi Marsilya argosunu da içeren, bitmek tükenmek bilmez taşlama ve anekdot hazinesine sahip, dinamik, pazarlamacı tipli bir adamdı. Bildiğim kadarıyla hiç sahaya çıkmamıştı, ama küçük bir araştırmadan sonra kursiyerlerle hiç bundan başka bir hayatı olmamış gibi konuşabilmişti. Broker'ın kendisini "*Drysalter*" olarak tanımlayan ve onu taklit etmeye çalışan bir yardımcısı vardı. Lakin öğrendiğime göre bu iş Londra'da en saygın Londra mesleklerinden biriydi.

Wegdwoods'dan, soluk benizli, asi bakışlı, uzun sessizlikleri beklenmedik ve insanı mahveden çıkışlarıyla bozan biri vardı. Daha sonra hem Fransızları hem de Çinlileri cezbetmekle yeteneğini sergileyen ve Hanoi'ye gönderildiğinde bunun paha biçilmez olduğunun ispatlandığı Traver Wilson vardı. Ne olduğunu söylemeyip bu konudaki soruları sadece gülümseyerek geçiştirdiği özel işi için düzenli olarak Southampton'u ziyaret ederdi. Bir gün görev için resmî araç talebi reddedildi ve bütün yolu – yaklaşık on beş, yirmi mil – azimle yürüdü. Bu benim

hatırladığım en azimli kahramanlıktı. Trevor-Wilson'a tam zıt olarak, konuşmalarıyla canımı sıkan Buchmanite³⁶ vardı. Bana cinsel ilişkiye dair görüşlerini söylediğinde, nihayete gelmiştik. Ona karısı için üzgün olduğumu söyledim. Bu konuşmadan sonra onunla diyaloglarımız, büyük bir beceriyle oynadığı masa tenisi ile sınırlı kaldı.

Takımımızın yıldızı, daha sonra gösteri dünyasında yükselen ve eski vaatlerini yerine getiren Paul Dehn³⁷ idi. O, derin suların durgun olmaması gerektiğini kanıtlıyordu. Dipte, romantik ve ciddi bir adamdı. Yüzeyde ise akarsular gibi köpürür, kabarırdı. Piyano başındaki saçmalıkları uzun yaz akşamlarını kısaltırdı. Anlattığı anekdotlar ve şakaları hala aklımdadır.

Savaşın sonra halkın dikkatini (eğer Paul Dehn'i hariç tutarsak) en çok çeken, kıyafet tasarımcısı Hardy Amies idi. O meslekteki ilk ve tek bağlantımdı. Baştan sona zarif ve şık görüntüsüyle, istihbarat sınıfı için fazla renkliydi. Okul ile Baker Caddesi'ndeki karargâh arasında irtibat memuru olduğu için, ekibimizin düzenli bir üyesi değildi. Başlıca görevlerinden birisi, bizim eğitim personelimiz için olası değere sahip karargâh malzemelerini bulup çıkartmaktı. O aşamada ihtiyaçlarımız neredeyse sınırsız olduğu için, kendisine geniş bir araştırma alanı sağlamıştı. Onun işinin bana kendi işimden daha uygun olduğunu düşündükçe, varlığından anlamsız bir şekilde rahatsız oluyordum.

Beni iş arkadaşlarımdan ayıran ilk farklılık, sahada deneyim sahibi tek kişi olmamdı. Benden başka hiç birisi sokakta yanından bir polis geçerken sesini alçaltmayı düşünmemişti

36 Frank Nathan Daniel Buchman. Amerikalı bir Evanjelist ve misyoner. 1939'da Büyük Britanya'da "Manevi Silahlanma" adlı ideolojik kampanyayı yürüten Oxford Grubu Hareketi'nin kurucusu.

37 Savaş boyunca SOE'de çalıştı. Senaryo yazarı. 1958'de Anthony Asquith'in "Order to Kill" filminin senaryosuyla İngiliz Akademi Film Ödülü'nü (En İyi İngiliz Senaryosu) kazandı. "The Spy Who Came In From The Cold"un ve daha yakın bir zamanda da "Zeffirelli"nin film versiyonu olan 1966 tarihli "The Taming of the Shrew"un ve 1974 yapımı "Murder on the Orient Express"nin senaryosunu yazmıştır. 1976'da vefat etmiştir.

bile. Yine de devam eden tecrübelerim beni bu tecrübesiz eğitmenlerin gerekli koşullar altında ustalıkla seçimler yapacaklarına ikna etti. Deneyimli gizli servis memuru çok az bulunuyordu ve uygulamada, sadece SIS'ten sağlanabilirdi. Şurası açıktı ki, eğer SIS elverişli eğitmenleri tercih etmiş olsaydı, bunu işe yaramazların eskiden kalma uygulamalarının tatbikine neden olacaktı. Kursiyerlerin bu tür adamların eline düştüğünü düşünmek dehşet vericiydi. Bizim eğitim ekibimiz onların anlayış ve hayal gücünden çok ötesine sahipti ve bazı eski kurtlar çok ahmak görünüyordu. Bu görüşümün tecrübeyle sabit olduğunu düşünüyorum. SOE hakkında planlamasına, operasyonlarına ve güvenliğine dair çok eleştiri vardı. Ama eğitim kurumuna yönelik hücumlar nispeten ve hak ettiği gibi azdı.

Beni iş arkadaşlarımdan ayıran ikinci husus, hepsinin üniformalı olmasıydı. Peters ve Gubbins, her ikisi de fırsattan istifade benim orduya katılmamı istemişlerdi. Daha önce de söylediğim gibi, böyle bir adımın benim hareket özgürlüğümü ciddi şekilde ve karşılığında hiçbir yarar sağlamadan kısıtlayacağını düşünüyordum. Bu garip durumu korumamın en iyi yolunu ne rıza göstermek ne de karşı gelmek olarak bulmuştum; benim durumumun tamamen farklılığının açıkça ortada olması karşısında, bu konu neredeyse tamamen unutuldu. Savaşın bitiminden uzun süre önce, iyi talihimin farkına vardım. Ne terfi hayalleriyle ne de iş arkadaşlarımdan kıskançlıklarıyla engellenmişim ve hiçbir zaman kendi servisim dışındaki üst düzey yetkililerin üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalmadım.

Beaulieu ve Brickendonbury arasındaki en büyük fark ise Beaulieu'da gerçekten insanları eğitmemizdi. Artık bir kamp değil, bir okulumuz vardı. Saha çalışmalarında dikkate değer, Norveçli bir grup vardı. Eğitimin daha ilk birkaç haftası içinde, bir gece egzersizinde, bütün grup Sandringham³⁸ tarafından yerleştirilen alarmlar ve bubi tuzakları ile döşenmiş sık

38 Britanya'daki birkaç bin Nobby Clarke'tan biri. Bize saha eğitimi konusunda yardımcı olmuştur.

bir ormanı geçtikten ve eğitim personeli tarafından devriye gezilen açık bir bahçeyi aştıktan sonra, bir evin belirlenmiş olan üst katına ulaşmayı başardı.

Brickendonbury'den hiçbir iş yapmayan İspanyol eski dostlarım vardı. Onlarla ilk konuşmamızdan sonra bana "*El comisario politico*" adını takmışlardı. Tahmin ediyorum ki bunlar, eski dostum Peter Kemp'in³⁹ Arisaig yakınlarındaki Morar Körfezi kıyılarında tanıştığı İspanyollar ile aynı kişilerdi. Eğitici kitabı "*No Colours or Crest*"te Kemp onlar için şöyle yazıyor: "*Berbat bir suikastçı takımı; onlarla temas kurmak için hiçbir girişimde bulunmadık.*" – dikkate değer bir telepatik hüküm.⁴⁰ Britanya Hükümeti tarafından bir yıl kadar perişan edildikten sonra, bence Britanya subayı üniforması giyen herhangi birini zevkle öldürebilirlerdi. Neyse ki onlar, kendilerini dizginleyebilmişlerdi.

İlk dersimize katılan Hollandalıları sadece üzüntüyle hatırlayabilirim. Kısa süre sonra bir operasyon hatası yüzünden çoğu kaçınılmaz bir ölüme gönderildi. Eski bir Abwehr subayı olan Herr Giskes⁴¹, Hollanda'da bir SOE telsiz operatörünün ele geçirildiğini ve ondan sonra da Almanların kontrolü altında İngilizlerle haberleşerek arka arkaya gelen grupların kendilerini bekleyen Almanların kucağına düşmesinden sorumlu olduğunu yazdı. Olayı takiben yürütülen araştırma, ele geçirilen operatörün aslında genel karargâha Almanların elinde olduğunu bildiren acil yardım sinyalleri gönderdiğini ortaya koydu, ama bir şekilde bu mesaj ya yanlış yorumlanmış ya da önemsenmemişti.

Okul açıldıktan kısa bir süre sonra, Hindistan'da Alberto Tarchiani ve arkadaşları tarafından İtalyan savaş esirleri arasından seçilmiş bir grup antifaşist İtalyan, bize gönderildi. Sorumluluklarının verildiği Britanya subayının seçimi konusunda

39 SOE görevlisi. 1943'te Arnavutluk'taki Alman işgalinden sonra partizanlarla birlikte savaşmıştır.

40 İspanya ve İspanyollar hakkında benim görüşlerim, doğal olarak, İç Savaş boyunca General Franco için savaşan Peter Kemp gibilerden farklı. Yine de onun SOE'nin İspanyol Şubesi'nin başı Hugh Quennell ile ilk karşılaşmasında maruz kaldığı şoku tanımlamasını tamamıyla takdir ediyorum.

41 Herman J. Giskes, *Abwehr III F*, Amsterdam, 1948.

şanssızdılar; adam mükemmel İtalyanca konuşuyordu, ama bağırp çağırın bir tipti. Onun ne zaman kaburgalarına bir hançer yiyeceğini, pek de sempatik olamayan bir merakla bekliyordum. Ayrıca bize açıklanmayan özel bir görevle gelmiş iki Fransız vardı. Biri sağ, diğeri sol kanattandı, ama her ikisinin de Vichy'ye karşı takdir edilebilecek kını vardı. Giderek benim en iyi öğrencilerim haline geldiler ve on beş gün içinde yüksek nitelikli bildiriler hazırlamaya başladılar. Bunu özellikle vurguluyorum çünkü onlar politikaya ya da politik propagandaya büyük ilgi gösteren neredeyse tek kursiyerler idiler. Diğerleri muhtemelen SOE için daha iyi bir materyaldi; cesur ama uysal, Avrupa'nın gelecekteki halini düşünmeksizin kendilerine söyleneni yapmakla tatmin olan tipler...

Avrupa'nın gelecekteki durumu zihnimi meşgul eden en birincil konu olduğu için, ben açıkça kötü bir SOE elemanıydım. Savaş kötüden daha kötüye gidiyordu. Arnavutluk'ta İtalyanlar ile karşılaşan Yunan Ordusu, bahara doğru dağılıp kaçmıştı. SOE'nin etkisi olduğu iddia edilen (Bizim elemanlarımız ordaydı. "*Post hoc, propter hoc*"⁴²) Nisan'daki Yugoslav Devrimi'ni Yugoslavya'nın hızla istilası ve Yunanistan'ın işgali izlemişti. Hepsinden kötüsü, Britanya kaynaklarının kullanılabilmesi için savunulması şart olan Girit'in kaybedilmesi idi. Suda Koyu'nun elden çıkması Balkan ana karasının tamamının kaybına bedeldi. Duyguları örtbas etme eğiliminin gerçekleri maskeleyiği bizim arkadaş grubunda böyle meseleleri tartışabilmek zordu. Oysa çok daha büyük olaylar belirmektedir.

Bir sabah emir erim beni bir fincan çay ve şu sözlerle uyardı: "*O, Rusya'ya saldırdı efendim.*" Formalite gereği iki saat propaganda teknikleri dersi verdikten sonra, akşam yemeğinden önce bir şeyler içen diğeri eğitmenlere katıldım. İş arkadaşlarım bu şaşırtıcı durum karşısında açıkça kuşkuya düşmüşlerdi.

42 Bu Latince ifade Türkçeye "*bundan sonra, demek ki bundan dolayı*" şeklinde çevrilebilir. Post hoc "*Peş peşe gerçekleşen iki olaydan daha önce gelen daha sonra gelenin sebebi olmak zorundadır*", şeklinde geçersiz bir akıl yürütmeye dayanır. Philby, burada SOE'nin etkisini hükümsüz görmektedir. (E.N.)

Şeytan, İblis'e saldırdıktan sonra düşünceler nasıl örtbas edilebilirdi? Munn, düşünceli bir edayla "*Korkarım, Rusya yüksekten atlıyor*", dedi. Sözlerine diğerleri de katılıyor ya da en azından onu onaylıyorlardı. Finlandiyalı gönüllülerin gayretleri hala çok canlıydı. O akşam Bay Churchill'in ulusa hitap edeceğinin bildirilmesiyle, bir süre için konu kapandı. Başbakanın konuşmasını dinleyene dek beklemenin en iyi yol olduğu açıktı.

Alışıldığı üzere, Churchill şüpheleri giderdi. O konuşmasını bitirdiğinde, Ruslar artık bizim müttefikimizdi ve iş arkadaşlarımız yine sessizliklerine gömüldüler. Tek kayıp Finlandiya'nın gayretleriydi. Ama sonraki birkaç gün içinde, Kızıl Ordu'nun Alman hücumuna karşı koyma kapasitesi konusundaki tahminlerin bildirilmesi için Londra'dan bir çağrı aldık. Savaş Bürosu İstihbarat İdaresi, Hitler'in Rusya seferine üç ila altı hafta süre verdi. SOE ve SIS uzmanları da yaklaşık aynı tahminlerde bulundular. O günlerde duyduğum en iyimser tahmin, daha sonra sanırım Politik Savaş İdaresi'nde istihdam edilen, Tuğgeneral Scaife'e aitti. O, Rusların en az üç ay, muhtemelen daha da uzun süre dayanacaklarını söylemişti. Evelyn Waught'un yazdığı gibi, onun bu tahmini "*tam isabet*" idi...

Artık benim için Beaulieu'nun ormangülleriinden çıkmak her zamankinden daha gerekliydi. Çarçabuk daha iyi bir yer bulmalıydım. Kısa sürede vaat dolu bir şans kendini gösterdi. Londra'ya düzenli ziyaretlerim sırasında Tommy Harris'in sanat hazineleriyle çevrili olarak "*lüks yemekler ve yılanmış şaraplar*" atmosferinde yaşadığı Chesterfield Bahçeleri'ndeki evinde bulunma fırsatım olmuştu. O, iyi bir masanın şarap lekeleriyle bozulmayacağını iddia ediyordu. Harris'in Brickendonbury'deki eğitim okulunun dağıtılmasından sonra MI5'e katıldığını zaten açıklamıştım. Bana Franco İspanya'sı hakkındaki özel bilgileri gerektiren bir işle ilgilenip ilgilenmeyeceğimi sorduğunda, sanırım Temmuz ayındaydık. İşin MI5 değil, SIS'te olduğunu da açıklamıştı.

Harris'in teklifinin bir anlam ifade edebilmesi için, devam eden bölümlerde detaylı olarak anlatılacak olan meselelere ilişkin

ön bilgi vermem gerekiyor. SIS bütün gizli istihbarat işlerinden sorumluydu; yabancı topraklarda casusluk da karşı casusluk da bu kapsamdaydı. MI5 ise Britanya'da ve Britanya'nın deniz aşırı topraklarında karşı casusluk ve güvenlikten sorumlu idi. SIS'in V. Şubesi olarak bilinen karşı casusluk şubesi ve MI5, aslında aynı madalyonun iki yüzüydü. V. Şube'nin temel işlevi, yabancı topraklarda Britanya bölgelerine karşı yürütülen casusluk operasyonları hakkında ileri bilgi toplamaktı. V. Şube'nin etkin çalışmalarının MI5'in Britanya'nın güvenliğini sağlama görevini kolaylaştıracağı açıktı.

Harris'e göre, V. Şube, yeterli hizmet sunmuyordu. MI5 gerekli gelişmelerin gerçekleştirilmesi için SIS'e, gerekirse yabancı topraklardaki faaliyetleri de kendisinin düzenleyeceği tehdidine varacak kadar sert baskılarda bulunuyordu. MI5'in yapısında bu tür bir genişleme hükümet kararı olmaksızın yapılamazdı ama bazı yetkililer en azından konuyu tepedekilere götürmeye hazırlanıyordu. Böylece SIS baskılara teslim oldu ve ek personel sağlanabilmesi için V. Şube'nin bütçesini arttırdı. İber Yarımadası'nda Britanya'ya karşı Alman istihbarat operasyonları büyük ölçüde arttığı için, iki ila altı görevlinin İspanya ve Portekiz ile ilgilenecek bir alt bölümde istihdam edilmeleri planlanmıştı. Harris, eğer beni ikna edebilirse, büyük bir başarı umuduyla, ismimi önerebilecekti.

Hemen öneriyi kabul etmeye karar verdim, ama yine de Harris'ten konu üzerinde düşünmek için birkaç gün istedim. Pürüzler çıkabilirdi, ama her nasıl olursa olsun kararımı gerçekleştirmeliydim. V. Şube St. Albans'ta bulunuyordu; bu mükemmel olmasa da Beaulieu ile kıyaslanamayacak kadar iyiydi. Yeni işim SIS ve MI5'in kalanıyla kişisel temaslar kurmamı gerektirecekti. Ayrıca Dışişleri ile de temas olanağı vardı. Tesadüfen SIS'in arşivlerinin de St. Albans'ta, V. Şube'nin yanında olduğunu öğrendim. Dezavantajlara baktığımda, sadece yeni işin hiçbir açıdan benim seçebileceğim türde olmadığını gördüm; İspanya ve Portekiz artık benim gerçek ilgi alanlarımın

çok dışındaydı. Ama aynı husus, hatta bin misliyle, Beaulieu için de geçerliydi.

Birkaç gün sonra Harris'e teklifini ileriye götürebileceğini söyledim. Önce kendi patronu, o zaman MI5'in İbery Şubesi'nin başı olan Dick Brooman White⁴³ ile görüştü – White daha sonra yakın arkadaşım olacaktı. V. Şube'ye resmî girişimin, o zaman MI5'te kıdemli bir memur olan ve Cowgill ile şahsi ilişkisi orta halli devam eden Dick White⁴⁴ tarafından yapıldığını sanıyorum. (Dick White, "*Büyük Dick*" ile Dick-Brooman White, "*Küçük Dick*" karıştırılmamalı. İlki, çok sonra, Rutherglen seçim bölgesinden Muhafazakâr Parlamento Üyesi seçildiğinde, SIS'in başına getirilecekti.) Kısa bir süre sonra Cowgill'den, gidip onu görmemi isteyen bir telefon aldım.

Bu arada kendimi Beaulieu'dan kurtarmakla meşguldüm. Eğitim işinde iki büyük hata vasıtasıyla, hiç kimsenin beni vazgeçilmez görmemesini sağladım ve Munn benim istifa kararımı mantıklı, sempatik bir yaklaşımla kabul etti. Benden sadece yerime birini bulana kadar kalmamı rica etti. Bu konuda da şanslıydım. Brickendonbury'de Komutan Peters ile omuz omuza Alman paraşütçülerine göğüs geren Hazlitt'i buldum. Son düzenlemeler iki üç hafta daha sürdü. Bu sırada Büyük Güney Yolu'nun berbat dar bölümünde olan Markyate'de Cowgill'i ziyaret ettim. Ben kesin olarak iş başvurursa bulunmadığım ve bu yüzden Cowgill'in kabulünü bildiremediği için, ziyaretlerim gayri resmî idi. Yine de bir akşam bana, bir bütün olarak SIS'in yapısal arka planına karşın, görevlerimin tam olarak ne-ler olacağını anlattı. Konuşması yüksek gizlilikte olduğu için, bunu resmî bir beyan olarak değerlendirdim. Başka bir deyişle, kendimi işe alınmış kabul ettim.

43 1955'te Marcus Lipton Philby'yi Üçüncü Adam olmakla suçladığında White Avam Kamarası'nda Philby'yi savunmuştur.

44 Sir Richard Goldsmith White. 1953'te MI5'in, 1956'de SIS'in başına getirilmiştir. (Her iki kurumun başına getirilen tek kişidir.) SIS'in başına geldiğinde Philby'nin hala SIS için çalışmasına öfkelenmiş ve onu gizlice takibe aldırılmıştır.

- 3 -

“ESKİ BİR ÖRGÜT”- SIS

SOE'DEN SIS'E naklim, ya da daha doğrusu kaydırılmam, Eylül 1941'de tamamlandı. Yaklaşık bir yıl sonra aynı değişikliği yapan dinamik bir hanım, bu durumdan mutluluğunu şu sözlerle ifade etmişti: *“Eğer bir örgüt için çalışman gerekiyorsa, kuruluş tarihi daha eski olanı tercih et.”* Bu, aklıma gelmiş olsaydı, daha erken söyleyebileceğim bir sözdü. Baker Street'te yeni beliren adamların yeteneklerini küçümsemek için aptal olmalıydım, zira onların amaçları tamamen değerliydi. Dahası, Londra'daki düzenli ofislerini bırakıp Avrupa'daki düzensizlik ve mali kaos boyunca yayıldıklarında da bu tarzlarını beraberlerinde götürceklerdi ve avlak bekçileri birer birer kaçak avcılara dönüşecekti. Teoride, aklındaki fikirlerle koridorlarda oradan buraya gidip gelmek çok eğlenceliydi. Ama işin en büyük zorluklarından biri, Hava Bakanlığı'ndan ve Deniz Kuvvetleri'nden fazladan bir uçak ya da küçük bir tekne istemek için yalvarmaktı. SOE henüz kendisini Britanya'nın yıllanmış muhafazakâr kurumlarına kabul ettirememişti.

SIS de değişime gidiyor ve personel sayısı artıyordu, ama değişim istihbarat servislerinin artan ihtiyaçlarını karşılamaya

yetmiyordu. Yine de çekirdek bir kurum ve bir personel yapısı mevcuttu. Büyüme, kurumun esas yapısını pek değiştirmedii. SIS, Çinlilerin yabancı etkileri içine alıp özümsemesini anımsatıyordu. Kurum, baskı altında, Dış İşleri ve onun departmanlarının temsilcilerini kabul etti ki onlar arasında tek başına Patrick Reilly⁴⁵, ardında mükemmel bir şöhet bıraktı. Bu husus, Graham Greene ve Malcolm Muggeride gibi daha yıpratıcı katılımlar olduktan sonra bile, varlığını korudu.⁴⁶ Kısacası, ayağımın altında sağlam bir zemin olduğu ve gerçek bir işe başladığım için mutluydum.

İyi bilindiği gibi, SIS'in karargâhı o zamanlar St. James Park istasyonunun hemen karşısındaki yolda, Broadway binalarındaydı. Ama savaş örgütlenmesi onun doğal yaşam alanı dışına taşmasına sebep olmuştu. Diğer önemsiz şubeler Londra ve merkez ilçelere dağıtılırken hem V. Şube hem de Merkezî Kayıt, St. Albans'a kurulmuştu. St. Albans'a vardığımda, ikametim, haklarındaki tek korkunçluk zenginliklerinden ibaret olmayan, bazı korkunç derecede zengin insanlar tarafından sağlandı. Karısı hizmetçilerin çalmaması için şekerli kilit altında tutup reçel kavanozlarını sayarken, adam her gün evinden istasyona, şoförün kullandığı bir Rolls-Royce ile götürülüyordu. Çok şükür kısa sürede, istenmedik müdahalelerden kurtulacağım, kentin en uzak dış mahallesinde, uygun bir ev buldum. Birkaç gün içinde otobüs durağındaki bir adamdan bir sülün almıştım. Adam bana "*bazen tavuğu da olduğunu*" söylemişti, bu benim için yeterliydi.

Devam eden sayfalarda SIS hakkında çok şey yer alacak ve zamanla SIS'in etkinlikleri ile ilgili, kapsamlı olmamakla birlikte, genel bir tablo belirecektir. Bu aşamada sadece, okurun dışarıdan baktığında benim hikâyemi anlamasını kolaylaştırmak

45 1944'te SIS'te Dış İşleri Baş Temsilcisi olarak danışmanlık yaptı. Yakın döneme kadar Paris'te Britanya Büyükelçiliği'nde bulundu.

46 Philby Azor'a gönderilen ajanından dolayı bir karışıklığa yol açan Graham Green'i korumuştur. Azor olayı SIS'in MI5 tarafından alay konusu olmasına yol açmıştır.

için, SIS'in yapılanması ve yöntemleri hakkında genel bir özet yapacağım. Göz önünde tutulmalı ki, her özet fazlasıyla basitleştirilmiş olmalıdır. Eğer değerlendirme konusu olan Britanya'nın dehaları ise, SIS bunun gerçek bir tezahürüdür. Kurum, devam eden eklemelere rağmen asıl plana daima sadık kalınan, eski bir eve benziyordu.

SIS, yabancı ülkelerden yasa dışı yollarla bilgi toplamaya yetkili tek Britanya servsidir. Onun bu tekelciliği bazen hararetli amatörler tarafından ihlal edilir. Ama ne zaman böyle bir ihlalcı açığa çıksa, en kötü ihtimalle Whitehall'da ciddi yüzleştirmelere kadar uzanan departman içi yazışmalar başlatılırdı. Her ne kadar milletler bazen bu ince ve bazen aldatıcı ayrımı takdir etmeyi başaramasa da *“yasadışı yollarla”* ifadesi gizli servisi, Dış Servisler ya da basın gibi, diğer haber toplayan dairelerden ayırır. Bu nedenle, kişisel tecrübelerimden öğrendiğim üzere, Orta Doğu'da gazeteciler casuslarla karıştırılır – ki çoğu zaman bu karışıklık yerindedir. Yine de her ne kadar uygulamada belirsizleşse de, ayırım gerçektir. Tek başına SIS, detaylı olarak izah edilemeyecek, gizli fonları alır, böylece yasal anlamda doğal yollardan elde edilemeyecek bilgileri yabancı ülkelerden elde eder.⁴⁷

SIS eylemlerinin temelinde, neredeyse tamamı yabancı uyruklu olan ajanlar ağı bulunur. Bu ajanlar, doğrudan ya da dolaylı olarak, Britanya elçiliğinin içindeki bir *“merkezde”* SIS ofisinin kontrolü altında çalışırlar, böylece diplomatik anlaşmalar gereği yerel otoritelerin etkilerinden korunurlar. Ajan olarak çalışma şekilleri, kahramanlıktan kirli işlere uzanan çeşitliliktedir. Büyük çoğunluğu çalışmaları için, her ne kadar çok fazla olmasa da düzenli ödeme alırlar. Ödeme yapılmasının kabulü uysallığa teşvik ettiği için, SIS genellikle maaşlı ajanları tercih eder. Ücretsiz bir ajanın bağımsız hareket etme ve tam bir baş belası haline gelme olasılığı vardır. Böyle birinin neredeyse

47 Benim bildiğim en son rakam, 1966-1967'de 10 milyon Sterlin idi – Yirmi yıldır süren barış döneminde dört katlık bir artış göstermiştir.

kaçınılmaz olarak, kendi politik eksenini vardı ve samimiyeti de genellikle neden olabileceği güçlüğü bir ölçütüdür. Savaş süresince İstanbul'da Britanya'ya sığınan Alman çift Vermehrenler için bir SIS memurunun dediği gibi: *"O kadar dikkatlidirler ki, bundan sonra ne yapacaklarını asla kestiremezsin."*

Ajanlar aracılığıyla toplanan bilgiler, doğrudan ya da dolaylı yollardan, bağlı oldukları ilk birim olan yerel SIS merkezine ulaşır. Burada değer ve doğrulukları açısından, diplomat kisvesinde gizlenen SIS görevlileri tarafından bir ön değerlendirilmeye tabi tutulurlar. Eğer dikkate değer bulunursa, bilgi uygun bir açıklama ile birlikte Londra'daki genel merkeze iletilir. Bilgi aktarımı, ivedilik derecesine göre, dış işleri haberleşmesi, telsiz ya da diplomatik çanta ile gerçekleştirilir. Benim şu an anlattığım dönemde, SIS'in baş temsilcileri için pasaport kontrol memuru⁴⁸ kimliğinde gizlenme, her ne kadar bu bilinir hale gelmiş olsa da, halen büyük ölçüde kullanılıyordu. Avantajı, bu memuriyette bulunan kişinin vize başvurularını araştırmaya yasal olarak yetkili bulunmasıydı ve bu tür bir araştırma, diğerlerine öncülük edebilirdi. Bunun dezavantajı ise en basitinden bu yöntemin bilindik olmasıydı. Sonraki bölümde daha yeni gizlenme yöntemlerine değineceğim.

Londra'daki merkez büro, bilginin sağlanması ve istihbaratın değerlendirilmesi alanları temelinde yapılanmıştı. Malzemeyi üretenler, tamamlanmış yazı hükümet birimlerine gönderilmeden önce onu bağımsız tetkike arz etmek zorundaydılar. Bu prensibe bağlı olarak, merkez büro "G" şubeleri ve dağıtım şubeleri olmak üzere iki şubeye ayrılmıştı. G şubeleri deniz aşırı kuruluşları yönetir ve onların operasyonlarını denetlerdi. Her birinin bölgesel sorumlulukları vardı: Biri İspanya ve Portekiz'i, diğeri Ortadoğu'yu bir başkası Uzak Doğu'yu kontrol eder ve bu böylece sürer giderdi. Dağıtım şubeleri alınan istihbaratı

48 İlk SIS Başkanı Cummings, Avrupa'da Pasaport Kontrol Memurları temelinde geniş bir casusluk ağı kurmuştu.

değerlendirir ve ilgili hükümet birimine iletirdi; sonra onlar da bu departmanların hükmü için, G şubelerine dönerlerdi. Dağıtım şubeleri bölgesel olarak değil, ele alınan konulara göre ayrılmıştı. Biri politik istihbaratı ele alırken diğerleri askeri, donanma ile ilgili, ekonomik ve diğer bilgi türleri ile ilgilenirdi.

Benim kendimi bağlanmış bulduğum V. Şube, birçok açıdan özel bir konumdaydı. İsmen bir dağıtım şubesi idi ve ana konusu karşı casusluk faaliyetleriydi. Fakat diğer dağıtım şubeleri, gizli operasyonlara ilişkin çok az bilgi sahibi olan Dışişleri, Denizcilik gibi düzenli hükümet birimleri ile iş yaparken, V. şube başlıca *“alışverişi”* kendisi gibi müstakil bir gizli servis olan MI5 ile yapıyordu. Durum böyleyken, karşılıklı anlayış ve problemsiz işbirliği içinde çalışma imkânı mümkün olmalıydı. Haddi zatında ise bunun tam tersi söz konusuydu. İki organizasyon arasında makul bir uyumun sağlanması, savaşın neredeyse bitmesine dek gerçekleştirilemedi. Bu olumsuz durum kısmen, savaşın sisiyle – histeriyi kastetmiyorum – ağırlaşan kişisel etkenlerden kaynaklanıyordu. Ama bu ayrıca iki organizasyon arasındaki temel düşünce farkları arasındaki sınır çizgisinin de bir getirisiydi. MI5, karşı casusluğun bölünemeyeceğini ve böylece konu üzerinde bütün bilgileri V. Şube’den elde etmeye hakları olduğunu savunuyordu. V. Şube için konuşacak olursak, Cowgill MI5’in yalnızca doğrudan Britanya topraklarının güvenliğini ilgilendiren bilgileri edinme yetkisi olduğunu söyleyerek bu bakış açısını reddediyor, böylece dolaylı olarak Britanya’nın tüm güvenliği ile ilgili bilgilerin yegâne hâkiminin kendisi olduğunu ima ediyordu. O, görünüşe göre bütün samimiyetiyle, MI5’in yabancı topraklarda kendi karşı casusluk organizasyonunu kuracağını iddia ediyordu. Diğer yandan MI5 te Cowgill’in SIS kaynaklarının güvenliğini korumak baha-nesiyle onlardan zarurî bilgileri sakladığından şüpheleniyordu. Benim kişisel sempatiğim daha çok MI5’e yönelik olduğu için, bu çatışmalar beni tamamen zor bir durumda bıraktı. Gereksiz

problemlerin önüne geçmek için, MI5 ile devam eden iletişimi mimi sözlü olarak sürdürmem gerekti.

Kısmen bu üzücü durumun dışında, V. Şube'de ikinci bir tuhaflık meydana geldi. Savaşın ilk günlerinde SIS'teki hizmet birimlerinin talepleri önemli ve eziciydi. İleride de göreceğimiz gibi, SIS'te ayrıca savaş zamanı istihbaratın tek ciddi biçimi olan savunma istihbaratı ile ilgilenen güçlü kişiler de vardı. Bu baskıların bir sonucu olarak, yurt dışındaki SIS merkezleri silahlı kuvvetler tarafından talep edilen, birliklerin hareketleri, denizlerdeki hareketler, hava gücü potansiyeli, silahlanma ve benzeri bilgileri sağlamak için, gitgide daha fazla yoğunlaşıyordu. Karşı casusluk kaynakları yetersizdi ve MI5, sadece V. Şube'nin bilgi saklamasından değil, ayrıca SIS'in yeterli olmadığından da yakınmakta haklı görünüyordu. Bu Cowgill'in boş veremeyeceği bir ithamdı; aslında kendisi de aynı şekilde hissediyordu. Yine de karşı casusluk amacıyla mevcut SIS kaynakları ile gerekli dikkat dağıtmayı sağlayabilecek kadar güçlü değildi. O, deniz aşırı merkezlerde kendisine bağlı özel memurlar edinerek, mevcut kuruluşu engellemeyi tercih etti. Görünürde bu tür memurlar genel idareye bağlanır ve G Şubesi'nin idaresi altına girerdi; ama bu şubedekilerin büyük çoğunluğu onlara dikkat edemeyecek kadar yoğun olurdu ve bu durumda memurların direktifleri günlük olarak V. Şube'den çıkardı. Örneğin İspanya ve Portekiz'den sorumlu G Şubesi çalışanı SIS'e petrol işinden gelmiş, sinir bozucu bir adamdı. Madrid, Lizbon, Cebelitarık ve Tanca için karşı casusluk uzmanları görevlendirmeye, homurdanarak razı geldi ve birkaç hafta içinde onları tamamen unuttu. Her şey yolunda gitti ve zaman zaman ona kısa ziyaretlerde bulunup birlikte yemek yedim. Bu buluşmaların genel sonucu, her ne kadar ismen halâ bir Dağıtım Şubesi olsa da, V. Şube'nin, G Şubesi'nin bazı işlevlerini elde etmesiydi. Şube, SIS'in geri kalanı tarafından bir dereceye kadar şüpheyle kabul edilen bir melez haline geldi. Durum Cowgill'e çok uyuyordu. Bu ona karşı casusluğun, bilgelik gerektiren, istihbarat

memurlarının genel çalışmalarından farklı, anlaşılması zor bir sanat olduğunu iddia etme imkânı verdi. Böylece SIS içerisinde kesin bir dokunulmazlık kazandı. Ne yazık ki, aynı saygılı tutumu MI5'ten bekleyemezdi.

Her ne kadar SIS'in yasa dışı yollarla bilgi sağlamaya yetkili tek kurum olduğunu söylediysem de bu onun gizli bilgiyi tek başına topladığı anlamına gelmemektedir. Telsiz sinyalleri aracılığıyla herhangi bir ulusal ya da uluslararası hukuku çiğnemeksizin önemli ölçüde gizli istihbarat sağlamak mümkündür. Telsiz mesajları okunmadan önce deşifre edilmelidirler. Bu savaş döneminde Britanya'da, Bletchley'deki Hükümet Kod ve Şifre Okulu (GC&CS) tarafından yapılıyordu. Buradakiler çıkardıkları işte çoğunlukla başarılıydılar. GC&CS içindeki münakaşalar üstesinden gelinebilir seviyeye düşürülse idi, burada daha nelerin yapılabileceğini, kanaatinize bırakmalıyım. (Aynı hüküm barış zamanındaki üniversitelerin yanı sıra, çoğu hükümet departmanı için de geçerlidir.)

İstihbarat dünyasında V. Şube'nin yerini kısaca özetlemek gerekirse: SIS'in bir parçası olarak yabancı ülkelerden yasa dışı yollarla karşı casusluk bilgileri toplamakla görevliydi. Topladığı istihbaratla en çok ilgilenen departman, Britanya topraklarının güvenliğinden sorumlu olan ve bu sebeple Britanya'nın sırlarına nüfuz etmeye yönelik yabancı girişimlerine dair en ileri bilgileri olabildiğince çabuk edinmek isteyen MI5 idi. V. Şube'nin bazı işleri ayrıca diğer departmanların da ilgi alanına giriyordu. Örneğin, Dışişleri tarafsız hükümetlerin Alman istihbarat servislere sağladığı kolaylıklarla doğrudan ilgileniyordu. V. Şube'nin çabaları öncelikle, düşman istihbarat servislerinin sinyallerini yakalayan Telsiz Güvenlik Servisi [RSS] ve bunları deşifre eden GC&CS tarafından destekleniyordu. Savaş uzun süre devam etmeden önce, bu roller aslında tersineydi. V. Şube'nin yurt dışındaki araştırmaları genellikle istihbarat sinyallerinden elde edilen özel resimlerdeki “boşlukları doldurmak” için kullanılıyordu.

Şimdi çoğu benim hikâyemin devam eden kısmında büyük öneme sahip olan bazı şahsiyetlere dönme zamanı geldi. Belirttiğim gibi, V. Şube'nin başında Felix Cowgill vardı.⁴⁹ SIS'e savaştan kısa süre önce Hindistan polisinden gelmiş ve şimdiden ün salmıştı. Entelektüel kapasitesi yetersizdi. İstihbarat subayı olarak, hayal gücünden yoksunluk, detaylara dikkat edememe ve içinde savaştığımız dünyaya dair koyu bir cehalet, onu kısıtlıyordu. En göze çarpan olumlu özelliği, sade kişisel cazibesi dışında, deli gibi çalışma kapasitesi idi. Her akşam evine şişkin evrak çantasıyla gider ve geç saatlere dek çalışırdı. Cuma günleri ise, alışkanlığı olduğu üzere, sabaha dek çalışırdı. Sabahlar onu yorgun fakat hala çalışırken, kurmaylarıyla toplantıya başkanlık ederken, bir dizi pipoyu, içinde kalanları temizlemek için taştan bir kül tablasına vururken bulurdu. Kendi personeline sadakatin çok ötesinde bağlıydı; tembellikleri ya da yetersizlikleri su yüzüne çıktıktan sonra dahi uzun süre onları tutmaya devam ederdi. Dış dünyaya karşı, hareket alanını kısıtlamaya ya da otoritesini sarmaya dönük girişimleri görmeye her zaman hazır, şüpheli ve sert bir bakışı vardı. Ben V. Şube'ye katıldığım zaman, onun arası çoktan yalnız MI5 ile değil, ayrıca RSS ve GC&CS ile, hatta bazı diğer SIS bölümleriyle dahi, kötüydü. V. Şube'nin genel merkezini kurduğu St. Albans'taki Glenalmond, zaten bütün silahlarını kuşanmıştı. Cowgill kendisini soyutlamaktan zevk alıyordu. O, bütün rakiplerini "*politikacı*" olmakla itham eden masum adamlardan biriydi.

Ne yazık ki Cowgill bir dizi anlaşılması zor beyin ile karşı karşıya idi. Alman telsiz istihbaratı konusunda GC&CS ile alışverişlerimizin çoğunu, her ikisi de Oxford'da tanınan simalar olan, Page ve Palmer ile yapardık. RSS ise Trevor-Roper, Gilbert Ryle, Stuart Hampshire ve Charles Stuart ile çok daha

49 Yarbay Cowgill. Savaşın sonlarına doğru Philby, Cowgill'e karşı bir entrika çevirdi. Bkz. Bölüm 6. Philby onun en yakın danışmanlarından biri olduğu için, Cowgill ondan güçlükle şüphelenebilirdi. Daha sonra Cowgill Servis'ten ayrıldı. 1966'da Britanya Ordusu ile Batı Almanya Münih - Gladbach'daki yerel halk arasında irtibat sağlama görevinden emekli oldu.

zorlu bir Oxfordlular kombinasyonu idi. Orada, kontr-sabotaj uzmanı Victor Rohtschild⁵⁰ ile Cambridge'den de biri bulunmakla birlikte, Herbert Hart, bir başka Oxfordlu, MI5'te Cowgill ile karşı karşıya gelmişti. Bütün bu adamlar beyin gücünde Cowgill'den üstündü ve bazıları mücadele azminde ona denkti. Örneğin Traver-Porte, asla uysal bir akademisyen değildi ve Cowgill'in öteki dünyasının bir özelliği olarak onu askerî mahkeme ile tehdit etmişti. Cowgill'in yaklaşık beş yıl boyunca mücadelesinin umutsuzluğunu fark etmeksizin bu kombinasyon ile savaşması, onun için büyük bir başarıdır. Cowgill sıklıkla o ya da diğer iş arkadaşının aleyhinde olmuş, ardından kendi kendine homurdanmış, zaferin ışığıyla ise *"ve şimdi artık birbirimizle iyi geçinelim ve Almanlarla savaşalım"*, demiştir.

Bu kişisel savaşların yoğunlaştığı temel mesele, Alman istihbarat sinyali trafiğinin yakalanmasıyla elde edilen materyalin kontrolü idi. Sorun ilk ortaya çıktığında, SIS'in şefi kontrol yetkisini V. Şube'nin başına verdi. Karar hakkında söylenecek çok şey vardı ve benim bildiğim kadarıyla bu karara hiçbir zaman ciddi bir karşı çıkış olmadı. Karşı çıkılan konu, Cowgill'in denetimini uygulama şekli idi. Elinde bir koz olduğunu hemen fark etti ve en başından itibaren, gizlenen istihbarat bizim için kullanılması önemli olsa bile, bunu kıskançlıkla sakladı. Düşmanları onu ciddi biçimde kısıtlayıcı uygulamaları yüzünden suçladılar, Cowgill de onlara en azından kaynağın güvenliğini önemsememeleri nedeniyle karşılık verdi. MI5 İstihbarat Bölüm Müdür Yardımcısı Dick White'in, Cowgill ile bir tartışmadan sonra, istihbarat materyalinin gazete stantlarında satıldığını gördüğü iddia edildi.

Cowgill'in SIS'in kalanıyla ilişkileri ise daha farklı sorunlara yol açtı. Buradaki sorun yaptığı işlerden ziyade ihmal ettiği

50 Ayrıca Cambridge'deki Trinity Koleji'nden. Rostchild'in annesi Burgess'i Cambridge'i bırakmasından kısa süre sonra menkul mallarının takibi için işe aldı ve daha sonra Burgess, Bentic Caddesi'ndeki daireyi devraldı. Savaş zamanında ise Nazi işgali altındaki Avrupa'da operasyonlar düzenlemeleri için müttefik sabotajcılarının eğitmenliğini yaptı.

konulardı. Savaş boyunca SIS enerjisini büyük ölçüde saldırı istihbaratına harcamış, savunmadaki önemi ile karşı casusluk, bir kenara itilmişti. Bu büyük oranda o zaman gizli servisin başkan yardımcısı, yani kısaca ACSS (Assistant Chief of the Secret Service) olan Claude Dansey⁵¹'den kaynaklanıyordu. Bu sert görünüşlü yaşlı centilmen, savaş zamanı karşı casusluğu zaman kaybı olarak görüyor ve bunu dile getirmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. Onun uzmanlık alanı karşısındakilerde amaçsız bir kine yol açan iğnelemeleri idi.

Karşı casusluk konusunu yüksek derecede savunan ise, unvanı Gizli Servis Başkan Muavini, yani DCSS (Deputy Chief of the Secret Service) olan Valentine Vivian⁵² idi. Eski bir Hindistan polisiydi ve savaştan önce V. Şube'nin başındaydı. Fakat Vivian, en iyi zamanlarını – tabii eğer olduysa – geçmişte bırakmıştı. Özenli giyinen, gözleri buğulu, güçsüz bir adamdı. Dansey'in iğneleyici çıkışlarından önce sinmesi ve onun karşısındaki yenilgilerinden sonra üzgünlükle kafa sallaması, sıklıkla yaşanan sahnelerdi. Benim V. Şube'ye katılmamdan kısa süre önce Cowgill, Vivian'ı önemsemiyordu ve menfi görüşünü saklamak için de çaba sarf etmiyordu. Cowgill'in sonunda V. Şube için ödenek artışı savaşını kazanmasında Vivian'ın hiçbir faydası olmadı ve bu Vivian için unutulmayacak bir yara idi. Böyle etkinlikten uzak bir adamın hislerini bu tür bir kitapta anlatmanın çok gerekli olmadığı düşünülebilir. Ama daha ileri aşamada bunlar benim kariyerimde can alıcı rol oynayacaklardı.

51 Stewart Menzies'in yardımcısı. Valentine Vivian ve o bir yere kadar rakip idiler ve Philby, Dansey'e karşı Vivian'ı tutuyordu. Birinci Dünya Savaşı'nda istihbarat için Fransa'da çalışmış ve sonra Amerika'da İngiliz tarzı bir golf ve eğlence kulübü kurma girişiminde bulunmuştu. Bundan sonra SIS için İtalya ve İsviçre'de çalışmış, ardından Z Şubesi'ni örgütlemek için Londra'ya dönmüştür. Dansey, D-Day'den kısa süre sonra, 1944'te öldü.

52 "Vee-Vee" olarak bilinir. Kraliçe Victoria devrinin ünlü bir ressamının oğludur. 1925 yılında SIS'e Hindistan Kraliyet Polis Teşkilatı'ndan geçmiştir. John Philby'nin Hindistan'da görev yaptığı zamanlardan beri, Philby'nin babasının arkadaşıdır. Philby'nin SOE'den SIS'e geçişinde etkindir ve daha sonra Cowgill'e karşı entrika çeviren Philby tarafından kullanılmıştır. Bakınız Bölüm 6.

Bu yüksek seviyedeki rekabetlerden doğrudan etkilenmemden bir yıl kadar önceydi. İlk görevim işimi yaparken öğrenmekti. Yukarıdan çok az rehberlik almıştım ve kısa zamanda, savaştan önce de gizli serviste olan, beni entrika ve tuzaklardan uzak tutmayı başaran deneyimli baş sekreterime borçlu hale gelmiştim. İşin hacmi çok büyüktü. Personel artışının bir sonucu olarak, artık İberyaya alt bölümünde, daha önce iki kişinin yapması beklenen işle görevli, altı kişi idik. Bunlardan birinin intihar etmesine pek şaşırmadım. Düzenli olarak gelen postaya boğuluyorduk. Çoğu iş arkadaşım gibi benim de akşamları eve şişkin evrak çantaları taşımaya alışmaktan başka çıkar yolum yoktu ama yine de Parkinson Kanunu'nun hesaba katılması gerekiyordu. Her gün Madrid, Tanca ya da Lizbon'dan yeni telgraflar geliyordu. Diğer SIS birimlerinden zabıt yağmuruna tutuluyor ve MI5'ten mektuplar alıyorduk. Haftada bir, temsilcilerimizin hala gizlice faaliyet gösterdiği İberyaya Yarımadası'ndan moral bozucu ağır çantalar geliyordu. Herhangi bir sonuca ulaştırıran doğru bir bilgi için, düzinelerce evrakla uğraşma zorunluluğu, bizi çetrefilli çıkmazlara sürüklüyordu.

İlk aşamalarda tipik bir karışıklıkla karşılaştım. Madrid'deki bir SIS ajanı, bir ya da iki ay önce İngiltere'yi ziyaret etmiş bulunan, İspanyol Basın Bürosu'ndan bir Falanjist olan Alcazar de Valesco'nun günlüğünü çaldı. Günlük onun Alman Abwehr'i yararına bir ajanlar ağı teşkil ettiğini açıkça ortaya koyuyordu; isimler, adresler ve görevlendirmeler detaylı olarak yazılmıştı. Kesin doğruluğun ne olduğuna varmak için birkaç hafta harcadık. Şöyle ki; günlük şüphesiz Alcazar de Valesco'nun kendi işi olmakla birlikte, baştan sona hileli idi ve sadece Almanlardan para koparmak için hazırlanmıştı.

Yine de hırsızlığın sonucu tamamen verimsiz olmamıştı. Londra'da çalışan bir İspanyol gazeteci olan Luis Calvo'nun düşünene sempati duyduğu, muhtemelen yardım ettiği konusunda uzun zamandır şüphelerimiz vardı. Gerçek şuydu ki, onun adı da Alcazar de Valesco ağına çalışanı olarak günlükte yazılıydı.

Her ne kadar biz kaydın sahte olduğunu düşünsek de bu onun itirafta bulunmasını sağlamak bakımından umut vericiydi. Ardından Calvo tutuklandı ve Ham Common'daki "zorlu" sorgu merkezine götürüldü. Çözülmesi için ona hiçbir fiziksel şiddet uygulanmadı. Sadece çırılçıplak soyuldu ve kamp komutanının huzuruna çıkarıldı. Komutan, sorularını subay kamçısını binici çizmelerine çarparak noktlayan, Stephans isminde, tek gözlüklü bir Prusyalı idi. Calvo'nun sinirlerinin sağlamlığını doğru tahmin etmiştik. Yurttaşlarının anlamsız ihanetiyle ve şüphesiz subay kamçısının korkusuyla, dehşete düşerek, tutukluluk halinden kurtulmak için, faaliyetlerini gereğince anlattı.

Ünlü günlüğün bir başka ürünü de Londra'daki İspanyol Basın Ataşesi Brugada'dan şerefini tehlikeye atacak ifadelerle bahsetmesiydi. Brugada, bir skandala karışmayı isteyecek en son insandı ve MI5 günlüğün muhtemelen onun "*persona non grata*" (istenmeyen kişi) olduğunu bildiren makul bir gerekçeyle Dışişleri'ne verileceğini incelikle ima ettiğinde, tatminkâr bir işbirliğine yanaştı. Gerçekte MI5 için ciddi bir casusluk faaliyetinde bulunmamıştı; ama ziyaretçi İspanyollardan biri hakkında kod adını bildirecek kadar konuşmuştu: Nane şekeri.

Her ne kadar ben onu elde edebilmek için bütün kuralları yıkarak savaştan sonra ancak çözülebilen korkunç bir karışıklığa yol açıtıysam da daha görkemli bir başarı sonradan karşımıza çıktı. Abwehr'in Güney Amerika'ya, İspanyol "SS *Cobo de Hornos*" üzerine iki ajan göndereceğini bildiren bir telgraf yakaladık. Abwehr iletişimlerinde sıklıkla görülen bir dikkatsizlikle, isimleri açık olarak verilmişti. Biri, eşi ve kayınvalidesi ile birlikte seyahat eden Leopold Hirsch, diğeri ise Gilinski idi. Gemiye binmelerinden hemen önce Alman dış istasyonu Bilbao'dan ikinci ve daha gizemli bir mesaj aldık. Bu mesaj Hirsch ve onun "*ORKI arkadaşlarının*" yola çıkmaya hazır olduklarını teyit ediyordu. ORKI ilgi çekiciydi. Bu, bizim Rus müttefiklerimizi şaşırtmak için Almanlar tarafından desteklenen,

devrimci bir uluslararası komünist, Troçkist gruptan başka ne olabilirdi? O nedenle “*Cabo de Hornos*” yolcu listesinin tamamını kayıtlarımızdan kontrol ettik ve gördük ki en azından bu kişilerden bir düzinesinin kariyeri, muhalif komünizm ile olası bir bağlantıyı destekler nitelikteydi. Bunlar arasında, belki de yarısını kapsayacak şekilde Abwehr entrikalarına dâhil olacak kişiler bulunabilirdi.

Buna dayanarak, Cowgill ile görüştüktan sonra, geminin uğraması gereken Trinidad’daki Savunma Güvenliği Bürosu’nu arayarak Hirsch ailesi, Gilinski ve diğer bazı kişileri tutuklamalarını istedim. Aslında bu emri, ne de bir başka tutuklama emri verecek yetkim vardı. Gerçek prosedür, benim MI5’e tavsiyede bulunmam, MI5’in Koloni Bürosu’nu araması, Koloni Bürosu’nun Trinidad Valisi’ni konu hakkında bilgilendirmesi ve valinin Savunma Güvenliği Amiri’ne gerekli emri vermesi idi. Bereket versin amir hararetli bir tipti ve hiç soru sormaksızın emirlerim doğrultusunda hareket etti. Hirsch hemen itirafıta bulundu ve neredeyse tamamen gerçekleri anlattı. Bize, Almanların verdiği bir görevi yerine getirmek için değil, sadece Avrupa dışına çıkmak için bu işi kabul ettiğini söyledi. Bu “*zaferin*” verdiği zindellikle, gözaltına alınan diğer adamların uzaktan yakından casusluğu düşündüren herhangi bir şeyi kabule ikna edilemeyeceğini dikkate almadık. Ama bagajlarının aranması hepsinin az ya da çok kaçakçılık yaptığını ortaya koydu. Böylece teknik olarak onları alıkoymak için gerekli zemine sahiptik.

Esrar perdesi bir yıl kadar sonra dağılmıştı. Ele geçirilen bütün bilgilerin kullanılmasından sorumlu alt birim memurumun aklına aniden bir fikir geldi. GC&CS’dan Palmer’a telefon açtı ve ondan Bilbao’dan alınan ilgili sinyale bir bakmasını istedi. Acaba “*ORKI*”nin “*DREF*”⁵³’in hatalı okunuşu olup olamayacağını sordu. Palmer kısa sürede geri döndü. Evet, bu

53 Almanca üç demektir. (E.N.)

neredeyse kesinlikle “DRET” idi; aslında şifre kırıcıların ilk başta nasıl olup da bunu ORKI olarak okuyabildiklerini anlamamıştı. Yani elimizde, Hirsch ve onun ORKI arkadaşları değil, Hirsch ve onun üç arkadaşı, eşi, kayınvalidesi ve Gilinski vardı. Zamanla Britanya Hükümeti, yanlışlıkla tutuklanan diğerlerinin şikâyetlerini dikkate almaya başladı. Ben o sırada İstanbul’daki üssümde Sovyetler Birliği ve Balkan Devletleri’ne sızmaya çalışmakla meşgul olduğum için konuyla ilgim yoktu ve güvendedim.

Şimdiye dek ele geçirme yöntemlerinden sadece kablo-suz iletişimden bahsettim. Ama diğer karşı casusluk yöntemlerine göre daha az verimli olmakla birlikte, kullanılan başka bilgi edinme yolları da mevcuttu. Muhtemelen beklendiği kadar çok olmamakla birlikte, bir iki durumda işimize yarayan posta sansürü vardı. Ayrıca yabancı diplomatik çantaları açmak için kullanılan incelikli teknikler bulunuyordu. Alman ve İtalyan postaları Britanya topraklarından geçmediği için, bu yöntem düşmana karşı doğrudan kullanılamazdı. Ama Polonya ve Çekoslovakya gibi tarafsız devletler ya da küçük devletlere kolaylıkla el atılabilirdi. Bu tür operasyonlar birkaç karmaşık işlemi bir araya getirirdi.

Öncelikle kurye, çantayı Britanya gözetimine bırakmaya, o ya da bu şekilde razı edilmeliydi. Pek çok devlet tarafından yetersiz kurye sistemlerinin kullanılması ve kuryelerin kendi boşboğazlıkları sayesinde, bu düşünüldüğü kadar zor değildi. Britanya’nın kıtadan uzak kaldığı dönem boyunca diplomatik çantalar hava yoluyla taşınmıştı. Uçakların kalkışındaki gecikmeler sıradan bir vakaydı ve uçuş koşulları uygun olsa dahi bir görevliyi ertelemeye ikna etmek her zaman çok kolaydı. Havaalanına varışta, kurye elverişsiz hava koşulları, ya da uçakta teknik bir hata olduğu haberiyle karşılaşabilirdi; her ikisi de belirsiz bir gecikmeyi zorla kabul ettiren sebeplerdi. Böylece kuryenin önünde iki seçenek olurdu; havaalanının oturma salonunda çantasının üzerinde oturmak ya da en yakın kasabaya gidip bir

yerel otel odasında konaklamak. Bu şartlar altında havaalanı güvenlik memuru, sadece kibarlıktan, ne yapacağını şaşırmış olan kuryeye bir teklifte bulunurdu: “*Onu kilit altında tutabilirim dostum. Sen dönene dek güvende olur.*” Şaşırtıcı sayıda kurye bu ahmakça oyuna gelir ve güvenlik memurunun isteği üzerine ayarlamakta sakınca görmediği yörenin kızlarını teftiş etmek için, beraberinde yükü olmaksızın havaalanından ayrılırdı.

Kurye güvenle yoldan çekildiğinde, güvenlik memuru beklemekte olan uzmanlara haber verir ve çanta ya da çuval onların tasarrufuna bırakırdı. Her çanta ve içindekiler açılmadan önce titizlikle incelenirdi. Her bir düğüm ya da mühür ölçülür, kopyalanır ve fotoğraflanırdı; gerekli hallerde kimyasal tetkikler de uygulanırdı. Ardından düğümleri açma, mühürleri kırma, çantaları boşaltma ve içindekileri fotoğraflama işi gelirdi. Son olarak, hepsinden zoru, orijinal düğüm ve mühürlerin taklidinde en küçük bir hata yapmamaya dikkat edilerek, her şey bulunduğu gibi yerli yerine koyulurdu. Ruslar, genellikle postalarını biri daima çantaların yanında kalan iki kurye ile naklettikleri için, kısmen de çantalara meraklıları yok etmek üzere tasarlanmış bombalar yerleştirdiklerine inanıldığından, bu uygulamadan hariç tutulurlardı. Ama Güney Amerika ülkelerinin, İspanyol ve Portekizlilerin, Çek, Polonyalı, Yunanlı, Yugoslav ve diğer pek çoklarınıninki düzenli olarak incelemeye tabi tutulurdu. Gösterilen büyük özene rağmen bazen kazalar da olurdu. Bir keresinde bir Polonya çantasındaki kırmızı mühürler araştırma sırasında mora döndü ve onları eski hallerine getirmek için yapılan hiçbir işlem işe yaramadı. Polonyalılara üzüntüyle söz konusu çantanın “*kaybolduğu*”, söylendi. Bu mutlu son, Polonyalıların nadiren yaptıkları gibi, çantayı ulaştırma görevini Britanyalılara vermesi sayesinde mümkün olabildi – galiba bu da içindekilerin büyük bir öneme sahip bulunmamalarından ileri geliyordu. Eğer çantaya bir Polonyalı refakat ediyor olsaydı, durum çok daha garip bir hal alırdı.

1942 başlarında yakalanan Abwehr haberleşme damlaları sele dönüşmüştü. Bu büyük ölçüde, Abwehr tarafından kullanılan şifre makinesini çözmeyi başaran Dilly Knox⁵⁴’un işiydi. Bu kapsamlı takip sistemi, Alman istihbarat memurlarının bütün etkinliklerini en küçük detayına kadar izleyebilmemizi sağladı. Örneğin, Alman polis köpeği Axel ile ilgili bir olay yaşanmıştı. Belki de Abwehr dış istasyonuna Cebelitarık’taki İngiliz ajanlarının sızma girişimlerine karşı koyması için, Berlin’den Algeciras’a gönderilmişti. Yolculuğunun son aşamasında Madrid, Algeciras’taki Abwehr karakolunun başında bulunan César takma adlı Albert Carbe’a uyarıcı bir telgraf gönderdi: “*Axel’e dikkat et. Isırabilir.*” Gerçekten, birkaç gün sonra Algeciras, kısa ve öz bir rapor verdi: “*César hastanede. Axel onu ısırdı.*”

Yarımada’daki Abwehr’in tam resmine ulaşmamızdan biraz önceydi. Madrid karargâhındaki ve Barselona, Bilbao, Vigo, Algeciras gibi pek çok dış noktadaki kadronun isimleri, takma adları, adresleri, sahte işleri ve gerçek işlerini biliyorduk. Yeteri derecede kapsamlı bilgi topladığımız zaman, aynı bölgede, aynı konu üzerinde çalışan iki ayrı kuruluşa sahip olmanın tehlikelerini ortaya koyan bir olay meydana geldi. Daha önce de söylediğim gibi, yurt dışındaki Britanya elçiliklerindeki ataşelerin gizli istihbarat ile meşgul olmadığı istisnalar da mevcuttu. Bu istisnalardan biri de İspanya’daki Kraliyet Donanması Deniz Ataşesi Albay Hillgrant idi. Hillgrant’ın Churchill ile şahsi tanışıklığı vasıtasıyla hazırlanan, örtülü operasyonlar için ona gizli fon sağlandığı bir tertip vardı. Bu tertibin şartı Hillgrant’ın SIS ile tek temasının Şef ile olması idi. Görünürde bunun sebebi güvenlikti: Hillgrant’ın kaynaklarının özellikle dokunulmaz olması gerekiyordu. Ama koşullar ayrıca centilmen subayın büyüklük illüzyonunu da besledi. Şef ile irtibatla kullanacağı takma ad olarak seçtiği isim tabiki “*Armada*” idi!

54 Alfred Dilwyn Knox; CMG sahibi, Cambridge King’s College üyesi, 1943’te ölmüştür.

Bir gün Cowgill benden Armada'dan aldığımız önemli bir bilgi konusunda görüşmek için Şef'ten randevu almamı istedi. Konu İspanya'daki Almanlar ile ilgiliydi. O günlerde Şef'i çok nadir görüyordum ve tıpkı onun benim karşımda sıkılğan olması gibi, ben de onun huzurunda çekingendim. Ama onu neşeli bir ruh halinde buldum. Söylediğine göre İspanya'da biraz karşı casusluk yaparak, Armada'ya İspanya'daki önde gelen Abwehr personeli ile ilgili detayları "*büyük bir meblağ karşılığında*" satın alma yetkisi vermiş ve bu detaylar elde edilmişti. Bana bir telgraf uzattı – düzinelerce isim ve bazılarına ilişkin ayrıntılar içeren kısa bir telgraf. Gustav Lenz, takımın başı; Nans Gude, donanma istihbaratından sorumlu gibi. Patavatsızca bilginin doğru olduğunu söyledim. Şef'in kaşları kalktı. Bunların doğruluğunu nereden biliyordum? Çünkü bu bilgilere zaten sahiptik. Daha fazla bildiğim ne vardı? Çok şey! Neden Şef bilgilendirilmemişti? Araştırma süreçlerimize ilişkin düzenli aylık raporlar hazırlıyorduk ve bir kopyası her zaman Şef'e gönderiliyordu. Bu noktada aslında ne kadar nazik bir adam olduğunu gösterdi. Neredeyse belirttiği anda kaybolan karakteristik tebessümüyle, "*Sevgili Philby*" dedi, "*benden masama konan her şeyi okumamı beklemiyorsun, değil mi?*" Armada'nın kaynaklarından daha fazla bilgi istenmesine karar verdik, tabii ki bundan bir şey çıkmadı. Beni kızdıran ise kısa süre sonra bu kaynağı saptayarak – *Direccion General de Seguridad*'da kıdemli bir subaydı – onun ücretinin çok yüksek olacağını öğrenmemdi. Bense düzenli bilgi aktaran ajanlar için ayda fazladan 5 Sterlin alabilmek için mücadele ediyordum!

İstihbaratın sorunlarından biri onun nasıl elde edileceğidir. Aynı derecede önemli ve bazen çok daha zor bir mesele ise, onun kullanılmasıdır. Düşman ajanlarını daha Britanya topraklarına girer girmez yakalamak iyiydi. Ama ya bir bütün olarak Yarımada'daki Alman kuruluşlarının titiz bir analizi ve onların kaynağı olan Almanya'daki kuruluş? Bende git gide, kapsamlı bilgilere ulaşmanın geçmişte tasarlananlardan çok daha iyi planlanmış eylemleri gerektirdiği düşüncesi uyanıyordu.

Yakında Britanya'ya gelecek Abwehr ajanları konusunda MI5'i uyarmak ya da bazen olduğu gibi Trinidad'da onlardan birini yakalamayı başarmak yeterli değildi. Elimizdeki bilgiyi, düşmanın İspanya'daki kendi zemininde, alt üst edici ya da en azından utandırıcı bir şekilde kullanmanın bir yolu olmalıydı.

Bu düşünceler Almanların İspanya'da ileri teknik aletler kullanacakları bir operasyon tasarladıklarına dair bilgi toplamamızla tetiklendi. Operasyonun Abwehr kod adı Bodden idi. Bodden, Rügen Adası'nı Alman anakarasından ayıran dar su şeridinin adıydı ve burası, Peenemünde'deki savaş zamanı bilimsel araştırmalar merkezinden çok uzakta değildi. Bodden uzmanlarının aletleri ile birlikte Algeciras'a yaklaştıklarına dair ek deliller de bir araya getirildiğinde, Cebelitarık Boğazı'nı etkileyecek bir planın hazırlandığı yeterince açıktı. Böylece SIS'in bilim kısmının başında bulunan Dr. Jones'a danıştık. Dr. Jones elimizdeki bilgileri değerlendirdi ve bize gece boğazdan gemilerin geçişini saptayacak bir cihazın kurulmasının planlandığını bildirdi. Bu Akdeniz'in batısında tedarik sevkiyatına bir dizi yeni risk faktörü ekleyeceğinden, İspanya'daki Abwehr'i korkutmak üzere tasarlanmış yeni bir önerinin vaktinin geldiğine hükmettim.

İspanya'daki Almanların arasına SOE yerleştirme olasılığımızı daha önce düşünmüş ve bu fikri ıskartaya çıkartmıştım. Böyle bir operasyon için yeterli kaynak olsa dahi, bizim tarafımızdakilerin bütün otoritelerin karşımızda yer alacağı İspanya'da, James Bond benzeri her açıdan serbest bir ajanı hoş karşılayacakları şüpheliydi. Konuyu bütün yönleriyle düşününce, en iyisi diplomatik yol gibi göründü. Ülkesinde Alman istihbaratına fazlasıyla cömert davrandığı için İspanyol hükümetine yasal olarak üzgünlüğümüzü bildirebilir ve detaylı, ikna edici kanıtlara dayanarak güçlü bir protestoda bulunabilirdik. General Franco'nun Alman arkadaşları aleyhinde herhangi bir tavır alacağını pek ummuyordum; ama bunun onlara açığa çıktıklarını gösterecek bir uyarı olacağından da şüphem yoktu. Düşüncelerim Compton Mackenzie'nin "*Water on the Brain*" adlı

eserindeki⁵⁵ sıra dışı istihbaratı yöneten General Westmacott'a ve onun özdeyişine yöneldi: *"Her şeye rağmen, Gizli Servis'in bütün anlamı, onun gizli olmasındadır."* İspanya'daki Abwehr'in başı Gustav Lenz'in artık gizli olmadığını öğrendiklerinde fazlasıyla sarsılacakları güzel bir varsayımdı.

İlk adım Cowgill'i bu operasyonun uygulanabilir ve buna değer olduğuna ikna etmektir. Suçlamamız büyük ölçüde istihbarat sinyallerinden sağladığımız bilgiye dayanabilirdi, oysa Cowgill bunun diğer Britanya organizasyonlarına karşı dahi, gizli tutulması konusunda çok özenli idi. Üstelik önerim ancak pek de dostça olmayan İspanyol hükümetine sunulan belgelerin Almanlara gösterilmesi durumunda anlam kazanacaktı. Şansıma, Cowgill olumlu yanıt verdi. Kaynaklarımızı saklamak için özen gösterdiğim taslağı Şef'e götürdü ve o da önerimi uygun buldu. Bereket versin o sırada SIS'in Dışişleri bağlantısı enerjik ve cana yakın Peter Loxley idi ve o da plana hararetle destek verdi. Kısa sayılabilecek sürede, General Franco'nun mümkün olan en sert koşullarda protesto edilmesine yönelik talimatlar, o sırada Madrid'deki Britanya Büyükelçisi olan Sir Samuel Hoare⁵⁶'a gönderilmişti. Protestosunu benim memorandumumun bir kopyası ile destekleyecekti.

Aslında Sir Samuel için hoş şeyler söylemek oldukça zor ama gerçek beni onun durumu fevkalade güzel idare ettiğini kabullenmeye zorluyor. Personelinin kıdemli üyelerini tam üniformalı olarak giyindirdi ve onları grup halinde beraberinde, ülkenin başını görmeye götürdü. Bu olay karşısında Franco'nun kime ne dediği hala bilinmiyor, ama sonuç umduğumuzdan çok daha tatminkâr idi. İki ya da üç gün içinde Madrid – Berlin arasında paniğe kapılmışlığı sergileyen telgraflar uçuşuyordu; bütün faydasız acil durum önlemleri alınmıştı. Madrid'deki

55 Compton Mackenzie, *Water on the Brain* (Londra, Chatto & Windus, 1954).

56 Daha sonra Lord Templewood. Madrid'deki Britanya Büyükelçisi, Philby'nin SIS'te İberya masasının başında olduğu sırada İspanya'daki SIS çalışmalarıyla ilgilenmiştir.

Alman elçiliğinin bazı bacalarının boşa tıttığını söyleyen, bizim pek ciddiye almadığımız bir telgraf dahi vardı! Nihai zafer Berlin'den Madrid'e mutlak bir emirle geldi: "*Bodden operasyonu bütünüyle durdurulacak!*" Bununla birlikte istihbarat sinyallerimizi hiçbir engellemeyle karşılaşmadan almaya devam ettik. Operasyonun ana kaynağımızı tehlikeye atmadığı açıkça ortadaydı.

İspanya'daki başarımızdan aldığımız cesaretle, Portekiz'de de Almanlara karşı benzer bir operasyona giriştik, ama sonuçlar farklıydı. İspanya vakasında sorunumuz apaçık ortadaydı. Her şeyden önce General Franco, bizim düşmanımızın tarafında, onlarla birlikte savaştıklarını kendisi açıklamıştı. Nadir istisnalar dışında kurmayları Mihver Devletleri'ne sempati duyuyordu. Bu sebeple, hayli emin olabilirdik ki, nereye vurursak vuralım, düşmanlarımızın canını yakmış olacaktık. Dışışleri, Franco'nun tüylerini kabartma konusunda her zamankinden daha az engel çıkarttı ve bu bize iyi bir durum sağladı. İstihbarat tarafında ise, İspanya'da öyle az arkadaşımız vardı ki, düşmanın misillemelerinden büyük bir korku duymamızı gerektirecek bir sebep söz konusu değildi. Portekiz'deki durum ise tamamıyla farklıydı. Apaçık ortada olmak şöyle dursun, korkunç derecede karmaşık ve belirsizdi. Dr. Salazar gerçekten, Mihver Devletleri'ne sempati duyuyordu. Bununla birlikte İspanya'daki diktatör dostundan çok daha ihtiyatlı idi ve daha tarafsız bir çizgi takip ediyordu. Dışışleri, Salazar'ın denge politikasına zarar vermekten çekinerek, onu tarafsızlıktan vazgeçmeye itecek güçlü bir hareketten kaçınmayı yeğledi. Muhtemelen yanlış tarafa kayması çok kolay olurdu. İstihbarat tarafında da zihnimizi meşgul eden sıkıntılar vardı. Almanlardan para aldığını bildiğimiz bazı Portekizli subaylar, bizden de para alıyorlardı. Genelde bu karışıklıkta hangi tarafın daha avantajlı olduğunu saptamak imkânsızdı. İstediğim son şey Alman muhtemetlerinin ihracından sonra düzenli ek ödeme talebiyle bize gelecek memurlar, subaylardı.

Sonuçta, protestomuzun içeriği ve bunun bildirilmesi, İspanya vakası kadar görkemli olmadı. Kurnaz Doktor ile görüşmeye elçilikten tam üniformalı bir heyet gitmedi. Bunun yerine, Britanya Büyükelçisi Sir Ronald Campbell⁵⁷, sorunu Portekiz Dışişleri Bakanı Sampaio ile sıcak bir görüşme sırasında gündeme getiridi. Sampaio cevabında, hatırı sayılır diplomatik becerisini sergiledi. Almanların Portekiz'in tarafsızlığını bizim protestomuzda tanımlanan tavırlarla kötüye kullanmalarının tamamen yanlış olduğunu söyledi. Kaynaklarımızdan emin miydik? Kendisi de istihbarat raporlarını değerlendirirken büyük bir zorluk çekiyordu. Bütün mesele en çetin zorluklarla doluydu. Örneğin, diğer ulusların da Portekiz topraklarında yasa dışı faaliyetler açısından Almanlardan çok da geride olmadıklarına dair raporlar duymuştu. Eğer Portekiz hükümeti Almanların faaliyetlerine karşı bir tutum geliştirirse, Almanlar benzer bir tavrın söz konusu diğer uluslara karşı da alınmasında ısrarcı olacaklardı. Böyle bir ısrar da Portekiz hükümetini büyük bir çıkmaza sokacaktı. Sampaio, Sir Ronald'ın protestosunu zaman kaybetmeden Dr. Salazar'a bildirecekti. Ama şahsi fikrini söylemesi gerekirse, Dr. Salazar'ın bu çok yönlü sorunu her açıdan değerlendirmeden bizim istediğimiz şekilde harekete geçeceğinden şüpheliydi. Bu ustalıkla uyarıyı yaptıktan sonra, Sampaio konuşmasını diplomasi mantığının bir müceveriyle taçlandırdı. Derin bir iç çekerek, neden savaşı güçleştiren casusluk faaliyetlerine teslim olduklarını sordu. Eğer bütün istihbarat kaynaklarıyla sadece karşı casusluğa yönelseler, hiçbir itirazla karşılaşmazlardı.

Lizbon'daki Britanya karşı casusluk organizasyonunun başında olağanüstü yetenekli ve duyarlı bir adam olmakla birlikte, yine de Portekiz davalarımızın pek çoğu aynı belirsiz tarzda sonlanmıştı. Uzun yıllardır Portekiz'de yaşayan Britanyalı iş adamı

57 Maclean'ın arkadaşı. 1944'te Maclean Washington'a gönderildiğinde, burada Britanya Ortaelçisi idi. Daha sonra, 1948'de, Maclean Kahire'ye tayin edildiğinde, o da Kahire'de Britanya Büyükelçisi oldu.

Stilwell'e dair üzüntü verici bir olay vardı. Onun adı Portekiz'deki Alman istihbaratına ilişkin bilgilerimiz henüz yetersizken dikkatimizi çekmişti. Bu nedenle daha sonra öyle olmadıklarını anlayacağımız bazı Alman casuslarını çok önemli görüyorduk. Bunlar arasında zihnimizi fazlaca meşgul eden bir Alman tüccar, Weltzien bulunuyordu. Yoğun çabalardan sonra Weltzien'in ofisindeki kart indeksinden bir kart çalmayı başarmıştık.

Görünüşe göre on ikiden vurmuştuk. Karttaki kayıtlar, hataya yer vermez bir şekilde, Stilwell'in yakın zamana kadar Weltzien'den düzenli olarak ödeme aldığını gösteriyordu. Ama sorunumuz kesinlikle çözülmemişti. Kart tek başına delil değildi; sahte olma ihtimali vardı. Bazılarımız Weltzien'in kart indeksinden alınan ilk numunenin doğru olması gerektiği gerçeğiyle çarpılmıştı. Bir ya da iki yıl sonra, daha tecrübeli olarak, belki de daha fazla tereddüt etmemiz gerekirdi. Ama çantada birçok ajanımız vardı ve daha fazlasından endişeliydik. Buna ek olarak gizemli Weltzien bizi öyle şaşırtmıştı ki, onun hakkında daha fazla şey öğrenmek için risk almaya hazırdık. Böylece Stilwell İngiltere'ye geri çağırıldı. Gelir gelmez tutuklandı ve ertesi sabah sorguya alındı. Sorgu sırasındaki tutumu ağırbaşlı ve böyle bir tavır karşısında içerlemiş haldeydi. Meşhur kartı gördüğü zaman, masum bir adamın böyle bir durum karşısında vereceği tepkiden farksız olarak, sarsıldı. Utanç dolu özürler arasında, sicilinde hiçbir leke olmadan salıverildi. Weltzien'in ofisine bir baskın düzenleyerek kart indeksinin tamamını çalmayı başardığımız halde, Stilwell kartının altında ne olduğunu çözemedik. Ne var ki Weltzien ele geçirilememişti ve tıpkı masum Stilwell'in tutuklanması gibi, baskın da tam bir fiyasko idi. Nihayet, bir dizi ciddi istihbarat akışından sonra, Weltzien'in anahtar kişi değil, aksine çok önemsiz bir figür olduğu ortaya çıktı.

Portekiz konusunu kapatmadan önce, bir sorgulama şaheserinden söz etmeliyim. Orada aralarında Alman istihbaratından isimlerin de yer aldığı çok sayıda Almanla arkadaşlık ettiği

bilinen bir hanım, Portekiz'den Britanya'ya geldi. Onu araştırdığımızda genellikle şifreli kısaltmalarla tuttuğu bir günlüğü olduğunu bulduk. Sorgucu, günlükteki her bir kaydı ona tek tek sordu ama o zekice ve cesaretle, kayıtların Alman tanıdıklarına karşılık geldiğini, oldukça makul açıklamalarla, reddetti. Zalim fakat ona boyun eğdirmeyi başaramamış sorgucusu, son ümitsiz atışını yaptı. *"Dikkatinizi falan tarihe çekebilir miyim Bayan. Burada diyor ki: 'Bütün günü fanny'min'⁵⁸ üzerinde oturtarak geçirdim.' Şimdi..."* Kısa bir bekleyişten sonra, *"Fanny kimdi? Ne şekilde size ait idi? Ve neden onun üzerinde oturuyordunuz?"* Bu berbat anlamsızlığın etkisiyle, bayan, ruhen yıkıldı ve her şeyi itiraf etti. Hikâyesi bize onun Estoril'de Almanlarla ilişkilerinin gerçekten çok yakın olduğunu, fakat bunun Britanya'nın savaş çabalarının zararına hiçbir anlama karşılık gelmediğini kanıtladı.

Yaklaşık bu zamanlarda neredeyse ciddi bir sorunla karşı karşıya kalıyordum. Daha önce de belirttiğim gibi Merkezi Kayıt, SIS'in Genel Arşivi, Glenalmond'un yanındaydı. Başındaki Bill Woodfield ile arkadaş olmuştuk. Bana, eflatunun gökkuşağında bulunmayan tek renk olduğu söylenmişti. Eğer bu doğruysa, Bill'in yüzü gökkuşağında yer alamazdı! Benim de paylaştığım bir zevk olan, pembe cini severdi ve kirli hikâyelere karşı aşırı ahlak taslayarak yaklaşırdı. Genellikle, onun büyük bir tecrübe edinmiş olduğu, politikadan söz ederdik. Bu arkadaşça bağlantı bana fayda sağlamıştı. Zira iş arkadaşlarımdan daha çabuk ve kolaylıkla dosyaları elde edebilecek hale gelmiştim. Bill'in ise kesinlikle personel eksliği vardı ve insanlar genellikle arşivde kuyruklar oluştururdu.

Arşivde bizim kaynak kitaplarımız olarak bilinen bir dizi dosya vardı. Bunlar yurt dışında faaliyet gösteren SIS ajanlarının özel bilgileri ve kayıtları idi. Benim için İber Yarımadası'nda faaliyet gösteren ajanlar hakkında bilgi istemek doğaldı ve İspanya ile Portekiz hakkındaki kaynak kitapları dikkatle okumam, daha

58 Fanny konuşma dilinde "popo" anlamında kullanılır. (E.N.)

fazlasını bilme isteğimi artırmıştı. İstikrarlı bir şekilde bu konu üzerinde çalışmaya başladım ve bu da benim bir bütün olarak SIS'in faaliyetleri hakkında kapsamlı bilgi sahibi olmamı sağladı. Sovyetler Birliği hakkındaki kaynak kitaba geldiğimde, bunun iki ciltten oluştuğunu gördüm. Kendimce tatmin olana dek üzerlerinde çalıştıktan sonra, normal yollardan onları arşive yolladım.

Bir hafta sonra Bill, Rusya kaynak kitabının ikinci cildini sormak için beni aradı. Sekreterime danıştıktan sonra ona döndüm ve bizdeki kayıtlara göre kitabın falan tarihte arşive döndüğünü söyledim. Arşivde sonuçsuz bir arayıştan sonra, Bill bendeki kayıtların doğruluğuna itiraz etti ve konuyu iyice araştırmamı istedi. Ofisi alt üst ettim ama sonuç olumsuzdu. Bir ya da iki akşam Bill ile buluşup cinlerimizi yudumlarken kaynakların eserlerini konuştuk. Bana bir kaynak kitabın kaybolması halinde normal şartlar altında derhal Şef'i araması gerektiğini söyledi. Ondan birkaç gün daha beklemesini rica ettim ama bu sırada benim de endişelerim artıyordu. Şef'in, benim kaynak kitaplar üzerinde hararetle çalışmam karşısında, hele bu sorumluluklarımın çok uzağında bir ülkeyle ilgili kaynağın kaybolmasıyla sonuçlanmışken, nasıl bir tepki vereceğini bilmiyordum.

Kararan gökyüzü birden aydınlandı. Bill bana telefon etti ve "*en içten özürlerini*" sundu. Görünüşe göre, kaynak kitaplarla ilgilenen sekreterlerinden biri raf yerinden kazanmak istemiş ve iki cildi birleştirmişti. Ardından fenalaşmış ve ağır bir grip nöbetiyle evine gitmişti. Ofise henüz dönmüştü ve Woodfield konuyu onunla konuştuğunda, yaptığı şeyi bildirmediğini hemen hatırlamıştı. Bill'in özrünü nezaketle kabul ettim ve o akşam buluşmayı teklif ettim. Öyle de yaptık ve sıkıntılı geçen birkaç günün ardından su gibi cin içtik. O gece kısa bir an için mora çalan kırmızının en sevdiğim renk olduğunu düşündüğümü anımsıyorum, elbette ertesi sabah bu histen eser kalmayacaktı.

- 4 -

BRİTANYA VE MÜTTEFİK İSTİHBARAT BLOĞU

COWGILL'İN AİLE atmosferini sevmesine bağlı olarak, V. Şube'deki hayat ve iş ortamı çok rahattı. Subaylar ve sekreterler daha gelir gelmez, bir takma isim alırlardı. Öyle ki ofisin herhangi bir anı herkesin kendi hesabına oynadığı bir oyunu andırıyordu. Her ne kadar bu durum bazen utanç verici olsa da, profesyonel tarafları da vardı. İş arkadaşlarının ne işle meşgul olduğunu öğrenmek hiç zor değildi; bir kişinin bildiğini herkes bilirdi. Bu durum bana geniş bir hareket serbestisi de sağlıyordu. Cowgill işin yapıldığı sürece, bunun ne zaman ya da nasıl yapıldığını umursamazdı. Bu da benim Londra'ya neredeyse her istediğimde gidebilmem demekti. Bu Broadway binalarındaki diğer SIS bölümleri, MI5 ve bizim işimizle ilgili diğer devlet daireleri ile ilişkilerimi geliştirebilmem için önemliydi. Her zaman değişmez evrak çantam ve uzun bir ziyaret listesi ile, haftada bir kez Londra'ya gitmeye başladım. Ayrıca ayda bir ya da iki kez çıkan Broadway'deki gece görevi için de gönüllü oldum. Bu öğretici bir görevdi çünkü tek bir gece içinde dünyanın her yerinden servisin operasyonlarına yeni bir ışık yakacak bilgiler gelebilirdi.⁵⁹

59 Broadway'deki gece görevinde yer alanların yararlanabildiği bir dosya benim için özellikle değerliydi. Bu dosya Savaş Dairesi'nden Moskova'daki Britanya Askeri Heyetine SIS kanalları üzerinden gönderilen telgrafları içeriyordu.

Broadway, kalabalık ahşap bölmeleri ve buzlu camlı pencere-leri ile kasvetli bir binaydı. Aralarında eski bir asansörün ça-lıştığı sekiz kata sahipti. İlk ziyaretlerimden birinde asansöre, asansör görevlisinin göze batacak şekilde saygılı davrandığı bir iş arkadaşıyla birlikte bindim. Yabancı bana hızlıca bir göz attı ve etrafına bakınmaya başladı. Yapılı ve iyi giyimliydi, ama beni şaşırtan onun solgunluğuuydu: Soluk bir yüz, soluk gözleri, ba-şının tepesinde seyreden gümüş rengi saçlar – bütününü kar gi-biydi! Dördüncü katta indiğinde, asansör görevlisine onun kim olduğunu sordum. “*Nasıl, efendim?*” dedi şaşkınlıkla, “*O Şef!*”

O aşamada Şef hakkında çok az şey biliyordum. Adı Ste-wart Menzies⁶⁰ ve rütbesi albay idi. Ofisi dördüncü kattaydı. Mektup kâğıtları canlı bir mavi ve mürekkebi yeşildi. Berbat bir el yazısı vardı. Şef olmadan önce, askerî istihbarattan sorumlu IV. Şube’nin başındaydı. Resmî simgesi CSS idi ama Broadway ve deniz aşırı kuruluşlarla yazışmalarda alfabenin herhangi mü-tekip üç harfi ile sembolize edilebilirdi, ABC, XYZ gibi. SIS dışındaki hükümet kuruluşlarında her zaman ‘C’ olarak bili-nirdi. Bu ilk harf, modern anlamdaki gizli servisin ilk başkanı Kraliyet Donanması Albayı Mansfield Cummings’in⁶¹ günle-rinden kalmaydı. Benim Şef hakkındaki bütün bilgim buydu ve asansördeki karşılaşmamız da onu ilk görüşümdü. Görüle-ceği üzere onu daha yakından tanıyacaktım ve söylemekte acele ediyorum ki, her ne kadar onun kendisiyle gurur duyduğu özel-likleri o kadar da saygıya değer değilse de, ona hem sevgi hem de saygı besledim.

Madrid, Lizbon, Tanca ve Cebelitarık’taki kuruluşları-mızı belli belirsiz yöneten, hoş fakat etkisiz, yağcı Fenwick’ten sonra Broadway’daki ilk temaslarımdan biri, Şef’in en yakın dostlarındandı. Diplomatik postaların tetkikinden elde edilen bilgilerin dağıtımından ve bunların verildiği kişilerce güvenli

60 Sir Stewart Menzies. 1939’dan 1953’e SIS Başkanı.

61 SIS ilk olarak müstakil bir organizasyon halinde teşkil edildiğinde onun baş-kanıydı. 1936’da öldü.

kullanımından sorumluydu. Fakat ayrıca Şef'e olan yakınlığından dolayı da nüfuz sahibiydi ve bu onun politikasında da etkisini gösteriyordu. Onun hakkında duyduğum dehşete düşürücü söylentilerden sonra, ondan hoşlanmamaya hazırdım; ona taktıkları isim "*Ürpertici İsa*" idi. Ona dair ilk izlenimim bana anlatılan korkunç söylentileri destekler nitelikteydi. En sevmediğim özelliklerin çoğuna sahipti; onu bencil ve kibirli bir züppe olarak tanımlamak, hiç de adaletsiz olmaz. Dahası, benim giderek takdir etmeye başladığım Dışişleri'nin kıdemli üyelerinin gözüne girmekte yetenekliydi. Ayrıca onun elinden geçen istihbaratı değerlendirmedeki yeteneksizliği beni giderek şaşırtıyordu. Neredeyse benim yaşımın iki katında vardı, ama zamanla benim hükümlerime güvenmeye başladı. Ben ise ona bütün saygı ifadelerini gösteriyordum. Onun kendine özgü saçmalıkları bir yana, kişisel ilişkimiz hoş bir hale geldi. Bu ayrıca benim için çok değerliydi, çünkü genellikle diplomatik postaları konu alan dedikodu ve abuk sabuk konuşmaların arasında, bazen çok değerli bilgiler de ediniyordum.

Onun aracılığıyla meşhur Claude Dansey ile tanıştım. Savaşın önce İsviçre'deki merkezlerden Almanya'ya sızmak için tasarlanan sözde "Z" organizasyonunu teşkil etmekle kendini oyalamıştı. Z sistemi hakkındaki en ilginç konu, iletişiminin Fransa'nın çökmesinden olağanüstü şekilde etkilenmesiydi. İsviçre'de Dansey kendisinden sonra işi idare etmesi için arkasında, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun bir Kontu olduğunu iddia eden operatör Van Der Heuvel'i (Hoyffl okunur) bırakmıştı. İsmi yanlıs yazdıysam ya da yanlıs telaffuz ettiysem beni afetsin, ama iyi bir arkadaşlığımız olduğunu söyleyebilirim. Bir gün Garrick'te onunla akşam yemeği yemeğe gittiğimde, kapıcı kimi görmek istediğimi anlamakta hayli zorlanmıştı. Niyahet "*Ooooh!*" dedi, "*Bay Vanoovl'u kastediyorsunuz!*" ve bana yolu gösterdi.

Dansey'in karşı casusluğun değerini hor gördüğünü ve gereksiz kavgacılığı fazlasıyla önemsediyini zaten açıklamıştım.

Bundan dolayı bana gösterdiği nezaket karşısında şaşırdım. Bunun onun her zamanki tavrı olduğunu öğrendim. Dansey, telefon ya da yazışmalarla, ağını geniş bir alana yayarak örmeyi tercih eden bir adamdı. Onunla anlaşabilmenin tek yolu ona ofisinde açıkça meydan okumaktı; kişisel yüzleşme tansiyonu düşürüyordu ve ortak bir fikir etrafında konuşmayı mümkün kılıyordu. Bunu kavradıktan sonra, patronumun patronu Vivian hakkında konuştuğunda yüzümü ifadesiz tutmaya çalışmak dışında, onunla diyalogumda hiç zorlanmadım. Neyse ki yollarımız pek fazla kesişmiyordu ve bana karşı, beni evcil hayvanlarının listesine dâhil etmeyecek kadar iyiydi.

Özellikle, mümkün olduğunca sık Vivian'ı ziyaret etmeye başladım. Mevcut pratik amaçlarım için işe yaramazdı, Dansey'den ölümüne korkuyordu, hatta kendi astı Cowgill'den bile! Ama muhtemelen her ikisinden de daha iyi bir kavrayışa sahipti ve SIS tarihi, politikası, önemli kişilikleri, SIS ile MI5 arasındaki ilişkiler hakkında uzun ve kapsamlı konuşmalar yapabilecek donanımdaydı. Doğru işlemlerin uygulanması konusunda çok özenliydi ve onun olaylar hakkındaki uzun konuşmaları bana, karmaşık devlet mekanizması hakkında, Dansey ya da Cowgill'den öğrenebileceğim baştan savma bilgilerden çok daha fazlasını verdi. Vivian tarafından yetiştirilmeye başlamamın ilk aylarında, bunun benim SIS'te servisin sunabileceği herhangi başka bir şeyden daha çok isteyeceğim pozisyonu elde etmemde ne kadar çok işime yarayacağına dair pek bilgim yoktu. Cowgill, Vivian'ın değersiz biri olduğu konusundaki peşin hükmünden fazlasıyla pişman olacaktı.

Savaş zamanı MI5'in St. James Caddesi'ndeki karargâhı Broadway binalarından St. James Parkı'na doğru kısa bir yürüyüş mesafesindeydi. Ama tarzdaki farklılık dikkate değerdi. Giriş bile Broadway'in karanlık holüne kıyasla oldukça hoştu ve üst katlar bu güzel etkiyi perçinliyordu. Ofisler, ofis gibi görünüyordu; Broadway'deki görüntüyü kirleten geçici tavşan kafeslerinden burada hiç yoktu. Çalışanlar masalarında dağınık evrak

yığınları arasında kalmaksızın oturuyorlardı. En fazla, yarım düzine derli toplu dosya, her biri düzenli olarak tasnif edilmiş halde, işlem görmeyi bekliyordu. Bu durumun dezavantajları da vardı. V. Şube’de biz, MI5 çalışanlarının uzun mektuplarında yazmaya vakit bulduğu düzensiz detaylardan yakınırıdık. Bunlardan ancak bazıları konunun önemine göre gereksiz sayılamazdı. Yine de MI5’te, hiçbir zaman Broadway’le karşılaştırılamayacak, profesyonel bir atmosfer vardı. Cowgill’in sıklıkla yakındığı gibi personel fazlası olabilir, fakat böyle bir personel fazlalığı sonucunda çoğu çalışan ne yapacağını ve bunu nasıl yapacağını biliyordu. Oysa bu Broadway’dekilerin çoğu için pek söylenemez.

Bu her zaman böyle olmamıştı. Fransa’nın düşüşünden sonra MI5 pek hazırlıklı olmadığı bir durumla karşı karşıya kalmıştı. Britanya halkı kendi propagandasının, özellikle de Alman Beşinci Kolu’nun kurbanı olmuştu. Dunkirk’ten aylar sonra polis ve MI5, yanıp sönen ışıklar, gizemli yabancılar, birahanelerde duyulan yabancı aksanlar ile ilgili raporlara boğulmuştu. Örgüt neredeyse manen çökmüştü. MI5’i ilk olarak Komutan Peters ile birlikte, 1940 sonbaharında, Wormwood Scrubs’daki geçici yerinde ziyaret etmiştim. MI5’in bir hapisaneye yerleştirildiğini düşünmek güzeldi ama burası berbat bir düzensizlik içindeydi. Okunmamış yazışmalar yerlerdeydi ve çalışanlar, on taneden fazlasının okunmadığını ya da cevaplanmadığını kabul ediyorlardı. Neyse ki hepsi boşa yazılmış işe yaramaz şeylerdi; nihayetinde Alman Beşinci Kolu Britanya’da hiçbir zaman var olmadı.

Bu kaosta bir düzen kurma görevi özellikle bu iş için (sanırım Londra’dan) getirilmiş olan Horrocks’a verilmişti. Horrocks’un bir yıl içinde bunu başardığı söylenebilir. Onun genel yönetim üzerinde bir otoritesi olduğunu anlıyorum, ama benim özel ilgi alanım arşivler idi. Orada iyi bir iş çıkardı. Woodfield’in St. Albans’daki düzensiz labirentinden sonra, Blenheim Sarayı’nın bir bölümündeki yeni yuvasında, MI5 Arşivi memnuniyet verici

bir yerdi. İyi saklanan dosyalarda ve kart girişleri ile, bilgiye kolay erişilebiliyordu ve işin metotlu bir şekilde, makul bir hızda yapılmasını sağlayacak kadar kayıt memuru mevcuttu. Kızların çoğunun sorumlu oldukları dosyaların içeriklerini, tıpkı St. James Caddesi'nde vakaları ele alan memurlar gibi, bildiklerini fark ettiğimde şaşırmış ve onları kıskanmıştım. Büyük bir özenle konuyu Woodfield'e sorduğumda, bana personel sayısının rezalet derecede yetersiz olduğunu ve zaten bu tür detaylara gösterilen önemin her halükârda gereksiz olduğunu söyledi.

MI5 ile işimin çoğu, bu kuruluşun B Kısmı denilen bölümü ile ilgiliydi. Burası istihbaratın alındığı, değerlendirmesinin yapıldığı ve genellikle sonraki hareketin belirlendiği yer idi. Bu bağlamda "*hareket*" kelimesi ile sadece elde edilen bilginin geliştirilmesi ve kullanılmasını kastediyorum, tutuklama gibi hareketleri değil. Bunun için, tıpkı SIS gibi, MI5'in de idarî bir yetkisi yoktu. Şüphelileri tutuklayamazdı, sadece muttat otoritelere onların tutuklanmalarını önerebilirdi. Bu bazen uygulamada zorluklara yol açsa da MI5'in önerileri neredeyse her zaman kabul edildiği için, resmî üstünlük teoride sıkı sıkıya sürdürülüyordu.

Bunda yatan en önemli etkenlerden birinin, MI5'in SIS'e kıyasla daha önemli bir uzmanlığa sahip bulunması olduğunu düşünüyorum. MI5 Britanya topraklarında faaliyet gösterir ve bundan dolayı ülkenin kanunlarına karşı duyarlıdır. MI5 bazen, hatta sıklıkla, hukukun belirli alanlarına baskı yapardı, ama her biri hükümetin açık onayını almayı gerektiriyordu. Böyle yetki belgeleri ile silahlandığı zaman MI5, örneğin vatandaşların ya da yabancı elçilikler, Komünist Parti Merkezi gibi kurumların telefonlarının dinlenmesini organize edebilirdi. Ama bunun için gerekli aşamaları izlemeliydi. Eğer MI5 bir hata yaparsa, sorular Parlamento'da sorulur, basın kampanyalar başlatır ve bunu halkın bu mahcup ve gizli kuruma karşı nahoş yaklaşımları izler. SIS operasyonlarının yabancı ülkelerdeki hukuk ihlalleri bu tür engellemelerle karşılaşmaz. SIS'in

etkinliklerinden tek muzdarip olan sadece, yapılan hataları yabancı hükümetlere, genellikle basitçe inkâr ederek, açıklamak durumunda kalan Dışişleri'dir.

Savaş zamanı MI5'in üstünlüğü daha çok bu dönemki çalışanlarından kaynaklanıyordu. Özellikle üniversitelerden iyi bir grup vardı: Hart, Blunt, Rostchild, Masterman ve diğerleri. Ayrıca kanunlar da yeterince katkıda bulunuyordu. Bu halis akılların çoğu savaştan sonra normal işlerine geri döndüler; bu bir tarih kitabı olmadığına göre, onların üstünlüklerini detaylarıyla ele almaya gerek yok. Fakat B Kısmı'nın en tepesinde, savaş boyunca yetenekli astlarının saygısını kaybetmemeyi başaran iki uzman istihbaratçı vardı. Her ikisi de benim hikâyemde rol sahibi oldukları için, saygılı bir anmayı gerektiriyorlar.

B Kısmı'nın başı Guy Liddell⁶² idi. Bir kez bana "*ben İrlanda sisinde doğmuşum*", demişti, "*ve bazen oradan hiç çıkmamalıymışım diye düşünüyorum.*" Hiçbir kendini küçümseme bu kadar gülünç olamazdı. Onun aldatıcı biçimde düşünceli bir tavırda olduğu doğrudur. Bir olayın gerçeklerine doğru deneme yanılma yoluyla ilerliyorsa, yüzünde masum bir tebessümle, düşüncelerini yüksek sesle mırıldanırdı. Ama bu miskin dış görünüşün altında, ince zekâsı, hafıza deposu gibi çalışırdı. Her zaman dinlemek için işini bir yana bırakmaya hazır ve yeni bir sorun karşısında endişeli olan Liddell, genç bir adam için, kendisinden çok şey öğrenilecek ideal bir üst idi.

Yine de Liddell'in kariyeri hayal kırıklığı ile sona erdi. Savaş boyunca MI5'in başında, büyük bir otorite ve karizmaya sahip olan Hintli polis Sir David Petrie bulunuyordu. O emekliye ayrıldığına, B Kısmı'nda onun yerine geçmek üzere Liddell'in ilân edilmesi gerekiyordu – Liddell'in başka yerlerde de destekçileri

62 MI5'te 2 Numara. Savaştan sonra Atom Enerji Kurumu'nda Güvenlik Müdürü oldu. Burgess'in arkadaşı ve onun Rabelaisian partilerinin müdavimi. Rabelais (1495 – 1553) Fransız hekim ve hiciv yazarıdır. Hümanisttir. Ortaçağ zihniyetine tepki olarak kaleme aldığı yapıtları ile tanınır. Rabelaisian, onun isminden türetilmiş olup, "*Rabelais gibi kaba bir nükte anlayışına ve coşkunuğa sahip*" anlamında kullanılır.

vardı. Ama bunun yerine hükümet bir başka polisi, Sir Percie Sillitoe'yu⁶³ atadı. Sillitoe, Britanya asıllı idi ama Petrie'nin otorite ve karizmasından yoksundu. Liddell'in hayal kırıklığı açıkça ortadaydı, dahası bu kişisel bir duygu olmaktan çok öteydi. Çoğu MI5 uzmanı gibi o da MI5'in bir polis kuruluşu değil, istihbarat örgütü olduğunu savunuyordu. Casusluk savaşlarının teknikleri, suçla mücadeleden farklıydı. Casuslar hükümetlerin muazzam teknik kaynakları ile desteklenirken, suçluların böyle bir durumu olmaması gibi. Bu bakış açısını desteklemek için pek çok şey söylenebilirdi. Ne var ki hükümet, Whitehall'un yöntemleri konusunda yetişmiş bir polisi atamanın daha güvenli olduğu görüşünü savunuyordu. Liddell, itibarı belirsiz "*Yönetici Muavini*" sıfatıyla ödüllendirildi. Bu duruma içlerim için insan olmaması gerekiyordu. Eminim Liddell'in bu sıkıntısına çok sevinecek ajanlar vardı, eğer bunu bilselerdi. Biri biliyordu.

Liddell'in B Kısmı'ndaki yardımcısı Dick White idi. Aslında bir öğretmendi ve MI5'e iki savaş arası dönemde katılmıştı. Üstün özelliklerden yoksunluğunu ilk kendisi kabul edecek, sevimli ve alçakgönüllü bir tipti. En göze çarpan hatası, son konuştuğu kişi ile hemfikir olma eğilimi idi. Astlarına çok fazla iş havale etmekten ve bölümde uyumu koruma yaklaşımıyla başkanlık yeteneklerini tecrübe etmekten hoşlanırdı. O MI5'te, kötü sona dek, Cowgill ile makul bir ilişkiyi sürdüren az sayıdaki kişiden biriydi. Onun departman çekişmelerini önleme kapasitesi nihayetinde faydalı oldu. Liddell muavinliğe atandığında, White da B Kısmı'nın başına getirildi. Ama olacaklar daha bitmemişti. Zamanla rüzgâr White'ı parkın karşısına sürükledi ve o SIS'in başına geçti. Bereket versin ki, Dansey bir karşı casusluk uzmanının, ne kadar incelikle olsa da Broadway üzerinden buraya hâkim olduğunu görmeden öldü. Yoksa onu bu gelişme öldürebilirdi.

63 Herbert Morrison'un deyiimiyle "*Masum bir aynasız.*" 1946'dan 1953'e dek sürececek olan MI5'in Müsteşarı olarak atanmadan önce Chesterfield, Glasgow ve Sheffield'de Polis Şefi idi.

Dikkatle ve devamlı olarak MI5 ile dostluk kurmaya çalıştım ve savaşın bitimine dek St. James Caddesi'nde pek çok şahsi dostluklar kurduğumu iddia edebilirim. Cowgill ile karışımızdaki çokluk arasındaki çatışmayı her şekilde yumuşatmak zaruri idi ve bunu üstlenmeyi isteyen pek kimse olmadığı için, ben kendi üzerime almıştım. Öncelikli faktörler bir yana, akılda MI5 desteğinin gerçekleştirmemde yardımcı olacağı uzun vadeli birçok kazanım şekilleniyordu. Arkadaşlarımla konuşurken gizli bilgileri ağzımdan kaçırma alışkanlığı geliştirmiştim – söylemeye gerek bile yok ki, bu durum Cowgill'in bilgisi dışındaydı. Böyle bir aykırılığın karşılığı genellikle cömert bir ödülüdür.

1943'te büyük bir çatışma ortaya çıktığında, kendimi Cowgill'e karşı MI5'in saflarında buldum. Konu V. Şube'nin yeri idi. Kısmen Broadway'in fazlasıyla dolu olması yüzünden, kısmen de arşivleri Alman bombacıların menziline uzak tutmak için, St. Albans'a yerleştirilmişti. Woodfield kendi kayıtlarını St. Albans'a taşıdığına, Cowgill de taşıdı. Bunun açıklamak için gösterdiği sebep, "*karşı casusluk örgütünün kayıtlarının yakınında olması gerektiği*" idi. Gerçek gerekçesi ise bunun "*politika*"nın etkilerinden uzak, en az rahatsızlık ile kendi küçük krallığını kurmasına olanak vermesiydi. Uzun süre bombalamanın kesilmesi, bu bahanelerin inandırıcılığı tartışmalarını sona erdirdi. Londra'da bol miktarda ofis yeri vardı ve bunu kullanmamak için görünürde hiçbir sebep yoktu.

Bu arada MI5 bizimle daha sıkı işbirliği için baskılarını artırdı. Petrie'nin Menzies ile konu üzerindeki yazışmalarında sıklıkla görülmeye başlanan bir kelime olan "*akrabalığın*" erdemlerini işliyorlardı. Aslında tamamıyla açıktı ki; aramızda daha az mesafe bulunsaydı, işbirliği daha etkin olabilirdi. Bu Cowgill'in kesinlikle istemediği ve MI5'in de aynı sebeplerle istediği bir şeydi. Cowgill kendisini ve personeli tekrar Londra'da düşündüğünde, Liddell ve ekibinin manevralarının insafına kalmış, mesailerini "*politik oyunlara*" harcadıklarını öngörüyordu. Hepsinden önce, kontrolün parmakları arasından kayıp gideceğini

biliyordu. Kendi adıma ben Londra'ya dönmeyi tercih ediyordum. MI5, Broadway ve diğer devlet teşkilatlarıyla daha sıkı ilişkiler, benim açımdan, istihbarat işine bütün yönleriyle vâkıf olmaya yardımcı olabilirdi. Bana göre, bütün mesele buydu.

Karakteristik olarak, Cowgill kendisinin duruma hâkimiyetini olduğundan fazla tahmin etti. St. Albans'ta konu üzerinde serbest bir oylama yapacağını ve bütün personeline Londra'ya gitmekten yana mı yoksa buna karşı mı olduklarını bildirme fırsatı vereceğini açıkladı. Karşı grubun ne yaptığını bilmesine izin verecek kadar akılsız davrandı ve böylece oylamanın sonucu gizli tutulamadı. Serbest oylamanın küçük bir kulis faaliyeti yapma imkânını verdiğini kabul etmeliyim ve bu işle meşgul oldum. Kışlalardaki tecrit hayatından sıkılmaya başlamış sekreteryaya personelini de ihmâl etmedim. Oylama sonucu Cowgill'i hayretler içinde bıraktı. Personelin üçte ikisinden fazlası Londra'yı tercih etmişti. Oylama tek başına bir geçerliliğe sahip olmamakla birlikte, yine de Cowgill'in kararlılığını zayıflatmıştı. Birkaç hafta içerisinde Ryder Caddesi'ndeki ofislerimize yerleştirilmiştik. MI5'ten iki, Broadway'den on beş dakika uzaktaydık. Eğer işe erken gelirsek, pencerelerimizden bakıp Quaglini'nun bir önceki gecedan kalan berbat çöplerinin toplanışını görebilirdik. *"Küçük Yıldırım Saldırısı"* zamanına denk gelmiştik.

Şimdi birkaç ay geriye dönmeli ve Britanya istihbarat servisinin devam eden bütün gelişiminde büyük etkisi olan bir olaydan söz etmeliyim. Amerikalıların gelişinden bahsediyorum. Savaştan önce, Birleşik Devletler düzenli bir istihbarat servisinden yoksundu. Federal Araştırma Bürosu (FBI), sadece iç güvenlikle sorumluydu. Diğer ülkelerden istihbarat, pis işleri yapmak üzere düzenli gizli servisleri olan ülkelerin temsilcilerine göre daha az engellemeyle karşılaşan, servis ataşeleri ve Birleşik Devletler'e bağlı diplomatlar aracılığıyla, sınırlı olarak elde edilebiliyordu. 1940'ta Britanya Güvenliği Koordinatörlüğü'nün

(BSC) William Stephenson⁶⁴ idaresinde nasıl kurulduğu, artık yazılı materyalden oldukça iyi biliniyor. Kurumun görünürdeki temel işlevi, Britanya'ya gönderilen Amerikan malzemelerinin güvenliğinin sağlanmasına yardım etmek idi; Birleşik Devletler'deki büyük Alman kökenli unsurun sabotajlara girişecekleri zannediliyordu. Bu varsayım doğrulanmadı. Ama Churchill'in arkadaşı olan ve herhangi bir Britanya istihbarat subayından daha fazla gerçek güç kullanan Stephenson, çok geçmeden bitmek tükenmek bilmez enerjisini harcayacak başka yollar buldu. Bunlardan biri Mihver Devletleri'ne giden malzemeye ve bunların taşındığı tarafsız gemilere müdahale idi. Muhtemeldir ki BSC, Birleşik Devletler'deki Alman doğumlu koloniden çok daha fazla sabotaj faaliyetinde bulunmuştur. Fakat Stephenson diğer gerekçesi için elinden gelenin en iyisini ortaya koydu: Amerikalıları kendi istihbarat servislerini kurmak için kaybedecek zamanları olmadığına ikna etmek.

Diğer pek çoğu gibi Stephenson da uzun vadede böyle bir servisin kurulmasının kaçınılmaz olduğunu görüyordu. Kısa vadeli hesaplar göz önüne alındığında, Britanya için işe temelden katılmak ve erken aşamalarda mümkün olan yardımı sunarak, karşılığında Birleşik Devletler'in daha muazzam kaynakları ile akması beklenen istihbaratı elde etme hakkı kazanmak en iyisi gibi görünüyordu. Ayrıca bu, acil olarak, artık Britanya'nın temsil edilmediği Vichy Fransa'sı, Balkanlar, hatta Almanya'dan Amerikan elçilikleri aracılığıyla bilgi alma konusunda da bir fırsattı. Üst düzey bir yönetici olan Stephenson, alt kademedekilerin yanında zaman kaybetmezdi. Başarısı bizzat Roosevelt'in ilgisini çekti. Başkan, Stephenson'un ve aralarında hem SOE ve MI5 hem de SIS'in bulunduğu destekçilerinin teklif edecek çok şeyleri olduğunu biliyordu. Böylece General Donovan⁶⁵

64 Kanadalı milyoner. Amerika'da Britanya Güvenlik Koordinatörlüğü'nün başkanı.

65 Tümgeneral "Vahşi Bill". Aralık 1943'te iki gizli servis arasında işbirliği projesi konusunda görüşmek için Moskova'ya gitti ve GUR ile GB'nin başkanları ile konuştu.

başkanlığında Stratejik Servis Bürosu kurulduğunda Britanya ile en sıkı işbirliği çoktan en üst seviyesinde kabul ediliyordu. Savaş zamanında Britanya'nın tecrübesi ile Amerikan kaynaklarının değış tokuşu gerçekten karşılığı tamamen ödedi mi, bu tartışmaya açık bir sorudur. Şüpheye yer bırakmayan konu ise, işbirliğinden yana kararın uzun vadede Britanya gizli servisini daha alt seviyede kalmaya mahkûm bıraktığıdır. Bu alt statü hayli uzun yılların çıplak gerçeğidir. CIA, Birleşik Devletler Hükümeti'ni "Ngo Dinh Diem" çılgınlığına ya da Domuzlar Körfezi saçmalığına ikna ederken, SIS'in tek yapabildiği aciz bir şekilde oturmaktı.

Stephenson'un Birleşik Devletler'deki faaliyeti J. Edgar Hoover tarafından yeterince ters karşılanmıştı. FBI'in Amerikan top-rağındaki sabotajlarla başa çıkmaya yeterli olmadığı düşüncesi, kibirli bir adam için yaralayıcıydı. Stephenson'un güçlü adamları Mihver malzemelerini yükleyen gemi mürettebatını dövdüğü ya da sarhoş ettiği zaman öfkelenirdi. Ama onun bu hiç kaybetmediği şüpheli içerlemesinin gerçek sebebi, Stephenson'un onun kendi bahçesinde politika yapması ve bunda çok da başarılı olmasıydı. OSS'nin kurulmasının onu sonu gelmez yetki tartışmalarına bulaştıracaklarını öngörüyordu. Yeni kuruluş federal fonlar için FBI ile rekabet edecekti. Ayrıca onun araştırma alanındaki tekeline ortadan kaldıracaktı. Yeni organizasyonun kurulması ve varlığını sürdürmesi, Hoover'ın politik kariyerindeki tek ciddi yenilgiydi – ve onun bütün kariyeri politikadaydı. Hoover, OSS'nin ebeliğini ve dadılığını yaptığı için Stephenson'u hiçbir zaman affetmedi.

Bu önemli karar yavaş yavaş aşağılara sızdı ve St. Albans'a ulaştı. Birleşik Devletler'den ilk ziyaretçimiz, Pearl Harbor'dan henüz dönmüş bulunan, FBI'dan Kimball idi. Makineli tüfek hızıyla, ani bir Japon baskını konusunda FBI'ın uyarılarını dinlemeyen Donanma, Ordu ve Dışişleri Bakanlığı'nı suçlayıcı konuşmuştu. Ziyaretinin gerçek sebebi gevezelik değil, Hoover'ın Londra'ya MI5 ve SIS ile işbirliği yapmak üzere, Birleşik Devletler

Elçiliği'nde Resmî Ataşe görüntüsünde bir irtibat subayı atamaya karar verdiğini bildirmektir. Kimball'ın gidişinden sonra Cowgill ondan aşağılayıcı ifadelerle bahsetmiş ve şöyle demişti: “*Görünüşe göre Hoover, Stephenson'u atlamayı düşünüyor.*” Her zamankinden daha çok sebeple Cowgill, Hoover'ı istihbaratı politik ilerleme için basamak olarak kullanmak isteyen ve önerileri, açıkça karşı koyulamıyorsa, şüpheyle tetkik edilmesi gereken bir başka şer adam olarak görüyordu. Ataşe meydana çıktığında, Cowgill'e sadakat için kendimi zorlamam gerekti. Bu, birlikte çalışmanın memnuniyet verici olduğu tam anlamıyla yetkin bir yönetici olan Arthur Thurtson idi. Onunla yakınlaşmak için birçok sebebim vardı. Neyse ki ona gönderdiğim içki kaçakçılığı istihbaratına karşılık verdi. Hoover ile uzun süre kalmak için fazla nitelikliydi ve Indiana'nın politika ormanını buna tercih ederdi.

OSS çok uzakta değildi. Donovan, Bruce ve diğerleri ile üst düzey ön konuşmalar yaptıktan sonra, kendimize küçük bir irtibat takımı tayin ettik. Ekibin başında Yale'den bir şair olan Norman (Holmes) Pearson bulunuyordu. Herkesle çok çabuk ahabap olan bir adamdı; “*trendeki kızla ilgili son fıkrayı duydunuz mu?*” gibi başlangıçları olan hikâyeler anlatırdı. OSS içinde müthiş eğlenceliydi. Bu hayli şaşırtıcı bir gruptu ve bize okula geldiklerini söylemek için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlardı. Cowgill'in onlara gösterdiği güveni fark ettiğimde safça şaşırdım ve departman içi hayatın gerçeklerini kavramak için ağırdan almam gerekti. Cowgill onlara – hala çok gizli şekilde gönülsüzce FBI'a dağıtılan – kablosuz iletişimden yakalanan bilgiler de dâhil olmak üzere dosyalarımıza erişim izni vermişti. FBI gibi uzman bir kuruluşun, çok büyük miktarda istihbaratı Pearson'un kendi deyimiyle “*amatör serseriler takımı*”na verme sebebini anlamak zordu.

Zamanla bunun nedeni yeterince açığa kavuştu. Hoover'ın Stephenson'u “*atlamak*” istediği doğrudur. BSC'yi sevmiyordu ve onun kanatlarını kırmak istiyordu. Bu sonucu almanın bir

yolu, irtibatın sıkletini Londra'ya aktarmaktı. Buna ilaveten, doğal olarak MI5'e yakın olmak istiyordu. Tıpkı FBI'ın güvenlik bölümü gibi, MI5 de tamamen bir karşı casusluk örgütüydü. Aynı Hoover'ın OSS'ye ilişkin endişeleri olduğu gibi, MI5 de SIS'e dair kaygılar taşıyordu. Hepsinden de öte, Hoover'ın gözünde buranın yazılı emirleri sadece Britanya topraklarında işliyordu ve bunlar yetki alanı Batı yarımküreyi kapsayan FBI'ınkiler ile çatışmazdı. Kısacası Hoover'ın amacı iki yönlüydü: İşbirliğinin merkezini Birleşik Devletler'den Britanya'ya kaydırmak ve MI5 ile mümkün olduğunca yakınlaşmak.

Bunların tamamı Cowgill için nahoş fikirlerdi. O, Amerikalılarla bütün karşı casusluk istihbaratın değiş tokuşunu kendi elinde toplamak istiyordu. Bunda başarısız olunca, FBI ve MI5 arasındaki alışverişi en aza indirmeye çalıştı. Bu tutumunun görünürdeki sebebi, MI5'in SIS'ten aldığı bilgileri SIS kaynaklarının güvenliğini gözetmeden FBI'a aktarmasından duyduğu korkuydu. Böyle bir olayın meydana geldiğini hiç duymadım. Ama savunulan tez akla yatkındı ve savaş zamanında akla yatkınlık yeterli bir ölçüt idi. Makul ya da değil, Cowgill'in OSS'ye karşı cömertliğinin açıkça ortaya koyduğu gibi, içi boştu. MI5 ve FBI için fazlasıyla hassas olan bilgi, kesinlikle Pearson'un "*serse-riler takımı*"ndan sakınılmalıydı. Fakat bu olmadı. Gerçek şuydu ki, Cowgill OSS'yi hem MI5 hem de FBI'a karşı kendi mevkini güçlendirecek kırılgan bir enstrüman olarak görüyordu. Onun gücü, Hoover ne kadar bağırp çağırırsa da Britanya'daki hiç kimsenin onun OSS ile bağlantısına gerçekçi bir zeminde meydan okuyamaması kaynaklıydı. Böyle bir meydan okuma, örneğin MI5'in, Pearson'un OSS üzerindeki otoritesi ile ilişkide olmak anlamına geliyordu. Departman içi iyi ilişkiler bu tür huzursuzlukların önüne geçmişti.

Benim İber Yarımadası'ndaki kendi işime gelince, OSS'nin gelişi bu bakımdan başıma bela olmuştu. Mevcut bilgilerimizi yeni gelenlerin tasarrufuna sunmak için harcanan zaman bir yana, adamlarının Lizbon'a atanmalarıyla bir dizi sorun çıktı.

İlki, kısa sürede dehşetli bir ün kazanan Ray Olivera idi. Açılış hamlesi, bizim kendi adamımıza, önceden uyarma zahmetine katlanmaksızın, uğrayıp işbirliği talebinde bulunmasıydı. Doğal olarak adamımız ona belgelerini sorduğunda, Olivera cevap olarak içindekileri göstermek için çantasını açtı: Tanrı bilir kaç tomar Amerikan doları. Bu küstahlığın da dışında, Olivera'nın gelişi Birleşik Devletler Elçiliği'nde büyük bir karışıklığa yol açtı. Amerika'nın savaşa girmesinden hemen sonra Lizbon'daki Askerî Ataşe Solborg, işgal altındaki Avrupa'ya İspanya üzerinden ajanlar göndermeye başladı. Deniz Kuvvetleri Ataşesi doğal olarak donanma üzerine yoğunlaştı ve bir başkası ekonomik istihbarat ile ilgilendi. Olivera geldiği zaman, bütün bu alanlar önceden ayrılmıştı ve hiç kimse kendisini ona yer açmak için geri çekmek istemiyordu. Uzun süren karmaşa nihayet, Lizbon'daki Birleşik Devletler Elçiliği'nin danışmanı George Kennan tarafından çözüldü. O, en iyi yolun kendilerine istihbarat akışını beslemek ve Washington'daki yetki tartışmalarını dert etmemek olduğuna karar verdi. Böylece Solborg ve diğerleri, diplomatik olamayan faaliyetlerini teyit ettirmişlerdi ve bunun Olivera'nın ekmeğine yağ sürdüğünü hiç kimse düşünmemişti.

Ne var ki talihsiz Olivera'ya kısıtlı alanında işine başlaması için çok az zaman verilmişti. Kendisini Lizbon'da pek tutulmayan bir adam haline getirmekte hiç gecikmeksizin öyle başarı sağlamıştı ki, derhal değiştirilmesi gerekti. Yerine gelen adam kısa sürede bize muazzam derecede sorun yaratan Di Lucia oldu. Kısa bir zaman zarfında binlerce şüphelinin bilgilerini biriktirdiği bir kart fihristi olduğunu iddia etmeye başladı; hiçbir pozitif kazanç sağlamayan bir başarı. Dahası, onun temel kaynaklarından birinin Portekiz'e sahte bir isimle giden karanlık ve zararlı bir adam olduğu anlaşılmıştı. Telsiz trafiğinden onun Abwehr'e bilgi sağladığından haberdardık. Ayrıca Çek diplomatik postasını kontrol ettiğimizde, öğrendik ki, Lizbon'daki Çek istihbarat temsilcisi Albay Pan için çalışıyordu. Ona yasadışı

bilgi kaynağımızı ifşa etmeden Pan'ı uyarmanın bir yolunu bulmak için aylar harcadık. Pan bu konudaki samimi çabalarımıza olağanüstü bir sertlikle direndi. Di Luciano'nun Abwehr ajanını maaş bordrosuna eklemesi ise bardağı taşıran son damla olmuştu. Bizim sonu gelmez teşviklerimiz sonucunda OSS, Di Lucia'nın da Olivera'nın yolundan gitmesine karar verdi ve bizden Lizbon'daki adamımıza bu sorunlu bölgede çalışacak OSS temsilcisinde bulunması gereken özellikleri bildiren bir rapor yazmasını istememizi rica etti. Adamımız hemen bize bir telgraf çekti: "*Tanrı aşkına onlara Smith adında birini göndermelerini söyleyin.*" Cowgill'in iradesinin hilafına, mesajı Pearson'a gösterdim. Bu onu eğlendirmiş gibi göründü.

1942'nin ikinci yarısında, Kuzey Afrika'nın istilasının prensipte kararlaştırıldığı haberi bize ulaştı. St. Albans'ta bize verilen görev, hücum orduları hakkında istihbaratın zamanında sağlanmasıydı. Bizi özellikle ilgilendiren istihbarat, elbette, Abwehr'in faaliyetleri, Kuzey Afrika'daki İtalyan askerî istihbaratı ve onların Vichy rejiminin özel birimlerindeki sempatanları ile ilgiliydi. Cowgill bu gelişmede hem sorun hem de olanaklar görüyordu. Sorun, telsiz trafiğinden yakalananlar da dâhil olmak üzere, SIS istihbaratının ordu personeline kaynaklarımızın güvenliğini tehlikeye atmadan iletilmesinin temini idi. Cowgill bunun sadece V. Şube çalışanlarından ya da V. Şube'de eğitim görmüş kişilerden oluşturulan özel birimlerin teşkil edilmesi yoluyla gerçekleştirilebileceği görüşünü başarıyla savundu. Bu noktada kazandığında, mevcut kaynakların yetersizliğini ve ancak tatminkâr bir tahsisat artışı alırsa yeni görevlerini yerine getirebileceğini öne sürdü. Bu cepheden de zaferle çıktı. Hepimize değilse bile, çoğumuza memnun edici bir maaş artışı verebileceği gibi, ek personel de istihdam edebilecekti.

Bu arada personel sayısındaki artışın iki harika ilişkiye zemin hazırladığını belirtmeliyim. Graham Greene, V. Şube'i takviye etmek için, sözüm ona Vichy Fransa'sının entrikalarını gözlediği Freetown'dan geri getirilmişti. Onun Batı Afrika'da

hiçbir şaşırtıcı kazanımını hatırlayamadığım için beni affetsin; belki de Fransızlar entrikacı değillerdi. Bununla birlikte onun, Portekiz Ginesi'nde işleyen Britanya gemileri hakkında casusluk yaptığından şüphelenilen Fransızlar ve iki yalnız Alman'ı engellemek için gezici bir genelev kullanmayı önerisini tartışmak üzere düzenlenen bir toplantıyı hatırlıyorum. Öneri tamamen ciddiyetle tartışıldı ve sadece, "*önemli istihbarat açısından verimli olmayacağı*" gerekçesiyle reddedildi. Bereket versin ki onu görevlendirdiğimde Portekiz'e postalandı. OSS'yi iğnelemekle iyi zaman geçirdi. Gelen yazışmalardaki keskin eleştirileri günlük neşemizdi. Yaklaşık aynı zamanda, her zamanki şaşkın ve öfkeli tavrıyla, Malcolm Muggeridge görüş alanımıza girdi. Benim isteğim dışında, başlıca rakibinin Britanya'nın gemi trafiğini dikkatle rapor eden İtalyan Konsolosu Campini olduğu, Lourenço Marques'e gönderilmişti. Campini'ye olan ilgimizin söndüğü bir anda Muggeridge Fransa meselelerinin çeşitli yönleriyle ilgilenmek üzere geri getirildiğinde memnun olmuştum. Onun günün politikasına (bu her ne olursa olsun) dik başlılıkla karşı çıkışı, hayatlarımıza canlılık katıyordu.

Kuzey Afrika'nın istilasından birkaç hafta önce Cowgill bana bu bölgenin sorumluluğunu almak isteyip istemeyeceğimi sordu. Daha önce Fransa masasına dâhil edilmiştim ama benim için pek açık olmayan sebeplerden ötürü naklimin faydalı olacağına karar verilmişti. Hiç tereddütsüz kabul ettim. İspanya ve Portekiz'de Abwehr üzerinde boğucu bir hâkimiyet kurmuş-tuk ve düzenli olarak ajanlarını yakalıyorduk. Ek sorumluluklar üstlenmemem için hiçbir sebep yoktu. Ayrıca kişisel olarak, savaşın faal yönetimine yakın olmayı ve müttefik ordularının ilerlemesi gibi muhtemel müteakip gelişmelerin can alıcı aşamalarında alanımın genişlemesini tatmin edici buluyordum. En sonunda bu beklentim gerçekleşmişti.

Görevlerim istihbarat işinden ziyade politika ile ilgiliydi. Yukarıda söz ettiğim özel birim gereğince teşkil edildi ve Özel Karşı Casusluk Birimleri (SCI üniteleri – Special Counter-Intelligence

Units) adıyla ordu kadrolarına eklemelendi. Kullanılan terimin Amerikalılara özgü olması, onların üstün hâkimiyetinin tanındığının kabulüydü. Ayrıca önemli gizlilikteki evrak için “*Most Secret*” yerine “*Top Secret*” kaşeleri kullanmaya başlamıştık. Bunlar yaşanacakların habercisiydi ama biz değerli Eisenhower’ı göklere çıkartacak kadar saftık. İşimizin, daha iyi bir kelime bulamadığım için iş diyorum, büyük çoğunluğu Fransızlar ile ilişkilerle ilgiliydi. Bir süre için görevleri iyi tanımlanmamış, V. Şube’ye dâhil edilmiş, Gaullist bir karşı casusluk subayımız vardı. Fransızca bildiği gerekçesiyle ona en çekici sekreterimizi verdik ve onu elimizin altında tuttuk. Cowgill’in Albay Passy’nin başında olduğu Gaullist istihbarat servisini “*Bureau Central de Renseignements et d’Action*” desteklemesinin altında yatan nedenleri bilmiyorum. Ama politik durum değişip Darlan ve Giraud düşman değil dost olduklarında, Cowgill, Vichy yanlısı karşı casusluk subayı Paillole’yi hararetle benimsemişti. Aslında Paillole de etkileyici bir karakter olduğunu ve Mihver karşıtı hislerinin sitemin çok ötesinde bulunduğunu kanıtlamıştı. Yine de Cowgill’in bütün gelenler karşısında Paillole’yi savunma kararının hangi istihbarat amacına hizmet ettiğini hiçbir zaman anlayamadım. Muhtemelen bu onun ifrat ya da tefrite kaçmadan hiçbir tutumu benimseyememesinden kaynaklanıyordu. Bunun sonunda ne oldu, bilmiyorum. Mesele çözülmeden önce, tabii eğer çözüldüyse, ben İtalyan Cephesi’nin sorunlarına boğulmuş-tum ve Paillole meselesi önemsiz hale gelmişti.

1942 – 1943’te Cowgill’in önce Kuzey Afrika, ardından İtalya’yı dâhil ederek sorumluluk alanımı genişletmesi, bana gizli serviste kariyer yapmaya başladığımı düşündürmüştü. Bu düşüncem Londra’ya taşınmamızdan kısa süre sonra teyit edildi. O zamandan sonra, Cowgill, izinli ya da görevli olduğu nadir yokluklarında vekil olarak muavini Ferguson’u atamıştı. Ferguson da bize Hindistan polisinden gelmişti ve kuruma en çok dehşet verici kararlarıyla etki yapmıştı.

Cowgill'in Birleşik Devletler'e bir iki hafta sürmesi düşünülen resmi ziyarette bulunması gereken zamandı. Ayrılışının arifesinde bir tutanağı V. Şube'nin bütün personeline dolaştırdı. Bu onları Cowgill'in yokluğunda Ferguson'un yönetim meselelerinde onun vekili olduğu ve benim de istihbarat meselelerinde aynı mevkide bulunduğum konusunda bilgilendiriyordu. Terfi aşamasında olduğumun ilk resmî iması buydu. Zavallı Cowgill!

- 5 -

SÜREKLİ YÜKSELİŞTE

KURNAZ BİR MI5 memuru bir keresinde evraka şöyle bir not düşmüştü: *“Bu olay çok yüksek bir öneme sahiptir ve bundan dolayı mümkün olan en düşük seviyede ele alınmalıdır.”* Cowgill’in Birleşik Devletler’de bulunduğu iki üç haftalık yokluğu boyunca, onun koltuğuna oturduğumda, bu söz üzerinde iyice düşünmek için geçerli sebeplerim oldu. Bu üst seviyedekiler için pek de kutlu bir başlangıç değildi. Rutin işin çoğu görece kolaydı. Diğer alt birimlerin başındakiler kendi istihbarat meselelerinin yetkili makamı olarak gayet iyilerdi ve benden çok az rehberlik almaya ihtiyaç duyuyorlardı. Ama Cowgill’in kendi işine baktığım zaman, ofis politikalarının istihbarata zararlı etkileri üzerine ibret dersi veren, korkunç bir kargaşanın içine girdim. Bunlar gelecek baş ağrılarının habercisiydi ve bu yüzden biraz detay vermekte yarar görüyorum.

Gidişinden birkaç hafta önce Cowgill alt birim başları ile özel bir toplantı yapmıştı. Bizi, Claude Dansey ile birlikte bir olay üzerinde çalışmakta oldukları konusunda bilgilendirmişti. Olay büyük bir öneme sahipti ve politik yönleri bulunuyordu. Bunu kendisi ele almaya karar vermişti fakat bizim de konunun genel hatlarını bilmemizi istiyordu. Böylece kendi işlerimizle

ilgilenirken konuyla ilişkili bir bilgiye rastlarsak bunu ona aktarabilecektik. Cowgill'in bize aktardığı konunun ana hatları fazlasıyla bulanıktı. Yorgun olduğu açıkça görülüyordu ve anlattıkları bir bütün olarak anlam ifade etmeksizin konuyu dağıtıyordu. Görünüşe göre bir düşman servisi muazzam bir tuzak hazırlığındaydı, ya da hazırlamıştı. Tuzağın niteliği ya da amacı belirsizdi. "*Benim kanaatim*", dedi Cowgill ani bir heyecanla, "*Araplar ile ilgili bir şey yapılacağı. Ne zaman bu dosyaya bak-sam, Arapları görüyorum!*" Richard Hannay de yine bizimleydi.

Bir ya da iki saat içinde dosyayı tamamen unutmuştum, ama Cowgill yola çıkmadan hemen önce bana onu hatırlattı. Özel kasasında, hazırladığı kalın bir dosya vardı ve onu çıkarıp bana uzattı. Yokluğunda dosyayla ilgilenmemi ve "*neler yapabileceğimi görmemi*" istedi. Bana, o da konuyla kişisel olarak ilgilendiği için, Dansey ile irtibatta bulunmamın uygun olacağını söylenmişti. Dansey'in karşı casusluk ve bu alandaki bütün faaliyetleri hor görmesi yüzünden aralarında böyle bir bağlantının gelişmesi şaşırtıcı olduğu için, Cowgill'e bu dosya üzerinde neden onunla birlikte çalıştıklarını sormamayı yerinde bulmuştum. Mücadelede yara alan Cowgill'in yalnız hissetmeye başladığını ve Dansey'i bile kabullenilebilir bir müttefik olarak görebileceğini düşündüm. Belki de Vivian'a ve MI5'e karşı cephe oluşturuyorlardı; bu ofis politikaları açısından anlamlı olabilecek bir birleşmeydi. Dosyayı açtığımda, Dansey'in konuyla ilgilenme sebebi açıkça belirdi ve büyük bir zevkle okumayı sürdürdüm. Okuyucu için, hikâyeyi dosyada yer aldığı sırayla değil de, kronolojik sırasıyla anlatmak daha anlaşılır olacaktır. Aslında, gerçek sıralamayı çözmek benim uzun zamanımı aldı.

1943 sonlarında Mihver'in yenilgiye gittiği açıktı ve pek çok Alman, Hitler'e duydukları sadakati bir kez daha düşünmeye başlamıştı. Bunun sonucunda Müttefik elçiliklerinin kapılarında yardım teklifi ve sığınma talebiyle, karşı tarafa geçenler belir-meye başlamıştı. Teklif ve talepler geçerli sebeplerden ötürü dikkatle değerlendiriliyordu. Zira Himmler bize sığınmacı kılığında

bir casus gönderebilirdi. Yine bu durum Rusların bizim Almanlarla pazarlık ettiğimizi düşünmesi tehlikeli olurdu; barışı düşünen az sayıdaki kişiye karşın, zaten karşılıklı şüpheler sebebiyle hava bulutluydu. Askerî mahkemeye çıkarılmaktan kaçan son dakika pişmanlarını da cesaretlendiremezdik. Londra'ya ön bildirimde bulunulmadan hiçbir Alman'a teminat verilemeyeceğine dair Britanya elçiliklerine sıkı talimatlar gönderilmişti. Bir gün bir Alman, İsviçre'de Bern'deki Britanya elçiliğine geldi ve Britanya Askerî Ataşesi ile görüşmek istedi. Ona Alman Dışişleri Bakanlığı'nda memur olduğunu ve Berlin'den bir çanta dolusu evrakla geldiğini anlattı. Bu hayret verici iddiayı duyunca, ataşemiliter derhal onu dışarı attı. Alman'ın müteakip girişimleri de ters cevaplarla karşılandı. Bu noktada İngiliz subayların davranışları kınanamaz. Bir adamın sıkı Alman sınır kontrollerini yurt dışına çıkarılması yasak resmî evrakla dolu bir çanta ile geçebilecek kadar soğukkanlı olduğuna inanmak çok zordu.

Ama Alman başarmakta kararlıydı. Britanya elçiliğinden bir sonuç alamayınca Amerikalıları denedi. Görünüşe göre onların denetimleri Britanya'ninkinden daha esnek idi. Bunun bir casusluk malzemesi olduğuna karar veren bir elçilik sekreteri, ziyaretçiye kendisini Bay Allen Dulles⁶⁶e tanıtmasını söyledi – “*dört kapı ötede, solda.*” İsviçre'deki OSS bürosunun başında bulunan Dulles, yabancıнын hikâyesini duymuştu ve gayet mantıklı olarak çantanın içeriğini sordu. Hiç tereddüt etmeden evrakın gerçek olduğuna kanaat getirdi. Okudukları onu şok etmişti ve resmî raporunu Washington'a gönderdiğinde hala aynı coşkunlukta ydı. “*Sadece*” diye yazmıştı, “*bu dokümanları ilk haliyle görebilseniz.*”

Dokümanlar kopyalandı ve Washington'a gönderildi. OSS, sadakatle, bunları SIS'in de kullanımına sundu. İsviçre ile alakasından dolayı, öncelikle Dansey'e gönderildiler. Daha önce de belirttiğim gibi, Dansey'in savaştan önce dahi İsviçre'ye

66 1950'de, Philby Washington'dayken, CIA'nın Başkan Yardımcısı oldu. Maclean'ın izlerini takip edip Sovyet ajanı olduğunun açığa çıkarmıştır.

şahsi bir ilgisi vardı. Bu ilgi sahiplenmeye ve şiddetli bir takıntıya dönüşmüştü. İsviçre’de OSS’nin kurulmasına içerlemişti ve Dulles’in işlerini küçümsemek için hiçbir fırsatı kaçırmamıştı. Berlin dokümanlarının ortaya çıkması onu fazlasıyla şok etmiş olmalı: Onun kaydedilmiş yorumlarından bu açıkça görülüyordu. Fakat Dansey nadiren şok durumunda uzun süre kalırdı. Bu müthiş vurgunu Dulles’in tek başına başarmış olması açıkça imkânsız idi. Materyal belli ki tuzaktı ve Dulles buna, tıpkı bir ton tuğla gibi, düşmüştü. Düşman istihbarat servislerinin tuzakları, karşı casusluk birimleri için bir sorun idi. Buna dayanarak Dansey, konuyu Cowgill ile görüşmüştü. Görüşmelerinde neler geçtiği detaylarıyla kaydedilmiş değildi, ama şurası açıktı ki, Cowgill, Dulles’in dokümanlarının sahte olduğunu kendisinin kanıtlayacak olmasından etkilenmişti. Ayrıca dokümanlar üzerinde hiçbir zaman çalışmadığı da ortadaydı – ne o zaman, ne de daha sonra. Çok yorgun ve çok meşguldü ve onu Dansey’in oyununa dâhil olmaya sevk eden, ofis politikaları idi. Vivian ile araları neredeyse tamamen açılmıştı. Şef ile ilişkisi hala görece iyi olmakla birlikte, onunla umduğu kadar yakın değildi. Dansey ile iyi bir arkadaşlık kurup Dulles’in kandırıldığını kanıtlarsa, kendisi de gücünü arttırmış olacaktı.

Dansey – Cowgill karışık işbirliğinden çıkan tablo böyle idi. Bu beni katı düşünmeye sevk etti. Tam o sıralarda kafamda, ihtiyatlı hareket etmeyi gerektiren bir proje şekilleniyordu. Yakında elde edilebileceğim gerçek bir iş alma konusunda çok endişeliydim ve bu konuda bana yardımcı olabilecek herhangi bir insanla husumet yaşamak istemiyordum. Cowgill, Vivian, Dansey, MI5, Dışişleri, Şef – hepsi testerenin sivri bir dişiydi ve harekete geçme zamanım geldiğinde, bir arada ne kadar uyumlu olabileceklerini görmek benim nispeten düşük pozisyonumda son derece zordu. Bununla birlikte politik manevralar çabuk sonuç verse de, bu sonuçların ancak dayanıklı ve dikkatli bir zeminde uzun vadeli olabileceklerine kanaat edeli çok zaman geçmişti. Bu yüzden Dulles materyali üzerinde gerçek değeri

ölçüsünde çalışmaya karar verdim. Gerçek ya da sahte olsun, bunu söyleyecektim. Eğer çalışmam sonuçsuz kalırsa, o zaman ağırlığımı hangi tarafa vereceğimi kararlaştırmadan önce politik görüşleri yeniden değerlendirecektim.

Dokümanların büyük çoğunluğu Alman Dışişleri Bakanlığı tarafından yurt dışındaki görevlilerinden alınan telgraflardan oluşuyordu. İlk adım, kript uzmanlarımızla birlikte, daha önce yakaladığımız mesajlar arasında Dulles materyali ile örtüşenler olup olmadığını kontrol etmek idi. Dosyada bu temel aşamanın geçildiğine ilişkin bir kayıt yoktu; Dansey ve Cowgill, tuzak teorilerini destekleyecek inandırıcı olmayan detaylar aramak için metinleri okumaya kendilerini kaptırmışlardı. Cowgill'in Dansey ile yakın temasta olmaya ilişkin talimatlarını ve kriptograflara müracaat etmek için ona başvurma konusunda çok düşündüğümü hatırlıyorum. Muhtemelen önerime yanaşmayacağını bildiğimden, buna karşıydım. Dosyayı yeniden gözden geçirirken Dansey'in Cowgill'e yazdığı notu gördüğümde, kendi bildiğim yolda ilerleyebileceğime karar verdim: *"Gerekli gördüğün her işlemi yapabilmen için sana gönderiyorum."*

O sıralarda Hükümet Kod ve Şifre Okulu GC&CS, fiilen iki kısma ayrılmıştı. Biri, Komutan Travis⁶⁷ idaresinde, bütün servis trafiği ile ilgileniyordu; diğeri de Komutan Denniston⁶⁸ idaresinde, diplomatik mesajları değerlendiriyordu. Dulles materyali Alman Dışişleri yazışmaları olduğu için, benim adamım Denniston idi. İncelemesi için Tokyo'daki Alman Askeri Ataşesi'nden Alman Genel Merkezi'ne diplomatik yollarla ulaştırılan bir dizi çarpıcı yazışma seçtim. Japon savaş düzenine ve Japonların gelecek hedeflerine ilişkin detaylar içeriyorlardı. Hepsi bir düzine kadardı ve eğer gerçeklerse, açıkça en yüksek önem derecesine sahip idiler.

67 Komutan Sir Edward W. H. Travis, CMKG, CBE, Kraliyet Donanması nişanları sahibi. Amiral Jellicoe'nun kurmayları arasındadır.

68 Komutan Alexander Guthrie Denniston, CMG, CBE nişanları sahibi. 1919'dan 1943'e kadar GC&CS'nin idarecisi. 1961'de ölmüştür.

İki gün sonra Denniston heyecanlı bir halde bana telefon etti. Verdiğim yazışmalardan üç tanesinin onların çoktan deşifre ettiği ele geçirilmiş telgraflarla uyuştuğunu ve diğerlerinin de kriptograflarının Alman diplomatik şifrelerini kırması için büyük bir değeri haiz olduklarını söyledi. Ona daha fazlasını götürebilir miydim? Bunu yapabiliirdim ve Denniston'un personeli üstesinden gelebilecekleri kadar belgeyle beslemeye başladım. Gittikçe artan eşleşmelerle ve hiçbir sahtelik belirtisine sahip olmaksızın, üçüncü parti materyal onun eline geçtiğinde, dokümanların gerçek olduğunu bildirmekten başka yolum olmadığına karar vermiştim. Bu sebeple onları servis departmanlarıyla ilgilenen birimlerimize ve Dışişleri'ne ilettim. Kasten onların önemini küçümseyen Dansey'in zamanından önce sıra dışı bir şeyin varlığını fark etmesini istemiyordum.

Servis departmanlarının tepkisi çok hızlı gelişti. Kara Kuvvetleri, Donanma ve Hava Kuvvetleri – her üçü de yaygaraya başladı. Dışişleri daha sakin ve daha nazik idi. İlgili birimlerden kendi departmanlarındaki materyalin değerlendirmesini yazılı olarak sunmalarını istedim. Ayrıca Denniston'dan dokümanların gerçek olduğuna karar verme sebeplerini açıklayan bir tutanak hazırlamasını rica ettim. Dansey ile çok yakında olması kaçınılmaz yüzleşmem için elde edebildiğim kadar çok mühimmata ihtiyacım vardı. Bereket versin Dansey bir başka kaynaktan meseleyi öğrenmeden önce, harekete geçmek için yeterli bilgi topladım. Onu kendisini bekleyen şoka hazırlamak için evraki göndermeyi düşündüm, ama bunu zaten okumayacağı gerekçesiyle vazgeçtim. Böylece, biraz endişeyle, onu arayıp kendisini ziyaret etmem için ne zaman müsait olduğunu sordum.

Ziyaret nahoş geçen yarım saatte sona erdi. Dansey küplere binmişti. Ama benim materyal üzerinde çalışmış olduğum, onun ise bunu yapmadığı gerçeği onu düşündürmüştü. Denniston'un tutanağı onu biraz olsun yatıştırdı. Tezin ne olduğunu tam olarak anlamamıştı ama sonuç açıkça ortadaydı. Departmanların övgü dolu yorumlarını okuduğunda, tekrar öfkeye kapıldı.

Beni azarlamamak için kendisini zor tuttu. Dokümanlar gerçekte ne olmuştu? Bütün istihbarat sahasını birbirine katarak, OSS'yi İsviçre'de kargaşa çıkartması konusunda cesaretlendiriyordum. Ne kadar zarara yol açacaklarını ise Tanrı bilirdi. Bu tür meseleler sadece, gafilleri kuşatan tuzaklar üzerinde deneyimli olan kişilerce ele alınmalıydı. Onun bütün bildiği, eğer tahrik edilirse, OSS'nin bu sorunlu günlerde onun bütün ağını çökterebileceğiydi.

Dansey gözü kara doğaçlamasından yorgun düştüğünde, ona şaşırtıcı bir itaatle OSS'nin bu işle ne ilgisi olduğunu sordum. Ben bunu OSS materyali olarak dağıtmamıştım. Kendi dağıtım birimimiz de dâhil olmak üzere, hiç kimsenin bunun OSS ile bir ilişkisi olduğunu bilmesine izin vermemiştim. Onlar bunu bizim materyalimiz olarak değerlendiriyor ve bize daha fazlası olup olmadığını soruyorlardı. Görünüşe göre şeref bizim olacaktı. Konuşmamın sonuna geldiğimde Dansey bana uzun uzun baktı. Nihayet “*devam et*”, dedi, “*zannettiğim kadar aptal değilmişsin.*” Cowgill döndüğünde, dosyayı ona götürdüm ve neler yaptığımı izah ettim. Endişeyle Dansey'in tavrını sorduğunda, onunla görüştüğümü ve eylemlerimi onayladığını bildirdim. Cowgill ferahlayarak dosyayı bana geri uzattı ve devam etmemi söyledi. Şansıma dosya katiyen kapanmış değildi. Alman dostumuz cesur bir operasyoncu olduğunu kanıtladı ve değerli çantasıyla Bern'e birkaç ziyarette daha bulundu.

Bu arada İber Yarımadası, Kuzey Afrika ve İtalya'daki Alman faaliyetleri ile ilgilenen benim alt birimim konuya gittikçe aşına olmak sayesinde, pürüzsüzce ilerliyordu. Alman ajanlar her zamanki düzende yakalanıyordu ve bildiğim kadarıyla ağıımızdan önemli hiçbir şey kaçamıyordu. Alman servislerinin İspanyol hükümeti ve Doktor Salazar'ın kendilerine cana yakın bir konukseverlikle sunduğu imkânlarla donanmış olmasına karşın, çok az İspanyol ya da Portekizli, Faşizm için kendisini tehlikeye atmaya istekliydi. Özel görevleri kabul edenlerin çoğu, bunu Avrupa dışına çıkmak ya da Britanya'ya gidebilmek için

yapmıştı. Bunun yanı sıra, Almanların sinyallerini düzenli olarak dikkatle değerlendirerek, amaçlarının anahtarını elimizde tutuyorduk.

Ernesto Simoes olayı tipik bir örnek olarak verilebilir. Alman sinyallerinden Simoes'i İngiltere'de görevlendirmek üzere Lizbon'da işe aldıklarını öğrendik. Talimatlar ona elbiselerinin içerisine serpiştirilmiş bulunan mikrofimlerde verilmişti. Haberleşmeyi ise posta yoluyla gerçekleştirecekti. MI5 ile müzakereden sonra, bizi başka Alman ajanlarına götürebileceği umuyla, onun bir süre İngiltere'de serbestçe hareket etmesine izin vermemiz kararlaştırıldı. Bundan dolayı varışında rahatsız edilmediği gibi, uçak aksamı imal eden Luton fabrikasında iş bulması kolaylaştırıldı. Orada elde edebileceği bilgi, gözümüzden kaçırıp Almanlara ulaştırması durumunda fazlaca tehlikeye yol açmayacak, ama bununla birlikte bir casusu baştan çıkaracak kadar ilginçti. Evli bir çiftin yanına yerleştirilmişti. Adam aynı fabrikada çalışıyordu. Hareketlerinin izlenmesi için gerekli düzenlemeler yapılmıştı ve postaları da düzenli olarak kontrol ediliyordu.

Birkaç gün içinde Simoes, hiçbir zaman değiştirmedeği bir davranış biçimi geliştirdi. Paydos düdüğü çaldığında ev sahibinin peşinden fabrikadan çıkıyor ve onun en yakın birahaneye girdiğine emin olana dek izliyordu. Ardından elinden geldiği kadar çabuk, eve gidiyordu. Bir sonraki sabah ev sahibisiyle birlikte işe gidene dek de evden dışarıya çıkmıyordu. Görünürde, ortada sadece eve gitmek için acele etmesi vardı. Detaylı araştırınca, tamamen tatmin edici bir açıklama bulduk. Her akşam odasına döndüğünde aceleyle çamaşırlarını mutfak masasının altına koyuyordu (böylece gizli gözlemcilerin ele geçirmesi imkânsız oluyordu) ve ardından kuvvetli bir yemek yedikten sonra yatmaya gidiyordu.

Birkaç hafta sonra bu komedinin sona erdirilmesi kararlaştırıldı. Simoes tutuklandı. Hiçbir şeyi şansa bırakmamak için

Ham Common'daki "acımasız" tahkikat merkezine götürüldü ve Tommy Harris'in insafına bırakıldı. Aslında, birine karşı gerçekten acımasız olmak, Tommy Harris'in yapısının çok dışında bir şeydi, ama yine de elinden gelenin en iyisini yaptı. Simoes'e Britanya gizli servisi hapishanesinde olduğunu; kanunların erişemeyeceği bir yerde bulunduğunu; konsolosluğunun onun nerede olduğuna dair hiçbir şey bilmediğini ve bunu asla öğrenemeyeceklerini; burada belki de ömür boyu kalacağını; eğer yaşamasına izin verilirse açlıktan ölebileceğini, dövülebileceğini, öldürülebileceğini ve bunu hiç kimsenin bilemeyeceğini söyledi. Onun için tek umut, Almanlar hesabına yaptığı casusluk faaliyetlerini tamamıyla itiraf etmesi idi. Harris, çoğu bunlara benzeyen, hayal gücünün diğer ürünlerini ortaya koydu. Aslında, daha sonra Harris bana, önce kendisini korkutabilmek için kafasında insanın kanını donduran bir tablo çizdiğini itiraf etti.

Simoes bütün bunları artan bir sabırsızlıkla dinledi ve sadece aralarda hırçınlıkla aç olduğunu, yiyecek bir şeyler istediğini söyledi. Bir saat kadar sonra kararını vermişti. Kâğıt kalem isteyerek, aldığı talimatlar, mikrofilmler ve diğer her şey de dâhil olmak üzere, Lizbon'daki Almanlarla temasının iki sayfalık ifadesini yazdı. Kendisini tehlikeye atacak hiçbir şey yapma azminde olmadığını açıkladı; tek amacı, yardım almadan asla gelemeyeceği İngiltere'de savaş süresince iyi bir ücretle çalışmak idi. Harris, Simoes'in ifadesinin mevcut bilgilerimizle tamamen uyduğuna gördü. O henüz bir şey söyleyemeden Simoes elindeki kalemi fırlattı ve kavgacı bir ifadeyle; "*şimdi*" dedi, "*yiyecek bir şeyler alabilir miyim?*"

Portekiz ile ilgili bir başka olay, özellikle hassas kaynaklardan sağlanan bilgilerle bir harekette bulunmanın ne kadar ustalık istediğini göstermektedir. Portekiz Dışişleri'nde sekreter olan Rogerio Peixoto de Menezes⁶⁹ görev için Londra'daki Portekiz Elçiliği'ne gönderilmişti. Yine Alman sinyallerinden,

69 Burgess onunla bir gece kulübünde tanışmış ve 1942'de onu, 1943'te tutuklanmasından sorumlu olacak Philby ile tanıştırmıştı.

Lizbon'dan ayrılmadan önce Abwehr tarafından işe alındığını öğrendik. Ona genel istihbarat görevleri verilmişti ve haberleşmeyi Portekiz postası aracılığıyla Lizbon'daki paravan bir adrese görünmez mürekkeple yazarak gerçekleştirmesi söylenmişti. Portekiz postaları İngiltere'den çıkmadan önce düzenli olarak kontrol edildiği için, bu biraz tehlike arz ediyordu. Birkaç hafta içinde Menezes'in paravan adresine gönderilen bir zarf, posta çuvalından çıkartıldı ve basit görünmez mürekkeple yazılmış bir mesaj içerdiği görüldü. Halkın moralini anlamsızca yorumluyordu, Hyde Park'ta uçaksavar bataryaları bulunduğunu ve daha bir sürü gereksiz bilgiyi rapor ediyordu. Yine de Menezes gibi "*zavallı bir balığın*" bile bir gün ayağının önemli bir şeye takılabileceği ve bu yüzden faaliyetlerinin durdurulması gerektiği öngörülmüştü.

Zorluk, Menezes'in diplomatik dokunulmazlığa sığınabileceği ve bu yüzden de, Portekiz Büyükelçisi Senyör Monteiro'nun böyle bir haktan feragât edilmesine ikna olması gerekmesiydi. Ne var ki Menezes'in yetkisini kötüye kullanmasına dair tek kanıt yasa dışı yollardan ele geçirilmişti. Nihayet, Monteiro'ya mektubun gösterilmesine ve bunun bize Lizbon'daki bir bağlantımız tarafından ulaştırıldığının söylenmesine karar verildi. Mektubu gördükten sonra Monteiro dokunulmazlık hakkında ısrarcı olamadı ve Menezes de gereğince yargılanabildi. Bu açıkça gülünç bir davaydı ve daha jüri kararını açıklamadan bazılarımız vicdan azabı çekmeye başlamıştık; teknik olarak suçlu ölüm cezasına çarptırılabilirdi. Çok şükür jüri yumuşak davrandı; Portekiz'i sinirlendirmek için hiçbir sebebimiz yoktu. Fakat olay berbat bir şokla sona erdi. Dava hakkında bilgi veren şifreli bir telgrafla (ki bizim de okuduğumuz), Monteiro bizim mektubun tarafımıza ulaşma şartlarını açıkladı. Böyle yapmakla, diplomatik postaların da güvende olmama ihtimalinin bulunduğunu vurgulamıştı.

Durum tarafsız diplomatların nazarında Britanya güvenlik yetkilileri için büyük bir utanca yol açtı. Konu İspanya

Büyükelçisi Dük Alba tarafından, erkenden onların dikkatine sunuldu. İspanyol postalarını düzenli olarak kontrol ediyorduk ve bu sayede Alba'nın Madrid'e muntazaman Britanya'daki politik olaylara ilişkin, olağanüstü nitelikte bilgi aktardığını biliyorduk. İspanyol Dışişleri'nin bu bilgileri Alman dostlarından gizlemeyeceğinin farkında olduğumuzdan, bu iletiler ciddi bir sızıntıydı. Fakat elimizden gelen hiçbir şey yoktu. Dük'ün bu bilgileri uygunsuz yollardan edindiğine ilişkin bir bilgi yoktu. Sadece tanıdığı kişilerle görüşüyor ve onların dediklerini, kendi kurnaz yorumlarını da ekleyerek, rapor ediyordu. Bir süre için MI5 onu yanıltıcı bir kanal olarak kullanma düşüncesiyle oyalandı. Fakat bilgi aldığı kişiler çok üst düzey idi. Aralarında Brendan Bracken, Beaverbrook ve hatta Churchill'in kendisi de vardı ve hiç birisi bu Portekiz soylusuna karşı düzenlenecek bir hileye tenezzül etmezdi. Sonuçta tek bir ümidi besleyerek işin peşini bıraktık. Alba'nın raporları Britanya'ya tamamen dostça yaklaşan tonunu koruyordu. Hitler'in onu amansız bir İngiliz hayranı olarak görevinden uzaklaştırması mümkündü. Bununla birlikte o aynı zamanda Berwick Dükü idi.

- 6 -

HAYATA GEÇİRME

4. BÖLÜMÜN sonunda görünüşe göre terfi etmenin eşiğinde olduğumu belirtmiştim. Bu okuru benim de yazarken azap duyduğum, okuması acı verici bir hikâyeye getiriyor. SIS'te başarılı bir kariyer yapacağıma dair ilk sinyaller, kolaylıkla boş veremeyeceğim özel bir idarî kadronun açılmasıyla aynı zamana rastlamıştı.

Almanya ile savaşın bitmesinden uzun süre önce, SIS'in kurmayları bir sonraki düşman üzerinde düşünmeye başlamışlardı. Savaşlar arasında geçen sürede, servis kaynaklarının muazzam bölümü Sovyetler Birliği'ne sızma ve genel olarak “*Bolşevizm*” olarak bilinen Sovyet Hükümeti ile dünya çapındaki komünist harekete karşı Britanya'yı savunma amacına hasredilmişti. Mihver'in yenilgisi ufukta belirdiğinde, SIS'in düşünceleri eski mecrasına döndü. Sovyetler ve komünist hareketin geçmiş kayıtları üzerinde çalışmak üzere IX. Şube olarak bilinen küçük bir birimin kurulmasıyla gösterişsiz bir başlangıç yapıldı. Emeklilik yaşına yaklaşmış, MI5'ten ithal edilen Currie isminde bir subay şubenin başına getirildi. Ağır işitmesi ve SIS yöntemlerine aşina olmaması işini güçleştiriyordu ve ona kabul ettirilen olağanüstü gizlilik de onun çalışmalarıyla ilgili dosyalara

ulaşmasını zorlaştırıyordu. Kısa sürede anlaşıldı ki onun atanması sadece geçici bir tedbir idi ve Almanya işleri hafifler hafiflemez, yerine bir SIS personeli geçecekti.

Sonraki birkaç hafta boyunca Sovyet bağlantıyla neredeyse bütün görüşmelerim IX. şube'nin geleceği üzerinde yoğunlaşmıştı. Konu üzerinde, kapsamlı ayrıntılarıyla tahlil ettiğimiz, birkaç rapor yazmıştım. O zaman da açıkladığım gibi, durum karşısında iki çözüm yolu imkân dâhilinde görünüyordu: Currie emekli olduğunda bir başkası yerini alabilirdi, ya da şubesi, V. şube'ye bağlanabilirdi. Cowgill'in şubenin bizim tarafımızdan benimsenmesi gerektiğinden hiç şüphesi yoktu. Currie'den kurtulacağımız ve komünist meselesini ele almaya gerçekten başlayacağımız günden coşkuyla bahsediyordu. Olayların olağan akışında haklılığının kanıtlanacağına emindim. Mihver'in yenilmesinden sonra bir ekonomik yaptırım olacaktı ve SIS'in gücü keskin bir şekilde azaltılacaktı. Biri çok mühim Sovyet meselesi ile, diğeri daha önemsiz ufak tefek işlerle, Neo-faşizm ve tüm diğer konularla ilgilenecek iki ayrı karşı casusluk birimi için yer olması pek mümkün görünmüyordu. Birimleri birleştirmek için baskı yapılacaktı ve bu durumda apaçık, Cowgill'in kıdemi onu birleştirilmiş birimin başına geçeceği bir seçenek olarak ortaya çıkaracaktı.

Sovyet temasım bu birimde üst bir mevkiin bana teklif edilme ihtimalini sordu. Bunun muhtemel olduğunu düşünüyordum. Ama emin olabilir miyim diye ısrar etti. Ona kesin bir onay veremezdim. Broadway'in koridorları savaş sonrası yeniden yapılanmaya ilişkin, az ya da çok zorlayıcı öngörülerle doluydu ve barış zamanı ne gibi kadro düzenlemelerinin ortaya koyulacağını bilmek imkânsız idi. Saha deneyimi kazanmam için yurt dışına da gönderilebilirdim. Konu üzerinde birkaç görüşme yaptıktan sonra asıl, vahim soruyu ortaya attı: Görevin Cowgill'e değil de bana teklif edilmesi durumunda ne olurdu? Bunun olağanüstü bir terfi anlamına geleceğini ve atanacağım göreve bağlı olarak olayların gidişini belirleme olanağımın artacağını

söyledim. Tatmin olmuş göründü ve bir sonraki görüşmemize dek benim için belirli talimatları edinmeyi umduğunu söyledi.

Bunu yaptı da. Karargâh onu, IX. Şube V. Şube ile birleşsin ya da birleşmesin, bu şubenin başına geçmeyi başarmak için her şeyi ama her şeyi yapmam gerektiği konusunda bilgilendirmişti. Bunun Cowgill'in gitmek zorunda olduğu anlamına geldiğinin farkında idiler. Servisteki pek çok karanlık yere girme olanağını ofis entrikalarından uzak durmak konusundaki özenime borçlu olduğumu söyleyerek itiraz etme teşebbüsünde bulundum. Ama tartışma, benim ikna edilmemle sonuçlandı. Mevki, geçici bir itibar kaybına fazlasıyla değecek kadar önemli idi. Üstelik dostum bana, büyük ölçüde doğru olarak, Cowgill'in gidişinden sonraki birkaç ay içinde bunun unutulacağını da belirtti. Söylediklerinde doğruluk payı vardı ama yine de vicdan azabı duyuyordum. Cowgill'i sever ve ona saygı duyardım. Şimdiyse o benim yolumda aşılması gereken bir engeldi. Eğer kalırsa IX. Şube yarışında ciddi bir rakibi olmayacağını ve eğer giderse benim ciddi bir rakibim kalmayacağını inkâr edemezdim.

Benim ofis entrikalarına karışmaktaki gönülsüzlüğüm Sovyet dostum tarafından kayda değer bir karar olarak değerlendirilmedi ve karargâh konuyu bir kenara atmadı. Büyük bir dikkatle Cowgill'e karşı kampanya başlatmam emredildi. Her ne kadar detayların çoğu benim kendi karar ve inisiyatifime bırakıldı ise de, takip edeceğim yolun ana hatları belirlenmişti: Amacıma ulaşmak için açıkta olmayan önlemler almalıydım, çünkü eğer işler kötü giderse, bu duruma zorla dâhil edildiğimi kanıtlayabilmeliydim. Mücadeledeki her hareket, bir başkasından gelmeliydi – bu bir başkası her kim olursa olsun. Başka bir deyişle, benim davam için çalışacak müttefikler bulmalıydım ve bunun için en uygun olan Cowgill'in düşmanları arasından seçim yapmaktı. Tahmin edileceği gibi, bunların sayısı pek az değildi ve geçen zaman Cowgill'e karşı hırçınlıklarından hiçbir

şeyi alıp götürmemişti. Özellikle Cowgill yüksekten uçan gururlu bir adam iken, isteğimin ümittten çok öte olmadığını düşünüyordum. Nihayetinde eğer Cowgill düşerse, bu bir tüm-seğe çarptığı için olacaktı.

İlk seçeneğim eski gücünden düşmüş olan Albay Vivian idi. Unvanı Gizli Servis Müdür Muavini idi; serviste doğrudan Cowgill'in üstüydü; SIS'in bütün karşı casusluk faaliyetlerinden, sözde, o sorumluydu. Ona, zayıflığını hor gören Cowgill'in doğrudan Şef ile iş yapmak için nasıl kendisini bir kenara ittiğini gösterdim. Adam yerine konmamak Vivian'ı derinden yaraladı. Onun kurumda etkinliğini kaybettiği için omzumda ağlaması beni fazlasıyla utandırıyor. Ama artık bu duygusal küçük sahneleri hoş karşılıyorum. Bütün bunlar Vivian'ın bana, tamamen yersizce, "*Cowgill hakkında ne yapılabileceği*"ni sormadan kısa süre önceydi. Açıkçası benim ona söylediklerim, onun bu uygunsuzluğuna denk değildi. Ama onun şikâyetlerini güç mevkiine yakın mahallere aktarabilirdim. Onun, kavganın galibini belirlemek üzere, Şef ile görüşmesini önermek anlamsızdı. Şef'ten de neredeyse Cowgill'den olduğu kadar korkuyordu. Ama Şef'in kulakları olan, ya da en azından Şef'in dinlediği başkaları vardı.

Aralarında en uygunu Christopher Arnold Forster⁷⁰ idi. SIS'e ilk katıldığında Amirallığa bağlı denizcilik istihbaratı işlemleri ile ilgilenen Denizcilik Birimi'nde idi. Daha sonra Şef, onu Personel Müdürü sıfatıyla kendisinininki ile aynı koridorda bir ofise yerleştirmişti. Sonradan bu atamadan pişmanlık duymuş olması muhtemeldi ama aslında bu yaptığı en iyi iş idi. Arnold-Forster duru bir beyne sahipti. Hem kâğıt üzerinde ve hem de uygulamada takdire değer üslubunun yanı sıra, bürokratik kargaşanın içinde doğru yöntemi görmede sıra dışı bir kapasitesi vardı. Ayrıca o benim tanıdığım en cesur adamlardan biriydi.

70 Hugh Christopher Arnold-Foster. Kraliyet Donanması (Emekli) Kumandanı, CMG nişanı sahibi. 1942 - 1945 arasında Donanma İstihbaratı'nın Başkan Yardımcısı.

İş gününün çoğunda içlerinde tuhaf mide tozları olan bir sıra şişenin ardında, masasında ızdırapla otururdu. Eğer kendisini meselemize verebilirse, SIS karşı casusluk biriminin başının MI5 ile daima kavgalı olduğu bir durumun yaratacağı sorunları kavrayacağını düşünüyordum. Kısa vadede bu durum savaş stresine bağlanarak hoş görülebilirdi ama bunu barış zamanına taşımak başka bir mesele idi. Eğer Arnold Forster bu durumun farkına varırsa, bunu gerekli kişilere yayacağına şüphem yoktu.

Bunu nasıl açıklamalıydı? En iyi yol Arnold Forster'ın Cowgill hakkında güvenilir bir MI5 görüşünü duymasıydı. Peki, kim? Dick White'ı herkesi memnun etme eğilimi yüzünden eledim. Muhtemelen kolaylıkla eteğindeki taşları dökerdi. Guy Liddell üzerine oynamak çok daha iyiydi. White'ın üstü idi; o kadar uzun zamandır MI5 ile birlikte idi ki neredeyse MI5 o idi; her zaman açık sözlüydü ve bu konuda acımasız da olabiliyordu. Bundan dolayı Vivian bir daha konuyu gündeme getirdiğinde, hiçbir önerim olmadığını tekrarladım ama ayrıca Arnold-Forster'a danışmasının daha iyi olacağını da söyledim. Belki de Arnold Forster ve Guy Liddell ile bir buluşma ayarlanabilirse, bu yardımcı olabilirdi. Vivian biraz düşündü; takdir ettiğini görebiliyordum. Ardından büyük bir kararlılıkla; "*Sen bilirsin Kim*", dedi, "*tam olarak dediğin gibi yapacağım!*"

Buluşmanın nasıl ayarlandığını bilmiyorum. Vivian'ın kulübü "*The East Indian*" idi, ama yemeğe oraya gitmiş olmaları çok zor. Oranın acı baharat salçasıyla yapılan yemekleri Arnold-Forster'ı öldürürdü. Her neyse, Vivian ile bir sonraki karşılaşmamda, işler yolunda gidiyor gibi görünüyordu. Bana sinsi ve muzaffer bir tebessüm attı. "*Bunun*", dedi "*Chris için gerçekten aydınlatıcı bir haber olduğunu düşünüyorum.*" Daha da önemlisi, Arnold-Forster'dan bir davet telefonu geldi, onu "*ilk fırsat*" görmemi istiyordu. Genel olarak SIS ve SIS'in geleceği konusunda, yaklaşan barışın getireceği yeni koşulları karşılayacak gerekli değişim ve gelişimler üzerine uzun bir tartışma

yaptık. Beni takdir ettiği açıktı. Ben de elimden geldiğince duyarlı ve açık sözlü olmaya çalıştım. Cowgill'in adı hiç geçmedi.

Bir sonraki adım, başta İber Yarımadası'ndaki Alman istihbarat faaliyetlerine karşı Franco ve Salazar'a diplomatik protestolarla ilgili olarak, sıklıkla birlikte çalıştığımız Dışişleri ile konuşmak idi. Savaş zamanında iki kurumun, birbirlerinin amaç ve uygulamalarını anlamaları için, çaprazlama sistemi geliştirilmiş ve Dışişleri'nin bir memuru Broadway'de geçici olarak görevlendirilmeye başlanmıştı. Geçici görevle gelen ilk Dışişleri memuru Patrick Reilly idi ve benim bahsettiğim sırada da o hala Broadway'deki mevkiindeydi. Onunla tarafsız ülkelerdeki Alman entrikaları ile ilgili olarak sık sık temas kurardım ve bana karşı düşmanlığı olacağını düşünmek için hiçbir sebebim yoktu. Ama bununla birlikte, Cowgill ile arasında onu müttefiklerim arasında katmam için beni ikna edecek kadar çetin bir zıtlasma da yaşanmamıştı. Yine de şans yıldızım parlıyordu. Bazen kendisine zarar verme konusunda çok yetenekli olan Cowgill, Şef'i Edgar Hoover ile tamamen gereksiz bir kavgaya sürüklemek için tam bu kritik zamanı seçti. Böyle bir çekişme genel İngiliz – Amerikan ilişkilerini etkileyebilirdi. Bu nedenle Reilly, Cowgill'in politik tutumlarına ilişkin kuşkuyla, olaya dâhil oldu.

Bu yeni gelişmeyi ilk önce Vivian'ın ürkek çağrısıyla duydum. Bana Cowgill tarafından Şef'in imzalaması için gönderilmiş iki sayfalık bir mektup gösterdi. Tam olarak metni anımsamıyorum. Cowgill'in sert üslubu hafızamda çok daha fazla yer etti. Hoover'ın istihbarat ihtiyaçlarını Washington'daki politik çıkarları için feda etme itiyadına karşı uzun ve sert bir taslaktı. Elbette Cowgill'in anlattıklarında gerçeklik payı büyüktü. Ama bu tür şeyler iki servisin başı arasındaki yazışmalarda kâğıda dökülemezler. Metnin altında Reilly'den kısa bir not vardı: *"V'nin gönderdiği taslağın kesinlikle uygunsuz olduğunu ve eğer gönderilirse CSS'yi gülünç duruma düşüreceğini arz ederim."* Reilly, Vivian'dan mektubu tekrar yazmasını istedi ve

Vivian da bana bir metin – taslağın da özeti diyebileceğimi düşünüyorum – hazırlamamı söyledi. Saygılı ifadelerle sorunu en az düzeyde anlatan yarım sayfalık bir metin hazırladım ve birlikte onu Reilly'ye götürdük. Metni değiştirmeksizin Şef'in sekreterlerine gönderdi ve ben onlardan ayrıldım. Ertesi gün Vivian bana *“Patrick ile çok ilginç bir görüşme yaptıklarını”*, söyledi.

Sahne kurulmuştu. Şimdi sağlam bir şekilde desteklenen Vivian, Cowgill için iş başındaydı. Arnold-Forster, MI5'in Cowgill'e karşı düşmanlığından etkilenmişti ve Şef'in bu durumu küçümsemeyeceğine emin olmak istiyordu. MI5 oldukça katı idi. Kişisel olarak halen dost canlısı olan Dick White dışında, MI5 personelinin kalanı Cowgill'i sadece ofis içi çekişmelerde bir rakip olarak tanıyordu. White bile, kötü bir niyeti olmamakla birlikte, onu *“beceriksiz bir herif”*, diye tanımlamıştı. Ayrıca Bletchley çevresi de Cowgill için bulutlanıyordu. Her zaman, GC&CS'dekilerin onun Alman telsiz istihbarat trafiği üzerindeki hâkimiyetini tartışmaya hazır olduklarını düşünmüştü. St. Albans'tan Londra'ya dönüşümüzden kısa süre sonra, GC&CS'nin iki kıdemli subayı, Jones ve Hastings ile çatışmıştı. Utanç verici bir olayda Jones tarafından hem mağlup edilmiş hem de hırpalanmıştı. Her ikisi de uzlaşmaz ve zıt görüşleri savunuyorlardı ama Jones belgenin özetini biliyordu, Cowgill ise bilmiyordu. GC&CS'nin Cowgill'in çıkartılmasında faal rol oynadığını kastetmiyorum, onlar çok uzaktaydılar. Ama eski dostlar ağı aracılığıyla, Şef buradakilerin Cowgill'in ayrılmasını mantıklı karşılayacaklarını biliyordu.

Sıkıntı, bir gün Vivian beni çağırıp Şef'e yazdığı bir raporu okumamı istediğinde, neredeyse sona erdi. Metin sıra dışı uzunlukta ve Hamlet'ten alıntılarla süslenmişti. Cowgill'in çatışmalarının üzücü hikâyesini safha safha anlatıyordu ve barış zamanı koşullarına geçmeden önce köklü bir değişikliğin yapılması gerektiğini savunuyordu. Currie'nin halefi olarak benim ismim öneriliyordu. Cowgill'in adaylığı tamamen saf dışı bırakılmıştı. Benim bu makama uygunluğum ise abartılı iltifatlarla detaylı

olarak izah edilmişti. Gariptir ki, erdemlerim sayılıp dökülürken, işe en uygun niteliğim ihmal edilmişti – komünizm hakkında bilgi sahibi olduğum gerçeği!

Benim için bu, mücadelenin sonuydu. Vivian bu kadar büyük etki yapabilecek bir öneriye Arnold-Forster'ın onayı olmadan cesaret edemezdi ve Arnold-Forster olumlu bir kabul için gerekli zemini hazırlamadan, onun böyle bir işe kalkışmasına müsaade etmezdi. Raporun yazılmış ve gönderilmeye hazır olması, Şef'in Cowgill ile onun istifasına dek gidebilecek bir restsleşme riskini göze aldığını gösteriyordu. Gelecek günlerde Şef tarafından birkaç kez çağrılacağıma şüphem yoktu. Eğer çağrı gelirse, yapmam gereken tek bir hamle kalmıştı. Bunu nasıl yapacağımı biraz düşündüm.

Sorunum gizli serviste kariyerin önceden kestirilemez olmasıydı. Bir şeylerin ters gitmesi her zaman olasıdır. Küçük aksiliklerin üstesinden kendim gelebilirdim. Ama eğer büyük bir bela ile karşılaşsam, durumumun sadece SIS'teki iş arkadaşlarımdan sadakatine bağlı olmasını istemiyordum. Gizli servis elemanlarının karşısında olmanın tehlikesi, emniyetsizlikle suçlanma ya da MI5'in yetki alanında olan ilgili suçlar idi. Her ihtimale karşı MI5'in de atanmamla resmen ilgilenmesi iyi olurdu. MI5'ten atanmamı onların da onayladıklarına dair yazılı bir beyan istiyordum. İsteğimi Şef'e bu cümlelerle söyleyemezdim. Kısacası, bir formül aramaya başladım. Bir süre kaygıyla düşündükten sonra, Şef'in departman içi manevralardan aldığı hazzın bana yardımcı olabileceğini düşündüm.

Çağrılar geldi. Buraya ilk ziyaretim değildi. Fakat bu kez yeşil ışığın yanmasını odalarında beklediğim süre boyunca Şef'in sekreterleri Bayan Pettigrew ve Bayan Jones bana özellikle dostça davrandılar. Yeşil ışık yandı ve ben içeri girdim. Şef bana ilk olarak "*Kim*" diye hitap etti ve böylece son anda hiçbir engelin çıkmadığını anladım. Bana Vivian'ın raporunu gösterdi ve okumamı istedi, ben de bunu ilk kez okuyormuş gibi

yaptım. Vivian'ın teklifine göre hareket edeceğini ve bir an önce Currie'nin yerine geçmem için beni teklif edeceğini söyledi. Benim söylemek istediğim bir şey var mıydı? Evet. Umarım yersiz konuşmuyorum Efendim – tarzında bir yaklaşımla, bu mevkiin tahminimce Cowgill ve onun MI5'teki muhalifleri arasındaki bağdaşmazlık yüzünden bana teklif edildiğini söyledim. Gelecekte bu tür çekişmelerin önünü alabileceğimi umuyordum. Ama kim geleceği görebilirdi ki? MI5'in, her gün birlikte iş yapacağım adamların, benim atanmama bir itirazları olmadığını bilirim, daha mutlu olacaktım. Bu beni sadece daha emin kılacaktı. Ayrıca, resmî olarak verilen MI5 onayı, ileride buradan gelmesi muhtemel eleştirilerin de önünü kesecekti.

Kısa gösterimi bitirdiğimde Şef, gözle görülür bir takdirle, konuyu anlamıştı. Bürokrasi ormanında tecrübeliydi. Onu eleştirenler, çok imrenilen gizli fonların idaresinde hayatta kalmasını sağlayan tek şeyin, taktikleri kavrama yeteneği olduğunu söylerdi. Gecikmeden Sir David Petrie'ye⁷¹ yazacağını söyledi ve samimi bir ifadeyle gitmeme izin verdi. Yanından önerime – ve tabii bunu öne sürenin kendisi olmasının şerefine – sahip çıkacağı umuduyla ayrıldım. Zamanı geldiğinde Petrie dostça bir cevapla bana döndü. Şef bu düşünceden memnun olmuştu. Elbette ben de.

Bu dalavereyi çevirirken Cowgill'in sonunda istifa etmesini umuyordum. Öyle de yaptı. Atamam bildirilir bildirilmez, Şef ile bir görüşme talep etti. Bu görüşmenin detayları hakkında hiçbir bilğim yok, ama bir daha asla Cowgill'i görmedim. Daha önce de sık sık istifasını vermişti. Bu anlamsız ve vahim bir hataydı. Bir yıldan biraz uzun bir sürede V. ve IX. Şubeler benim idarem altında birleştirildi. Yolumda çatışacağım bir Cowgill yoktu. Kısa süreli bir yetki kaybına razı gelseydi, kesinlikle serviste yapmaya değer bir başka işi alırdı. Ama o yüksekten

71 Savaşın sonuna kadar MI5'in başkanı. Onun idaresi altında Herbert Hart, Trevor-Roper, Stuart Hampshire gibi yetenekli amatörler ve entelektüeller gizli servise alındı.

uçmaya alışmıştı. İfade ettiğimi düşünüyorum ki, kabiliyetlerinin çok üstünde gururlu ve düşüncesiz bir adamdı.

Birkaç gün içinde, korkarım, yönetimi Currie'den devralıyordum. Şef'e yeni IX. Şube'nin konumunu düzenlemek amacıyla, onun imzalaması için kendime bir belge hazırlamayı önerdim. Tam cümleleri hatırlamıyorum ama bu belge bana Şef'in idaresinde, Britanya toprakları dışındaki bütün dünyadan Sovyet ve komünist casusluğu ile ilgili casusluk ve yıkıcı faaliyetleri hakkında bilgi ve yorumları toplama sorumluluğunu veriyordu. Ayrıca belge bu konularda MI5 ile yakın işbirliği ve karşılıklı istihbarat değişiminde bulunmamı da sağlıyordu. Şef, son bir madde ekledi. Katıyen herhangi bir Birleşik Devletler servisi ile bilgi alışverişi yapmayacaktım. Savaş henüz bitmemişti ve Sovyetler Birliği bizim müttefikimiz idi. Sızma riskinin devam ettiğine şüphe yoktu. Şef'in aklındaki sızma, Birleşik Devletler servislerinin Ruslarınkine sızması idi. Bu benim bakış açımdan dokunaklı bir tabloydu.

- 7 -

SAVAŞTAN BARIŞA

IX. ŞUBE'NİN sorumluluğunu üstlenmek Ryder Caddesi'nden Broadway'e taşınmak anlamına geliyordu. Değişiklik birkaç bakımdan memnuniyet verici idi. 1943 yazında St. Albans'tan Londra'ya taşındığımdan beri, SIS'in merkezine kolayca ulaşmanın zevkini yaşamıştım. Şimdi ise, politik rüzgârları hissetmek ve koridorlarda yanımdan geçen yüzlerin arkasındaki kişilikleri keşfetmek için en uygun pozisyonda, onun ortasında yer alıyordum. Ayrıca OSS'nin karşı casusluk personeline de St. James Park boyunca uzaklaşmıştım. V. Şube Ryder Caddesi binasına taşındığında, Pearson ve onun iş arkadaşları, Cowgill'in desteğiyle, aynı binada ofis yeri edinmişlerdi. Bazen bizi eğlendirenler de entrikaları ile bizi yoruyorlardı. Graham Greene bir gazete yazısında, OSS dosyasının kapanmaması gerektiğini hatırlatmıştı. Akşamları devriyelerini yapan dürüst nöbetçi subayların yararına Pearson, yine Cowgill'in onayıyla, bunu zekice bir etiketle süslemişti: "*Bu dosya güvendedir.*" Daha önce de ifade ettiğim gibi, aldığım ilk emirlerden biri Amerikalılarla birlikte iş yapmaktı. Pearson bunu çok iyi biliyordu. Ama bu onun bana ısrarlı ve utandırıcı tekliflerde bulunmasına engel olmadı.

Broadway binalarının yedinci katında, onun yolundan uzak olmak benim için en iyisi idi.

Başta işin gündelik sorunlarına boğuldum: Personel, ofis yeri, malzeme gibi. Okur, önce sorunumun büyüklüğünü ölçüp biçmem ve ardından bunun üstesinden gelecek personeli belirlemem gerektiğini düşünerek bunun yanlış bir başlangıç olduğunu değerlendirebilir. Lakin bu düşünce tarzı Parkinson Kuralları'nı göz önünde tutmamaktadır. Ne kadar kalabalık bir kadroya sahip olsam da sorunu her zaman onları meşgul edecek kadar genişletebilirdim. Önemli olan, bu hala imkân dâhilinde iken değerli insanları istihdam edebilmektir. Çoktan ufukta beliren barış zamanı ekonomisinde, personel fazlasını işten çıkartmak, ortaya çıkabilecek boşlukları doldurmak için sonradan adam aramaktan daha kolaydı.

Currie'nin IX. Şubesi, dört memurdan oluşuyordu: Kendisi, iki kız ve neredeyse kaçık bir vaka (erkek). Kızlardan biri hoş bir Wren⁷² idi ve onu alıkoydum. Diğeri bize Sansür İşleri'nden gelmiş tuhaf biriydi. Varışımдан kısa süre sonra güneş tutulmasını izlerken gözü rahatsızlanıp ayrılmak zorunda kaldığında, rahatlamıştım. İki savaş arasında SIS için bütün Uzakdoğu'yu kat eden "Şanghaylı" Steptoe ise neredeyse kaçık diye tanımlayabileceğim bir vakaydı. Bunun nasıl gerçekleştiği benim için hala bir muammadır: Ben onun bir haftada dahi bir işin üstesinden gelebileceğine inanmakta zorlanıyordum. Steptoe, Currie'nin başına muhtemelen "eski zamanların hatırına" Vivian tarafından atılmıştı. Konu üzerinde Vivian'a kafa tutmak istemiyordum; her şey bir yana, o benim işimi görmüştü. Neyse ki Steptoe kendi işini kendisi bozdu. Vivian'ın önerisiyle IX. Şube'nin esaslarını yaymak için Akdeniz'deki merkezlerimizi ziyaret edecekti. Seyahat tam bir felâket oldu. Tecrübeli Steptoe öyle dikkat çekici bir ketumlukla hareket etti ki bazı saha temsilcilerimiz onun bir gizli servis elemanı olduğuna inanmakta zorlandılar.

72 WREN - Women's Royal Naval Service (Kadın İngiliz Kraliyet Donanması) üyesi.

Broadway'e onun kimlik belgelerinin doğruluğunu sorgulayan pek çok telgraf ve mektup geldi. Bu malzemeye Şef'in karşısına çıktığımda, onu Steptoe'yi emekliye ayırmakla servisin bir kaybı olmayacağına kolayca ikna ettim. Steptoe, Vivian'ın onun geçmiş hizmetlerini öven ve işten çıkarılması gibi bir uygun-suzluktan yakınan mektubu şeklinde tezahür eden teselli ikramiyesiyle işten ayrıldı.

Currie'nin yetersiz takımının iki üyesini kaybetmek beni hiç endişelendirmemişti. Personel durumu, Müttefiklerin Avrupa'daki her ilerleyişiyle daha kolay hale geliyordu. Saldırı istihbaratı birimlerinde çalışanlar, işlerinin değerinin hızla azaldığını görüyorlardı. Mihver gizli servislerine karşı çalışan karşı casusluk uzmanları, yakında karşılarında mücadele edecek pek bir şey bulamayacaklarını fark ediyorlardı. Ben kendimi alışılmadık ve gıpta edilecek bir pozisyonda bulmuştum. Personel için mücadele etmek zorunda kalmak şöyle dursun, birimimde çalışmak isteyenlerin yaklaşma çabalarıyla karşılaşırıyordum, aralarında yanımda çalıştırmayı asla düşünmeyeceğim tipler de vardı. Kısacası ortam, çalışanların gelecek kaygılarından dolayı, tam bir müşteri pazarı idi.

İşe almada karşıma çıkan dört sınıf vardı. Başta, onlarla zaman kaybetmediğim işe yaramazlar geliyordu. Her şeyden çok, barış zamanındaki işlerine dönmeyi ve sonra da daha iyi işler bulmayı umanlar çok fazla idi – ki aralarında yetenekli adamlar da vardı. Bunlardan bazılarıyla fikirlerini değiştirip kalmaları için konuşmayı denedim ama hatırladığım kadarıyla sadece bir tanesinde başarılı oldum. Sonra emekliliklerine kadar, birkaç yıl daha masalarında oturup maaşlarını almaya devam etmek konusunda endişeli, birkaç deneyimli yaşlı memur bulunuyordu. Son olarak daha genç, üç aşağı beş yukarı benim yaşlarımda, savaş boyunca istihbarat işinin zevkini almış ve bunu hayatının kariyeri olarak görmek isteyen çok sayıda adam mevcuttu.

Beni en çok etkileyen ve en büyük ilgiyi gösterdiğim, dördüncü kategori idi. Nihayet şube şekillenmeye başladığında, personelin çoğu kırk yaşın altındaydı. Ama terfi ve kıdem konusunda yol açabileceği sorunlar göz önünde tutulduğunda, bütün bir birimin aynı yaş grubunda insanlardan oluşması, pek de yerinde olmayan bir uygulamadır. Bu yüzden bir miktar yaşlı personeli de istihdam ettim. Böylece onlar birkaç yıl içinde emekli olacaklar ve bir sonraki kuşak için yer açılacaktı. İlk IX. Şube’de en fazla tanınan yaşlı adam, komünizm konusunda bildiri hazırlama işini kendisine verdiği Bob Carew Hunt idi. Düşüncelerini rahat ifade etme yeteneğinde değilse de yeterli bilgiye sahip olmanın büyük avantajına sahipti. Bob zamanla konu üzerinde kabul edilen bir otorite oldu ve hem İngiltere hem de Birleşik Devletler’de danışman ve konuşmacı olarak büyük talep görmeye başladı. Daha sonraki bir tarihte Bob bana, konu üzerindeki ilk kitabı olan “*Komünizmin Teorisi ve Uygulaması*”nı bana ithaf etmeyi istediğini, ama bunun beni sıkıntıya sokacağını karar verdiği için vazgeçtiğini söylemişti. Gerçekten bu bana “*pek çok geçerli şahsi sebepten dolayı*” çok büyük bir utanç verebilirdi.

Vivian bana Jane Archer’ın boşa çıktığını söyleyip onun IX. Şube’ye büyük katkı yapacağını öne sürdüğünde, işe alma sürecimin ortasındaydım. Buna karşı çıkmak için hiçbir geçerli mazeretim olmadığından, teklif bende kötü bir şok etkisi yaptı. Jane muhtemelen Guy Liddell’den sonra MI5’in işe aldığı profesyonel istihbaratçılar arasında en yetenekli olanıydı. Ömrünün oldukça büyük bir bölümünü bütün yönleriyle komünist faaliyetler üzerinde çalışarak geçirmişti. 1937’de Batı’ya iltica eden ve hayal kırıklığına uğrayıp birkaç yıl sonra Birleşik Devletler’de kendi canına kıyan Kızıl Ordu istihbarat subayı General Krivitsky’yi sorgulayan⁷³ oydu. Jane ondan Sovyet

73 Krivitsky, Dışişleri’nde bir Sovyet ajanı – muhtemelen Maclean – olduğunu söylemişti. Ayrıca Philby hakkında da bilgi vermişti.

istihbaratının iç savaş süresince İspanya'ya gönderdiği genç bir İngiliz gazeteciye ilişkin, boş ümitlere yol açan bilgi kırıntıları öğrenmişti. Şimdiyse burada benim kucağıma düşüyordu! Jane açık sözlü bir kadındı. MI5'ten, birkaç yıl boyunca MI5 Müdür Yardımcılığı makamını – sadece yakışıklılık ve çok az başka lütuflarla – dolduran Harker'a üst düzey bir toplantıda hakaret ettiği için sepetlenmişti.

Jane'i meşgul etmek için, o sıralar şubenin elde edebildiği komünist faaliyetler ile ilgili istihbaratın büyük bir kısmını ona yükledim. Doğu Avrupa'daki nasyonalist hareketlere ilişkin dikkate değer sayıda telsiz trafiği de buna dâhildi. Bu, Mihver ile mücadele halinde olan komünistler ile onların müttefiklerinin, kendilerini adadıkları zahmetli ve randımanlı çalışmalarının, geniş ve ilgi çekici sonuçlarının ortaya çıkmasını sağladı. Onlara Sovyetler Birliği tarafından sağlanan muazzam büyüklükteki sistematik destek, düşünülmesi gereken başka bir meseleyi gündeme getirdi. OSS ve SOE'nin Balkanlar'da politik destek sağlamak için silah, para ve malzeme göndererek gösterdikleri çabaya karşın, Milliyetçi hareketler uzlaşmayı reddediyorlardı. Şüphesiz şeytanın ta kendisinden yardım almayı kabul etmişlerdi – ama onunla müttefik olmamışlardı.

Özel görevleri olan Bob Crew-Hunt ve Jane Archer dışında şube, teamüllere göre, bölgesel alt birimlere ayrılmıştı. Fakat bu ilk zamanlarda üzerinde çalışılacak çok az gizli istihbarat mevcuttu. Materyal yokluğu tam olarak dezavantaj sayılmazdı. Bu dönemde servisteki çok az personel komünizm hakkında bilgi sahibiydi ve bizim ilk görevimiz, komünist basın ve komünist ülkelerdeki yayın gibi açık malzemeyi takip ederek yeni gelişmeleri izlemekle birlikte, konunun öğelerini öğrenmek için okula geri dönmekti.

Elimize geçen az miktardaki gizli istihbarat da genellikle sahte oluyordu. Fransa'dan bir dizi hacimli rapor gelmişti. Bize bu bilgileri ulaştıran, Alman işgali boyunca şaşırtıcı bir

cesaretle hareket eden Poz adlı bir hanım idi. Bir kez onunla tanışma şerefine erişmiştim. Önemli bir şey söylerken, gözlerini hayret verici büyüklükte açardı. Fransız Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin ajanı olduğunu ve raporları da bu sayede edindiğini iddia ediyordu. Raporlara bakılırsa, Fransız komünistleri, Paris'teki Sovyet Elçiliği'nin doğrudan talimatı olmaksızın hiçbir adım atmıyorlardı. Böyle bir görüş Poz gibi sıkı bir gerici için şüphesiz kabul edilebilir idi, ama raporların dili "*Humanité*"den çok "*Action Française*"⁷⁴ı çağrıştırıyordu. Bunun apaçık bir sahtekârlık olduğunun anlaşılması çok uzun zaman aldı ve bu arada SIS, oyuna devam etti. Operasyondan başlıca yararlananlar, politik sebeplerle raporların dağılmasını isteyen ve sahte ya da gerçek olmasını gözetmeksizin onlara inanmayı tercih eden SIS mensupları idi.

SIS ile MI5 arasındaki yetersiz ilişkilerin, benim IX. Şube'ye atanmamda nasıl rol oynadığını zaten anlattım. İyi bir iş çıkartabilmek için artık benim bu ilişkiyi yeni ve arkadaşça bir boyuta taşımam gerekiyordu. MI5'te benim karşılığım olan pozisyonda, Sovyetler ve komünizm meselelerini araştıran birimin başında, Roger Hollis bulunuyordu. Hollis MI5'e, ihtimal dışı bir yerden, Çin'de temsilciliğini yaptığı "*British-American Tobacco Company*"den gelmişti. Hoş bir adamdı. Her ne kadar gergin zamanlarda sorumluluk almaktan kaçsa da, onunla iyi anlaşıyorduk ve kısa zamanda karşılıklı olarak, hiçbir şeyi saklamadan, bilgi alışverişine başladık. Her ikimiz de komünizm meseleleriyle ilgilenen Müsterek İstihbarat Alt Komitesi'ne hizmet ediyorduk. Hiçbir zaman servis departmanlarının az bilgilendirilmiş temsilcilerine ya da Dışişleri'ne karşı mutabık kaldığımız bir yaklaşım sunmak için birlikte hazırlanmakta ihtilafa düşmemiştik.

Her ne kadar Hollis, Sovyet faaliyetleri ile ilgili olarak fazla bilgi elde edemese de, King Street'teki merkezlerine alıcılar

74 Action Française: 1899 yılında Fransa'da kurulan aşırı sağcı monarşist eğilimli siyasi hareket.(E.N.)

yerleştirmek gibi belki ahl kl  olmayan, fakat elverişli bir çareye başvurarak, Britanya Kom n st Partisi'nin mahremine vak f olma konusunda başarılı olmuştu. Sonuç tam bir paradoks idi. Mikrofonların sağlad ı kanıtlar mütemadiyen gösterdi ki, Parti bütün ağırl ığını savaş gayretlerine veriyordu. Böylece, kom n stlerin kanına susam ş olan Herbert Morrison dahi, Parti'yi yasaklamak için hiçbir yasal dayanak bulamadı.

1945'in başında, birim yerleşmiş ve kadrolaşmış iken, benim bazı saha istasyonlarımızı ziyaret etmemin zamanı gelmişti. Amacım kısmen Steptoe'nin verdiği zararı telafi etmek, kısmen de şube başkanları ile IX. Şube'den istenen bilgiyi hangi yollar-
dan ve ne şekilde sağlayabileceğimizi tartışmak idi. Görevimin ilk kısmını, şubenin başına geçtiğimde ilk icraatımın Steptoe'yi çıkartmak olduğunu söyleyerek, kolayca yerine getirdim – bu herkesten onay alan bir haberdirdi. Fakat ikinci kısım daha zordu. Gerçek hedefimiz görünmez ve duyulmaz idi; sanki bir Sovyet gizli servisi hiçbir zaman var olmamıştı. Görüşmelerimiz sonucunda elde ettiğimiz, Sovyet ve Doğu Avrupa diplomatik personeli ile yerel komünist partilerin faaliyetlerinden daha fazlası değildi. Benim memuriyetim boyunca Sovyet istihbaratına karşı meyve veren bilinçli tek bir operasyon gerçekleşmedi. Biz sadece Sovyet personelini kelimenin tam anlamıyla kucağımıza düşüren kaderin beklenmedik hediyeleri vasıtasıyla yol adık. Daha sonra değineceğim bir iki istisna dışında, bu hediyeler Sovyet servisinden kaçıp karşı tarafa geçenlerdi. Bunlar, Kravchenko gibi, “özgürlüğü” seçenler idi – Kravchenko'nun sonu da Kri-vitsky örneğinde olduğu gibi, hayal kırıklığı ile dolu bir intihar oldu. Aradıkları özgürlük mü, yoksa lüks bir hayat sürmenin yolu muydu? Dikkate değerdir ki, aralarından hiç birisi “özgür-lük” için görevinde kalıp kendisini tehlikeye atmaya gönüllü ol-madı. Hepsisi oradan kaçıp kurtulmanın yolunu aradılar...

Bana farklı sahalardaki SIS organizasyonlarının iç yüzünü kavrama olanağı verdiği için, Fransa, Almanya, İtalya ve Yunanistan'ı kapsayan seyahatim, oldukça öğretici idi. Ama her

bir seyahatten sonra, soğukkanlılıkla şu sonuca ulaşıyordum ki, Sovyetler Birliği'ne karşı çalışmak için etkin bir ağ teşkil etmek yıllar alacaktı. Neticede o yaza ait hatıralarım herhangi bir gerçek kazanımdan ziyade sıradan olayları kapsamaktadır. Berlin'de içtiğim soğutulmuş bir kadeh Flit vardı; ev sahibim onu bana Niersteiner⁷⁵ olduğu inancıyla ikram etmişti. Roma'yı ziyaretim Pasaport Kontrol Memuru'nun araç meselesi konusunda sonu gelmez ofis tartışmalarıyla mahvoldu. Kendisine resmî araç yetkisi verilmiş miydi, verilmemiş miydi? Bari'de Yugoslavya'ya paraşütle bırakılmak için seçilen adamı kazanma konusunda aracı olmuştum. Bereket versin boynunu kırmak yerine kendini zaferle taçlandırdı. Yunanistan, Larissa'da çok sık görülen doğa harikalarından birini izledim: Teselya düzlüğünde iken biri Ossa, diğeri Olimpos üzerindeki iki farklı şimşek, masmavi gökyüzünde hafifçe dalgalanmışlardı. Bu arada, kirli oyunların döndüğü Broadway'e dönersek, benim fazlasıyla ilgimi çekecek olaylar yoldaydı.

Savaş döneminin sarsıntıları önceki yılların amatör servisini süpürmüştü – yine de ondan arta kalanların bazılarının sonuna daha çok vardı. Avrupa'daki zaferle birlikte savaş zamanının servisi hızla küçüldü ve ondan geri kalanın da yeniden şekillendirilmesi gerekti. Bir şube başkanı olarak ben artık kıdemli sayılıyordum – özellikle de birimim, diğer herhangi biriyle kıyaslanamayacak bir hızla büyürken. Bunun cezası ise gitgide idarî işlerle uğraşmaya ve politika yapmaya çekilmem idi. Şüphesiz organizasyonları yönetmenin ve politikalar tasarlamının süratli ve düzenli yolları vardı; ama biz henüz bu yolları bulamamıştık. Komitede tek kulağım işlerde olmak birlikte ekseriyetle dalgın dalgın kâğıt üzerine şekiller çizerek vakit geçirdim.

Bu kitap temelde benim kendi deneyimlerimin bir kaydı olduğu için, şimdiye dek serviste daha üst mevkidekilere sadece benim çalışmalarım üzerinde etkide bulundukları sürece

75 Niersteiner: Almanya'nın Mainz şehri yakınlarındaki üretilen beyaz şarap. (E.N.)

değindim. SIS'in yeniden yapılandırılmasını anlatmadan önce, şimdi Tümgeneral Sir Stewart Menzies olarak anılan Şef'ten başlayarak, benden daha üstte olanları biraz daha yakından incelemekte fayda görüyorum.

Şef'i büyük bir muhabbetle hatırladığımı zaten açıkça ortaya koymuşumdur. O, kelimenin hiçbir anlamıyla, mükemmel bir istihbarat subayı değildi. Entelektüel donanımı etkileyici olmaktan uzaktı, dünyaya ilişkin bilgisi ve görüşleri, Britanya kurumlarının üst mevkilerinde tecrit hayatı sürdürenlerden beklenebilecek olandan fazla değildi. Benim alanım olan karşı casusluğa dair onun tutumu, tıpkı bir okul çocuğununki gibi idi – barlar, takma sakallar ve sarışınlar. Ama dünya savaşının onun omzuna yüklediği sorumlulukların arasından parlayan da, bu süregelen çocuksu yönüydü. Onun gerçek gücü, Whitehall politikalarının cereyanında duyarlı bir kavrayışa sahip olmasında yatıyordu; gücün labirentleri arasında yolunu bulabilecek bir sezgi kuvvetine sahipti. Onu benden daha iyi tanıyan yetenekli subaylar onun neredeyse kadınsı bir sezgi yeteneğine sahip olduğunu söylerlerdi – bununla onun tam manasıyla bir erkek olmadığını ima etmiyorum.

Şef'in bu husustaki yetenekleri Müşterek İstihbarat Komitesi'ndeki mesai arkadaşları olan üç servisin istihbarat müdürü tarafından kararlaştırılmış bir saldırıyı püskürttüğü zaman SIS'te yayıldı. Yakındıkları konu, SIS'ten elde ettikleri istihbaratın yetersiz olduğu ve bu konuda bir şeyler yapılması gerektiği idi. İddialarında muhakkak haklı taraflar vardı, zira gelişmek zorunda olmayan bir istihbarat servisi yoktur. Ama Şef kendisine yöneltilen suçlamalar karşı tek tek mücadele etmenin faydasız olduğunu biliyordu. Onun temel güçsüzlüğü, sıklıkla başını çevirip ardına bakmak zorunda olmasıydı. Onun makamına gelecek kıdemli subaylar hiç de az değildi. Bunlardan birinin,

bir zamanlar Donanma İstihbarat Müsteşarlığı yapan Amiral Godfrey⁷⁶ olduğu söyleniyordu.

Şef'in servisleri memnun etmek için kendi ofisinde bir şeylerin alt üst olmasına göz yummak gibi bir niyeti yoktu. Ama gerçek tehlikenin koridorlar boyunca bir yerlerde gizli olduğunu bilecek kadar da kurnazdı. Tipik olarak, bununla yüz yüze gelmekten, çevik bir manevraya başvurdu. Birçok iş arkadaşının eleştirilerini kabullenerek, her bir servisin istihbarat müsteşarını kendi kadrosuna kıdemli bir personel göndermeye davet etti. Bu subaylar müdür muavini unvanı alacaktı ve kendi bölgelelerinde gerçekleşen bütün SIS çalışmaları hakkında, her açıdan bilgi edinme imkânları olacaktı. Ayrıca diledikleri gibi öneride bulunabilmekte özgür olacaklardı ve onların tavsiyeleri birinci derecede göz önünde tutulacaktı. Şef'in, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri İstihbarat Müsteşarları ile dirsek teması sağlandığı takdirde, servislerin taleplerinin artık giderileceğine inancı tamdı.

Bu, servislerin reddedemeyecekleri, cazip bir teklif idi. Ayrıca oldukça kurnazcaydı. Zira Şef, aklı başında hiçbir servis müsteşarının değerli bir kıdemli subayı ona bırakmayacağını iyi biliyordu – özellikle de topyekûn savaş şartlarında. SIS'e gönderilecek subayların en iyimser yaklaşımla, gözden çıkarılabilir kimseler olacakları düşünülebilirdi – tabii eğer hepsi işe yaramaz değilse. Bir kez Broadway binalarına yerleştirildikten sonra, güvenle önemsiz bir makama tayin edilebilirlerdi. Şef'in mutlu bir son hazırladığından bir an bile şüphe ettiğini zannetmiyorum ve olaylar da onun tamamen haklı olduğunu gösterdi.

Sonuçta üç servis komiserimiz oldu. Kara Kuvvetleri'nden gelen Müdür Muavini Tuğgeneral Beddington idi. Birkaç hafta içinde SIS kuvvetinde ordu mensuplarının rütbelerini kontrol etme meselesine dalıp gitti. Bir sivil olarak benim onunla hiçbir resmî temasım yoktu ve bu yüzden onun şişman yüzünün ardında neler olduğunu söyleyemem. Ama onunla tek bir küçük

76 1939 – 42 arası Donanma İstihbarat Başkanı, daha sonra Hindistan Kraliyet Donanması'nda Sancak Subayı olmuştur.

temasım, bana onun yolu üzerinde olmadığım için kendimi şanslı hissettirdi. Giysilerin karneye bağlandığı o günlerde, mevcut iki – üç sivil ceketimin dirseklerinin yıpranmaması için, işe giderken savaş muhabiri üniformamın resmî ceketini giyiyordum. Bir gün bu kılıkta Beddington ile birlikte asansöre bindim. Hiç konuşmadık – o böyle bir adamdı – ama ceketimi ve apoletsiz omuzlarımı dikkatle inceleyen bir çift gözü fark ettim. Yarım saat içinde Beddington'un altında çalışanlardan biri ziyaretime geldi ve bana askerî hizmetimin detaylarını sordu. Ona neden bu ceketle işe geldiğimi ve rütbe nişanları olmaksızın bunu giymeye yetkili olduğumu açıkladım.

Havacılık Bakanlığı'nın temsilcisi Hava Komutanı Payne⁷⁷ daha zor bir adamdı. Payne Birleşik Devletler'e gitti. Tatmin edici derecede uzun görevi burada onu bazılarının dediğine göre California – Hollywood'a kadar götürdü.

Donanma'dan gelen Müdür Muavini, Yüzbaşı Cordeaux, elbette bir deniz subayıydı ve üçü arasında en iyisi idi. Aynı zamanda futbolcu idi ve Grimsby Town'da kaleci olarak oynamıştı. Şef'in cesaretlendirmesiyle kısa sürede kendini dikkatle İskandinavya ve civarındaki SIS operasyonlarına verdi. En azından komiserlerden birinin servisimizin işleriyle ilgilenmesi güzeldi. Şef'in bakış açısına göre Kuzey Avrupa'nın küçük bir köşesindeki dar alana hapsedilen Cordeaux, SIS içinde devrimleri desteklemek için yetersiz bir mevkideydi.

Müdür yardımcılarının zarar vermeyecek belirsizlikteki alanlarına yerleştirilmelerinden kısa süre sonra, tepede daha büyük değişiklikler oldu. Vivian'ın yıldızının hızla sönmeye başladığından daha önce de söz etmiştim. Onun “Şef Muavini” statüsünde devam etmesi anlamsız bir hale gelmişti. Bundan dolayı daha alt bir makama indirildi ve “Güvenlik Politikaları Danışmanı” sıfatıyla, onun için kolay ve maaşı iyi bir pozisyon icat edildi. O, gurursuz bir şekilde, hiç kimsenin okumadığı uzun

77 Sonradan Telegraph'ın yayın muhabiri.

raporlar yazarak K. ile aynı zamanda emekli olmayı ümit etti. Vivian'ın yerine ise Dansey geçti. Ama Vivian'ın kolay incinen duygularını telafi etmek için, Dansey'in unvanı Şef Muavini değil, Şef Yardımcısı olarak belirlendi. Dansey'in eski mevkii olan Şef Vekilliği ise General Marshal-Cornwall'ın servis dışından ve esrarlı bir emrivakisiyle dolduruldu. Cornwall, ser-vise sokulduğu zaman Britanya ordusunda kıdemli General idi. Onun hikâyemde etkili ve çarpıcı bir figür olmamasında kayda değer herhangi bir etkinliğinin bulunmaması yatmaktadır. Zira o, nedeni anlaşılmaz kimi tuhaf davranışlarının yanında, Roma'daki Pasaport Kontrol Memuru'na, berbat arabasıyla ilgili bir meseleden dolayı, uzun ve tehlikeli bir kan davasını sürdü-ren bir adamdı.

Nihayet barış yeni yüzler getirdi. Marshall-Cornwall, üzüntü duyulmadan, hatta neredeyse hiç farkına varılmadan işi bıraktı. Dansey, şövalyelik ruhuyla, emekli oldu. Kısa süre sonra evlendi ve sonra da öldü. Onun öldüğünü duyduğumda fark ettim ki, meğer onu hayli seviyormuşum. Huysuz ihtiyar sonsuza dek gitmişti. Şef Yardımcısı olarak Dansey'in yerini dışarıdan atanmayla, Askerî İstihbarat eski Başkanı olan General Sinclair⁷⁸ almıştı. Atanma hakkındaki eleştirileri duyan Şef, tipik olarak, şöyle demişti: "*Neden, ben beş yıldır Savunma Bakanlığı'nın eleştirilerini engelledim?*" Marshall Cornwall'ın ayrılmasıyla ortaya çıkan boşluğu da yine dışarıdan gelen bir isim doldurmuştu: Hava Kuvvetleri Orgenerali Easton.

Yeni gelenlerin her ikisine de kısa zaman zarfında selefleri için duymadığım bir saygı beslemeye başlamıştım. Sinclair, yüksek zihni yeteneklere sahip bir adam olmasa da (ki, olduğunu da hiçbir zaman iddia etmedi) insancıl, enerjik ve hayran kal-mamanın mümkün olmadığı kadar dürüst idi. Easton ise farklıydı. İlk bakışta acemi izlenimi veriyordu, ama bu tehlikeli bir

78 John "Sinbad" Sinclair, 1953'ten sonra SIS Başkanı. 19 Nisan 1956'da Portsmouth Limanı'nda Komutan Crabbe'in Sovyet kruvazörü Ordzhonikidze'yi ararken kaybolduğu Frogman hadisesinden sonra emekliye ayrılmaya zorlandı.

şekilde aldatıcı idi. Dikkati çekecek ölçüde berrak bir zihne sahipti, dahası incelikle hazırlanmış planlar konusunda yetenekliydi. Zaman zaman onları hasım addettiğimden, kendimi Sinclair ve Easton'a bilindik sopa ve kılıç metaforunu uygulamaktan alıkoyamıyordum. Sopadan korkmuyordum, bu kolaylıkla savuşturulabilirdi. Ama Easton'ın arada sırada gözüken kılıcı mideme kramplar girmesine sebep oluyordu. Onunla uzlaşmaya varmak kaderimdi.

Son atamalar yapılmadan önce, bütün organizasyonu sağlam bir zemine oturtmak için ciddi girişimler başlatıldı. Savaş öncesi servisin gelişigüzel ve tehlikeli şekilde amatörce olduğunu belirtmiştim. İşe alma, eğitim, terfi, ya da kariyerin sonunda güvenlik gibi düzenlemeler yoktu. Şef kimi nerede işe alabilirse alıyordu ve servisin bütün kontratları her an feshedilebilir cinstendi. Bu koşullar altında gerekli standartlarda düzenli eleman akışını sağlamak imkânsız idi. Servis çalışanlarının iyiden tamamen kötüye uzanan inişli çıkışlı bir kalite grafiğinde olduklarına şüphe yoktu. Savaş, şiddetli bir uyarıcı olmuştu. Servisin eleman sayısı bakımından artması şarttı ve pek çok yetenekli insan giderken fikirlerini bırakarak, servis saflarından geçmişlerdi. Yine de servis güç bakımından, savaşın günlük stresi altında, başarılı kazanımlar elde etmişti. Hemen hemen her şey, üzerinde düşünmeye zaman olsa, daha iyi olabilirdi. Artık vakit gelmişti. Avrupa'da savaşın bitişi acil durum baskılarını kaldırdı, dahası hükümet halen istihbaratın değerini kabulleniyordu. Hükümet savaş sonrası uyuşukluğuna girmeden önce, 1945'in kalan son aylarını servisin yapısına yeni bir nizam vermek için kullanmak zarurî idi. Bizzat Şef'in de bu konular üzerinde düşündüğüne şüphe yoktu. Bu noktada servisin kendisine dikkate değer ölçüde destek verdiği arz edildiğinde, Şef konu üzerinde tasarılar hazırlamak üzere bir komite atadı. "*SIS Yeniden Yapılanma Komitesi*" adı verilen bu komite, Eylül 1945'te toplantılarına başlamıştı.

Hareketin elebaşları Arnold Forster ile GC&CS'nin kıdemli ve etkin bir subayı olan Kraliyet Donanması Yüzbaşısı Hastings idi. SIS mensubu olmamakla birlikte Hastings, şifre çözücüler ile SIS arasında yakın işbirliği gerektiren savaş zamanı dersleri bakımından, servisin faaliyetleri ile resmî olarak ilgiliydi. Ayrıca onun atanması komitedeki tartışmalara yeni bir ses getirecekti. Albay Cordeaux G Şubelerini temsil ederken, David Footman⁷⁹ da servisin politik ihtiyaçları ile ilgilenmek üzere getirilmişti. Komite çalışmalarına (ki onlardan nefret ederim) yetenekli olduğum için değil ama, Vivian'ın benim kıdemli bir karşı casusluk memuru olduğumu kabul etmesinden dolayı, bana da burada görev almam teklif edilmişti. Sekreterimiz, dikkatli, ayrıntılarda ve resmiyette fazla titiz olan Alurid Denne idi. Shell Petrol Şirketi'nde onu bekleyen uygun bir mevki olduğu için, tarafsızlığına güvenilebilirdi.

Çoğumuz başkanlık makamına Arnold-Forster'in oturmasını istiyorduk. İradesi, heyecanı ve açık fikirliliği bir yana, Şef'in Personel Müdürü olarak organizasyondaki diğer hepimizden çok daha fazla tecrübe edinmişti. Fakat Arnold-Forster'in düşüncelerinden kuşku duyan ve reform tekliflerini belirli sınırlar dâhilinde tutmak isteyen Şef, bizden gizlediği bir bombayı patlattı. Hepimizi şaşkına çeviren bir açıklamayla, başkanımızın, Pasaport Kontrol Müdürü Maurice Jeffes olduğunu bildirdi. Resmî sorumluluğu vize vermek ile ilgili olan Jeffes, karşı casusluk elemanlarımız ile nadiren de olsa temas halindeydi ama servisin imkânları, kısıtlılıkları ve genel olarak servis hakkında, kayda değer bir bilgiye haiz değildi. Kendisinin renksiz bir yöneticiden daha yetenekli olduğunu iddia edebileceğini sanmıyorum. Ama işte, Şef hükmünü vermişti.

Jeffes'in renksiz olduğunu söylerken, bu terimi mecazî anlamda kullandığımı belirtmeliyim. Komitemizin kurulmasından

79 SIS'in 1. Şubesi'nde 2 numara. Daha sonra 1. Şubesi'nin başına geçti. 1939'da Philby'nin İspanya'dan dönüşünden hemen sonra Burgess onu Philby ile tanıştırdı. Oxford St. Antony's College'da öğretim görevliliğinden emekli oldu.

birkaç yıl önce büyük bir kaza geçirmişti. Ona iğne yapan doktor, yanlış serumu kullanmıştı ve bunun sonucunda Jeffes'in yüzü tuhaf, morumsu bir maviye dönmüştü. Süreci geri almanın bir yolu yoktu ve Jeffes metalik yüzüne tahammül etmek zorundaydı. Washington'a bir ziyareti esnasında, bir otel yönetimi rezervasyonunu beyaz olmadığı gerekçesiyle iptal etmek istediğinde, Jeffes çileden çıkmıştı. Adil davranmak için Jeffes, tartışmalarımız sırasında pek müdahalede bulunmadı ve hiçbir zaman "*Başkan*" olarak otoritesini kabul ettirmeye çalışmadı. Onu sevmemek imkânsızdı ve kısa sürede onun masanın başında göz alıcı bir şekilde oturmasına alışmıştık.

Müteakip aylarda zamanımın çoğunu komite aldı. Tartışmalarımız ümitsizce teorik bir hal aldığı için kanımca detaylı olarak üzerinde durmayı hak etmiyor. Yine de bazı eleştiriler istihbarat organizasyonlarının karşı karşıya kaldığı birtakım meselelere ışık tutabilir. İlk görevimiz eski kötü günlerden arta kalan isimleri temizlemektir. Savaş boyunca, finans ve yönetim yetersiz koordinasyon nedeniyle ayrılmıştı. Diğerleri doğrudan Şef'e bağlı iken Dansey'in altında Batı Avrupa üzerinde çalışan G şubeleri genellikle dağınıktı. Diğer yönden bakıldığında; Dansey ismen Şef Muavini olarak servisin bütününden sorumluydu fakat aslında sadece Doğu Avrupa'daki istihbarat işleri ile ilgileniyordu. Servis yapısının bütünüyle şiddetli bir düzene ihtiyaç duyduğu açıktı.

Bu ilk problemin üstesinden gelmeden önce, temel bir prensibin kararlaştırılması gerekiyordu. Servisin temel bölümlenmesi kendi alanlarına ilişkin istihbaratın üretimi, işlenmesi, değerlendirilmesi ve bilginin dağıtılmasından sorumlu bölgesel organizasyonların dikey dizilmesi şeklinde mi olmalıydı? Yoksa istihbaratın üretilmesi bir tarafta, işlenmesi, değerlendirilmesi ve bilginin dağıtılmasının diğer taraflarda yapıldığı yatay bir düzenlemeye mi gidilmeliydi? İtiraf etmeliyim ki bu sorunun kesin cevabını hala bilmiyorum. Fakat o zamanlar varılacak karar benim özel ilgi alanım ile doğrudan bağlantılıydı. Eğer dikey

özüm kabul edilirse, Sovyetler Birliği ve komünizme karşı çalışmalar bölgesel olarak bölünecekti. Bütün alanı tek bir kişi ele alamazdı. Bundan dolayı ben, her nasıl olursa olsun, Sovyet karşıtı ve Antikomünist çalışmaların bütününü kendi denetimim altına alma umuduyla, bütün ağırlığımı yatay çözüm-den yana koydum.

Yatay özüm-den yana, David Footman gibi güçlü bir müt-tefikim vardı. Aslında keskin ve zeki üslubuyla, işin çoğunu yapan o olmuştu; bense sadece gerekli hallerde ona destek ver-miştim. Benim tezim kısaca, karşı casusluğın tek ve bölüne-mez olduğu yolundaydı. Kanada'daki bir olay İsviçre'deki bir başka olaya ışık tutabilirdi. Gerçekten kısa bir süre sonra böyle bir durum yaşandı. Bir sene Çin'de çalışan bir ajan, sonraki yıl Peru'ya geçebilirdi. Bu sebeple konuyu dünya çapında değerlen-dirmek kaçınılmazdı. Ayrıca, tamamen asılsız değilse de daha az geçerli olan bir noktaya da işaret ettim: İstihbarat üretimin-deki ajanlar tabii olarak kazlarını kuğu görme eğiliminde olduk-larından, istihbarat üretimi, istihbaratın değerlendirilmesinden farklı ellerde bulunmalıydı. Sorunun her iki cevabı açısından da söylenecek elbette daha çok şey vardı, ama servisin dikey diz-gede düzenlenmesi fikrini savunanlar komitede güçsüz kalmıştı ve sonuçta yatay çözüm kabul edildi. Olayların gidişatını bizim aleyhimize değiştirebilecek bir iş arkadaşımı biliyordum ve onun komite üyeliğinden çıkartılmasını da sağlamıştım.

Temel meselenin hallinden sonra, geriye kalanlar oldukça kolaydı. Eşit statüde beş müdürlük kurulmasını önermiştik: 1. Finans ve Yönetim; 2. Üretim; 3. İhtiyaçlar (böyle isimlendiril-mişti çünkü istihbaratı değerlendirme ve bunu hükümet depart-manlarına dağıtmanın yanı sıra, departmanların "*ihtiyaçları*" için Üretim Müdürlüğü'ne dönecekti. 4. Eğitim ve Geliştirme (İkinci alt birim casusluğu destekleyen teknik aletlerin gelişti-rilmesine yoğunlaşacaktı.) 5. Savaş Planlama. Servis içinde sa-bit maaş cetvelleri ve emekli aylıklarını da içeren bir derece sistemi hazırlamıştık. Finans ve Yönetim Müdürlüğü'ne kamu

sektörü ve endüstriyel kurumlarla, üniversite mezunlarına özel önem vererek, rekabet edecek sistematik bir işe alma sorumluluğu verdik. Hacimli son raporumuzun Şef'e sunulmaya hazır hale geldiğinde, yetenekli genç adamların bunu hayatlarının kariyeri olarak değerlendirmesine yetecek ciddi teşviklerle, servise benzer bir şeyler tasarladığımızı hissediyorduk.

Şef önerilerimizin tamamını kabul etmedi. Hala, bizim planımızda yer almayan ve onun kesemeyeceği çok sayıda kurumuş ağaç vardı. Yine de yukarıya sunulan taslak, servisin temel modeli olarak büyük ölçüde benimsendi. Bu plan, bütün hatalarına rağmen önceki gidişata göre büyük bir gelişme idi. Kendi adıma, tatmin olmamak için hiçbir neden yoktu. Komite'nin ikincil kararlarından biri, V. Şube'nin lağvedilmesi idi.

- 8 -

VOLKOV OLAYI

ŞİMDİ, GELECEĞİ parlak bir kariyere neredeyse son verecek boyutlara ulaşması hasebiyle çok ilginç bulduğum Volkov Olayı'na değinmek istiyorum. Olay Ağustos-Eylül 1945 arasında cereyan etti. Bu tarihlerde Roma, Atina ve İstanbul'u ilk kez görme imkânı elde ettiğim için, güzel bir yazdı. Lakin İstanbul'daki keyif verici günlerimde başıma gelen, son mutlu yazım olacağı düşüncesine kapılmama sebebiyet vermiştir. Beni Boğaziçi'ne götüren Volkov işi, gerçekten paçayı çok zor kurtaracağımı kanıtlamıştı.

Bir Ağustos sabahı, masama henüz yerleşmiştim ki, Şef'ten bir çağrı aldım. Bir deste kâğıdı önüme sürerek bana onlara göz atmamı söylemişti. En üstteki kâğıt, Dışişleri'nden, daha sonra Türkiye'deki Britanya Ortaelçisi olacak, Knox Helm'den bir mektup idi. Eklere dikkat çekiyordu ve talimat bekliyordu. Ekler, Britanya Elçiliği ve Başkonsolosluk arasındaki raporlar idi ve hikâye bunlardan doğdu.

İstanbul'daki Sovyet Başkonsolosluğu'nun Konsolos Yardımcısı Konstantin Volkov, Britanya Başkonsolosluğu'ndaki mevkiin karşılığında bulunan Bay Page'den, kendisi ve karısı için Britanya'ya sığınma izni talep etmişti. İsmen Konsolos

Yardımcısı olarak geçse de, aslında NKDV mensubu olduğunu iddia ediyordu. Volkov, eşinin acınacak bir durumda olduğunu söylüyor ve Page, Volkov'un kendisinin de pek sağlam bir halde bulunmadığını belirtiyordu. Sığınma talebini desteklemek için, görünüşe göre uzun yıllardır çalışmakta olduğu NKVD'nin karargâhına ilişkin detayları açıklayacağını vaat ediyordu. Ayrıca Sovyet ağı ve yurt dışında operasyonlarda bulunan ajanlar hakkında da bilgi teklif ediyordu. Bunlara ek olarak, "*Britanya'da çalışan üç Sovyet casusunun gerçek isimlerini bildiğini*" iddia ediyordu. Bunlardan ikisi Dışişleri'nde, diğeri ise Londra'daki karşı casusluk organizasyonunun başında bulunuyordu. Rusların Britanya şifrelerinin çoğunu kırmış olmalarından dolayı, girişiminden Londra'ya telgrafla hiçbir şekilde bahsedilmemesini şiddetle şart koşuyordu. Diğerleri çeşitli elçilik üyelerinin doğaçlama, bazıları küstahça, yorumlarını içeren, daha önemsiz kâğıtlar idi. Elçiliğin Volkov'un haberleşme konusundaki şartını dikkate alması ve yazıları bize posta ile göndermesinin daha sonra önemli bir detay olduğu kanıtlanacaktı. Böylece Volkov'un Page'e başvurmasından bir haftadan uzun süre sonra materyal, önemi değerlendirilmek üzere "*yetkili bir kişi*" tarafından tetkik edildi.

Bu "*yetkili kişi*" bizzat bendim ve materyalin önemini değerlendirme konusunda gerçekten yetkin olduğumu söyledim, umarım okur beni övünmekle itham etmeyecektir. Dış işlerinde iki Sovyet ajanı ve bir tane de Londra'da! Kâğıtları, raporumu yazmam gerektiğinden çok daha uzun süre inceledim. Volkov'un girişiminin provokasyon olduğunun kanıtlarla desteklenmesi gerekeceği için, bu fikirden vazgeçtim. Kısa vadede bu işe yaramazdı ve muhtemelen daha sonraki bir tarihte beni tehlikeli bir durumda bırakırdı. Tek yol yüzsüzlük yapmaktı. Şef'e çok önemli bir konu üzerinde olduğumuzu söyledim. Olayın arka planını araştırmak ve konu üzerinde daha ileri bilgilerin ışığında, yerinde bir tavsiyede bulunmak için biraz daha zaman istedim. Şef, her gelişmeyi rapor etmem ve bu

arada kâğıtları sadece kendime saklamam talimatını vererek, bunu kabul etti.

Kâğıtları alıp ofisime döndüm ve sekreterime, bizzat Şef'in araması dışında, kesinlikle rahatsız edilmek istemediğimi söyledim. Yalnız kalmak istiyordum. "*Olayın iç yüzünü öğrenmek*" için biraz daha zaman talebim sadece göz boyama idi. Daha önce Volkov'u hiç duymadığımıza emindim ve o, muhtemelen bizim gözümüzdeki değerini yükseltmek için, doğrudan araştırma gerektirmeyen muğlak koşullarla bir anlaşma listesi düzenlemişti. Bununla birlikte, pek çok konu üzerinde düşünmem gerekiyordu. İlk olarak, zaman faktörü bana hayatî önemde görünüyordu. Volkov'un telgraf yoluyla iletişimi reddetmesine bağlı olarak, dosyanın bana ulaşması günler almıştı. Kanaatimde, onun korkularının mübalağalı olduğuna inanıyordum. Zira şifrelerimiz, "*Tek zamanlı Blok*" sisteminde kurulmuştu. Düzgün olarak kullanıldığı sürece sağlam ve şifre disiplinimiz fazlasıyla katı idi. Yine de, eğer Volkov öyle istiyorsa, daha hızlı iletişime yönelik hiçbir itirazım olamazdı.

Aniden bir başka düşünce dizisi zihnimde belirdi. Dosya o kadar ince bir mesele üzerine idi ki, Şef bunu bizzat benim üstlenmemde ısrar etmişti. Ama bir kez Londra'da karar alındı mı, bütün faaliyet İstanbul'daki adamlarımıza devredilecekti. Yavaş posta iletişimi ile benim onların etkinliklerini her an yönlendirmeme olanak yoktu. Olay, önceden kestirilemez sonuçlar doğuracak şekilde benim kontrolümden çıkardı. Konu üzerinde düşündükçe, Şef'e önereceğim hareket tarzını belirlemek için, bizzat İstanbul'a gitmem gerektiğine ikna oluyordum. Hareketin kendisi üzerinde çok fazla düşünmeye gerek yoktu. Bu, Volkov ile buluşmayı, onu ve karısını İstanbul'daki güvenli evlerden birine yerleştirmeyi, Türklerin işbirliği olsun ya da olmasın, onları Mısır'daki Britanya işgalindeki bölgeye götürmeyi içeriyordu. Dosyayı şahsi kasama koyup Broadway'i terk ederken, Şef'e başlıca önerimin bana İstanbul'a gidip dosyayı incelemeyi yerinde sürdürmem talimatını vermesi olmasını

kararlaştırmıştıım. O akşam geç vakte kadar alıştıım. Durum, müfredat dışı acil eylem gerektirecek gibi görünüyordu.

Ertesi gün şef'e, dosyada "*birkaç Volkov*" olmakla birlikte, hiçbirinin İştanbul'daki adamımızla uyuşmadığını rapor ettim. Dosyanın çok büyük potansiyel önemi haiz olduğu görüşümü tekrarladım. Posta yoluyla iletişimden kaynaklanan gecikmeler üzerinde durarak, konuya gerçekten hâkim olan birinin İştanbul'a gidip olayı yerinde incelemesini nerdim. "*Ben de tam olarak böyle düşünüyordum*", dedi şef. Ama umutlarımı yeşerttiği anda yerle bir etti. Bir nceki gece kulüpte Douglas Roberts ile karşılaştığını söyledi. Roberts o zaman MI5'in Kahire'de bölgesel bir organizasyonu olan "*Security Intelligence Middle East*"'in (SIME) başında bulunuyordu. Tatilini geçirmek üzere lkedeydi. şef ondan çok etkilenmişti ve benden, MI5'in başı Sir David Petrie'ye Volkov dosyasını üstlenmek üzere Roberts'ı hemen İştanbul'a gönderip gnderemeyeceğimizi sormamı istedi.

Bu öneriye karşı çıkmak için söyleyebileceğim hiçbir şey yoktu. Roberts'ın yeterliliğine ilişkin net bir fikrim olmamakla birlikte, kâğıt üzerinde görevi üstlenmek için bütün niteliklere sahip görünüyordu. Kıdemli bir subaydı; üniforması muhakkak Volkov'u etkileyecekti. Bölgeyi biliyordu ve iş birliği gerekmesi muhtemel Türk gizli servisleri ile teşriki mesaisi olmuştu. Hepsinden te, akıcı bir Rusça'ya sahipti – bu onun lehine ve rtlemeyecek bir nitelik idi. mitsiz bir halde şef ile birlikte, başta hareket planımız için Dışışleri'nin onayını alma zorunluluğu olmak üzere, dosyanın diğer hususlarını gözden geçirmeye devam ettim. Yanından ayrılırken şef bana, sabah hem Petrie hem de Roberts'ı görmeyi umduğu için, öğleden sonra müsait olmamı söyledi.

ğle yemeği boyunca bir önceki gece şef ve Roberts'ı bir araya getiren kr talihe sövüp saydım. Görünüşe göre yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Tek yapabileceğim bir gece önceki çalışmamın, Roberts dosyaya el atmadan evvel meyve vermesini beklemek ve olayların seyrini oturup beklemektir. Ama günlük felsefenin bir başka dersini öğrenmek üzereydim. Broadway'e

döndüğümde Şef'in beni beklediğine dair bir çağrı aldım. Şaşkın görünüyordu. Doğrudan konuya girdi. Daha ilk kelimelerinden itibaren, benim sövüp saydığım talihin, keskin bir şekilde benden yana dönmüş olduğunu fark ettim. Görünüşe göre Roberts, şüphesiz aslan yürekli olmakla birlikte, uçmaya karşı önlenemez bir korkuya sahip idi. Programını bir sonraki haftanın başında Liverpool'dan gemiyle dönmek üzere yapmıştı. Şef ya da Petrie'nin onun fikrini değiştirmek için yapabilecekleri hiçbir şey yoktu. Yani yine sabah başladığımız noktaya dönmüştük.

Aslında benim İstanbul'a gitmemi Şef'in kendisinin önermesini sağlayacak bir manevra yapabileceğimi düşünmüştüm. Ama araya Roberts olayının girmiş olması beni harekete geçmeye teşvik etti. Böylece Tuğgeneral Roberts'ın mazeretini göz önünde tutarak, olay yerine kendim gitmeyi önerdim. Yerime bakacak olan vekilime öncelikli işleri izah etmem çok vakitimi almayacaktı. Gerekli belgeler sağlanır sağlanmaz yola çıkabilirdim. Gözle görülür bir ferahlamayla, Şef önerimi kabul etti. Birlikte Dışişleri'ne gittik ve orada bana, Knox Helm'e arz edilmek üzere, görevimi yerine getirmem için bana bütün makul kolaylıkların sağlanmasını bildiren bir yazı verildi. Bunun dışında tek ziyaretimi, şifre biriminin başı olan General Hill'e gerçekleştirdim. Bana kendi kişisel şifre sumenlerinden birini verdi ve bunların kullanımı konusunda bilgilerimi tazelemem için de kızlarından birini görevlendirdi. Bu kısa bir gecikmeye sebep olduysa da, böylece İstanbul'daki hareketlerimi ayarlamak üzere düşünmeye biraz daha vakit kazandığım için memnundum. İstanbul kâğıtlarının Broadway'e ulaşmasından, İstanbul'a gitmek üzere bindiğim Kahire uçağının kalkışı arasında tam üç gün geçmişti.

Uçaktaki yol arkadaşım suskundu. Ne kadar konuşkan bir yapıda olursa olsunlar, çok az uçuşta yol arkadaşlarım beni uzun süre rahatsız edebilmiştir. Benim için uçmak, iyi düşünmek için ideal idi ve zihnimi meşgul eden pek çok şey vardı. Bir süre için beni hala şaşırtan bir düşünce aklımı kurcaladı: Türkiye'deki elçilik, Dışişleri, Şef ve David Petrie tarafından

zikredilen Volkov'un telgraf yoluyla haberleşme konusundaki tuhaf tepkileri. Tepkilerinin tuhafılığı Volkov'tan söz eden telgraflardan, ama sadece Volkov'tan söz edenlerden kaçınmalarından kaynaklanıyordu. Aralarında "*çok gizli*" olanların da bulunduğu çok sayıda telgraf haberleşmesi, önceden olduğu gibi artarak sürüp gidiyordu. Eğer Volkov'un uyarısına inanıyor isek, bütün telgraf haberleşmelerinin tehlikeli olduğuna karar vermeliydik. Eğer ona inanmıyorsak, İstanbul'daki şubemize talimatlarımızı geciktirmeden bildirmeliydik. Adeta Volkov'un tavsiyesinin tek sonucu, onun için harekete geçmemizi bir ya da iki hafta geciktirmek olmuştu. Cevap görünüşe göre hüsnü kuruntu psikolojisinin derinliklerinde yatıyordu. Kod ve şifrelerde uzman değildim ve tavrımızdaki büyük tutarsızlığa dikkat çekmenin de benim üzerime vazife olmadığına karar verdim. Zaten üzerinde düşünülecek çok daha acil meseleler bulunuyordu.

Dışişleri'nde Volkov ile yeniden temas kurmak ve buluşma ayarlamak için Page'i kullanmam kararlaştırılmıştı. Buluşmada bana John Reed eşlik edecekti. Reed, elçiliğimizin baş sekreteri idi. Daha önce Moskova'da görev yapmıştı ve Dışişleri'nin Rusça sınavında başarılı olmuştu. Bütün bu düzenlemeler, benim İspanya'daki günlerimden tanıdığım Büyükelçi Sir Maurice Peterson'un onayıyla yapılacaktı; ama Dışişleri beni öncelikle Ortaelçi Helm'e yaklaşmam için baskılı ifadelerle uyarmıştı. Öyle görünüyordu ki, Helm'in hayatı konsolosluk memuriyetinden ibaretti ve statü, protokol mevzularında oldukça hassas idi. Helm ile fazla zorluk yaşamayacağımı düşünsem de bu tahminim pek isabetli olmayacaktı. Bana öyle geliyordu ki, sorunun düğüm noktası, Volkov ile benim aramda geçecek görüşmede, Reed'in de hazır bulunacak olması idi. Eğer bu olursa, Volkov Britanya Hükümeti hizmetinde çalışan Sovyet ajanlarının isimlerini sıralamaya başladığında, Reed hayatının şokunu yaşayacaktı. Onu bu tür sürprizlerden "*kurtarmanın*" hayırsız verlik olacağını düşündüm. Bunu nasıl güvenceye alabilirdim?

Güvenceye almanın görünen hiçbir yolu yoktu. Ama eğer doğru oynarsam, az da olsa şansım var diye düşündüm. İlk

hedefim Reed'i görevimin çok sınırlı bir kapsamı olduğuna onu ikna etmek idi. Volkov ile vereceği bilgilerin detaylarını görüşmeye yetkim yoktu. Britanya topraklarına ulaşmadan bazı bilgileri zamanından önce ifşa etmesi, mutlak bir tehlike idi. Bana verilen talimatlar görüşmenin bu mecraaya yönelmesine ne pahasına olursa olsun izin vermemem yolundaydı. Ben İstanbul'da sadece Volkov'u güvenle dışarıya çıkartmak için gönderilmiştim ve onu götüreceğim yerde konunun uzmanları onu sorguya çekeceklerdi. Daha da ileri giderek Reed'e, Volkov'un bir provokatör olmadığına hiçbir şekilde kanaat getirmediğimizi ima etmeyi düşündüm. Bu yüzden verdiği bilgilerin gerçekliği teyit edilmeden ona ödeme yapılmamalıydı. Bundan daha iyisini yapamayacağımı hissediyordum. Elbette bir uzman benim yalanlarıma asla prim vermezdi. Ama Reed uzman değildi ve manipüle edilebilirdi. Akşama doğru iyilik meleklerim yine yardımına koşmuştu. Pilot, Malta üzerindeki fırtınadan dolayı, uçağı Tunus'a yönlendirmişti. Gelişen hava koşullarına bağlı olarak, Kahire'ye bir sonraki gün Malta üzerinden uçacaktık. Bir yirmi dört saat daha! Şans benden yana idi.

Sonraki gün öğlenden sonra nihayet Kahire'ye vardık. İstanbul'a giden uçağı yetişmek için çok geçti. Böylece varış yetime geldiğimde bir sonraki gün, Cuma olmuştu. Havaalanında, görevim hakkında kısaca bilgi vermek zorunda olduğum, İstanbul şubemizin başında bulunan Cyril Machray tarafından karşılandım. O günlerde Dışişleri ve SIS arasındaki ilişkiler öyle bir halde idi ki, elçilik ya da konsolosluktan hiç kimse Volkov konusunda ona danışma gereğini duymamıştı – ve elbette biz de ona Londra'dan konu ile ilgili bir telgraf çekmeye cesaret edememiştik. Öğleden sonra birlikte Knox Helm'i ziyaret ettik ve Helm'e Dışişleri tarafından gönderilen mektubu sundum. Eğer planımız için büyük bir destek beklentisinde olsa idim, bundan hemen vazgeçerdim. Birkaç yıl sonra, Helm Budapeşte'de elçiliğı aldıktan sonra, bir iş arkadaşım bana onun en yardımsever ve en anlayışlı büyükelçi olduğunu söyleyecekti. Ama ben onunla tanıştığımda, henüz ortaelçi idi ve huysuz bir adamdı.

İnatla itiraz ediyordu. Bizim girişimlerimiz elçiliği utanç verici bir pozisyonda bırakabilirdi; ben herhangi bir hamlede bulunmadan önce kesinlikle Büyükelçi'ye danışması gerekiyordu. Kendisini bir sonraki gün ziyaret etmemi söyledi (boşa geçen bir gün daha) ve misafirperverlikle beni bir şeyler içmek için evine götürdü. Askerî Ataşe de bizimle idi. Bana Park Hotel'de birlikte yemek yemeyi teklif etti. Açıkça görünüyordu ki, o da Helm ile sorunlar yaşıyordu.

Ertesi sabah Helm'i ziyaret ettiğimde, bana suçlayan gözlerle baktı ve "*Büyükelçi'yi tanıdığını bana hiç söylemedin.*", dedi. Bundan sonra randımanlı bir şekilde konuşmaya başladık ama Helm'in tavırlarından anladığım kadarıyla Peterson'un aklında da bazı şüpheler vardı. Hayli gönülsüzce, bana Büyükelçi'nin Pazar günü benimle "*Makouk*" yatında buluşmak istediğini söyledi. Yat, sabah 11'de Kabataş iskelesinden hareket edecekti. Bu arada yapacak hiçbir işim yoktu. Bütün hafta sonu böylece geçiyordu.

İstanbul'u ziyaret edenlerin çoğu, aslında Mısırlı Abbas Hilmi için inşa edilen Büyükelçilik yatını bilir. Bu geniş ve altı düz olan tekne, Nil'in çalkantısız sularına son derece uygun olmasına rağmen Marmara'nın dalgalarında oldukça sarsılıyordu. Güvertede birkaç misafir daha bulunuyordu. Ancak öğle yemeğinden sonra onunla konuşma fırsatı bulabildim. O konuşmaya girmedigi için, Londra'dan beraberimde getirdiğim plana bazı itirazları olduğunu duyduğumu söyleyerek, bunu ben yapmak istedim. "*Hangi planlar?*", diye sordu. Anlattıklarımı dikkatle dinledi ve ardından bana bir soru yöneltti: "*Dışişlerine danışmış mıydık?*" "*Evet*", diye cevapladım. Dışişleri her şeyi onaylamıştı ve Helm'e bütün makul kolaylıkların sağlanmasını isteyen bir mektup getirmiştim. "*Öyleyse söylenecek başka bir şey yok*", diye yanıtladı, "*Devam edin.*" Son gecikme mazereti ortadan kalkmıştı.

O akşam Macharay ve ben planın detaylarını tartıştık. Volkov'u ne şekilde kaçıracağımız üzerine, kimi Türklerin işbirliğini gerektiren, kimi gerektirmeyen, çeşitli fikir alışverişlerinde bulunduk. Açıkça görülyordu ki, Volkov'un kendisiyle görüşmeden en uygun planın hangisi olduğuna karar veremeyecektik.

Onun kendi pozisyonu ve özel şartlarına bağlı pek çok husus vardı – çalışma saatleri, ne derece hareket serbestisi olduğu gibi. İlk adım onunla temas kurmak idi ve bunun için en iyi aracımız, Volkov'un ilk etapta yaklaştığı Page idi. Bu sebeple ertesi sabah, Machray, Page'i ofisine davet etti ve ben de ona bilmesi gerektiği kadarını açıkladım; kısaca, ondan benim için o öğleden sonra büyük bir gizlilikle Volkov ile görüşme ayarlamasını istedim (Bir sabah buluşması istemiyordum, çünkü daha önce söz ettiğim hususları John Reed ile konuşmak için zamana ihtiyacım vardı). Birkaç mekan ihtimalini değerlendirdik, ama nihayetinde en basit olanda karar kıldık. Page, kendisinin Volkov ile sıklıkla rutin konsolosluk işleri için bir araya geldiğini söyledi. Onun Volkov'u konuşmak üzere ofisine davet etmesi tamamen normal görünenekti. Nihayet Page ahizeyi eline aldığı anda, işe başlama saati gelmişti.

Page, Sovyet Konsolosluğu'nu aradı ve Volkov'u istedi. Telefondan bir adamın zayıf sesi gelmişti, ama Page'in konuşmalarının yarısı benim için hiçbir anlam ifade etmiyordu. Page'in yüzünde şaşkın bir ifade oluşmuştu ve bu bana bir aksaklık olduğunu hissettiriyordu. Ahizeyi yerine bıraktıktan sonra, bana bakarak başını iki yana salladı. *"Gelemiyor mu?"*, diye sordum, *"Bu çok tuhaf. Düşündüğünden çok daha fazlasıyla tuhaf"*, dedi Page, *"Volkov'u istedim, bir adam telefona çıktı ve Volkov olduğunu söyledi. Ama o Volkov değildi. Volkov'un sesini iyi tanırım, onunla defalarca konuştum!"* Page bir girişimde daha bulundu ama bu kez telefon operatöründen ileri gidemedi. *"Onun dışarıda olduğunu söyledi"*, dedi öfkeyle. *"Bir dakika önce beni ona bağlamıştı!"* Birbirimize baktık. Müspet bir fikir üretemiyorduk. Nihayet ben, belki de Sovyet Konsolosluğu'nda önemli bir durum olduğunu, bir sonraki gün daha talihli olmayı umarak yeniden denememizin iyi olacağını söyledim. Güçlü bir şekilde, hattın öbür ucunda kati bir şeylerin yaşandığına inanmaya başlamıştım. Öğleden sonrayı Şef'e kısa bir raporu şifreleyerek geçirdim.

Bir sonraki sabah yine Machray, Page ve ben bir araya geldik ve Page Sovyet Konsolosluğu'nu aradı. Bir kadın sesinin

belirsiz yankısını ve ardından şert bir kapanma sesi duydum. Page, anlamsız bir ifadeyle elindeki ahizeye baktı. “*Buna ne diyeceksin? Volkov’u istedim ve kız bana onun Moskova’da olduğunu söyledi! Sonra itişme, çarpma sesleri geldi ve hat gitti.*” Bunu duyduğumda, neler olduğunu kesinlikte tahmin edebiliyordum. Dosya kapanmıştı. Sadece Şef’e sunacağım raporun daha iyi görünmesi için dosyayı kökünden halletmem gerekiyordu. Bu yüzden Page’den son ve ümitsiz bir girişimde bulunmasını istedim. Bizzat Konsolos ile görüşüp Volkov’u sorabilir miydi? Page sorunun iç yüzünü öğrenmeye kararlı ve Ruslar’ı aramaya hazırı. Bir saat içinde hala şaşkın ve kızgın bir halde geri dönmüşü. “*Haberler hiç iç açıcı değil*” dedi, “*O tımarhaneye anlam veremiyorum. Hiç kimse Volkov adını daha önce duymamış.*” Sinirlerimiz iyiden iyiye bozulmuştu. Şef’e bir başka telgraf şifrelemeye giriştim. Mağlubiyetimizi itiraf ettikten sonra, dosyayı kapatıp Londra’ya dönmek için ondan izin istedim.

Eve dönüş yolculuğum boyunca, Şef’e sunmak üzere görevimin başarısız olma sebeplerini ayrıntılarıyla açıklayan bir rapor üzerinde çalıştım. Bunda Volkov’un ortadan kayboluşuna ilişkin kendi teorime de yer vermem şart idi. Teorimin temeli Volkov’un posta yoluyla iletişimde ısrarının kendi sonunu hazırladığı yolundaydı. Onun Page’e ilk yaklaşmasından bizim onunla temas kurma girişimimize dek, yaklaşık üç hafta geçmişti. Bu süre zarfında Rusların onun hakkından gelmek için bol bol imkânı olmuştu. Şüphesiz hem ofisi hem de ikametgâhı dinleniyordu. Hem kendisinin hem de eşinin gergin oldukları rapor edilmişti. Belki de davranışları onu ele vermişti; ya da sarhoş olmuş ve çenesini açmıştı; hatta bir ihtimal, fikrini değiştirmiş ve iş arkadaşlarına itirafta bulunmuştu. Elbette bütün bu varsayımların spekülasyon olduğunu kabul ediyordum; gerçek asla öğrenilemezdi. Bir başka teoriyi – Rusların, Volkov’un Britanya’ya sığınma girişimini haber aldıklarını – destekleyecek hiçbir sağlam dayanak mevcut değildi. O yüzden bunu raporuma dâhil etmeme gerek yoktu.

- 9 -

KORKUNÇ TÜRK

R5'İN BAŞINDAKİ stratejik konumum sonsuza dek devam edemezdi. SIS Yeniden Yapılanma Komitesi, personel politikası önerilerini yaparken, uzmanlıktan ziyade çok yönlülüğün gözetilmesine karar vermişti. Bu demek oluyordu ki, mümkün olduğu sürece, bütün çalışanlar hem casusluk ve karşı casuslukta hem de karargâhta ve sahada bilgili olmalıydı. Bu tür bir sistemde, personel periyodik olarak merkez ile dış noktalar arasında değiştirileceği için, uzmanlıkta biraz kayba yol açabilirdi. Ama diğer yandan bu kayıp, sistemin sağladığı esneklik ile dengelenecekti. Muhtemelen belirtmeye gerek yok ki, bu personel politikası benimsendiği takdirde, servisin üç kıdemli subayı, Şef, İkinci Şef ve Şef Asistanı, karşı casusluk konusunda deneyimleri ya da saha çalışmasında uygulamalı bilgileri olmadığından oyun dışı kalacaklardı. Lakin ben de bu değişimden fayda sağlayacak yeterli kapasiteye haiz değildim. Benim SIS'teki bütün çalışmalarım merkezde karşı casusluk alanında olduğu için, belli ki kaderim, sahnenin erken değişimine bağlıydı.

Bu sebeple General Sinclair 1946 sonlarında beni çağırıp deniz aşırı görevlere gitme zamanım geldiğini söylediğinde, hiç

şaşırmamıştım. Servisteki konumuma ciddi bir zarar vermeden dış ülkelerden birinde çalışmayı reddetmemin bir yolu olmadığı biliyordum ve böyle bir itibar kaybı uzun vadede ıhtiyaç duyacağım istihbarata ulaşmamın önünde büyük bir engel teşkil edebilirdi. Sinclair benim karargâhı İstanbul'da olan Türkiye'deki SIS istasyonunda çalışmak üzere seçildiğimi söylediğinde, işlerin o kadar da kötüye gitmediğini düşündüm. O zamanlar İstanbul, Sovyetler Birliği ile Balkanlar ve Orta Avrupa'daki sosyalist ülkelere yönelik istihbarat çalışmalarının güney üssü idi. Her ne kadar artık ilgi alanımın ortasında olmayacaksam da merkezden çok uzakta da bulunmayacaktım.

Sinclair bana ayrıca R5'teki halefimin, Volkov olayında da önüme çıkan, Tuğgeneral Roberts olduğunu da söyledi. SIME'nin başında bulunma görevini bırakmıştı ve yurttan hizmet etmek için hazırды. Roberts benden görevi devralma konusunda aceleci davranmadı ve bana işten ziyade Londra'daki kulüpler konusunda sorular sordu. Onun R5'in başı olarak kazandığı şöhrette, SIME'den yüksek nitelikli bir subay olan Maurice Oldfield'i⁸⁰ SIS'e katılmaya ikna etmesi etkili olmuştur. Zira Roberts'in yardımcısı olarak işe yerleştirilmesinden sonraki birkaç hafta içinde, Oldfield bir takma isim kazanmıştı: "*Roberts'in Beyni!*"

Denizaşırı görevime hazırlanmak için, hizmet içi eğitim kurslarından birine dahil olmuştum. Eski dostum, Eğitim ve Geliştirme Müdürü John Munn'un himayesinde düzenlenen ikinci ya da üçüncü kurs idi ve müfredat o zamandan beri fazlasıyla değiştirilmişti. Eğitim personeli SOE'den getirilen başlıca görevlilerden oluşuyordu ve öğrettikleri savaş zamanı SOE'deki deneyimlerine bağlıydı. Her ne kadar kurs hatırı sayılır derecede faydalı olsada, ben bundan pek yararlanamadım. Zira İstanbul'da barış zamanı casusluk şartları, SOE'nin işgal altındaki

80 İstihbarat kuvvetlerinde Yarbay. 1941-6'da Ortadoğu'da ve ardından Uzakdoğu'da (Singapur) görev yaptı. 1965'ten sonra Dışişleri danışmanı olarak görev yapmıştır.

Avrupa'daki çalışmalarının tehlikelerinden çok farklı idi. Şahsi olarak ben daha çok Sovyet istihbarat servisi üzerine olan derslerin özetini çıkartmaya çalıştım. Kişisel deneyime dayalı bütün bilgileri özetlerimden sağlamak zorunda olmak yorucuydu. Vaktimin yarısını R5'e göz kulak olmakla geçirmek zorunluluğum yüzünden, diğer öğrencilere uygulanan çeşitli sınav ve testleri kaçırdım. Lakin bu benim için bir şanstı. Zira benim kıdemimde bir çalışanın sürekli sınıfın en altında olması münasebetsiz bir duruma yol açacaktı.

Eğitim kursu ve Roberts'a devir işlemleri Ocak 1947'de tamamlandı ve bu ayın sonunda kendimi sabahın erken bir saatinde havaalanında kahve içerken buldum. On gün boyunca orada sıkışıp kaldım. Kar ve sert bir soğuk ülkeyi kaplamıştı; hava şartları ve mekanik sorunlar ardı ardına gecikmelere yol açıyordu. Ama yine de kendimi şanslı sayabilirdim. Ünlü Dakota Kazaları'nın vuku bulduğu dönemdi ve ne zaman gazete-yi açsam, yeni bir felaket haberi ile karşılaşırıyordum. Birkaç gün boyunca Bulawayo'ya giden rahibelerle birlikte gece nöbetlerini paylaştım. Nihayet dondurucu bir sabah, uçaklarının kalkışı anons edildi ve ne yazık ki hepsi hayatlarını kaybettiler. Çölün sıcak nefesini ve ayağımın altında Kahire Havalimanı'nı hissettiğimde, mutlu bir adamdım.

Altı yıl önce servise katıldığım için, on gün izin kullanabilirdim. Babamı ziyaret etmek için İstanbul'a Suudi Arabistan aktarmalı uçmaya karar verdim. Beni Cidde'de karşıladı ve önce Riyad, ardından da El Harc'a götürdü. Babamın uzun yıllarını adadığı ülkeyi ilk kez görmüştüm. Ne gençken ne de sonra onu örnek almaya dair içimde en ufak bir istek olmamıştı. Sınırsız boşluk, geceleri açık bir gökyüzü ve diğer bütün karmaşa bir süre için iyiydi. Ama bütün hayatımı kırsalda, cazibeden yoksun bir haşmetle ve hiç bir cazibesi olmayan nezaketten yoksun insanların arasında geçirmek benim için kabul edilemezdi. Cehalet ve kibir kötü bir kombinasyondur ve Suudi

Araplar bu kombinasyona büyük ölçüde sahiptiler. Buna kalitesiz bir yaşam tarzı da eklenince bu karışım çekilmez oluyordu.

Bu konumuz dışındaki ayrıntıyı özellikle, benim hayatımın sıra dışı gidişatını babamın etkisine bağlayan bazı yazarlara cevap vermek adına yazdım. Onun dış merkezli olmasının, kırk yıl önce İngiliz devlet okullarının ölçüyü aşan önyargılarına karşı direnmeye çalışırken, beni etkilemiş olması muhtemeldir. Ama sathi bir araştırma gösterecektir ki, benim hayatımdaki bütün keskin dönüşümlerde, babam benden binlerce mil uzakta idi. Eğer biraz daha uzun yaşayıp gerçeği öğrenme imkânı olsaydı, belki çok şaşırdı ama asla beni kınamazdı. Muhtemelen ben onun tanıdığı insanlar arasında hiçbir zaman öfkelenmediği ve düşüncelerini saygıyla dinlediği tek kişiydim – onun kıymetli Arap Dünyası hakkında olsa bile. Onun beni eleştirmesini hiçbir zaman iltifat olarak addetmedim. Zira Winston Churchill'in de kendi oğlu Randolph'un düşüncelerine önem verdiğini duymuştum.

İstanbul'un cazibeli harikalarına gitmek için işe yaramaz çölü terk etmek hiç üzüntü vermemişti. İş arkadaşlarım Pera'nın kasvetli apartmanlarına serpilmişlerdi, ama benim onların yolunu izlemeye niyetim yoktu. Birkaç gün içinde Boğaziçi'nin Asya yakasında, Beylerbeyi'nde, harika bir villa bulmuştum. Öyle güzel bir yerdi ki, hiç itirazsız fahiş bir kira ödemeye razı olmuştum. Villa iskelenin hemen yanındaydı, böylece üç yıl boyunca her gün, martıların ve yelkovan kuşlarının değişen diziliş biçimleri, sis, akıntı ve anaförler arasında, Asya'dan Avrupa'ya feribotla gidip geldim. Yaşlı Türk memurlar elbette dehşet içinde kalmışlardı. Ama nerede olursa olsun, eski memurlara aldırma-mak iyi bir kuraldır; onların düşünceleri ayak tırnakları gibi içe doğru gelişir. Asya yakasına kaçıp uzaklaşma şansımı reddetmek için hiçbir sebebim yoktu. Aslında benim tercihim örnek olmuştu ve kısa süre sonra başkaları tarafından da benimsendi.

Elçilikte Birinci Sekreter olarak görünüyordum. Burada kısa bir süre için konu dışına çıkmak zorundayım. Savaş öncesinde ve savaş boyunca SIS görevlilerinin pasaport kontrol memuru kılığında gizlendiklerinin geniş oranda bilindiğini daha önce de belirtmiştim. SIS Yeniden Yapılanma Komitesi'nin önerilerinden biri de bu metodun terk edilmesi olmuştı. Bu sebeple o zaman SIS personelinin büyük çoğunluğu yurt dışına birinci, ikinci ve üçüncü sekreter olarak gönderildiler (Benim dönemimde Paris ve Washington gibi bir ya da iki daha önemli atama, elçilik danışmanı rütbesiyle yapılmıştı.) Bazıları basitçe Ataşe ya da ast Enformasyon Memuru olarak yollanmıştı. Bu arada yasal vize işlemleri sürecinde çalışan açığa çıkmış pasaport kontrol memurlarının çoğu, vize memuru olarak yeniden tasniflendirildi. Artık çoğu resmî olarak istihbarat hizmetinden muaf olsalar da vize memurları ile SIS personeli arasındaki bağlantı sürdürülüyordu.

Kılık değiştirmedeki yenilikleri denizaşırı personele verilen semboller sisteminde de yapılan reformlar eşlik etti. Yeniden yapılanmadan önce, bütün ülkelere iki rakam verilirdi. Örneğin, Almanya 12-land idi, İspanya 23-land. Bu ülkelerdeki temsilciler aynı rakamları içeren beş rakamlık bir sembol alırlardı. Almanya'daki baş temsilci 12,000 ve İspanya'daki 23,000 idi. Kurmay ve ajanları da 12,000 ve 23,000'e bağlı beş rakamlık sembollere sahiptiler. Tıpkı pasaport kontrol maskesi gibi, bu sistemin de açığa çıktığına inanılıyordu. İstanbul'daki Abwehr subaylarının "*Zwölfand, Zwölfand Über Alles*" diye şarkı söylediklerinin duyulduğuna dair çok yaygın bir hikâyeye anlatılıyordu.

Bu doğru olsun ya da olmasın, sistem tamamen elden geçirildi. Artık her ülkeye alfabenin üç harfinden oluşan bir sembol veriliyordu ve bu sembolün ilk harfi değişmeksizin (bunun nedenini bilmiyorum) B idi. Böylece Birleşik Devletler BEE-land idi, Türkiye ise BFX-land. Her bir ülkedeki baş temsilciye bu sembole ek olarak 51 sayısı veriliyordu ve onun altındaki-ler de 01, 07 gibi iki rakamlık semboller alıyorlardı. Böylece,

Türkiye'deki SIS istasyonunun başı olarak ben kendimi BFX/51 gibi tuhaf bir unvana sahip buldum. İster el yazısı ister daktilo edilmiş halde olsun, nasıl bakarsanız bakın fazlasıyla biçimsiz görünüyordu.

Bilinen hiçbir elçilik görevini üstlenmeden ve BFX/51 kod adıyla Elçilik Birinci Sekreteri idim. Toplamda beş memurduk. Yetenekli ve cana yakın bir yardımcı ve hevesli gençlere (sırasıyla ikinci ve üçüncü Sekreterler) ek olarak, sınırsız bir etkileycilik ile müthiş bir enerjiye sahip olan coşkun bir Beyaz Rus (Ataşe) vardı. Son olarak, vize işlemleri konusunda doğrudan Londra'daki Maurice Jeffes'e, istihbarat konusunda ise bana bağlı Pasaport Kontrol Memuru bulunuyordu. Bana göre o Türk servisleri ile irtibat subayı gibi davranıyordu. Whittall⁸¹ soyadını taşıyordu; Türkiye konusunda tecrübeli idi; kusursuz Türkçe konuşuyordu ama Türkler ile iletişim sağlamak için çok nazik idi. Ayrıca kısaca Whittall'un, kedi tutkusu olan ve tamamen şahsi bir dosyalama sistemine sahip sekreterine de değinmek gerek. Ona herhangi bir kâğıdı sorduğumda, kibarca şöyle diyebiliyordu: "*Sanırım beyaz kedinin altında*" ve Tanrı biliyor ya, orada oluyordu.

Türk servisleri "*Güvenlik Müfettişliği*" olarak biliniyordu ve onlarla ilişkilerimiz neredeyse Türkiye'deki bütün istihbarat faaliyetlerimizi etkiliyordu. Bizi biliyorlardı ve etkinliklerimizin Türkiye'ye değil yalnızca Sovyetler Birliği ile Balkanlar'a yönelik olduğunun farkında olduklarından, müsamaha gösteriyorlardı. Daha sonra görüleceği üzere, bu üstlenmeler genellikle hukuk ihlallerinde oluyordu. Türk servisinin yardımseverliğini güvenceye almak için, İstanbul ofisine, bizim adımıza yürüttükleri soruşturmaların bedeli adıyla kamufle edilen, aylık bir tahsisat ödüyorduk. İstihbarat adına çok az geri dönüşüm

81 Whittall'lar 1809 yılından itibaren Türkiye'de yaşayan Levanten bir ailedir. Charlton Whittall, 18 yaşında İzmir'e yerleşmiş, ailenin ikinci nesline mensup James Whittall ise 1879 yılında İstanbul, Moda'ya göç etmiştir. Ticaret ile uğraşan Whittall ailesi, Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte İngiltere'ye dönmüştür. (E.N.)

aldığımızı göre, tahsisatımızın sadece servisin İstanbul'daki kıdemli personelinin maaşını şişirdiği çok açıktı. Sadece sus payı olsa bile, buna değirdi.

Müfettişlik merkezi Ankara'da idi ve bizim Ned Amca olarak bahsettiğimiz bir bürokratın başkanlığında bulunuyordu. Görevli olarak ayda bir kez onu ziyaret etme zorunluluğum, benim talihsizliğim idi. Buluşmalarımız kısa sürede karşılıklı bir hüsrana neden oldu. Ben şu ya da bu operasyon için, örneğin Doğu Anadolu'dan Sovyet Ermenistanı'na bir ajanı geçirmek için, kolaylık istemekle başladım. O gırtlakını temizlerdi, çevirmenine seslenirdi, yemeğini yerdi ve bir kahve söylerdi. Ardından ona ajanı ve parayı vermemi teklif ederdi. Operasyonu o yönetecek ve bize sonuçları bildirecekti. Bu kadar kolaydı. Neler olup bittiğini anlayacak kadar Türkçe öğrendiğimde, bu görüşmeler genellikle benim, yeterince sert olmaya hiçbir şeyin ikna edemediği çevirmenim ile tartışmamla sonuçlanmaya başladı. Bazı mazeretleri vardı. Diplomatik listede değildi (Dokunulmazlığı yoktu) ve Ned Amca'dan çekinmek için geçerli sebepleri bulunuyordu.

Müfettişliğin İstanbul bürosunun başı ise bizim tarafımızdan Jane Teyze diye anılıyordu. Gizli faaliyetlerimin çoğu onun bölgesinde gerçekleşeceği için, benim hayli ilgilendiğim bir adamdı. Ama hiçbir zaman beni aşırı derecede korkutmayı başaramadı. Uysal bir adamdı ve her şeyden öte paraya önem verirdi. Birkaç hafta sonra Jane Teyze ile rutin teması memnuniyetle Whittall'a bıraktım ve sadece önemli meselelerde araya girdim. Yılda iki kez onun için parti düzenledim ve o da ideal bir konuk olduğunu kanıtladı. Kararlaştırılan zamandan yarım saat önce gelir, iki ya da üç viski yuvarlar ve diğer konuklar gelmeye başladığında acil bir mazeret bildirip ortadan kaybolurdu.

Ned Amca, Jane Teyze ve onların mesai arkadaşları ile temasım, zihnimde çoktan şekillenen bir şüpheyi teyit etmişti; kısaca izah etmek gerekirse, küçük güçlerin güvenlik servisleri

etkili eylemler için kaynak ve deneyimden yoksundu. Muhtemelen servisin en iyisi olan Erzurumlu Tefvik Bey dahi, ona emanet ettiğim tek operasyonu alt üst etti. Yine de Türklerin en iyi servislerden birine sahip olduğu düşünülüyordu. Daha yakın zamanda okuduğum John Bullock'un "*Akin to Treason*"⁸² adlı çalışmasında, Lübnan istihbarat servisinin de "*çok etkin*" olduğu yazıyordu – belli bir ölçüt olmadan mesleki dilin suiistimal edilmesi! Eğer gerçekten etkili olsalardı, Beyrut'ta burunlarının ucunda gelişen sahte evrak ticaretini ortaya çıkartırlardı.

Jane Teyze'nin ofisi, büyük ölçüde göz yumulan kaçakçılar ve tuhaf mülteciler vasıtasıyla Bulgaristan'dan düşük seviyede bilgi kırıntıları üreten Edirne'deki Müfettişlik Bürosu'nun üzerinde denetleyici görevleri bulunmaktaydı. Ama bunun asıl önemi İstanbul'un aktif geçiş bölgesi olmasından ileri geliyordu. Balkanlar ve Orta Avrupa'daki devrimlerden kaçan mültecilerin büyük bir bölümünün yolu İstanbul'a çıkıyordu ve burada Jane Teyze ile kurmayları, sahip olmaları muhtemel herhangi bir bilgi için onları yoklayıp ağızlarını arıyorlardı. Bu kaynaklardan elde edilen bazı bilgiler Türkler tarafından bize verildiyse de nitelikleri değişmez şekilde hayal kırıklığı idi. Bu kısmen mültecilerin kendi ilgisizliklerinden, kısmen de can alıcı sorular yöneltmeyi başaramayan deneyimsiz sorguculardan kaynaklanıyordu. Çeşitli güzergâhlara doğru dağılmalarından önce bu mültecilere ulaşmak için resmî izin alma yolundaki çabalarımız, Türklerin işi ağırdan alması yüzünden hüsrana uğradı. Onları kendimiz aramak zorunda kalmıştık – gereksiz bir şekilde ve çok zaman kaybettiren bir süreç.

Balkan ülkelerine ilişkin istihbaratımızın büyük bölümü için, İstanbul'da ikamet eden Balkan uyruklu insanlara bel bağlamak durumundaydık. Şaşırtıcı sayıda Bulgar, Yugoslav ve Romanyalı, yurtlarından sürülmeden önce kendi casusluk organizasyonlarını ülkelerinde kurduklarını iddia etti. Bu tip

82 John Bulloch, *Akin to Treason* (Londra, Arthur Barker Ltd, 1966)

şebekeleri bizim tasarrufumuza bırakmak istiyorlardı ki, onları harekete geçirmek için gerekli fonları sağlayalım. Elbette savaş bütün Avrupa'ya casusluk için paranın elzem olduğunu göstermişti ve kırklar boyunca gafil müşteriler, İstanbul'da şehir sınırları içinde uydurulan istihbarat için milyonlar harcamış olabildi. Sahtekârlığın artmasından büyük ölçüde Amerikalılar sorumluydu ve 1947'de SIS'in sahte istihbarat uğraşı yorucu hale gelmişti. Zamanımızın çoğu bu tür operasyonları ortaya çıkarmak ile geçiyordu, lakin bu yolla işlere ne kadar paha biçeceğimize karar verebiliyorduk. Nadiren başarılı olduk ve eminim ki, gösterdiğimiz özene rağmen, sürgünler bize karşı pek çok dolap çevirdiler.

Londra'da bana Balkanlar'a büyük bir önem vermemem söylenmişti. Öncelik Sovyetler Birliği'nde idi. Rusya'nın Karadeniz Limanlarına, Odessa, Nikolaev, Novorossisk ve diğer yerlere ziyaretlerde bulunan tüccarlar aracılığıyla, "*vurkaç*" ajanları göndermek üzere çeşitli planlar tasarladım. Ama vardığım temel sonuç, Sovyetler Birliği'ne geniş bir sınır boyunca ajanların sızabileceği Doğu sınırını esas almam gerektiği idi. Bu sebeple, 1947 yazının çoğunu, Türklerin bize sunabilecekleri imkânları ve karşılaşabileceğimiz engelleri saptamak amacıyla, sınır bölgelerini keşif çabalarına ayırdım. Böyle bir keşif, ikincil bir amaca daha hizmet ediyordu: Silahlı Kuvvetleri'nin hoşuna gidebilecek Türkiye'nin Rus sınırı boyunca uzanan bir topoğrafik tetkik. Bu Amerikalıların Türkiye üzerinde etkinliklerini kurmalarından önce idi ve diğer işlerle birlikte, bütün ülkenin saha araştırmasını da sağlayacaktı. Hala Fırat'ın doğusundaki geniş bölgede iletişim durumu konusunda fazlasıyla cahildik.

Topoğrafik araştırma SIS'i farklı sebeplerden dolayı ilgilendiriyordu. Sovyetler Birliği'ne karşı küresel bir savaş açısından düşünen Savaş Planlama Müdürlüğümüz, Kızıl Ordu'nun aşabileceği ve savaşın erken evrelerinde işgal edebileceği zannedilen bölgelerde direnç merkezleri oluşturmayı tasarlıyordu. Türkiye bu açıdan değerlendirilmesi gereken ilk ülkelerden biri idi.

Anadolu dağları, işgalci Sovyet paraşütçüleri için ideal bir sıçrama tahtası görevi görebilecek, dörtgen ve genel olarak doğu-batı ekseninde düzlüklerle doluydu. Ankara'nın doğusundaki herhangi bir yerde başarılı bir direniş şansı çok düşük görünüyordu. Bundan dolayı Türkiye için umut edebileceğimizin en iyisi, düzlükleri kullanacak Sovyet haberleşmesine yönelik gerilla üslerinin kurulması idi. Planlamacılarımızın Türkiye'nin doğusundaki mıntıkanın yapısına ilişkin mümkün olan en kapsamlı bilgilere ihtiyacı vardı: Zemin nasıldı? Ne kadarı ormanla kaplı idi? Su ve yiyecek kaynakları nasıldı?

Bu yapının araştırılması bazı sorunlara yol açtı. Savaş çıkar çıkmaz Türkiye'yi kendi kaderine terk etmek yolundaki Anglo-Amerikan niyeti de bunun içindeydi. Böyle bir askerî zihniyetin mantığı ne kadar acımasız da olsa, Türklerin böyle bir durum karşısında itiraz etmesi pek mümkün görünmüyordu. Aslında onların bu tür planların varlığını sezmiş olmaları halinde, bunun sonucunda kopacak fırtınanın onların Batı algısının değişmesi ve bu durumun Türkiye'yi Sovyetler Birliği'ne yakınlaştıracığına inanılıyordu. Bundan dolayı araştırmanın bu kısmı neredeyse engelleyici etkide bulunan bir gizlilikle sürdürüldü. Neyse ki Türkler bu yoldaki faaliyetlerimin farkına varmadılar. Eğer konuya ilgi göstetselerdi, benim tek savunma dayanağım inanıp inanmayacakları şüpheliydi. Bu dayanak, sadece Gürcistan'daki müttefik bir ordu ile iletişim yollarını araştırdığım şeklinde olacaktı.

Başlangıcımın gösterişsiz olması gerektiğine karar verdim. İlk keşif yazından sonra, 1948'de daha fazla başarı vaat eden bir program için daha donanımlı olmalıydım. İlk engel, Ned Amca tipik isteksiz görüntüsünden sonra, bana Erzurum'a gitme izni verdiğinde atlatıldı. Doğu bölgelerindeki operasyonları idare eden Tevfik Bey burada bulunuyordu. Topoğrafik araştırma karadan ulaşımı gerekli kılıyordu; neyse ki İstanbul'daki garajımda, o günlerde Ankara'nın doğusunda uzanan ilkel karayolu sistemine dayanabilecek ağır bir Dodge kamyonet bulunuyordu.

Başkentte Ned Amca'ya nezaketen veda ziyaretinde bulunduktan sonra, Kayseri'den Sivas'a giden anayolu takip etmek yerine, Doğu'ya doğru gittim. Yolum beni Boğazköy'e çıkardı. Böylece gezim kültürel bir yön de kazandı. Bu ayrıca bana Yozgat ile Sivas arasındaki seyrek yerleşimleri de görme olanağı verdi.

Bu seyahatler boyunca doldurduğum defterler, Rose Macaulay'ın "*Türkiye*" kitaplarından biri için güzel materyaller sağladı. Fırat'ın doğusundaki Türkiye, on dokuzuncu yüzyılın dışına çok az çıkabilmişti.

Erzurum'daki ilk görüşmem Tefik Bey'in ofisinde idi. İşyle Ned Amca ya da Jane Teyze'den daha ilgili bir meslektaş onu fazlasıyla memnun etmişti. Ama konuşmalarımız bana Sovyet sınırı boyunca Gürcistan ya da Ermenistan'a casus sızdırma olanakları konusunda çok umut vermemişti. Tıpkı Edirne'deki dengi gibi, Tefik de ara sıra vur-kaç ajanlara, mültecilere ve uzman kaçakçılara güveniyordu. Rusların sınırlarını, sayısız gözetleme kulesi ve sınırı yasa dışı geçenlerin arkalarında iz bıraktığı sürülmüş düz bir şerit hattı ile koruduklarından, hüznü bahsediyordu. Kendi istihbarat haritaları kaynaklarının gücünü ortaya koyuyordu. Çoğu farazi olmak üzere, sınırın yakın çevresindeki bazı Sovyet üniteleri belirlenmişti. Daha derinlere sızmak şöyle dursun, bu yolda bir girişimde dahi bulunulmamıştı. Tablo çok vahimdi.

Tefik ile görüşme kati şekilde olumsuz bir sonuç verdi. Eri-
van, Tiflis⁸³ ve Karadeniz'in doğu limanlarında yerel direniş ajanlarını örgütleyebileceğimiz derin bir sızma sağlayabilmek için, yerel ajan materyali yetersizdi. Sınırın Türk tarafındaki nüfus bizim amaçlarımıza hizmet edebilmek için çok gerideydi. Üstelik, Tefik yıllarca alanı taramıştı ve benim burada onun bula-
madığı bir materyale rastlayacağımı düşünmem anlamsız olurdu. Açıkça görünüyordu ki, ihtiyaçlarımıza cevap verecek şekilde eğitmek üzere, Gürcü ve Ermeni siyasî göçmen topluluklarına

83 Şimdi Erivan (Yerevan) Ermenistan'ın ve Tiflis (Tbilisi) Gürcistan'ın başkentidir.

yoğunlaşmalıydık. Merkeze ilk önerim, göçmenlerin bir araya geldikleri Paris, Beyrut, Washington ve diğer merkezlerdeki istasyonlarımızın bu yolda bir araştırma yapmaları yolunda idi.

Tevfik'in bir başka iması bana farklı bir fikir verdi. Tevfik bana Türk sınırından Erivan'ın muhteşem manzaralarının görülebildiğini söylemişti. Düşündüm ki, eğer Londra'daki silahlı kuvvetlerimiz Türkiye'nin topoğrafik araştırması ile bu kadar ilgileniyorlar ise, Sovyet sınır bölgesinin uzun mesafeli fotoğraflarını da çekebilirlerdi. Erzurum'dan ayrılmadan önce ana hatları bu şekilde olan bir rapor yazmaya başladım. Buna "*Dürbün Operasyonu*" adını verdim. Sadece bu teknik elemanlarımıza kamera sistemlerindeki son yenilikleri deneme olanağı vereceği için bile olsa, önerimin kabul edileceğine kuşku yoktu.

Seyahatimin sonuçlarından memnun bir halde İstanbul'a döndüm. Sovyetler Birliği'ne sızmaya yönelik çok az kazanım elde edilmişti ama en azından konu üzerinde birtakım fikirlerin öne sürülmüş olması, genel merkezin bir süre suskun kalmasını sağladı. Gerçek kazanç "*Dürbün Operasyonu*" idi. Bunun silahlı kuvvetlere gerçekten fayda sağlayacağına şüpheliydim ama bana Türk sınır bölgesini yakından incelemek için sağlam bir bahane kazandıracaktı.

Genel merkez önerilerimi memnuniyetle kabul etmişti. Me-seleyi, büyük Ekim Devrimi'ni izleyen karışıklıkta kısa süre varlık gösteren bağımsız Gürcistan Cumhuriyeti'nin başında bulunmuş olan Jordania ile görüşmek üzere özel bir görevli Londra'dan Paris'e gönderildi. Jordania, Gürcü göçmenlerin lideri kabul ediliyordu ve onun onayı olmadan Gürcü gönüllüleri işe almamız çok zordu. Elbette talebimiz onu çok münasebetsiz bir durumda bıraktı. Jordania sıklıkla, Stalin ve Ordzhonikidze gibi bazı küçük istisnalar dışında, halkının bütün kalbiyle Sovyet karşıtı olduklarını ve anavatanlarında memnuniyetle karşılanacaklarına şüphesi bulunmadığını iddia etti. Onun hevesini kırmak bizim işimiz değildi ve uygun bir adam sağlama sözünü

minnetle kabul ettik. Ama özel görevlimizin açıkça şüpheleri vardı. Bana görevinin sonuçlarını bildirdiği bir telgrafta, eski devlet adamını kısaca *“aptal yaşlı keçi”* diye niteliyordu.

Gerçekten Jordania ile sorunlarımız vardı. Artık gelecekteki raporları açıkça öngörebiliyordum. Birkaç gün ya da belki birkaç haftada bitecek birkaç vurkaç baskını ile başlayacaktık. Bunların amacı Gürcistan’daki komplo imkânlarının mevcudiyetini araştırmak idi. Güvenli evler bulunabilir miydi? Satın alma ya da farklı yollarla yasal bir kimlik edinmek mümkün müydü? Güvenilir kurye safları oluşturulabilir miydi? Bu öncü hamlelerden başarı sağlanırsa, aşamalı olarak, ilk sızmaların sonuçlarının belirlediği biçim ve üslupta, yerleşimci ağından bir sistem oluşturulabilirdi. Jordania’nın aklından neler geçtiğini kestirmek zordu. Daha en başta adamlarına, Dışişleri’nin hoş görmeyeceği el ilanları yığınlarını yüklemesinden şüpheleniyorduk. Böylece olay bir tür Çin çay seremonisi haline geldi. Jordania’ya karşı nazik olmalıydık, çünkü bizi aradığımız gönüllülerden yoksun bırakma imkânına sahip bulunuyordu. Diğer yandan, bizim yardımımız olmadan bu adamları hiçbir şekilde Gürcistan’a sokamazdı. Özel görevlimiz görüşmeler nedeniyle Londra-Paris uçak tarifelerini ezbere bilir hale geldi ve Paris’i görmekten hoşlanmadığını itiraf etti. Nihayetinde, karşılıklı derin şüphelerle, teşebbüs başlatıldı.

Benim Dürbün Operasyonu önerim *“sıra dışı ilginçlikte”* tanımlanmıştı. Bu fazlasıyla memnun edici idi. Zira diplomatik bir heyetin Ankara’dan İstanbul’a geldiği yazın büyük bir bölümünü, Türkiye’nin diğer ucunda geçireceğim anlamına geliyordu, Büyükelçi- merhum- Sir David Kelly, keskin ve duyarlı bir zihne sahip, utangaç bir adamdı.

Bu keyfiyet istediğim kadar donanımı, geçerli bir bahaneyle elde edebileceğim anlamına da geliyordu. Elbette temel gereç, fotoğraf makinesi idi. Fotoğrafçılık konusunda hiçbir teknik bilgiye sahip olmadığımından, istediğim özellikleri belirleyemedim,

sadece makinenin ne işe yaramasını umduğumu anlattım ve gerisini genel merkeze bıraktım. Ayrıca, iki cip, hafif çadırlar, çeşitli kamp malzemesi, pusulalar ve başka şeyler istedim. Her zaman marifetlerinin yetersiz kullanıldığını düşünmeye meyilli teknik elemanlarımız şevkle çalışmaya başladılar ve istemediğim pek çok araç gereci de “*denenmesi için*” gönderdiler. Kış boyunca çok sayıda eşya sandığı depomuzda yer kapladı. Bunlardan iki parçası, fotoğraf makinesi idi. Ben, şansımız varsa birkaç yüz yarda⁸⁴ uzaktaki Sovyet gözetleme kulelerinden görünmeyecek, küçük ve sofistike bir alet hayal etmiştim. Oysa bu makineye ilk baktığımda, gözüme bir tramvay kadar büyük görünmüştü! İlk tepkim, böyle bir canavarı Ağrı Dağı ve Aladağ’ın parlak tepelerine bizzat çıkartmama kararı olmuştu. Dayanıklı genç yardımcım benimle gelip ağır işi üstlenecek kişi olacaktı.

Bu arada, kış ve bahar boyunca, İstanbul’daki kıt istihbarat kaynaklarını değerlendirmeye çalıştım. Standart prosedürü izleyerek, Britanya vatandaşı olan sakinlerden başladım. Elbette yurt dışında yaşayan iş adamı, gazeteci ve diğer mesleklerden, hayatlarını tehlikeye atmaya hazır İngilizler bulunuyordu. Swinburne ve Wynne vardı. Ama bunlar genellikle önemsiz kimselerdi ve potansiyelleri kısıtlıydı. Büyük potansiyele sahip büyük adamlar, genellikle yardımsever değildir. Kaybedecek çok şeyleri vardır; kendilerine ve ailelerine karşı sorumluluk sahibidirler ve kör olası hissedarlarına karşı bile görevleri vardır. Genellikle “*karşılıklarına çıkan*” herhangi bir şeyi aktarmayı kabul ederler – bunlar da çeşitli değersiz dedikodulardan ibarettir. Ama vatanseverlik onları sistematik olarak istihbarat aramanın içerdiği riskleri almaya ikna etmeye yetmez ve ben de onlara söz gelişi petrol şirketlerinden ya da sivil mühendislik firmalarından aldıkları teşvikler gibi bir şey vaat edemem. Bu husustaki sabrım, ilerleyen bir zamanda genel merkezin benden Britanya şirketleri tarafından inşa edilmiş olan Türk Limanları ile ilgili bilgi talebiyle sınanacaktı.

---

84 1 yarda= 91.4 cm

İstanbul'daki başarısızlığımız karşısında, Gürcistan için planlarımızın önemiyle avunuyorduk. En azından burada kayda değer bazı işler vardı. Jordania adam bulma sözünü tuttu ve zamanı gelince iki kişinin Londra'da eğitime tabi tutulduğu konusunda bilgilendirildim. Benim görevim Türklerle arada doğabilecek sorunları gidermektir. Ned Amca ile birkaç görüşmeden sonra, ajanların İstanbul'a kabulü ve Erzurum'a doğru seyahatlerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştı. Ama Ned Amca, tek bir can alıcı noktada sabitti: Erzurum'daki operasyonun kontrolü Tevfik Bey'de olacaktı ve sınırdan sızmaya ilişkin bütün düzenlemeleri de o yapacaktı. Ned Amca, güvenliğimin tehlikeye gireceği bahanesiyle, benim onlara eşlik etmememi istiyordu. Dürbün Operasyonu'na bağlı olarak bütün sınır bölgesinde seyahat etmeme izin vermiş olduğu için, mazereti saçma idi. Görünüşe göre gayesi son gizli planlar için, ajanların son kırk sekiz saatte kendisinde olmasıydı. Böylece talihsiz Gürcüler sınırı biri Jordania'dan, biri bizden ve diğeri de Türklerden olmak üzere, üç ayrı görev üstlenerek geçeceklerdi. Herkes terazinin kefesini onların aleyhine ağırlaştıracak komplolar peşindeydi.

Zamanı gelince Gürcistan'a doğru yola çıktık: Tevfik Bey, ben ve iki Gürcü. Gürcüler tetikte ve yeterince akıllı idiler ama her ikisinin de tecrübeleri pek güven verici değildi. Her ikisi de yirmili yaşlardaydılar ve Paris'te doğmuşlardı. Gürcistan'ı sadece anlatılanlardan biliyorlardı ve ülkelerindeki şartlar konusunda diğer göçmenlerin mitlerini paylaşıyorlardı. Biri özellikle kontrol altına alınmalıydı. Tevfik Bey, onları Sovyet garnizon kasabası Ahıska'ya bakan komşu Türk köyü Posof'tan geçirmeyi düşündüğünü harita üzerinde izah etti. Geçiş zamanını Ay'a göre belirledik. Gürcülerin Londra'da edindiği silahları ve donanımı kontrol ettik. İngiliz ve Fransız "*altın paralarıyla dolu olan küçük çantaları*" ilk önce kimin ele geçireceğini düşündüm – Ruslar mı, yoksa Türkler mi? Tevfik ile yalnız kaldığımda onları bir garnizon kasabasının hemen karşısında bırakmanın hikmetini sordum. Bana, bu bölgedeki arazinin en uygunu olduğu

cevabını verdi. Ona, sadece geçiş için ideal bir mıntıka olmasının daha fazla devriye gezilmesine yol açacağını söylediğimde, omzunu silkti. Bu mıntıkadaki sınıra ilişkin bilgim olmadığı için, tartışmak için çok güçsüz bir durumdaydım. Tek bildiğim, Tevfik'in haklı olabileceği idi. Her ne olursa olsun, operasyonun başarısı için elimden geleni yapacaktım.

Böylece iki Gürcü, bir Türk subayı eşliğinde Ardahan'a gittiler. Tek yapabildiğim Erzurum'da kalmak ve tırnaklarımı kemirmek idi. Tevfik'in adamlarından biri elli yarda mesafeden beni izlemekle görevlendirilmişti. Ben de kendimi eğlendirmek için günün en sıcak vaktinde kırsalda bir yürüyüşe çıktım ve onun önce şapkası, ardından kravatı, nihayet ceketini çıkartmasını izledim. Ardahan'dan beklenen telgraf geldiğinde Tevfik'in yanıdaydım. İki ajan falan saatte sınırı geçmişlerdi. Birkaç dakika sonra silah sesi duyulmuş ve adamlardan biri yere düşmüştü – diğeri en son Türk sınırından uzakta seyrek bir ağaçlığa doğru koşarken görülmüştü. Bir daha da ondan haber alınamadı.

Benim açımdan "*Dürbün Operasyonu*" girişimi eğlenceli geçmişti. Tevfik'in subaylarından Binbaşı Fevzi'nin eşliğinde, hattın en doğusundan, Sovyetler Birliği, İran ve Türkiye sınırlarının kesiştiği yerden başlamıştık ve tedricen Batı'ya doğru ilerlemiştik. Yöntemimiz basitti. Her birkaç milde haritadaki yerimizi işaretliyorduk ve fotoğraf makinesini Sovyet sınırına doğru geniş bir yay çizerek çeviriyorduk. İlk bir iki gün, her an bir makineli tüfek atışını bekliyordum. Sovyet sınır muhafızları aletimizi havan topu zannettikleri mazeretiyle affedilebilirlerdi. Tuzluca'ya kadar, solumuzda Ağrı Dağı ve sağımızda Alagöz Dağı istikametinde bataklık kuşları ile dolu Aras'ı takip ettik. Ardından Arpa Çay'a yöneldik, antik Ani kentini geçerek Leninakan'ın karşısındaki Digor'a vardık. Bu noktada uzun bir tatil yaptığımı ve sınırın batı kısmının bir sonraki yıla dek beklemesi gerektiğine karar verdim. Kars'ta bir gece konaklamayla, Erzurum'a döndük.

- 10 -

ASLANIN İNİ

DÜRBÜN OPERASYONU'NUN kalan yarısını asla tamamlayamadım. 1949 yazında genel merkezden dikkatimi farklı konulara çeviren bir telgraf aldım. Telgrafta bana hem CIA hem FBI ile işbirliği halinde çalışacağım Birleşik Devletler'de SIS temsilciliği teklif ediliyordu. Gerekçe meslekî gelişimim idi, yani önemliydi. CIA ve SIS arasında karargâh bazındaki (ama saha çalışmasında değil) işbirliği o kadar yakın hale gelmişti ki, SIS'te yüksek mevkilere atanması öngörülen her subayın Amerika'ya ilişkin derin bilgiye sahip olması gerekiyordu.

Hem şehrin güzelliği ve hem de yarısından da azı tamamlanmış bir işi bırakıp gitme mecburiyeti yüzünden, İstanbul'dan ayrılma düşüncesi içimi burkmuştu. Ama Amerika'ya atanmanın cazibesi iki sebeple karşı koyulamazdı. Bir vuruşta hem beni istihbarat politikası belirlemenin ortasına geri götürecekti, hem de bana Amerikan istihbarat servislerini yakından inceleme fırsatı verecekti. Öyle sanıyordum ki, bunlar benim açımdan Amerikalıların Britanya'daki temsilcisinden çok daha önemliydi. Bunun Sovyet iş arkadaşlarımla onayını beklemeye dahi değmeyeceğini düşündüm. Olaylar beni haklı çıkardı. Sınırsız

olanak vaat eden yeni atamam karşısında, hiçbir tereddüt gösterilmedi. Eylül sonunda Londra'ya gitmem ve karargâhta bir aylık bir brifingin ardından Ekim sonunda Amerika'ya gemi ile yola çıkmam kararlaştırılmıştı.

Londra'da Jack Easton'ın SIS ve Amerikan servisleri arasındaki ilişkilerin genel koordinatörü olduğunu öğrendim. Aldığım talimatların çoğu da onun tarafından verildi. Onun Anglo-Amerikan işbirliğinin anlaşılmaz taraflarına dair hakimiyetini her zaman takdir etmişimdir. Ama işbirliği sahası o kadar genişti ki, bütün organizasyonda bana dış bilemeyen çok az kıdemli subay vardı. İş bahanesiyle pek çok kulüpte yemek yedim. Kahve ve Porto Şarabı eşliğindeki görüşmeler pek çok konuyu içerdi ama beni ağırlayanların hepsinin ortak tek bir amacı vardı – bedava bir Amerika seyahati. Onların heveslerini kırmadım. Washington'da ne kadar çok ziyaretçim olursa, parmağımı uzatıp işaret edebileceğim o kadar casus bulunurdu. Sonuçta hayatımın gayesi buydu.

Bütün bu önemsiz olayların dışında, brifingim birden çok yönden zihnimi kurcaladı. Easton'ın tutumundan Washington'da beni çok zorlu bir yolun beklediği açıkça görülüyordu. Görevi, birkaç yılını Birleşik Devletler'de geçirmiş bulunan Peter Dwyer'den devralacaktım. Onu harikulade nükteleriyle tanıyordum ve onda nüktedanlıktan çok daha fazlası olduğunu öğrenecektim. Savaş boyunca FBI'ın pek çok önde gelen ismiyle yakın ilişkiler kurmayı başarmıştı. Savaştan sonra da devam eden bu ilişkiler, Washington'daki SIS temsilciliğini CIA'nın pahasına (bazıları böyle düşünüyordu) FBI'ya meyilli bir duruş sergilemesine neden olmuştu. FBI için bu, CIA konusunda çocuksu bir duyarlılığa haiz başkanları Hoover'dan alınan bir işaret fişegi idi. Dwyer için eski arkadaşlarının ihanet suçlamalarına maruz kalmadan aradaki dengeyi kurmak çok zordu.

Benim görevlerimden birisi, diğer tarafa ağırlık vererek dengeyi sağlamak idi. CIA ve SIS çok geniş bir alanda yakın işbirliği

kararı almıştı ve bu SIS'in FBI ile arasında gerçekleşeceklerden çok daha fazla günlük temas anlamına geliyordu. Elbette bu politika değişikliği hiçbir şekilde kabul edilemezdi. Bu sebeple benim ödevim, CIA ile bağlantıları sağlamlaştırmak ve FBI'a bunu fark ettirmeden FBI ile bağlantıları gevşetmekti. Böyle bir görevin imkânsız ve saçma olduğuna inanmak için düşünmeye dahi gerek yoktu. Tek akla uygun cihet, ortak çıkarlara bağlı olarak CIA'in arkadaşlığını kazanmak ve Hoover'ın adamlarının önüne geçilmesi imkânsız içerlemesini kabul etmek idi. Kartlar benim aleyhime dağıtılmış olduğu için, bunun sonuçları çok tehlikeli de olabilirdi. En iyi yol aptalı oynamak ve pozisyonumun beni zaman zaman devirmeye zorlayacağı çamlar yüzünden özür dilemeye hazırlıklı olmaktı.

Karşı casusluk hakkında verilen brifing de beni fazlasıyla endişelendirmişti. Zira Maurice Oldfield tarafından verilen bu brifing birincil derecede önemli olan haberleşmeyi ihtiva ediyordu. Birleşik Devletler'deki Sovyet istihbarat faaliyetlerine dair müşterek Anglo-Amerikan araştırması, 1944-45'te Washington'daki Britanya elçiliğinden ve Los Alamos'teki Atom Enerjisi Kurumu'ndan sızma olduğuna dair güçlü tahminler ortaya koymuştu. Los Alamos'a ilişkin hiçbir fikrim yoktu. Ama Dışişleri'nin listesine bir göz atmak bana, Britanya elçiliğindeki sızıntının kaynağı konusunda, çok az şüphe barındıran bir tahmin imkânı sağlamıştı. Birkaç ay boyunca İstanbul'daki Rus bağlantım bir soruyla başımın etini yediğinden, kaygılarım yerini bir rahatlamaya bırakmıştı. Bana, herhangi bir şekilde, FBI'ın tahkikatı altındaki bir dosya ile Britanya'nın ne yaptığını bulma imkânım olup olmadığını sormuştu – Bu, Washington'daki Britanya elçiliği ile ilgili bir dosya idi. Bu soruyla karşılaştığım zaman, yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Ama Oldfield ile görüşmemden sonra, öyle görünüyordu ki, sorunun tam kalbine temas etmiştim. Birkaç gün içinde Londra'daki Rus dostum bunu onayladı. Genel merkezden kontrol ettikten sonra,

FBI'dan edinilen ve benim verdiğim bilgilerin tek ve aynı olaydan bahsettiğine dair bir şüphesi kalmamıştı.

Dosyalar üzerinde dikkatli bir çalışma, ilk endişelerimi iyice yatıştırdı. Zira SIS'in Birleşik Devletler dâhilinde operasyonda bulunması öngörülmediği için, araştırma kapsamında sağlanan bilgilerin kaynağı FBI'ın elinde idi. Tipik olarak, muazzam miktarda işe yaramaz kâğıt sonucunu veren, kapsamlı bir çalışma yapmışlardı. Britanya'dan bir diplomatın – en alt düzeyde olan birinin dahi – adı geçmiyordu. Bunun yerine araştırma elçilikteki diplomatik olmayan isimler, özellikle de yerli çalışanlar, müstahdemler, temizlikçiler, bulaşıkçılar üzerinde yoğunlaşmıştı. Örnek vermek gerekirse, büyük annesi Letonyalı olan bir hizmetli kadın hakkında, ailesini, arkadaşlarını, özel hayatını, tatil alışkanlıklarını içeren anlamsız detaylarla dolu on beş sayfalık bir rapor kaleme alınmıştı. Bu, FBI'ın muazzam kaynaklarının ve bu kaynakların acınacak boyutlarda israf edildiğinin bir kanıtı idi. Bu beni acil eyleme gerek olmadığına ikna etmeye yetmişti ama dosya dikkatli bir takip gerektiriyordu. Washington'dan ayrılmadan önce sert bir eylemde bulunmak gerekebilirdi. Bir sonraki tayinimin nereye olacağını sadece Tanrı biliyordu; belki de dosya üzerindeki bütün kontrolümü kaybedecektim.

Londra'daki son görüşmem Şef'in ofisinde idi. Şef formunun zirvesindeydi ve beni savaş zamanı Anglo-Amerikan istihbarat ilişkilerinden pasajlar anlatarak eğlendirdi. Ama değindiği diğer konular, bu görüşmeyi anlatmaya değmeyecek bir hatıradan çok daha öteye taşdı. Zira Şef bana Birleşik Devletler'e atanmamın Hoover'ı üzdüğünü söyledi. Dwyer'dan farklı olarak, ben o zaman serviste oldukça kıdemli sayılıyordum. Hoover atamamın Birleşik Devletler'de istenmedik SIS faaliyetlerinin habercisi olmasından şüpheleniyordu. Onun kaygılarını gidermek için Şef, Hoover'a herhangi bir politika değişikliği niyetinin söz konusu olmadığını belirten şahsi bir telgraf göndermişti; görevlerim sadece iki servis arasındaki liyezon faaliyetleri

olacaktı. Şef telgrafi gösterdi ve ardından bana dikkatle baktı. “Bu”, dedi, *Hoover’a karşı resmî temasım.*” Kısa bir sessizlikten sonra devam etti: “*Gayri resmî olarak ise... Haydi bunu White’s’da yemek yerken konuşalım.*”

Brifingim tamamlanır tamamlanmaz, Eylül sonunda “SS *Carolina*” ile yola çıktım. Beni uğurlamaya gelen önemli biri yoktu. Waterloo’daki sisli platformda gördüğüm ilk şey, koca bir bıyık ve onun ardında Osbert Lancaster’ın yüzü oldu; yolculuğumda bana eşlik edecek unutulmayacak bir görüntü! Yola çıkışımızdan önce, geminin telefonundan arandım. Jack Easton bana az önce Dwyer’ın istifa ettiğini bildiren bir telgraf çektiğini haber vermek için aramıştı. Bunun nedeni açık değildi ama bu konuda uyarılmıştım. Son olarak kamarama, üzerinde zengin bir arkadaştan kart bulunan bir şampanya bırakıldı. İlk transatlantik yolculuğumdan zevk alacağımı düşünmeye başlamıştım.

İlk falsomu Amerikan karasularına girmemizden hemen sonra verdim. Bir FBI temsilcisi kılavuz gemisi ile beni karşılamaya geldi. Nazik görüşmemiz boyunca ona ikram ettiğim bir kadeh Tio Pepe’yi mutsuzca yudumladı. FBI’nın adamlarının, çok nadir istisnalar dışında, sıradan ailelerden geldiklerini ve adaya özgü bu durumla gurur duyduklarını daha sonra öğrendim. Washington’da tanıştığım en kıdemli G-adamımız Missouri Horse Creek’te mağaza sahibi bir büyük babası olduğunu söylemişti. Bu adamlar hafif bir rahatlama için birayı tercih eder, genelde ise viski içerlerdi. Tersine, CIA’nın adamları kozmopolit bir görünüm sergiliyorlardı. Onların sohbetlerinde oda sıcaklığının üzerinde Burgundy şarabı servisi yapılırdı. Bu bir küstahlıktan ziyade iki organizasyon arasındaki, en azından bazı kabalıklara yol açan, derin sosyal uçurumu da gözler önüne seriyordu.

FBI’daki arkadaşlarım beni karaya çıkış işlemlerim sırasında buldular ve Central Park manzaralı bir otele yerleştirdiler. Ertesi gün Pensilvanya istasyonundan Washington trenine bindim

Peter Dwyer beni karşıladı ve ilk Bourbon viskilerimizi içerken, istifasının yerine geçmek üzere benim atanmamla hiçbir ilgisi olmadığını açıkladı. Kişisel nedenlerden ötürü uzun zamandır, uygun bir devlet memuriyetinin onu beklediği, Kanada'ya yerleşmek istiyordu. Benim Washington'a atanmam sadece Ottawa'ya taşınmasının zamanlamasında etkin olmuştu. Böylece keyifli bir yemeğe başladık. Onun beni Washington politikalarının içine sokma konusundaki özeni ve kurnazlığını hiçbir şey geçemezdi.

Birleşik Devletler'deki görev turumun tutarlı bir tasvirini yapmak kolay değil. Aslında böyle bir resim benim meşgul olduğum iş konusunda yanlış bir izlenim verecektir. İşim, basitçe ifade edebilmek için çok çeşitli yönlerle sahip ve sıklıkla da sınırları belirsiz idi. Sadece FBI ile işbirliği, eğer hakkıyla yerine getirilebilse idi, tam zamanlı bir iş olabilirdi. Lakin McCarthy'nin tüm şeytani rüzgarlarının estiği bir dönemdi. Ayrıca Hiss, Coplon, Fuchs, Gold, Greenglass ve cesur Rosenberglar'in de dönemi idi – hala isimsiz olanları anmıyorum. CIA ile işbirliği, bir Doğu Avrupa rejimini yıkmaya yönelik ciddi girişimlerden, General Vlasov ile ilgili, Alman dokümanlarının kötüye kullanılması gibi meselelere kadar, çok daha geniş bir alanı kapsıyordu. Ortaya çıkan her sorunda, en büyük mesele bir tarafı gücendirmeden diğer tarafı memnun etmek idi. Ayrıca bağımsız bir Kanada gizli servisi kurma düşüncesiyle pazarlık eden Kanada Kraliyet Atlı Polisleri ve Dışişleri departmanındakilerle de çalışmam gerekiyordu.

Nereden başlamalı? Hikâyemin sonu büyük ölçüde FBI ile ilgili olduğu için, belki de önceliği CIA'ya vermeliyim. Buraya geldiğimde organizasyonun başında sevimli denizci Amiral Hillenkoetter⁸⁵ bulunuyordu. Hillenkoetter, Amerikan istihbarat tarihinde bir iz bırakmadan, yerini General Bedel-Smith'e⁸⁶

85 CIA, 1947'de dağıtılan OSS ve Merkezi İstihbarat Grubu üzerine kuruldu. Hillenkoetter 1947'den 1950'ye CIA'nın başında yer alıyordu. Philby Washington'a geldiğinde Hillenkoetter CIA'nın başındaydı.

86 1951 başlarında Dışişleri Bakanı Herbert Morrison'a Maclean hakkında bilgi sunmuştur.

verdi. Benim en sık işim olan iki birim Stratejik Operasyonlar Bürosu (the Office of Strategic Operations – OSO) ile Politika Koordinasyon Bürosu (the Office of Policy Co-ordination – OPC) idi. Basitçe izah etmek gerekirse, OSO, istihbarat toplama birimi, OPC ise yıkım faaliyetlerinden sorumluydu. Ayrıca, daha sonra Amiral Rabone'un halefi olarak bütün organizasyonun başına geçen ve kısa sürede Senato ile çatışmaya başlayan Dick Helmes⁸⁷ aracılığıyla Planlama bölümüyle de az da olsa birlikte çalışıyorduk.

O zaman OSO'nun dinamik gücünün başında Jim Angleton bulunuyordu. Daha önce Londra'da görev yapmıştı ve OSO'nun genç yüzünü çirkinleştiren İngiliz hayranlığını açıkça reddederek saygımı kazandı. Haftada bir gün birlikte yemek yemeyi alışkanlık haline getirdiğimiz Harvey'de tek kötü alışkanlığının iş koliklik olmadığını kanıtlardı. Tanıdığım en zayıf adamlardan biriydi, ama aynı zamanda en çok yiyenlerden biri olmayı da başarıyordu! Şanslı Jim! Angleton ile geçen bir yılın ardından, yaşlı bir hanım arkadaşımın diyet yapmam yolundaki tavsiyesine kulak verdim ve üç ay içinde iki beden zayıfladım.

Yakın arkadaşlığımız, buna eminim ki, karşılıklı samimiyete dayanıyordu. Yine de her ikimizin de gizli amillerimiz bulunmaktaydı. Angleton, CIA ile SIS arasındaki değiş tokuşun ağırlığını, CIA'nın – benimkinin on katı büyüklüğünde olan – Londra bürosuna vermek istiyordu. Böyle yaparak, SIS genel merkezine azami baskıda bulunmayı sağlarken, kendi merkezindeki SIS varlığını en aza indirebilecekti. Bir milliyetçilik pratiği olarak, bu yeterince makul bir plandı. Benimle yakın dostluk kurarak, beni daha rahat denetim altında tutabilirdi. Benim açımdan, onu oyalamak ta tatmin ediciydi. Aramızdaki güven açık bir biçimde ne kadar büyük olursa, gizli hareketten o kadar az şüphelenecekti. Bu karmaşık oyundan en kârlı çıkanın kim olduğunu söyleyemem. Ama benim büyük bir avantajım

87 Richard Helms, 1966-1973 yılları arasında CIA Başkanlığı yapmıştır.

vardı. Onun CIA için ne yaptığını biliyordum ve benim SIS için ne yaptığını biliyordu. Ama gerçek ilgimin ne olduğunu hakkında hiçbir fikri yoktu.

Sohbetlerimiz, her ne kadar konusu bütün dünyayı kapsasa da, genellikle – eğer zaten onlarla başlamadıysa – Almanya ve Fransa ile sona ererdi. Amerikalıların Fransa’da komünizme ilişkin takıntılı endişeleri vardı. Angleton’ın muazzam miktarda Fransız günlük basınına bir solukta okuduğunu öğrendiğimde, çok şaşırmıştım. İleriki bir tarihte Britanya’nın d’Orsay’ın başında bulunan Alexandre Parodi’ye sınırlı istihbarat verme teklifi, bizzat Walter Bedell Smith tarafından sertçe engellendiğinde bunun Angleton’ın şahsî fobisi olmadığını anladım. Bedell-Smith bana açıkça, böyle bir istihbarat konusunda tek bir Fransız subayına dahi güvenmediğini söylemişti.

Angleton Almanya konusunda daha az kaygılıydı. Bu ülke onu temelde Sovyetler Birliği ile Doğu Avrupa’nın sosyalist ülkelerine yönelik operasyonları açısından ilgilendiriyordu. CIA, Abwehr’in von Gehlen⁸⁸ başkanlığındaki anti-Sovyet şubesinde egemenliğini sağlamak için hiç vakit kaybetmemişti ve Harvey’in şarlatanları, von Gehlen organizasyonunun geçmiş kayıtları ile güncel faaliyetlerini savunmada Angleton’ı provoke ediyordu.

Bunun dışında çeşitli Rus siyasi göçmenler üzerine de pek çok çatışma yaşadık. Zavallı Gerald Brooke⁸⁹ olayı ile ün kazanan Halkların İşçi İttifakı (NTS) vardı. İngilizlerin sevgilisi, Ukraynalı faşist Stepan Bandera vardı. Hem CIA hem SIS, Ürdün’dekine benzer amaçlarla bu umut verici grupları kullanma arzusuyla, göçmen politikaları ile meşgul oluyordu. Her ne kadar Britanya uzun zamandır işbirliği halinde olduğu grupların lehine artçı faaliyetler düzenlese de, göçmenler konusunda hikâye sıradan Amerikan tecavüzlerinden biri olmaktan ibaretti. Dolar çok güçlüydü. Örneğin, NTS’de Britanya’nın önemli bir

88 Allen Dulles, eski Nazi Generali Reinhard Gehlen’in Almanya’daki, Sovyet bölgesine sızmakla görevli, özel gizli servisini elde etmeyi başardı.

89 Broşür dağıtmaktan Rusya’da beş yıl hapis yatan İngiliz edebiyatçı.

hissesi bulunmasına karşın, SIS malî sebeplerle operasyonlarının sorumluluğunu CIA'e devretmek zorunda kalmıştı. Bir İngiliz olan Brooke'un olayı ittifakta SIS'in tezgâh altında çok etkin olmadığını düşündürdüyseniz de iki servis arasındaki bu işlemlerde etik kurallar her zaman geçerli olmuştur.

Hem SIS hem de CIA işgal edilmiş bir bölgede zarar görmeden yayılabileceği için, Almanya üzerinde tartışacak daha başka konularımız vardı. Alman otoritelerin kendilerine yönelik operasyonlar da dâhil olmak üzere, Almanya'daki her nevi gizli faaliyetin maliyeti, işgal masrafları için ödemenin bir parçası olarak, Almanlar tarafından karşılanıyordu.

Angleton'dan başka, karşı casusluk bölümünde de önemli bir bağlantım vardı: Hoover'ın görev başındayken içkili olmaktan ötürü sepetlediği eski bir FBI çalışanı. Evimde onu yemeğe kabul ettiğim ilk akşam, eski alışkanlıklarını sürdürdüğünü gösterdi. Kahve içerken, oturduğu yerde uyuklamaya başladı ve gece yarısı eşi onu "*Haydi, yatağa gitme zamanı*" diyerek kaldırına kadar, hafifçe horladı. Sıradan bir anıyı aktarmakla okur tarafından itham edilebilirim. Bunu kabul ederim de. Ama ileride görüleceği üzere, aynı adam benim üzerime ucuz bir oyun oynamaya kalkıştı ve ben nitelsiz provokasyonlara müsamaha göstermekten hoşlanmam. Ona karşı büyük bir önyargım olduğunu kabul ettikten sonra, sadece onun meşhur Berlin Tüneli'nin yapımında SIS ile çok iyi işbirliği içinde olduğunu belirtmek, adil olacaktır.

Daha önce de söylediğim gibi, OPC dünya çapında yıkım faaliyetleri ile ilgileniyordu. Başında gençten bir adam olan Frank Wisner bulunuyordu. Ortak çıkarlar konusunda SIS ile görüşmek için Londra'ya gittiği görevde, ona ben eşlik ettim. Görüşmelerde uluslararası kaygılara temas edilmeye başlandığında, Dışişleri süreci takip etmek için temsilciler gönderdi. Dışişleri adına Tony Rumbold'un da hazır bulunduğu böyle bir görüşmede, Wisner en sevdiği temalardan birine geldi: Bizim

yararlandığımız büyük miktarlardaki gizli fonların kamufle edilme zorunluluğu. Wisner, her zamanki gayri resmî edasıyla *“Hakları olan servetlere ulaşmaya çalışan insanlarla açık işbirliğini korumak için bu kaçınılmazdır.”* Rumbold bir şeyler karalamaya başladı. Omzunun üzerinden yazdıklarına bir göz attım: *“Hakları olan servetlere ulaşmaya çalışan insanlar = zenginler”*

OPC ile ilişkilerim, hareketleri daha çok ne yapabileceklerini bulmakla sınırlı OSO ile olduğundan daha faal idi. Washington’a gelişimden kısa süre önce, Amerikan ve İngiliz hükümetleri bir Doğu Avrupa ülkesini sosyalist bloktan ayırmak amacıyla, el altından bir operasyon düzenlemeyi, prensipte onaylamışlardı. Tercih, birkaç sebepten dolayı Arnavutluk’tan yana olmuştu. Sosyalist ülkeler arasında en küçük ve en güçsüzü idi. Güney sınırında, Britanya ve Birleşik Devletler’in müttefiki olan ve teknik olarak halen Arnavutluk ile savaş halinde bulunan Yunanistan yer alıyordu. Kuzey ve doğu sınırları Yugoslavya ile eşleşiyordu. Uzmanlarımız – benim kanaatimce tamamen hatalı olarak – Mareşal Tito’nun Sosyalist bloktan ayrıldıktan sonra serbest bir politika benimseyeceğini öngörüyorlardı. Durum böyle iken, Arnavutluk tamamen izole edilmiş bir görünüme sahipti ve dahası, buraya Malta’dan deniz ve hava yoluyla ulaşmak çok kolaydı. Böyle bir projenin politik boyutlarından dolayı, Dışişleri Bakanlığı operasyonu yakından denetleme konusunda ısrar ediyordu. Bu denetime bağlı olmak üzere, uygulama sorumluluğu SIS ve OPC’de olacaktı. Hem İngilizler hem Amerikalılar Arnavut göçmen grupları ile temas halinde idiler; her iki taraf da karşı devrimi desteklemek için kendi bağlantılarını harekete geçirme girişimi içerisindeydi. İngilizler, operasyonun ileri üssü olarak Malta’yı hazırlayacak ve ajanların deniz yoluyla sızmaları için gerekli olan küçük botları sağlayacaktı. Amerikalılar daha çok malî ve lojistik destekte bulundular ve malzeme temini için Libya Wheelus Hava Üssü’nde ikmal hattı oluşturdular. O zaman henüz bir Emir olan Kral İdris’in durumu bilmesine izin verilmedi. Kozumuz

Malta idi. “*Ne zaman bir yerde yıkıcı faaliyetlerde bulunmak istesek*”, demişti Wisner bana, “*Britanya’nın oraya ulaşması kolay bir adası olduğunu görüyoruz!*”

Münakaşalar ise karşı devrimin liderliği konusunda çıktı. Dulles öncesi dönemde idik. Birleşik Devletler henüz her yerde aşırı reaksiyonlara açık destek vermeye başlamamıştı. Dışişleri Bakanlığı karşı devrime demokratik bir görünüş verme konusunda kaygılı idi. Bunu sonuca bağlamak için, New York’ta bir avuç Arnavut mülteciyi bir araya getirerek Ulusal Komite kurdurdular ve başına da Hassan Dosti’yi geçirdiler. Dosti, OPC’ye göre, demokrat olarak kusursuz bir geçmişe sahip genç bir avukat idi. Oysa ben, böyle bir iddiayı mümkün kılacak hiçbir dayanak göremiyordum. Sürekli taleplerime karşın, Dosti ile hiçbir zaman yüz yüze gelmedim. Bana söylendiğine göre, çok çabuk korkuya kapıldığı için, OPC’nin onu çok dikkatli idare etmesi gerekiyordu. Ne hoş bir liderlik özelliği!

New York’taki Ulusal Komite’nin beni şüphede bırakması bir yana, liderlik için Britanya’nın adayı da canımı sıktı. Bu aday, Julian Amery’nin⁹⁰ eski bir arkadaşı olan, Abbas Kupi⁹¹ adında önemsiz bir kabile şefi idi. Fotoğraflarından onu sakallı ve tepeden tırnağa silahlı olarak hatırlıyordum – Britanya’nın paternalist uygulamasının bir ölçütü. Onun, silahsız kervanlara baskın yapmakta ya da iki dağ arası geçitte ilerleyen, sıcaklığın çarptığı Türk piyadelerine ateş açmaktaki atalarının başarısına denk olduğuna şüphem yoktu. Ama hiçbir zaman bir kabile adamını görür görmez şaşkınlığa düşen İngiliz centilmenlerinin görüşlerini paylaşmadım. Eminim ki, kabile yiğitliği sadece bunun gerçekten “*efsane*” olmasından dolayı efsanedir ve Yabani bir dağlı,

90 Deniz Albayı. Daha sonra Bakanlar Kurulu üyesi. 1943’teki Alman işgalinden sonra Arnavut partizanlar ile birlikte mücadele etti.

91 Arnavutluk’taki Antikomünist meşruiyetçilerin (Kral Zog’un destekçilerinin) lideri. Komünist rejimden kaçtı. CIA ve SIS tarafından desteklenen Arnavutluk Özgürlük Hareketi’nin liderlerinden biri oldu – Hareketin genel merkezleri Yunanistan ve İtalya’da idi. (Philby de Washington’da iken Yunanistan ve İtalya’ya pek çok ziyarette bulunmuştur.)

eğer karşısındaki aslan zayıf pozisyonda ise ya da sonunda güzel bir ziyafetten emin olmadığı için saldırmaktan vazgeçtiği için onun kadar cesurdur. Kısacası, eğer Dosti genç ve güçsüz ise, Abbas Kupi de yaşlı ve işe yaramaz idi. Bu rakiplerin erdemlerine ilişkin bitmez tükenmez Anglo-Amerikan tartışmaları, sadece eğer biz onların faziletlerini karşılaştırmayı bir yana bırakıp, bunun karşı devrim hareketinin hâkimiyetini Amerikalıların mı İngilizlerin mi alacağını belirleyecek bir çekişme olduğunu kabul etseydik anlaşılır olurdu. Nihayet Amerikalılar da İngilizler de tartışmaktan yorgun düşüp uzlaşma yolları aramaya başladıklarında, Dosti ve Abbas'ın destekçileri tarafından tutumlarında çok fazla katılaştıkları ve artık bir başkasının emrinde hizmet etmeye ikna olmayacakları anlaşıldı.

Operasyonun günlük kontrolü Washington'da toplanan Özel Politika Komitesi (Special Policy Committee – SPC)'nin elinde idi. Komitede bizim Dışişleri Bakanlığı, Yabancı Bürosu, OPC ve SIS'in temsilcilerinden oluşan dört üyemiz bulunuyordu. Dışişleri, Balkan meselelerinde deneyimli, neşeli bir adam olan Bob Joyce'u atamıştı; bir başka keyifli adam, Earl Jellioce, Britanya Elçiliği'ni temsil ediyordu; OPC'den Frank Lindsay oradaydı ve son olarak, eğlenceli bir başka isim daha, ben oradaydım. Böyle bir üye grubundan, toplantılarımızın pek resmî olamayacağı açıktı. İlk bir araya gelişimizde, Lindsay, ilk kez bir Arnavut'u paralel barda tepe taklak asılıyken gördüğünü söyleyerek, toplantıların rengini belirledi. Her ne kadar operasyondan SPC'nin sorumlu olduğunu söylesem de, hiçbir zaman özgür ajanlar olarak hareket edemezdik. Genel merkez benim, SIS'in Abbas Kupi'ye taahhüdünü unutmama asla izin vermedi. Frank Lindsay de benzer şekilde engellenmişti.

Bu şartlar altında operasyonun yürütülmesi şaşırtıcı olabilir. Nihayet Arnavutluk kıyılarına küçük bir grup çıkartmayı başarmıştık. İç kesimlere ilerlerken, verdiğimiz talimatlara sahiptiler: Araziyi inceleyin ve ardından güneye, Yunanistan'a geçin. Toplayacakları bilginin bize ileriki bir tarihte daha büyük planları

gerçekleştirmede yardımcı olmasını umuyorduk. Operasyon, elbette, başından beri saçmaydı. Ajanlarımız sadece komünistlerin kontrolü altındaki kasabalara sızarak bilgi elde edebilirlerdi. Hayatta kalmak için dağlarda saklanmaları gerekiyordu ve oradaki varlıkları, ancak ülkede bir isyan dalgası hâkim olursa işimize yarardı. Muhtemelen bütün girişimin ardında söylenmeyen bir varsayım yatıyordu; tıpkı daha yakın bir tarihte Domuzlar Körfezi'ne çıkmanın Küba'yı tutuşturacağı zannı gibi. Sonunda grubun birkaç üyesi Yunanistan'a geçmeyi başardı. Burada onları vurmak üzere olan Yunan güvenlik yetkililerinin elinden zorlukla kurtarıldılar. Getirdikleri bilgi ise neredeyse tamamen olumsuz idi. En azından şu kadarı açıktı ki, gittikleri hiçbir yerde, hiç kimse onları kollarını açıp karşılamamıştı.

Zamanla operasyona, rejimi yıkmak şöyle dursun, üzerinde herhangi bir çentik dahi açmayı başaramadan, son verildi. Amerikan ve Britanya hükümetleri girişimlerinin başarısızlığını kabul ettiler. Başarılı olmaları halinde, korumaları altına aldıkları yeni ülke ile sonu gelmez problemler ve söylemeye bile gerek yok ki, Yunanistan, Yugoslavya ve muhtemelen İtalya ile de ciddi güçlükler yaşayacaklardı. Birkaç yıl içinde Enver Hoca⁹² işi çok daha etkin bir şekilde hayata geçirdi ve bunun sancıları Pekin'de dahi hissedildi. Manevi değerlerin teminat olarak gösterilen maddi unsurdan daha etkili olduğu açıktı. Aynı yaklaşım bugün Güneydoğu Asya'ya uygulanabilir.

Politik hedeflerdeki çatışmalar da Arnavutluk girişiminden daha büyük potansiyel önemi haiz, örneğin doğrudan Sovyetler

92 Moskova'da eğitilmiş Arnavut partizan lider. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Arnavut partizanlar Rusya'nın yardımı olmaksızın kendilerini Almanlardan kurtardılar. Ardından Hoca, nasyonalist Arnavutları, İngiliz ve Amerikan silahlarını kullanarak, yenilgiye uğrattı. 10 Kasım 1945'te İngiltere ve Amerika, özgür seçimler yapılması taahhüdünü karşılığında, onun geçici hükümetini tanıdılar. Hoca Halkın Sosyalist Cumhuriyeti'ni kurdu ve Kral Zog'u tahttan indirdi. Sonuç komünistlerin hâkim olduğu bir ulusal meclis idi. Hoca, İngiliz muhriplerinin Arnavutluk açıklarında görülmesi üzerine, İngiltere ve Amerika'yı emperyalist saldırganlık ile itham etti. Daha sonra Philby'nin istila kuvvetinin varışına ilişkin Hoca'ya bilgi verdiğinden şüphe edildi, çünkü her hareket fark edilmiş ve hiç zorlanılmadan bozguna uğratılmıştı.

Birliği'ni hedef alan sızma ve yıkıcı faaliyetleri gibi, Anglo-Amerikan planlarını baltaladı. Rekabet hırsları genellikle uzlaştıramaz olan SIS ve CIA'in her ikisi de kendi Baltık kukllarına sahiptiler. Durmadan birbirleriyle çatışan hizipleri, biraz da keyif alarak, durup izledim. Bir olayda durum öyle tehlikeli bir hal aldı ki, Broadway'deki Kuzey Avrupa uzmanı Harry Carr, bu saçmalığa son vermek için Washington'a gönderildi. Seyahat, Carr ve onun CIA'deki denginin konferans masasında her şeyi döküp, birbirlerini suçlamalarıyla, tam bir felaketle sonuçlandı.

Savaştan yıllar önce SIS, faşist görüşleriyle tanınan Ukraynalı nasyonalist Stepan Bandera ile irtibat sağlamıştı ve savaş boyunca da taraflar arasında işbirliği gelişmişti. Sorun şuydu ki, her ne kadar Bandera göçmen topluluğunda biraz gürültülü olsa da, Sovyetler Birliği içinde büyük bir yandaş kitlesine sahip bulunduğu iddiası, onlardan hiç ses çıkmadığı yolundaki olumsuz yaklaşım dışında, hiçbir zaman ciddi olarak test edilmemişti. İngiliz W/T⁹³ ve diğer gizli iletişim malzemeleri ile donatılmış ilk grup 1949'da Ukrayna'ya gönderilmiş ve kaybolmuştu. Ertesi yıl iki grup daha gönderilmiş ve yine hiç ses seda çıkmamıştı. Bu arada Amerikalılar Bandera'nın Batı'nın işine yararlığından kuşku duymaya başlamışlardı ve Britanya destekli grupların başarısızlığını örtecek hiçbir şey yoktu.

Bandera ile SIS arasındaki ittifaka yönelik Amerikan saldırısı 1950'de hız kazandı. Benim Birleşik Devletler'deki vaktimin çoğu, belirsiz göçmen gruplarının rekabetleri üzerine Washington ile Londra arasında hırçın takasları aktarmakla geçti. CIA'in, Bandera'yı müttefik olarak görmeye, üç ciddi itiraz nedeni vardı: Faşist motiflerle dolu aşırı nasyonalizmi, Sovyetler Birliği içindeki diğer gruplarla, örneğin Ruslarla gelişecek ilişkilere zarar verecek bir engel idi. Eski göçmenlerle bağlantısı olduğu iddiasındaydı, Amerikalıların yakınlaşmaya çalıştığı yeni ve "*daha gerçekçi*" göçmenlerle temastan yoksundu. Son olarak,

93 Kablosuz telgraf – Wireless Telegraph.

Amerikan karşıtı olmakla itham ediliyordu. Bandera'nın sadece istihbarat toplama amacıyla kullanıldığı ve bunun politik bir önemi olmadığı şeklindeki Britanya itirazları, bağlantı nasıl bir yapıda olursa olsun, böyle bir bağlantının mevcudiyetinin, Bandera'nın Ukrayna'daki prestijini artırması gerektiğini iddia eden Amerikalılar tarafından reddedildi. Bandera'nın yandaşlarının herhangi bir şekilde desteklenmesinin, kendilerinin üzerinde çalıştıkları Ukrayna'da "*direnış hareketi*"ni bölmesinden korkuyorlardı.

Amerikan davasının güçsüzlüğü sadece beyanatlara dayanmasından ileri geliyordu. "*Daha gerçekçi*" göçlerin ve Ukrayna'daki "*direnış hareketi*"nin doğurduğu sonuçlar, Britanya-Bandera bağlantısının sonuçlarından çok daha başarılı değildi. CIA'in 1949-50 kışında Ukrayna'dan bazı kuryeler kabul ettiği iddiası doğruduydu, ama istihbarat bu kuryelerin başka ülkelerde dolaşmış olduklarını düşündürecek kadar berbat nitelikte idi. Birkaç yıl süren yoğun çalışmaların ardından, 1951'de CIA hala "*direnış hareketi*" ile temas sağlamak için bir politik temsilci ve beraberinde üç yardımcısını gönderme umudundaydı. Ayrıca, ilk partinin sırta kadem basması olasılığına karşı, dört adamlık yedek bir takım da belirlemişlerdi.

Ukrayna sorunu üzerindeki Anglo-Amerikan anlaşmazlıklarını çözüme kavuşturmak amacıyla, CIA, SIS ile bir toplantı için baskı yaptı ve konferans Nisan 1951'de Londra'da düzenlendi. Beni şaşırtan bir şekilde, Britanya sert çıktı ve Bandera'dan kurtulmayı reddetti. Amerikan tarafının tutumu karşısında, varılabilecek en yerinde karar, durumun 1951 parşütle inme harekâtı sonunda yeniden değerlendirilmesi idi. O zamana dek gerçeklerin daha çok açığa kavuşmasını umuyordum. Bir ay içinde Britanya, Kıbrıs'tan kalkan bir uçakla, altı adamlık üç grup gönderdi. Bir grup Lviv ve Ternopil arasına; bir diğeri Kolomyia'dan çok uzak olmayan, Prut Nehri dolaşına; üçüncüsü ise San Nehri yakınında, Polonya sınırına bırakıldı. Çakışma ihtimalinin tehlikelerine karşı önlem almak

amacıyla, İngilizler ve Amerikalılar operasyonlarının zamanlaması ve coğrafi koordinatları hakkında kesin bilgilerin değiş tokuşunu yaptılar. Söz konusu gruplara ne olduğunu bilmiyorum. Ama bilgiye dayalı bir tahminde bulunabilirim.

Sekiz yıl kadar sonra, Bandera'nın Münih'te, Almanya'nın Amerikan mıntıkasında vuku bulan gizemli cinayetini okudum. Bu şu demek olabilir ki, Britanya'nın onu savunmadaki katı tutumuna rağmen, son sözü CIA söylemişti.

ŞİDDETLİ BİR SAĞANAK

WASHINGTON'A ULAŞTIĞIMDA FBI'dakiler üzgün bir haldeydi. Adalet Bakanlığı'nda çalışan zeki bir genç hanım olan Judith Coplon'un şahsında, çetin cevize çatmışlardı. Ona karşı bazı casusluk suçlamalarında bulunmaya çalışıyorlardı. Büyük ölçüde yasa dışı telefon dinleme vasıtasıyla ona karşı toplanan kanıtlar, temize çıkmasına engel olacak kadar etkin hale geldiğinde, Hoover gerekli harekette bulunulmasını onaylamış ve Coplon yakalanmıştı. Dosyaları ilettiği bir bağlantısı olmasıyla suçlanmıştı ve dava çok kolay görünüyordu. Ama aceleci davranan FBI, onu tutuklamak için yetki almayı ihmal etmişti ve bundan dolayı böyle bir girişimde bulunması yasal olmayacaktı. FBI'ın yetki almadan tutuklamada bulunabileceği tek durum, şüphelinin yurt dışına kaçma niyetinde olduğuna dair kuvvetli bir varsayım olması hali idi. Coplon, henüz bir istasyondan çıkmış, New York caddelerinden birinde yürürken tutuklanmıştı ve onun kaçmayı düşündüğüne dair hiçbir ikna edici bir varsayım öne sürülemezdi.

Tutuklamanın yasa dışı olması mahkemede usulüne uygun olarak sert bir şekilde eleştirildi, ama devamında yaşananlar çok

daha kötüydü. Her ne kadar suçüstü yakalanmış olsa da, Coplon sonuna dek savaşımaya kararlı idi. İlk avukatını dava üzerinde çok uzlaşmacı olduğu bahanesiyle reddetti; avukat muhtemelen imkânsız görünen bir beraat yerine, cezanın hafifletilmesi için çaba sarf ediyordu. Coplon bunu hiçbir şekilde kabul edemezdi. Ona yardımcı olacak ikinci bir avukatla, karşı saldırıya başladı ve FBI'ın tanıkları üzerine oynadı. Onları öyle güç bir duruma soktu ki, FBI sadece onun değil Birleşmiş Milletler'in de telefonlarını dinlediklerini itiraf etmek zorunda kaldı. Davanın gidişatı FBI'ın halk nazarındaki durumunu fazlasıyla kötü etkiledi ve Hoover buna bir son vermek için bütün suçlamaları geri çekti. Bir fiyasko durumunda günah keçisi belirlemek onun tipik özelliği idi. Duruşmadaki en önemli FBI mensubu tanık olan Harvey Flemming, işten çıkarıldı. Coplon özgür bırakıldı. Bu, cesur bir kadının zaferi idi. O zamandan sonra Adalet Bakanlığı'nda adı ne zaman anılsa, küfürlü bir sıfat da o adın ardına eklenmişti.

FBI'nın Coplon davasındaki başarısızlığı ne ilk ne de alışılmadık idi. FBI'nın Birleşik Devletler'deki suçları engelleme konusundaki sicilinden söz etmiyorum. Bu alandaki faaliyetleri için söyleyecek hiçbir sözüm yok. Ama onların karşı casusluk çalışmalarını yakından gördüm ve bu sahadaki sicillerinin başarısından çok hezimet ile dolu olduğunu söyleyebilirim. Hoover, Maclean ya da Burgess'i yakalayamadı; Fuchs'u da yakalayamadı ve eğer Britanya Fuchs'u yakalamasaydı, diğerlerini de yakalayamayacaktı; Lonsdale'i yakalayamadı, Abel'i yıllarca yakalayamadı. Ancak Hayhanen onu tepside sunduğu için ele geçirebildi. Beni bile yakalayamadı! Eğer birinin ünü sadece şişirilmiş bir balondan ibaret ise, bu kesinlikle Hoover'dır.

Yine de Hoover büyük bir politikacıdır. Onun kapsamlı metotları ve insafsız otoriterliği, incelik gerektiren istihbarat dünyası için yanlış silahlar olmakla birlikte, farklı kullanım alanlarına sahiptirler. Bu silahlar Hoover'ın, milyonlarca yurttaşın özel hayatına dair muazzam boyutlarda bilgi toplaması ve

bunları dosyalamasını sağladı. Bu uzun zamandır yaygın olarak bilinmektedir ve Hoover'a Amerikan vergi mükelleflerinin kesesinden yüksek bir kâr sağlamıştır. Dünyada, geçmişlerinde sonsuza dek unutulmasını istedikleri anılar saklamayan çok az insan bulunur. Gizli kayıtlar Amerikan Kongre üyelerinin üzücü bir kısmının anlık bir incelemeyi dahi kaldıramayacak geçmişleri olduğunu gösterir. Peki ya eğer bu kayıtlar Hoover'ın elindeyse? Muazzam FBI dosyalama sisteminin sadece varlığı dahi, pek çoklarını Hoover'ın "*Totaliter İmparatorluğu*"na saldırmaktan caydırmıştır.

McCartyh döneminden söz ediyorum. Hoover'ın, Dışişleri Bakanlığı ve Birleşik Devletler Hükümeti'nin diğer organlarına sızan komünist komploları tek başına sonuçlandırdığı iddia edilen bir senatörün, kendi tekeli bozmasına içerlediği düşünülebilir. Sadece bu değil. Hoover, ağzını açarsa, McCarthy'nin hak iddialarını sonsuza dek ortadan kaldırabileceğini biliyordu. Ama bunu neden yapsın ki? Ülke çapında casus hararetinin artmasıyla, McCarthy, hiçbir kongre üyesinin FBI'ın ödeneğinin artırılmasına karşı çıkamayacağı koşulları hazırlıyordu. Hoover'ın McCarthy hakkında gerçekten ne düşündüğü, onunla ilk görüşmemizde yönelttiğim bir soruya cevabında ortaya çıktı. "*Eh*", dedi Hoover, "*Joe ile çoğu kez yarış pistinde karşılaşırım ama o bana henüz hiç kazanan vermedi.*"

Washington'daki ilk evim Connecticut Caddesi'nin ilerisinde, FBI'ın güvenlikten sorumlu müdür yardımcısı olan John Boyd'un evinin tam karşısında idi. Kısa bir süre için aslanın mağarasının ağzında kamp yapmak iyi bir fikir gibi görünmüştü – ama sadece kısa bir süre için. Ev küçüktü ve kısa süre sonra daha güvenli bir mesafede, daha büyük bir yere taşınmayı düşünmeye başlamıştım. Nihayet, Nebraska Caddesi'nden yarım mil kadar yukarıda bir eve yerleştim. Boyd benim FBI'daki resmî temasım idi ve onunla haftada birkaç kez, evinde ya da ofisinde, görüşürdüm. O, Hoover'ın Chicago'daki asıl silahlı adamlarından biri idi – ateş etmeyi gerektiren bir iş olduğunda

"her zaman ilk önce giden adam." Kısa boylu ve tıknazdı. Göbeği ve gıdığı büyümeden önce sıkı bir adam olsa gerekti. Entelektüel ilgileri yoktu. En sevdiği eğlencesi, evine ilk kez gelen kadınlara kirli kayıtlar izletmek idi. Kabadayılık gibi, başka çocukça yönleri de vardı. Nesnel bir değerlendirmeyeyle, berbat bir adamdı ama ben ondan giderek daha çok hoşlanmaya engel olamıyordum.

Boyd, CIA'deki yakın temasımı kötölemek için hiç zaman kaybetmedi. Onun kozmopolit havasından gerçekten tiksiniyordu. Bir akşam bana, *"CIA'de onlara ne öğretiyorlar oğlum?"*, diye sordu. *"Çatal bıçağı nasıl kullanacaklarını, zengin kadınlarla nasıl evleneceklerini mi?"* Ayrıca Birleşik Devletler Donanması'nın toplumsal itibarı konusunda da şüpheleri vardı. Ama Londra'da bana öğretildiği şekilde, zeki olmaya çalışmadan ve onun CIA'deki arkadaşlarıma yönelik ağır alaylı sataşmalarına tahammül ederek, onunla arkadaşlığımı sürdürdüm. Onun ağzının bozukluğuna ilk kez (çok şükür) Peter Dwyer henüz Ottawa'ya gitmeden önce tanık oldum. Washington'daki MI5 temsilcisi Geoffrey Paterson'a ve bana, FBI ile birlikte ele alınacak bir mesele konusunda, Londra'dan talimat gelmişti. Önce Paterson FBI ile temasa geçmişti ve onu, bu olayın Londra'nın işi olmadığını söyleyerek başlarından savmışlardı. Onun hemen ardından Dwyer ve ben, aynı soruları sormak üzere gitmiştik. Boyd bize pis bir bakış atmıştı. *"İşte oyun budur"*, dedi, *"Geoffrey gelir ve ben onun içine kurt düşürürüm. Sonra ne olur? Siz ikiniz gelir ve şansınızı denersiniz."* Bunu, ısrarla bizim işe yaramazlığımızı iddia eden, yaklaşık on dakikalık sözlü saldırı izledi. Her ne kadar onunla görüşmemiz gereken meselenin tamamen dışında ise de söylediklerinde samimi idi. Onu bu kadar hiddetlendiren, basit ofis politikalarıydı. SIS ve MI5 arasındaki farklılıkları kullanarak iki servisi birbirine düşürmek onun göreviydi ve biz açıkça onun karşısında cephe oluşturmuyorduk. Aynı akşam beni aradı ve gece bir şeyler içmeyi teklif etti. Birlikte dışarı çıktığımızda, sabahki tatsızlığa dair hiçbir şey konuşulmadı.

Elçilikteki sızmaya ilişkin bilgi kırıntıları bize ulaşmaya devam ediyordu. Yakında gidecek olan Dwyer dışında, Britanya Elçiliği'nin üç üyesinin materyale erişim hakkı vardı: Paterson, ben ve V. Şube günlerinden eski bir iş arkadaşım olan, Elçilik Güvenlik Müdürü Bobby Mackenzie.⁹⁴ FBI'da ilgili memurlar Ladd, daha sonra anti komünizm biriminin başına geçecek olan Lishman ve dosyanın Amerika tarafının detaylı tahlilinden sorumlu, Ohiolu Bob Lamphere. Hala Britanya Elçiliği'ndeki kaynağı belirlemekten uzaktık ama 1949-50 yazı boyunca Los Alamos kaynağının ağı örülmeye başlandı. Görünüşe göre iki üst düzey bilim adamından biri idi: Dr. Peierls ve Dr. Fuchs. Dwyer, servise son hizmeti olarak iki adamın bilinen eğilimlerinin mükemmel bir tahlilini yaptı ve sonuç olarak da Peierls'i elledi. Böylece geriye Fuchs kalıyordu.

Kanıtların yasal geçerliliklerinin bulunmaması sorunu yine ortaya çıktı, ama Fuchs, Judith Coplon'dan farklı olarak, kendisine karşı harekete geçilmesini kolaylaştırdı. Dwyer'in onun Los Alamos köstebeği olduğunu teşhis etmesinden kısa süre sonra, her zamanki İngiltere seyahatlerinden birini gerçekleştirmek üzere yola çıktı. İngiltere'ye vardığında tutuklandı ve sorgulanmak üzere MI5'ten William Skardon'a teslim edildi. Skardon onun güvenini kazanmayı öyle başarmış ki, Fuchs sadece işin kendi üstlendiği kısmını itiraf etmekle kalmadı, fotoğraflardan, Birleşik Devletler'deki temasını da teşhis etti: Harry Gold. Gold da konuşkan bir adamdı. Ondan başlayan zincir halkası Rosenberg çiftine ulaşmış, Ethel ve Julius Rosenberg çifti idam cezasına çarptırılmıştı. Eisenhower'ın Ethel Rosenberg'in idam cezasını erteleme kararını, eğer bunu yaparsa, gelecekte Rusların ajan olarak sadece kadınları kullanacağı gerekçesi ile reddetmesi de zikre değerdir. Bu Birleşik Devletler'in en sıkıcı başkanlarından birine yakışır bir davranıştı.

94 Sir Robert Mackenzie.

Fuchs olayının bir başka kayda değer sonucu daha vardı. Yakalanmasında hiçbir katkısı olmayan Hoover'ın işten kendi adına azamî politik çıkar sağladığı belirlendi. Bunun sona ermesi için, kendi materyalini göstermesi gerekiyordu ve böyle bir materyal sadece tutuklunun kendi adamlarından biri tarafından sorgulanmasıyla elde edilebilirdi. Fuchs'u hücrelerinde sorgulamak üzere Lishman'ı Londra'ya göndermek istediğini bildirdi. Paterson da ben de ona, böyle bir yolun söz konusu olmadığını söyleme talimatı aldık. Fuchs, gözetim altında duruşmayı bekliyordu ve onun, yabancı bir gücün ajanı bir tarafa, bir başkası tarafından sorgulanması dahi mümkün değildi. Hoover'ı çok heyecanlı bir halde ve Britanya hukukunun haşmetinden etkilenmeyecek bir ruh halinde buldum. Geri dönmeyi reddetti. Lishman, Fuchs ya da bir başkasını görme yolundaki kesin bir emirle, Londra'ya gönderilmişti. Cevap "*bir başkası*" idi. Lishman'ın geri döndüğünü öğrendiğimde ofisine kısa bir ziyarette bulundum. Koltuğunda bir başkası oturuyordu. Lishman'ın kendisini ise koridorun ilerisinde birkaç kapı sonraki bir odada buldum. Dört kıdemsiz ajanın paylaştığı bu küçük ofiste, bir masanın köşesinde bir şeyler yazıyordu. Zavallı şeytan. Bana, sanki bütün bu olanlar benim hatamış gibi baktı. Hoover'ın idaresinde hayat böyleydi.

1950 yazında Guy Burgess'ten bir mektup aldım. "*Sana şok edici bir haberim var*", diye başlıyordu, "*Washington'a atandım.*" Kalacak bir yer bulana dek onu misafir etmemi istiyordu. Bu bir sorun idi. Normal şartlar altında aynı öncüllerle iki gizli ajanı görevlendirmek tamamen yanlıştı. Ama şartlar hiç de normal değildi. En başından beri kariyerlerimiz iç içe geçmişti. Şubat 1934'te Avusturya'daki Schutzbund isyanından sonra Cambridge'de benim için para biriktirmişti. Sovyet servisinin olası bir istihdamı için onun adını öne sürmüştüm ve o daha sonra benim Britanya servisine girmemi sağlayarak borcunu ödemişti. Bu arada İspanya'da benim için kuryelik yapmıştı. 1940'ta SIS'te birlikte çalışmıştık ve 1948'de Türkiye'de bana

bir iş ziyaretinde bulunmuştu. Bu durumda işbirliğimiz iyi biliniyordu ve herhangi birimizin geçmişine dönük bir araştırmada eski bağlantıların açığa çıkacağı kesin idi. Öyle görünüyordu ki onun benimle kalmasına resmi bir itiraz söz konusu olamazdı.

Burgess'in önerisine rıza gösterme eğiliminde olmamın bir sebebi daha vardı. Dosyalardan biliyordum ki, kayıtları oldukça temizdi, politik anlamda onun aleyhinde hiçbir kayıt yoktu. Ama sık sık büyük belalara çatarı. Şimdi büyükelçi olan, Dışişleri'nden bir iş arkadaşı, onu Gargoyle Kulübü'nün merdivenlerinde aşağı yuvarlamış ve kafatasını zedelemişti. Dublin'de ve Tanca'da sorunlar yaşamıştı. Her akşam bir bekâr evinde olmaktansa, benim evimde kalması daha az göze çarpmasını sağlayacaktı. Mackenzie bana, daha sonra Dış İşleri Bakanlığı'nda Güvenlik Şubesi'nin başına geçecek olan Carey-Foster'dan aldığı, onu Burgess'in gelişi konusunda uyaran mektubu gösterdiğinde, henüz cevabımı göndermiştim. Carey-Foster, Burgess'in aykırı hareketlerinin küçük bir elçilik tense, büyük bir tanesinde daha kolay gözden kaçırılabilceğini söylemişti. Geçmişteki küçük suçlarının bir özetini verdikten sonra, en kötüsünün kapıda olabileceğini deeklemişti. *"En kötüsü diyerek neyi kast ediyor?"*, diye mırıldandı Mackenzie. *"Ahmaklık?"* Ona Guy'ı yakından tanıdığımı ve benimle kalacağını, gözümü onun üzerinden ayırmayacağımı söyledim. Birilerinin, üzerine yüklenen sorumluluğu paylaşmaya hazır olması, onu mutlu etmişti.

Yaşanacakların ışığı altında, Burgess'in önerisine razı gelmem çok kötü bir hata olduğu görünüyor. Aslında geçirdiğim son on beş yılda bunu çok düşündüm. Birkaç ay sonra yaşanacak çarpık olayların tamamen önceden kestirilemez olduğunu bahane edecek değilim; güvenlik önlemleri önceden kestirilemez olaylar karşısında koruma sağlamak üzere alınır. Ama diğer yandan, Burgess'i yanıma almamın spot ışıklarının üzerime çevrilmesini sadece birkaç hafta hızlandırdığını düşünüyorum. Ayrıca Bedell Smith'in Şef'e gönderdiği, benim sahneden çekilmem için ısrar eden mektup da buna yardımcı oldu. Üzerimdeki

şüphelerin erken yoğunlaşması ve delillerin beni mahkemeye taşıyacak kadar güçlü hale gelmeden belirginleşmesi, benim için büyük şans idi.

Burgess'in gelişi, üzerinde tek başıma karar veremeyeceğim bir soruna yol açtı. Halen inceleme altında olan Britanya Elçiliği köstebeği işine dâhil edilmeli miydi, edilmemeli miydi? Onu olaya kabul etme kararı benim Washington dışındaki noktalara tek başıma iki otomobil gezisi yapmamdan sonra alındı. Bana, genel kanaatin Guy'ın konu üzerindeki kişisel bilgisinin fayda sağlayabileceği olduğu söylenmişti. Bundan dolayı Guy'ı olaya dahil ettim ve ona konuyu en ince ayrıntılarına kadar ele alan bir brifing verdim. Bu mesele son güne kadar aramızda tartışılmaya devam etti. Sorunum şuydu ki, Maclean'ı on dört yılda sadece iki kez ve çok kısa sürelerle görmüştüm. Onun nerede, nasıl yaşadığı ya da vaziyetine dair herhangi bir bilgim yoktu. Ama şimdi olaya dönmeli, nasıl ortaya çıktığını ve içerdiği problemleri açıklamalıyım.

Meselenin gelişimi bana büyük bir gerginlik veriyordu. Değerlendirmeye çalışmanın tahmine dayalı sonuçlardan öteye geçmeyeceği, önceden kestirilemeyen etkenlerle kuşatılmıştı. Belgelerde Homer kod adıyla yer alan köstebekten söz eden düzinelerce rapor almıştık ama onu teşhis etmeye yarayacak hiçbir gelişme kaydedilmemişti. FBI hala bize elçiliğin hizmetli personeli ile ilgili, sonu gelmez raporlar gönderiyordu. Benim açımdan bu, işin en anlaşılmaz tarafı olarak kaldı. Dışişleri'ne sızma olduğuna dair zaten kanıt mevcuttu. Hem Krivitsky hem de Volkov bunu söylemişlerdi. Elbette, üç kaynağın da aynı adamı işaret ettiğini düşündürecek bir sebep yoktu. Ama eğer bir varsayımda bulunulacak olursa, Krivitsky'den edinilen bilgiler Washington sızıntısı ile bağlantılı olarak incelikle değerlendirilirse, diplomatlar hakkında bir araştırmaya zaman kaybetmeden girişilebilirdi – muhtemelen ben sahneye çıkmadan çok önce.

Ama olayın bir diğer özelliği çok daha şaşırtıcı idi. İşin içinde kimin olduğunu başından beri biliyor olmanın büyük avantajından keyif aldığımı itiraf etmeliyim. Ama bu avantajı bir yana bıraksak bile, raporların içeriğinden kâğıt sepetlerini boşaltan, kullanılmış karbon kâğıtlarını toplayan bir casus ile karşı karşıya bulunmadığımızın açıkça görüldüğünü düşünüyordum. Bazı raporlar karmaşık politik meselelerle ilgiliydi ve Homer'dan saygıyla bahsedilen birden çok durum mevcuttu. Karşımızda itibarı yüksek bir adam olduğu meydandaydı. Bu sonuçları birbirine bağlamamak konusundaki ısrarcılığın tek bir açıklaması olabilirdi: Serbest düşüncüyü kısıtlayan, kurumun saygın üyelerinin böyle şeyler yapmayacağına dair inanç. Böyle ısrarlı bir inancın varlığı, Maclean ve Burgess'in ortadan kaybolmasından sonra bunun üzerine yapılan yorumlarda – ve benim kendi meselemden – doğrulandı. Bariz bir şekilde belli olan hakikat yerine, olağanüstü saçmalıklar kabul edildi.

Yine de bu tuhaf durumun sonsuza dek devam edemeyeceğini biliyordum. Bir gün, herhangi bir gün, Londra ya da Washington'da herhangi biri aynaya bakacak ve oradaki görüntüden ilham alacaktı. Bir kez diplomatlar hakkında araştırma başladı mı, er ya da geç doğru cevap bulunacaktı. Büyük soru şuydu: Ne kadar yakın? Ne kadar geç?

Washington dışındaki buluşmalarımızda dostlarımla konuştuklarımızdan, iki temel husus ortaya çıktı. İlki, tuzak üzerine kapanmadan önce Maclean'ın kurtarılması gerekiyordu. Bu, nihai olgu olarak kabul edildi. Kaçması halinde Sovyetler Birliği'ne sağlayabileceği gelecekteki potansiyelin ne olduğu sorgulanmadı. Onun eski bir yoldaş olması yeterliydi. Bazı okurlar, önyargının tutsağı olanlar, bunu inanılması zor bulabilir. Onlara bir şey diyemem. Ama gelecek olaylardan dolayı tatsız şoklar yaşarlarsa, beni suçlayamazlar. İkincisi, Maclean'ın mümkün olduğu kadar uzun süre, makamında oturmaya devam etmesi arzu edildi. Ayrılmasından sonra onun "sadece" Dışişleri'nin Amerika Bölümü'nün başı olduğu ve yüksek önemde bilgiye erişme

olanağının bulunmadığı söylendi. Oysa Dışişleri'nde kıdemli bir mevkide bulunan azimli ve deneyimli bir ajanın, sadece günlük işler için masasının üzerine konan evraka ulaşabildiğine inanmak saçmalıktı. Zira benden sadece İspanya'daki Almanların üstesinden gelmem beklenirken, Sovyetler Birliği'ndeki Britanya ajanları hakkındaki dosyalara erişebildiğimi zaten açıklamıştım. Kısacası, görevimiz, bu zorunluluk haline gelmeden Maclean'ı güvende olacağı yere götürmekti.

Ama daha büyük karışıklıklar vardı. Birleşik Devletler'e iki yıllık görev yeri değişimi için gelmiştim ve bundan dolayı 1951 Sonbaharı'ndan önce yerime başkasının geçirilmesini bekleyebilirdim. Bir sonraki atamamın nereye olabileceğine ilişkin hiçbir fikrim yoktu; Kahire ya da Singapur gibi Maclean dosyasının elimin altından çok uzakta kalacağı bir yere olabilirdi. Karanlıkta yol almaya çalıştığımız düşünülürse, Maclean'ın en geç 1951 ortalarında kaçırılması en güvenli yol olarak görünüyordu. İkinci sorun Burgess'in konumundan kaynaklandı. Ne yaradılışı ve ne de nitelikleri açısından, Dışişleri'ne uygun değildi. Bir süredir çıkmayı düşünüyordu ve halihazırda Fleet Caddesi'nde birkaç işle uğraşıyordu. Sonuç olarak, Dışişleri'ndeki işi ona öyle sıkıntı veriyordu ki, onun için istifa etmek ya da işten çıkarılmak arasında pek bir fark yoktu. Her nasıl olursa İngiltere'ye dönmeyi çok istiyordu.

Birinin aklında – kim olduğunu bilmiyorum – iki mesele birbirine geçti: Burgess'in Londra'ya dönüşü ve Maclean'ın kurtarılması. Eğer Burgess Washington'daki Britanya elçiliğinden Londra'ya dönerse, Amerika departmanının başıyla görüşmesi olağan karşılanırdı. Kurtarma operasyonunda kilit rol oynayabilirdi. Hiç sorunsuz Washington'da istifa etmesi ve Londra'ya dönmesi mümkün idi. Ama onun, Maclean'ın ortadan kaybolmasından kısa süre önce, gönüllü olarak dönmesi tuhaf görünebilirdi. Bu yüzden öyle bir düzenleme yapılmalıydı ki, Burgess geri gönderilmeliydi. Bu Burgess'in hoşuna giden türden

bir plandı ve o amaca ulaşmak için mümkün olan en kolay yolu seçti. Bir gün içinde üç kez Virginia Eyaleti'nde aşırı hız yaptığı belirlendi ve Vali tam bizim beklediğimiz gibi hareket etti. Dış İşleri'ne onun diplomatik dokunulmazlığını kötüye kullandığına dair sert bir protesto yolladı ve bu da Büyükelçi'nin dikkatini çekti. Birkaç gün içinde Burgess'e gitmek zorunda olduğu üzüntüyle bildirilmişti.

Görüşmelerimizde Burgess'in kurtarma operasyonunda yarım etme olanağı belirir belirmez, bu kez benim kendi pozisyonum ele alınmaya başlandı. Bütün önlemlere karşın, Burgess, Maclean ile birlikte görülebilirdi ve onun faaliyetleri hakkında bir soruşturma, şüpheleri benim de üzerime çekerti. Bu konuda yapılabilecek fazla bir şey görünmüyordu ama eğer Britanya Elçiliği dosyasının çözüme kavuşturulmasında olumlu bir katkıda bulunabilirsem, şüpheleri dağıtabilirdim. Şimdiye dek FBI ve CIA'nın ellerinden geleni yapmalarına izin vererek geride durmuştum. Artık kurtarma planı şekilleniyordu. Soruşturmayı doğru yöne sevk edecek bir etkiye bulunmamam için sebep yoktu.

Bu amaçla, Merkez Büro'ya elçiliğin hizmetli personeli hakkında zahmetli araştırmalar yapmakla boşa zaman kaybediyor olabileceğimize ilişkin bir memorandum yazdım. Hafızamı zorlayarak Krivitsky'nin ifadesinden hatırladıklarımı belirttim. Sovyet istihbaratının Doğu Avrupa şubesinin Dışişleri'nde çalışmaya başlayan otuzlu yaşlarında genç bir adamı işe aldığını söylemişti. İyi bir aileden geliyordu, Eton ve Oxford'da eğitim almıştı. Sovyetler Birliği'nden ödeme almadan çalışan bir idealist idi. Bu bilginin sızıntı olduğunun bilindiği 1944-45'in ilgili tarihleri arasında Washington'da görev yapmış diplomatların kayıtları ile karşılaştırılmasını önerdim. Vivian'dan, bana olayın bu yönünün zaten "*akıllarında olduğunu*" temin eden bir cevap aldım. Ama dosyada bu konuda herhangi bir girişimde bulunulduğuna dair hiçbir kayıt yoktu ve devam eden olayların şaşırtıcı ilerleme hızı, fikrin nispeten yeni olması gerektiğini düşündürüyordu.

Londra'dan bize, Krivitsky materyali ile elçilik sızıntısına ilişkin raporlardan sağlanan, muhtemelen altı isimlik, kısa bir liste, yoğun araştırmaların sürdürüldüğü bilgisiyle birlikte gönderildi. Listede yer alan isimler Roger Makins⁹⁵, Paul Gore-Booth,⁹⁶ Michael Wright ve Donald Maclean idi. (Maclean'ın ne Eton ne de Oxford'da olmadığından dolayı itiraz edilebilir. Evet, değildi. Ama MI5, yabancılar varlıklı genç İngilizlerin bu okullardan birine devam ettiklerini zannettikleri için, bu detayı çok önemsememişti.) Liste Bobby Mackenzie'ye keyiflendirmişti. Bana Gore-Booth üzerine oynamamı önerdi. Neden? Eton ve Oxford'da eğitim görmüştü; Dışişleri'ne otuzlu yaşlarının ortalarında girmişti; Homer takma adını kullanabilecek kadar bilggin bir tipteydi; Homer, ya da Rusça'daki söylenişi ile Gomer, Gore'a yakın bir isimdi; idealler bakımından ise, Gore-Booth ağzına içki sürmeyen bir Hristiyan bilim adamı idi. Daha ne isteyebilirdim ki? Bu, Londra'yı birkaç gün duraklatacağını düşündüğüm, yeteri kadar iyi bir iş idi.

Burgess bavulunu topladı ve gitti. Son akşamında, her masanın başında *"kişiyeye özel müzik"* yapılmasının konuşmalarımızı bastırmaya yardımcı olduğu bir Çin restoranında, birlikte yemek yedik. Planı adım adım tekrar gözden geçirdik. Londra'ya vardığında Sovyet teması ile buluşacaktı ve ona kapsamlı bir brifing verecekti. Ardından, beraberinde randevunun yer ve saatinin yazılı olduğu bir kâğıtla, Maclean'ı ofisinde ziyaret edecekti. Kâğıdı onun masasına bırakacaktı. Daha sonra Maclean ile buluşacak ve detayları ona anlatacaktı. Planın bundan sonrası benim bilgim dâhilinde değildi. Burgess pek mutlu görünmüyordu ve ben onun kafasından geçenleri tahmin edebiliyordum. Ertesi sabah onu istasyona

95 Atom Enerjisi Komisyonu Başkanı. Burgess ve Maclean'ın firarı konusundaki tahkikata karışan Dış İşleri çalışanı.

96 Amerika'daki Britanya Danışma Servisi'nin başı. Daha sonra Dışişleri'nde Daimi Sekreter Yardımcılığı yapmıştır.

bıraktığımda, ona söylediğim son sözler, yarı şaka yarı ciddi, “*Sen de yakalanma*”, oldu.

MI5, Mackenzie’nin Gore-Booth hakkındaki beyin fırtınasından pek etkilenmemişti. Kısa listeleri karşılarında, şablona asgarî düzeyde uyan adamı arıyorlardı. Bu zekice bir metot idi ve Maclean’ın adını listenin başına almalarına yol açtı. Hiçbir zaman diplomatik çevrelerden keyif almamıştı. Daha çok bağımsız düşünen toplulukları tercih etmişti. Tersine, listedeki diğer isimler fazlasıyla uyumlu tiplerdi. Vardıkları sonuç hakkında bizimle irtibata geçen MI5, aleyhindeki dosya tamamlanır tamamlanmaz muhtemelen Maclean’a yaklaşılabileceğini bildirdi. Bu arada Dışişleri evrakının bazıları ondan saklı tutulacak ve hareketleri takip edilecekti. Büyük olasılıkla Amerikalıları sakinleştirmek için alınmış olan son iki karar aptalcaydı. Ama onlara karşı çıkmak için hiçbir sebep göremedim. Eğer işler yolunda gitmezse bunun yararına olabileceğime hükmettim. Kesinlikle haklıydım.

Yine de işin gelişme hızı karşısında dehşete düştüm ve Sovyet temasım ile bir sonraki buluşmamda ona acele edilmesi gerektiğini söyledim. Ayrıca Burgess’e yazmak için de bir bahane vardı. Elçilik nakliye görevlisi bana Burgess’in park yerinde bıraktığı Lincoln Continental marka araç ile ne yapacaklarını sormuştu. Böylece Burgess’e eğer acele etmezse çok geç kalmış olacağını yazdım – çünkü arabasını hurdacıya gönderecektim. Daha fazla yapabileceğim bir şey yoktu.

Bir sabah çok erken bir saatte, Geoffrey Paterson beni telefonla aradı. Londra’dan muazzam derecede uzun, “*çok acil*” bir telgraf aldığını söyledi. Onu yardım olmaksızın deşifre etmesi bütün bir gününü alacaktı ve sekreteri izinliydi. Benimkini ödünç alabilir miydi? Gerekli düzenlemeleri yaptım ve kendime gelmek için biraz oturdum. Bunun o olduğu neredeyse kesin idi. Maclean çantada mıydı? Kaçmış mıydı?

Hemen elçiliğe gitmek ve telgrafı görmek için yanıp tutuşuyordum. Ama hiçbir şey olmamış gibi davranmaya devam etmemin en iyisi olduğu açıktı. Elçiliğe ulaştığımda doğrudan Paterson'un ofisine gittim. "*Kim*", dedi yarı fısıltılı bir sesle, "*kuş uçtu.*" Dehşet içinde kalmış gibi yaptım (yapabildiğimi umuyorum). "*Hangi kuş?*" dedim, "*Macleane değil, değil mi?*" "*Evet,*" diye yanıtladı. "*Ama bundan daha da kötüsü... Guy Burgess de onunla gitmiş.*" İşte bu noktada, yüzümdeki dehşet ifadesi rol değildi.

- 12 -

BÜYÜK SORGU

BURGESS'İN MACLEAN ile birlikte gitmesi beni vahim bir kararla yüz yüze bıraktı. Maclean'ın kaçışına dair ilk konuşmalardan beri, Sovyet iş arkadaşlarım herhangi bir şeyin ters gitmesinin beni tehlikeye atacağını hatırla tutuyorlardı. Böyle bir olasılığın üstesinden gelebilmek için, benim için de çok acil bir durumda kendi takdirimi bırakılan bir kaçış planı hazırlamıştık. Burgess'in gidişinin acil duruma yol açtığı kesindi. Ama bu "*çok acil*" miydi? İki öncelikli sorunun üstesinden gelmek için, bu meseleyi bir yana bırakmalıydım. Bir tanesi evimdeki sakladığım ve beni tehlikeye atacak ekipmandan kurtulmak idi. Diğeri ise kaçışımın detaylarını etkileyebileceği için, FBI'ın yaklaşımını öğrenmekti. Ekipmandan kurtulmak elbette iki iş arasında en öncelikli olanıydı ama bunun beklemesine karar verdim. Haberi alır almaz elçilikten ayrılmam tuhaf görünebilirdi ve Paterson'un telgrafı bana gecikmeden FBI'ı denemek için bir imkân sağlıyordu. Telgraf, içerikten Ladd'in haberdar edilmesi talimatıyla bitiyordu. Görüşmenin sonunda yüzünün kıpkırmızı hale geleceğinden şüphe etmeyen Paterson, iki kızarmış yüzün bir taneden daha iyi olabileceği gerekçesiyle, ona

eşlik etmemi istedi. Benim yüzümün kırmızıdan ziyade mor olduğu gerçeği, olayı prensipte etkilememiştir.

Ladd haberleri dikkat çekici bir soğukkanlılıkla dinledi. Birkaç ani çıkışı, kör olası İngilizlerin her şeyi alt üst etmesine memnun olduğunu düşündürüyordu. Ama onun soğukkanlılığının kişisel bir endişeyi gizlediğini tahmin ettim. Ladd sıklıkla Burgess ile benim evimde buluşur ve onu kendi evine davet ederdi. Bütün tuhaflıklara karşın, ikisi iyi anlaşırdı. Her ikisi de agresif, provokatör tiplerdi; karşılıklı olarak birbirlerine hakaret ederek eğlenirlerdi. İlk karşılaşmalarında, Burgess, Indianapolis araba testlerinin saçmalık olduğunu iddia etti ve bundan yola çıkarak Amerikan hayatının pek çok yönüne dokundurdu. Ladd bu görüşten gerçekten hoşlanmıştı. Daha önce hiçbir burnu havada İngiliz'in böyle konuştuğunu duymamıştı. Mevcut kriz karşısında Ladd'in, Burgess ile tanışıklığı hakkında "*Patronu*" Hoover'ın ne kadar bilgi sahibi olduğunu merak etmemesi mümkün değildi. Ladd'in bu durumunun benim işime yarayabileceğine hükmettim. Onun yanından ayrıldıktan sonra, davranışları daha normal olan Lamphere'i görmeye gittik. Onunla firar üzerinde tartıştık ve hepsi gerçekten çok uzak olan, birkaç teori ürettik. Binayı biraz olsun ferahlamış halde terk ettim. Ama tam olarak gölgeleri atlatamamıştım. FBI'nın hala uyanmadığını bilerek hareket etmem gerekiyordu.

MI5'in her an FBI'dan beni gizli takibe almasını istemesi muhtemel idi. Londra'daki FBI temsilcisini Washington ile doğrudan temasa geçmek için kullanarak, benim bilgim olmaksızın bunu yapabilirlerdi. Ama bunun için de birkaç gün vaktim olduğunu sanıyordum. MI5'in yabancı bir güvenlik servisini MI6⁹⁷'nin rızasını almadan benim üzerime göndermesi pek olası değildi ve bu ikincisinin kıdemli bir üyelerini lekeleme endişesiyle duraksayacağını düşünüyordum. Belirtmeliyim ki benim açımdan bunlar tamamen ihtimallerden ibaret idi ve bugüne

97 Aslen Britanya Askeri İstihbaratı'nın Casuslukla İlgili Birimi. Daha sonra SIS'in yaygın adı haline geldi.

kadar da ihtimal olarak kaldılar. Yine de birkaç günü huzurlu geçirmiş olmam bu fikrimi destekliyordu.

Paterson ve ben elçiliğe döndüğümüzde öğleden sonraydı ve ona sert bir içki için eve gitmek istediğimi söylemek dikkat çekmeyecekti. Eve gittiğimde evrak çantama bir keser koydum ve ardından bodruma indim. Fotoğraf makinesini, sehpasını ve aksesuarlarını su geçirmez ambalajlara sardım ve onları da keserinyanına sıkıştırdım. Zihnimde acil durum eylem planımın provasını defalarca yaptığım için hazırlıklıydım. CIA-FBI işbirliği nöbetleri arasında arabayla Büyük Şelale'ye gidip sakın bir yarım saat geçirme alışkanlığı edinmiştim. Bu sefer yol üzerinde şimdi yapmak zorunda olduğum hareket için en uygun noktayı belirledim ve arabayı Potomac yolu üzerinde تنها bir yerde park ettim. Sağımda saklamak için elverişli çalıların bulunduğu koruluk bir arazi vardı. Çalılardan iki yüz yarda kadar ilerledim ve toprağı kazmaya başladım. Birkaç dakika sonra arabama binmiş evime dönüyordum. Akşam yemeğinden önce, elimde keser, bahçede biraz oyalandım. Artık temizdim.

Şimdi kaçış meselesine kafa yorabilecek durumdaydım. Geçirdiğim son birkaç hafta boyunca zaten aklımdan hiç çıkmamış olduğu için, gün sona ermeden bir karara varabilirdim. En doğrusunun, bulunduğum yerde kalmak olduğuna kanaat ettim. Bu karara varırken, hayatta kalma şansım azalana dek görevimin savaşmak olduğunu göz önünde bulundurmuştum. Bir süre yalan söylemek zorunda kalacağıma şüphe yoktu, bu süre uzayabilirdi de ama işe yarayacaktı. Bunun sonunda belki de daha ileri bir memuriyet imkânı dahi bulabilirdim. Olayların gidişatı haklılığımı kanıtladı. Neyin nasıl gelişeceğini önceden kestirebiliyordum. Fuchs gibi istihbarat işi hakkında çok az şey bilen, ya da hiçbir bilgiye sahip olmayan insanlara göre çok büyük bir avantajım vardı. Kendi adıma, on bir yıl boyunca gizli serviste çalışmıştım. Bunun yedi yılı oldukça üst mevkiilerdeydi. Sekiz yılı da MI5 ile birlikte çalışmaya geçmişti. Yaklaşık iki yıldır Amerikan servisleri ile yakın temas halindeydim

ve bundan önce sekiz yıl kadar da onlarla dolaylı ilişkilerim olmuştu. Düşmanımın hareketlerini öngörebiliyordum. Dosyalarını – temel silahlarını – biliyordum. Hepsinden öte, yöntemlerinin yasal ve geleneksel sınırları hakkında bilgi sahibiydim. Ayrıca Londra’da pek çok insanın benim aklandığımı görmek isteyeceği açıkça ortadaydı. Her durumda benim olumsuz bir şey yapmayacağıma inanma eğilimindeydiler.

Bana karşı ne gibi kanıtlar öne sürülebilirdi?

Cambridge zamanlarımda sol görüşlü dernekler ile ilişkim olmuştu. Büyük ölçüde biliniyorlardı, o yüzden gizlenecek bir tarafları yoktu. Ama İngiltere’de hiçbir zaman Komünist Parti’ye katılmamıştım. On sekiz yıl önce Avusturya’da yasadışı faaliyetlerimin ise, özellikle Viyana’daki arkadaşlarımla çoğu – içimi acıtan bir gerçek ama – büyük ihtimalle hayatlarını kaybetmiş iken, kanıtlanması zordu. Krivitsky’nin ifadesinde Sovyet gizli servisinin İspanya’ya iç savaş süresince genç bir İngiliz gazeteciye gönderdiğinin yer alması can sıkıcıydı. Neyse ki hiçbir özel tanımlama mevcut değildi ve Fleet Caddesi’nden İspanya’ya giden pek çok genç gazeteci olmuştu. Beni ilk etapta gizli servise Burgess’in aldırması gibi garip bir gerçek söz konusuydu. Bu iddiayı, benim işe alınmamda etkili olan tanınmış bir hanımın adını vererek savuşturmayı düşünüyordum. Onun sorumluluğu kabul etmesi yeterliydi. Eğer bunu inkâr ederse... -bunun olacağına ihtimal vermiyorum zira öyle bir kaygım olsaydı asla onun adını zikretmezdim.

Genel merkezdeki memuriyetim boyunca incelediğim dosyaların kontrol edilmesi beni açıklaması zor bir durumda bırakabilirdi. Ne de olsa böyle bir inceleme, ilgilerimin yasal görevlerimin çok ötesinde ve çok geniş olduğunu ortaya koyacaktı. Bu noktada tek savunma yolum, teşkilat ile sadece onun yararına ilgilendiğim şeklinde olabilirdi ki, bu da kulağa pek ikna edici bir açıklama gibi gelmiyordu. Ama kayıtların periyodik olarak yok edildiğini biliyordum ve savaştan sonra ellerindeki

işe yaramaz kâğıtları saklamış olacaklarını sanmıyordum. Diğer yandan Volkov Dosyası gibi – ki, ben bu konuda asla bir şey yapmış değildim – başarısızlıkla sonuçlanan vakalar mevcuttu. Ama her birinin benimle ilgisi olmayan birer açıklaması vardı. May ve Fuchs⁹⁸ davaları gibi, üst düzeydeki çabalarım karşı, yolunda giden davalar da bulunuyordu. Bu davaların çözüme kavuşmuş olması beni aklamazdı; ama en azından diğerlerindeki sorumluluklarıma yönelik şüpheleri azaltabilirdi.

Asıl çetin mesele, Burgess ile diyalogumu izah etmektir. Onun zevklerini ve entelektüel ilgilerini paylaşmıyordum. Çok az sayıda ortak arkadaşımız vardı. Aramızdaki yoğun ilişki, elbette, politik idi ve bunu da elimden geldikince bulanıklaştırmam gerekiyordu. Bir yere kadar coğrafya işe yarayabilirdi. Ben Avusturya’da iken, o Cambridge’de idi; ben İspanya’da iken, Burgess Londra’da bulunuyordu; savaş döneminin büyük bölümünü Londra’da geçirmişti, ama ben Fransa, Hampshire ve Hertfordshire’daydım; ardından Türkiye’ye gitmiştim ve o benimle bir yıl sonra Washington’da bir araya gelmişti. Bu durumda gerçek bir samimiyetin hiçbir zaman gelişme imkânı bulamadığını, bir araya geldikçe arkadaşlık ettiğimizi ileri sürebilirdim. Washington’da evimde kalmış olması da avantaja çevrilebilirdi. Eğer derin bir sırrı paylaşıyor olsaydık, onunla bağlantımı afişe eder miydim?

Bir başka zorluk da kariyerimin gelişimiydi. Üzerinde düşündükçe, onu daha zorlayıcı görüyordum. Cambridge’de sol tandanslı dernekler ile bağlantım vardı, Viyana’da ise komünist faaliyet şüpheleri. Ardından komünist arkadaşlarımla yolumu tamamen ayırmış ve Londra ve Berlin’de Nazilere yaklaşmıştım. Sonra Franco İspanyası’ndaki gazetecilik kariyerim geliyordu. Onu Burgess’in yardımıyla gizli servise girişim ve

98 Alan Nunn May ve Klaus Fuchs, atom üzerine çalışan iki bilim adamı. May, casusluk faaliyetleri yasaklana dekaltı yılbu alanda çalışmıştır. Fuchs’un itiraf-ları Harry Gold, David Greenglass ve Julius ile Ethel Rosenberg’in dâhil olduğu casusluk ağını açığa çıkardı.

anti-Sovyet, anti-komünist işlerde uzmanlaşmam izliyordu ve nihayet Maclean'a karşı girişilecek hareketi önceden bilmem, onun ise firarı söz konusuydu. Hepsini bir araya getirince, berbat bir resim ortaya çıkıyordu. Kaçınılmaz bir son ile karşı karşıyaydım ve suçsuzluğumu ispatlama şansım yok gibi görünüyordu.

Bu sonuç moralimi çok ta bozmamıştı. Zira suçlu olduğuma dair güçlü bir tahmin bir istihbaratçı için yeterli olabilirdi, ama bir avukat için değildi. Onun ihtiyaç duyduğu, kanıt idi. Bana karşı kullanılabilecek olaylar zinciri zorlayıcı olabilirdi ama zincirin her bir halkasını gözden geçirdim ve onları kırabileceğimi düşündüm. Eğer her halka kırılırsa, zincirden geriye ne kalırdı ki? Her şeye rağmen şansımın fazla olduğuna inanıyordum. Bundan sonra yapmam gereken, şüphe tohumlarını olabildiğinde uzağa saçmak idi.

Sonraki birkaç gün bana pek çok imkân sundu. Ofiste Paterson ile çok az görüştük ve Mackenzie bize zaman zaman katıldı. O zamanlar Paterson'un gerçeği sezdiğini sanmıyorum ama Mackenzie için pek emin değilim. Tembel olsa da asla aptal değildi ve bazen gözlerinde kurnaz bir bakış yakalıyordum. Bana fırsat sağlayan ise, Maclean'dan bazı belgeleri sakladıkları ve onun hareketlerini takibe aldıkları için aptalca olarak tanımladığım, MI5'in kararı oldu. Bunu başlangıç noktası olarak belirledikten sonra, çürütülmesi imkânsız olan davayı yeniden kurguladım.

Krivitsky'nin ifadesi Maclean'ın en azından on altı yıldır bu işin içinde olduğunu gösteriyordu. Yani deneyimli ve yetenekli bir casus idi. Böyle bir adam elbette bazı belgelerin kendisinden saklanmaya başladığını hemen anlar ve bundan huzursuzluk duyardı. Bundan sonraki adımı, takip edilip edilmediğine dikkat etmek olurdu. Takip edildiğine göre, gerçeği kavraması uzun sürmezdi. Bu durum Maclean'ı tehlikeye karşı uyardığı gibi, onu ikilemde de bırakırdı. Takip edilmesinin sebebi Sovyet bağlantısının kanıtlanmasıydı, diğer yandan onunla temasa

geçmeden kaçma şansı pek fazla değildi. O bu konu üzerinde kafa yorarken, eski yoldaşı Burgess odasına geldi (Burgess ile Maclean arasında eskiye dayalı bir bağlantı olduğunu kanıtlamazdım ama birlikte kaçmış olmaları yeterince ikna ediciydi). Burgess'in gelişi tabii ki Maclean'ın sorununu çözerdi. Burgess, kendi bağlantısı aracılığıyla bütün gerekli düzenlemeleri yapabiliirdi. Bu, araba kiralamak gibi detayları Burgess'in halletmiş olması gerçeğiyle destekleniyordu. Peki neden Burgess de gitti? Burgess'in Dışişleri'nden sepetlendiği ve ne yapacağını bilmez halde olduğu açıktı. Muhtemelen Sovyet arkadaşları ona varlığı diğerleri için tehlike teşkil edebileceği için, sahneden çekilmesinin en iyisi olduğunu söylemişlerdi.

Hikâyem buydu. Bilinen gerçeklere dayanması ve neredeyse değişmez varsayımlardan oluşması, bu hikâyeyi avantajlı kılıyordu. Bunun aksini kanıtlayabilecek üç kişi vardı; iki firarî ve ben. Ayrıca teorinin FBI için tam olarak kabul edilebilir olması beni mutlu etmişti. Ladd ve Lamper hikâyeyi tuttular ve Hoover'la kısa görüşmemde o da buna atladı. Onun gözünde bu, bütün suçu MI5'in üzerine atabileceği mükemmellikteydi. Bunu kullanarak Amerikan Kongresi'nde ve MI5 ile görüşmelerinde büyük politik çıkarlar sağlamış olduğuna hiç şüphem yok. Hoover'ın kendi hesabına bazı kazanımları olabilir, ama o hediye atın dişine bakacak bir adam değildi.

CIA konusunda durum daha belirsizdi. Bu bir FBI dosyasıydı ve ben her ikisi için de kaygılandığım Hoover ile Boyd'u sinirlendirmeden olayın içeriğini CIA ile görüşme riskini göze alamazdım. Bu sebeple CIA ile konuşmalarımı basına yansıyanlar kadar, biraz geç ve oldukça hata içeren, bilgilerle sınırlı tuttum. Beceriksiz Dulles'tan korkmuyordum; yıllar sonra Başkan Kennedy'nin Domuzlar Körfezi'nin idaresini ona vermesine çok şaşırmıştım. Ama Bedell-Smith farklıydı. Soğuk, şüphe uyandıran bakışları vardı ve çok zekiydi. Onunla ilk görüşmemde, Anglo-Amerikan savaş planlarına ilişkin yirmi küsur sayfalık raporları onun inceleme ve yorumlarına sunmuştum.

İlgisizce sayfaları çevirip dosyayı rastgele bir yere koymuş, ardından bana içerdiği konulara ilişkin ve paragraf numaralarına gönderme yaparak sorular yöneltmişti. Bense, bütün bir sabahı dosya üzerinde çalışarak geçirmiş bulunmam sayesinde ona ayak uydurabilmiştim. Bedell-Smith'in iki kere ikinin dört yaptığından ziyade beş olduğunu bilen bir adam olması, beni kaygılandırıyordu.

Sonraki birkaç gün sıkıcıydı. Haberlerin bütün basında kaygısız süslemelerle birlikte yer aldığını görünce biraz sosyal fobi yaşadım. Büyükelçinin bahçe partilerinden birinde, elçilik üst düzeylerinden birinin eşi, uzun uzun ve dikkatle beni inceledi. Londra'ya ise meşum bir sessizlik hâkimdi. Londra'dan benim Burgess'i yakından tanıdığımın "*anlaşıldığını*" bildiren ve onun bu davranışına ışık tutma olanağım olup olmadığını soran bir telgraf gelmişti. Ama benim beklediğim bu değildi. Ben, Şef'ten, acil, kişiye özel, bizzat deşifre edilmesi talimatlı, beni eve çağıran bir telgraf bekliyordum. Nihayet çağrılar geldi ama tuhaf, düşündürücü bir biçimde. Sahte evrak üretiminde uzman bir istihbarat memuru, rutin işi için Washington'a geldi. Bana bir nezaket ziyaretinde bulundu ve elden Jack Easton'ın mektubunu teslim etti. Mektup Easton'ın el yazısıyla yazılmıştı ve beni kısa zaman zarfında Burgess-Maclean dosyasıyla ilgili olarak Londra'ya çağrıldığımı bildiren bir telgraf alacağım konusunda bilgilendiriyordu. Çağrıya derhal icabet etmem çok önemliydi. Haberin kendisinde şaşırtıcı bir yan bulunmamakla birlikte, iletilme şeklini garipsedim. Zaten emirler bana normal yollardan iletilecekse, neden Easton beni gelecek çağrı konusunda, el yazısıyla yazılmış bir mektupla uyarıyordu? Gizli serviste aykırı davranışların ardında genellikle geçerli sebepler yatar ve bu olayda da öyle olduğunu düşünüyordum. Bu durum karşısında, eğer kaçış fikrini çoktan reddetmemiş olsaydım, Easton'ın mektubunun bana en makul hızla harekete geçmem için bir uyarı olduğunu düşünürdüm.

Birkaç gün içinde telgraf geldi. Ertesi gün için dönüş biletimi ayırttım ve Washington'a sonsuza dek elveda demeye hazırlandım. Bir saatliğine Angleton ile barda buluştum. Şahsi durumumun vahametini kavramış gibi görünmüyordu ve bana Londra'ya vardığımda müştereken ilgilendiğimiz konular kapsamında neler yapmamı istediğini söyledi. Bunları düşünecek halde değildim. Ardından Dulles'ı aradım ve o bana veda ederken, şans diledi. Listemde sırada Ladd vardı, birlikte biraz zaman geçirdik. İçinde bulunduğum tatsız durumdan gerçekten endişelenmiş görünüyordu. Londra'da beladan uzak durmam için bazı tavsiyelerde bulundu. İlgisi kısmen Burgess olayına kendisinin de bulaşmış olduğunu düşünmekten ileri gelebilir ama yine de müteşekkire olduğum içten bir yaklaşımı vardı. Ladd, ne kadar acımasız görünse de özünde iyi bir insandı.

Öğle gibi Londra'ya vardım ve hemen tuhaf bir olaya karıştım. Havaalanı otobüsüne bindim ve kapının hemen yanındaki koltuğa oturdum. Otobüs tamamen dolduğunda, tam önümde, basamakta heyecanlı bir tip belirdi ve herkesi dikkatle incelemeye başladı. Önce sağ omzumun üzerinde, sonra sol omzumun üzerinden arkaya baktı. Parmak uçlarında iyice yükselip başımın üzerinden baktı. Ardından bir an bana baktı. Yüzünde birden endişeli bir ifade belirdi ve sonra bir anda ortadan kayboldu. Bu SIS'in idarî kısmında epey kıdemli bir memur olan Bill Bremner idi. Onun kime baktığını çok iyi biliyordum ve iki adım değil, iki metre ötemde olsaydı beni ayırt edebilirdi. Onunla daha önce resmen hiç tanışmamıştık. Jack Easton'ın mektubundan sonra, bir de karşılama komitesi olarak Bremner'in kıdeminde birinin gönderilmesine ne demeliydi? Uyarılmadığımı söyleyemezdim. Otobüs Londra'ya doğru ilerledikçe, kırmızı ışıklar gözümde titreyerek parlamaya başlamıştı.

Annemin dairesine gittim ve yemekten sonra Easton'ı aradım. Hattın öbür ucunda Easton'ın nefesinin kesildiği fark edilebiliyordu. Bir anlık sessizlikten sonra Easton bana nerede olduğumu sordu, cevapladım. Derhal Broadway'e gitmek için çok

mu yorgundum? Elbette hayır. Yolda, Easton'ın şaşkınlığının sebebini anladım; ne de olsa Bremner, benim Londra'ya gelmediğimi rapor etmişti. Ofisine girdiğimde Easton biraz mahcup görünüyordu. Bana, telefonumu beklemediğini çünkü "*bana herhangi bir yardımı dokunabilir mi*" diye, Bremner'i havaalanına göndermiş olduğunu söyledi. Bu çok sudan bir bahaneydi ve ben ilk oyunu kazanmıştım. Elbette bu önemsiz bir oyundu ama basit bir kazanma dahi beni mutlu etmişti. O zaman Bremner'in havaalanına gönderilme sebebinin, MI5'in beni varışında tutuklayıp tutuklamayacağını görmek olduğunu düşünmüştüm. Ama müteakip gelişmeler, bu düşüncemde yanıldığımı gösterdi.

Easton bana, Dick White'in mümkün olan en kısa sürede ikimizi de görmek istediğini söyledi. Vakit kaybetmeden MI5 karargâhının bulunduğu Curzon Caddesi'ndeki Leconfield House'a gittik. Bu, erken bir safhada kötü gerçeğin gizlenmesi için bir teşebbüste bulunulmasına rağmen, pek çok sorgulamanın ilki olacaktı. White bana sorular sorarken Easton oturuyordu, muhtemelen ona tarafsızlık rolü biçilmişti. Benim tarafımda endişe ve onların tarafında da biraz utanç olduğu belli idi. Yakın bir dost olarak White'i suçlayamazdım. Şahsi ve resmî ilişkilerimiz her zaman mükemmel olmuştu ve Cowgill'in ayağını kaydırdığımda, bu şüphesiz onu çok mutlu etmişti. Duygularını saklama konusunda başarısızdı ama konuşmamızı dostane bir temelde sürdürmek için çaba sarf ediyordu. Bana, bu vahim meseleyi, Burgess-Maclean konusunu çözüme kavuşturmak için, yardımına ihtiyacı olduğunu söyledi. Ona Burgess'in geçmişi ve şahsi eğilimleri konusunda pek çok bilgi verdim. Bu arada, Burgess gibi, bütün sahne ışıklarını üzerine çeken ve patavatsızlığı ile ün salmış bir adamın, çok daha katı gizlilik kurallarını benimsemesi gerekeceği Sovyet casusluğu şöyle dursun, gizli ajan olmasını dahi çoğu zaman aklımın almadığının altını çizdim. Böylece dolaylı yoldan, eğitilmiş bir karşı casusluk uzmanı olarak Burgess'in durumunu hiç fark edemeyişimi

de açıklıyordum. Maclean hakkında ise bilgim olduğunu inkâr ettim. Elbette onun adını duymuştum, hatta onunla tanışmıştım ama bir samimiyetim yoktu. Onunla 1937'den beri sadece iki kez ve toplamda yarım saati geçmemek üzeré, düzenlenecek tertipler temelinde bir araya gelmiştik. Bu yüzden gerçeği biraz çarpıtabileceğimi düşünmüştüm.

Anlattıklarımı yazıyla özetlemeyi teklif ettim. Konuşmalarımızın dinlenmesi muhtemeldi ve mikrofondan kaynaklanabilecek aleyhimde bir durumun önüne geçmek için, yazılı bir kaydın bulunmasını istiyordum. Birkaç gün sonra, ikinci sorgu için gittiğimde, White yazdıklarına üstün körü bir göz attı ve asıl meseleye yoğunlaştı. Ona Burgess ile ilişkimin hesabını verirsem, sorunları açığa kavuşturabileceğimizi söyledi. Bu kapsamda kendi kariyerime ilişkin detaylı bir beyanat da faydalı olacaktı. Bir önceki bölümde de belirttiğim üzere, kariyerimde açıklanması güç zikzaklar vardı. Elimden geldiğince bunları izah etmeye çalıştım. Böyle yaparak White'a, o zamanlar pişmanlıkla hatırladığım yanlışlarım hakkında, gereksiz bilgiler veriyordum. Bunu yapmasam da zaman içinde kendilerinin bazı hususları açığa çıkaracaklarına emindim ve daha başından biz-zat benim bunları gündeme getirmem lehime idi.

Verdiğim bilgiler arasında "The Times"ın beni buraya resmî muhabirleri olarak göndermesinden önce Franco İspanya'sına yaptığım seyahat de bulunuyordu. Görünüşe göre MI5'te bu konuda bir kayıt bulunmuyordu ve benim İspanya'ya doğrudan Fleet Caddesi'nde bir makamdan gönderildiğimi zannediyorlardı. Bu noktada White'ı düzelttiğim zaman, bu ilk yolculuğun maliyetini kendi kaynaklarımla mı karşıladığımı sormakta gecikmedi. Bu çok kirli bir soruydu. Krivitsky'nin söylediği gibi giderlerimin Sovyet servisi tarafından mı karşılandığını anlamaya yönelikti. Ayrıca o dönemde İspanya'da dolaşmak için ne gibi bir sebebim olabilirdi? İspanya'ya gidişimi Burgess karşılamıştı ve bu tehlikeli, açıklayamayacağım gerçeklerdendi. İspanya seyahatimin, o zamanlar her şeyimi ortaya koyduğum gazetecilik

ideallerimi gerçekleştirmeye yönelik bir girişim olduğunu söyledim. Bu seyahate mali kaynak bulabilmek için bütün eşyalarımı (en çok da kitaplarımı ve plaklarımı) satmıştım. Makul bir açıklamaydı ve daha da önemlisi aksini kanıtlamak imkânsızdı. İspanya seyahatimin Burgess ile bağlantısı hiçbir zaman açığa çıkarılamadı. Her olasılığa karşın bir açıklama hazırlamıştım ama neyse ki buna gerek kalmadı.

Konuşmalarımıza ilişkin ikinci bir yazılı özet isteyip istemediğini söylediğimde, White bunu uygun gördü ama Burgess üzerinde fazla durmadan, daha çok kendi kayıtlarıma yoğunlaşmamı istedi. Kedinin kuyruğunun ucu artık çantadan çıkmıştı ve Şef'ten bir çağrı aldığım da bu beni şaşırtmadı. Bana Bedell-Smith'ten, Washington'a dönüşümü olanaksız kılan bir mektup aldığını söyledi. Daha sonra mektubun büyük ölçüde Amerikalı bir subay olan Bill tarafından yazıldığını öğrendim. Evimde düzenlediğim bir partide Burgess, Bill'in eşine hakaret etmişti. Onun bu davranışı yüzünden özürlerimi nezaketle bildirmiştim ve özrüm kabul edilmişti. Geçmişe dönük bu intikamı anlamak benim için zordu. O kadar insanın içinde, dönüşümün önünü kesen Bill idi!

İkinci kez Şef beni çağırdığında, kederli bir tavırla, istifamı istedi. Bana karşı cömert olacaktı: Emeklilik bedeli olarak 4000 Sterlin. Bütün parayı bir anda ödemeyi düşünmediklerini söylediğinde endişem daha da arttı. İlk etapta 2000 Sterlin alacaktım, kalanı ise altı aylık periyotlar halinde, 500 Sterlin olarak ödenecekti. Bu ertelemenin sebebi parayı israf etmemin önüne geçmekti, oysa hayatım boyunca hiç müsrif olmamıştım ve bu bahane hiç de inandırıcı değildi! Daha muhtemel gerekçe, üç yıl içinde hapse gönderilme ihtimalime karşı, parayı garantiye alma isteği idi.

Kısacası, elimde 2000 Sterlin ve başımın üzerinde kara bulutlar vardı. Yazı Rickmansworth yakınında yerleştiğim evde geçirdim. Şef beni arayıp ertesi sabah saat onda görüşmek istediğini

söylediğinde, Kasım olmuştu. Kış soğuklarının yavaş yavaş başladığı bir sabah Londra'ya gittim. Şef, Burgess-Maclean firarının koşullarına ilişkin adli tahkikat sürecinin başladığını söyledi. Tahkikatın idaresi, savaş boyunca MI5 için çalışmış olan Kraliyet Savcısı H. J. P. Milmo'da idi. Benden ifade vermem isteniyordu ve Şef buna karşı çıkmayacağımı umuyordu. Milmo ismi yaşanacak krizin eli kulağında olduğunu gösteriyordu. Onu tanıyordum. MI5'in genellikle ölüm kararına varmak için kullandığı marifetli bir sorgucu idi. Şef ile St. James Park'tan Leconfield House'a yürürken, zorlu bir sınav geçireceğimi düşündüm. Ellerindeki kanıtlar ne kadar güçlü olursa olsun, bunları bildiğim sürece hala şansım olduğuna inanıyordum. Ama elerinde Milmo'nun bana karşı kullanabileceği yeni kanıtlar bulunup bulunmadığına emin değildim.

Leconfield House'a vardığımda MI5'in hukuk şubesinin başıyla tanıştırıldım ve ardından Milmo'nun beni beklediği odaya kadar götürüldüm. "*Buster*"⁹⁹ lakabına uygun şekilde, kırmızı yanaklı, yuvarlak yüzlü, iri yarı bir adamdı. Solunda Maclean davası üzerinde çalışan Arthur Martin oturuyordu. Martin, tamamen sessiz kalarak sadece tavırlarımı izledi. Pencereden dışarı baktığımda not aldı. Baş parmaklarımı birbirinin etrafında döndürdüğümde, yine not aldı ve bu böyle devam etti. Milmo ise yarım yamalak bir selamlaşmadan sonra resmî bir edaya büründü ve bana "*adli tahkikat*" süresince sigara içmememi söyledi.

Elbette bu tamamen saçmalıktı. Aklımdan Milmo'dan kimliğini göstermesini istemek ya da MI5 karargâhının "*tahkikat*" için uygunsuz bir yer olduğunu söylemek geçti. Ama bu oynamayı düşündüğüm karakterin çok dışında bir tavır olurdu; Burgess ve Maclean olayının iç yüzünü ortaya çıkartmayı en az Milmo'nun kendisi kadar çok isteyen, eski bir SIS görevlisi. Üç saatin büyük bir bölümünde, sadece doğrudan kişiliğime saldıran tutumlar karşısında kızgınlık belirtisi göstererek, uysallıkla

99 Buster: Buradaki anlamı iri yarı, azman. (E.N.)

soruları cevapladım ya da bertaraf ettim. Milmo'yu ikna etmeye çalışmanın bir işe yaramayacağını biliyordum, bu yüzden yapmam gereken onu beklediği itiraftan mahrum bırakmak idi.

Milmo'nun sorgusunda onun değerlerine göre karşı bir düşünce oluşturabilmeye çok yaklaştım. Genel olarak benzer zeminde sorular sordu ve çok önceden düşünüp tasarlamış olduğum cevaplarla ona yapacak pek bir şey bırakmadım. Sorgulamanın başında beni Burgess'e "*özel kişisel evraki*" emanet etmekle suçladı. Suçlama o kadar saçmaydı ki, şaşkın görünmek için kendimi zorlamama gerek yoktu! Görünüşe göre Burgess gittikten sonra dairesinde yapılan aramada benim Cambridge diplomam bulunmuştu. Yıllar önce bu işe yaramaz belgeyi bir kitabın arasına koymuştum. Burgess, Milmo'nun onu tanıyan herhangi birinden rahatça öğrenebileceği gibi, sahiplerinin iznine ihtiyaç dahi duymaksızın, kitap ödünç alma fitratına sahip birisiydi. Suçlamanın amacı Burgess ile samimiyet derecemi göstermekti. Ama kullandığı dayanak öyle çürüktü ki, sonuçta benim güvenilirlik olasılığımı kuvvetlendirmeye yaradı.

Yine de Milmo'nun benim önceden kestiremediğim bir iki sürprizi vardı ve bunlar bana aleyhimdeki kanıtların benim tahminlerimden çok daha fazla olduğunu gösterdi. Volkov malumatının Londra'ya ulaşmasından iki gün sonra, Londra – Moskova arasındaki NKVD telsiz haberleşmesinde göze çarpan bir artış olmuş ve bunu Moskova – İstanbul arasındaki iletişimde benzer bir yoğunlaşma izlemişti. Benzer bir şekilde, benim Washington'daki elçilik sızıntısı konusunda resmen bilgilendirilmemden hemen sonra da NKVD haberleşme trafiği artmıştı. Diğer kanıtlarla birleştirildiğinde bu kanıtlar fazlasıyla ezici idi. Ama bu durum, sorgu sandalyesinde otururken, benim için hiçbir sorun yaratmadı. Milmo benden bunların bir açıklamasını yapmamı istediğinde, basitçe hiçbir açıklamam olmadığını söyledim.

Milmo aniden vazgeçtiğinde yorulmaya başlamıştım. Martin benden bir süre orada kalmamı istedi. Yandaki odaya davet edildiğimde, Milmo ortalarda yoktu ve bu kez resmî MİS görevlisi işin başındaydı. Benden pasaportumu teslim etmemi isterken, aslında onu herhangi bir şekilde elde edebileceklerini ama benim gönüllü teslim etmemin yararına olacağını kastetmişti. Tasarladığım kaçış planı kendi evraklarımı gerektirmedikten, zorluk çıkartmadan bunu yapmayı kabul ettim. Evrakı taahhütlü posta ile o akşam gönderme teklifim bunun “çok riskli” olduğu gerekçesiyle reddedildi. William Skardon bana evime kadar eşlik etmek ve evrakı teslim almakla görevlendirildi. Yolda Skardon bana otoritelerle işbirliği yapma konusunda uzun bir vaaz verdi. Henüz tam olarak kurtulmuş sayılmadığımı farkındaydım.

Devam eden haftalarda Skardon sorgulamayı sürdürmek için birkaç kez daha geldi. Dikkat çekecek derecede nazikti, davranışları olağanüstü incelikteydi, görüşlerime ve faaliyetlerime karşı sıcak ilgisi gurur okşayıcıydı. Bu tavırlarıyla kabiliyetsiz White’tan da boş tehditler savuran Milmo’dan da daha tehlikeliydi. Onun kibar yaşamlarına, Fuchs’un güvenini kazanarak felâketini hazırlayanın yine Skardon’dan başkası olmadığını bilmem sayesinde direnebildim. İlk uzun sohbetimiz sürsünce ustalıkla ve aşırı incelikle hazırlanmış iki tuzağını fark ettim ve neyse ki atlattım. Ama belki de farkına varmadığım başka tuzaklar kurduğunu düşündükçe, kendimi kutlamaktan vazgeçtim.

Yine de Skardon dahi hataya düştü. Bir görüşmemize benden banka hesaplarımı incelemek için yazılı izin istemekle başladı. Bunu onaylasam da onaylamasam da yapmak için yasal yetkisi vardı, bu yüzden hiç itiraz etmedim. Ayrıca aradığı gibi düzensiz ödemelere dair bir şey bulamayacağını biliyordum, çünkü hesabımda böyle bir hareket hiç olmamıştı. Ama yetkiyi eline aldıktan sonra mali durumumu sorgulamaya başladı, ben de ona zararsız yanlış bilgiler verdim. Bunu yapmak için oldukça

önemli bir sebebim vardı. Kariyerimdeki pek çok sıra dışı detay için makul bir açıklamam vardı, ama hepsi için değil. Yalanlarımın yetersiz olduğu noktalarda, geçen zamandan sonra hafızamın yetersiz kaldığı bahanesine sığındım. Şu kişi ya da bu olayı her zaman hatırlayamazdım. Mali durumumun derinlemesine araştırılması, bana hafızamın düzensiz çalıştığını tasdik etme imkânı verdi. Finans işlemlerimi hatırlayamıyorsam, sosyal ve profesyonel hayatıma dair bütün detayları da anımsamam beklenemezdi.

Böyle birkaç sorgudan sonra Skardon beni ziyaret etmeyi kesti. Bana tatmin olup olmadığı konusunda bilgi vermedi, sadece meseleyi askıda bıraktı. Ondan önem taşıyan hemen her şeyi sakladığıma şüphe etmediğine eminim. Aleyhimdeki kanıtlar muhakkak çok kuvvetli idi ama sonuca bağlamak için yetersizdi. Broadway'den bir çağrı daha aldım ve bu kez Sinclair ile Easton tarafından sorgulandım. Dürüst Sinclair'e yalan söylemek rahatsızlık vericiydi; umarım şimdi tıpkı onun gibi prensiplere sadık kalmak pahasına yalan söylediğimi anlamıştır. Ama Easton ile düellodan keyif aldığımı da itiraf etmeliyim. White, Milmo ve Skardon ile tecrübelerimden sonra, aşına olduğum bir zeminde hareket ediyordum ve onların başarılı olmadığı konularda Easton'ın üstünlük sağlamasını beklemiyordum. Sağlayamadı da.

- 13 -

BULUTLAR DAĞILIYOR

İKİ YILDAN uzun süre huzur içinde bırakıldım – belki de ateşkes halinde kaldığımızı söylemek daha uygun düşer. Dosyamın kapandığı yolunda bir hayale kapılmıyordum; ama hiçbir suçlama öne sürülmedi ve MI5 ile SIS'ten bazı eski iş arkadaşlarıyla diyalogumuz aynı temellerde devam etti. Benim için gergin bir dönemdi. 2000 Sterlin param, 2000 de alacağım vardı ve muhtemelen iki ya da üç bin kadar da sigorta poliçesinden gelecekti. Ne zaman bir işe başvursam niçin Dışişleri'nden ayrıldığımı sorusuna muhatap olduğum için, yüksek kazançlı bir iş bulmam pek olası görünmüyordu. En iyi ihtimal gazeteciliğe dönmek olarak görünüyordu; bu alandaki ilk tecrübem olan İspanya aklıma geldi. Orada yeniden ipleri elime alabileceğime şüphem yoktu ama İspanya'ya gitmem hala suçlu olduğumu düşünenlerin eline koz verebilirdi. Madrid, Demir Perde'den çok uzak sayılmazdı. Skardon'a pasaportumun geri verilmesini isteyen bir mektup yazdım – hiçbir açıklamada bulunmadan.

İspanya girişimim kısa sürdü. Oxford'dan bana iş teklif eden bir mektup aldığımda Madrid'de henüz üçüncü haftamdı. Önerilen para mütevazı bir meblağ idi ama söz konusu iş hakkında

deneyim sahibi olmadığım düşünülürse bu rakam makul bir seviyedeydi. Böylece bir yıl boyunca Rickmansworth ile Liverpool Caddesi arasında gidip gelerek ticaretle uğraştım. Kesinlikle bu işe uygun değildim. Çalıştığım firmanın nakliye departmanının – neyse ki benim bu birimle işim olmuyordu – ihtiyatsız davranışı yüzünden iflasın eşiğine geldiğinde, işten çıktım. İşverenlerim bunu memnuniyetle karşıladılar, ne de olsa onları maaş yükümden kurtarmıştım. Bundan sonra bir süre serbest gazetecilikle hayatımı kazandım. Bu iş bireysel satıcılık yeteneğinin olağanüstü boyutlarda gelişmiş olmasını gerektiriyordu ki; hiçbir zaman benim güçlü olduğum bir nokta değildi.

Bu kasvetli dönem, muhafazakâr bir milletvekilinin, Avam Kamarası'nda birlikte çay içmeyi teklif eden mektubunu almamla canlandı. Milletvekili bana genel olarak Dışişleri ve özelde de Anthony Eden ile ilgilendiğini söyledi. Kendi mevkii çok yukarılarda idi; ülkedeki en güvenli makamlardan birinde oturuyordu ve Muhafazakar Parti'yi elinde tutuyordu. Benim Dışişleri'nden atıldığımı duymuştu ve haksızlığa uğramış hissettiğimi zannediyordu. Eğer ona Dışişleri'nin kirli bir yönünü söylersem, çok memnun olacaktı. Aslında beni ağırlayan vekilin kahkahalarının eşlik ettiği düşüncelerine uygun söylenebilecek çok şey vardı. Ama ona Dışişleri'nin neden istifamı istediğini çok iyi anladığımı söyledikten sonra hemen kalkıp gittim.

Bu süre boyunca birkaç kez kaçmayı düşündüm. Aslında Amerika şartları altındayken geliştirmiş bulunduğum planı Avrupa'daki duruma uydurmak için sadece küçük değişiklikler yapmam yeterliydi. Hatta bazı yönlerden Londra'dan kaçmak, Washington'a nazaran daha kolaydı. Ama ne zaman kaçış planına kafa yorsam, durumun "*çok acil*" olmadığını görüyordum.

Sonunda bütün gidişatı değiştiren bir olay vuku buldu. Sovyet arkadaşlarımdan, oldukça yaratıcı yollardan, beni hayli neşelendiren ve bağlantıların yeniden kurulduğunun bir göstergesi

olan, bir mesaj geldi. Bu beni içimdeki karmaşıklık hissinden kurtardı. Artık yalnız değildim.

Böylece tazelenmiş bir ruh haliyle bir sonraki fırtına için bulutların toplanmasını bekledim. Petrov'un¹⁰⁰ Avusturalya'ya iltica ettiğinin ve Burgess ile Maclean'a dair bazı açıklamalarda bulunduğu saptanmasıyla, fırtına başladı. Üçüncü Adam'dan sonra Fleet Caddesi'nde yine "*Tutun! Yakalayın!*" feryatları yükselmeye başladı, ama bu kez bir farkla. Birileri gazetede benim ismimi açığa vurdu. Bir gazetenin yüz binlerce Sterlini kayıp diplomatlara dair önemsiz ve yanlış bilgileri araştırmak için harcaması hayret vericiydi. İçeriden birilerinin gevezelik yaptığına şüphe yoktu. SIS'teki arkadaşlarımdan biri sızıntının Metro-politan Polis Teşkilatı'ndan emekli bir kıdemli memur yüzünden kaynaklandığını söyledi. Her ikimiz de yaşlı beyefendinin boşboğaz olduğunu biliyorduk. Polis muhabirleri hikâyeyi ilk öğrenenlerden olduğu için, bu düşünce mantıklıydı. Üçüncü Adam ile ilgili olarak "*Daily Express*" Washington'daki Britanya Elçiliği'nden bir "*güvenlik uzmanı*"nın servisten istifasının istendiğini yazdı. Bu tipik bir hataydı; ben güvenlik uzmanı değildim. Ama bu benim ismimi zikreden gazeteye hakaret davası açmaya hazırlanmam için yeterliydi.

Kısa süre sonra Fleet Street'ten ilk ziyaretçim geldi. Röportaj yapmak için beni Londra'dan aradığında, ona sorularını yazılı olarak vermesini söyledim. İki saat sonra istasyondan tekrar aradı. Ona, benim onayım olmadan tek bir kelimenin yazılmayacağına dair yazılı garanti vermediği takdirde, hiçbir şey anlatmayacağımı söyledim. Bunu yerine getirmesinden sonra Burgess-Maclean davasına ilişkin bildiklerimin çoğunun resmî kaynaklardan olduğunu ve bunları açıklamamın beni "*Resmî Gizlilik Yasası*"na göre suçlamaya açık hale getireceğini açıkladım.

100 Lavrenti Beria'nın (Stalin'in sağ kolu ve Rus gizli servisinin başı) 1953'teki gizemli ölümünden sonra, Petrov'un, Beria'nın bütün gücü kendi elinde toplamak için yaptığı bir plana dâhil olduğundan şüphelenildi. Suçlamaları cevaplandırmak üzere Moskova'ya çağrılan Petrov, yanında Sovyet ajanlarına ve şifre sistemlerine ilişkin önemli bilgilerle, Sidney'e kaçtı.

Böylece editörünü aradı ve eli boş halde geri döndü. Ama ardından basın etrafımı çevirmeye başlamıştı.

Bu dönemde Hertfordshire'dan taşınmış olduğumu belirtmeliyim. Uckfield ile Eridge'teki Peter Townsend'in tam arasındaki Crowborough'da yaşıyordum. Muhabirler sabahları Buckingham Sarayı'nı, öğleden sonra Townsend'in etrafını kuşatıyordu – ya da tam tersi. İki yönden şanslıydım. İlki, böyle bir topluluk tarafından başımın ağrıtılması, yerel kanaati benim lehime çevirdi. Örneğin, yürekli bahçıvanım, gösterdiğim herhangi bir muhabire tırmığını saplayabileceğini söylemişti. İkincisi, muhabirlerin hareketlerinin düzenli olması, bana saatimi üç saat ileri almak gibi basit bir yolla, onlardan kurtulma imkânı verdi. Beşte kalkar, altıda kahvaltı yapar ve öğlen yemeğimi dokuz buçukta yerdim. Böylece basın evimi kuşattığında Ashdown Ormanı'nın derinliklerinde olurdum ve saat üçte geri döndüğümde, basın mensupları çoktan kayıplara karışmış olurdu. Sistem sadece bir kez sekti. “*Sunday Pictorial*” gazetesinden bir bayan, bir arkadaş tarafından kaleme alınmış “çok zarar verici” bir yazıya binaen acilen yorumumu istemek için bir Cumartesi gecesi geç saatte geldi ve ertesi sabah yine ortaya çıktı. Yazıyı okumayı da yorumlamayı da reddettim ve onu sepetledim. Ertesi sabah “*Sunday Pictorial*” aldım. Hakıkımda tek bir kelime bile yoktu! “*Arkadaş*” korkmuş olmalıydı...

Sansasyon başlar başlamaz SIS'ten arkadaşlarımla temasa geçtim. Benden olayda tarafgirliğe yol açacak herhangi bir harekette bulunmamaya dikkat etmemi istediler. Hükümet konu üzerinde münazaraları sürdürüyordu ve çalışmalarında zorluk çıkartılmaması önemliydi. Ayrıca iki talepte bulundular. İlki, son bir sorgulamayı kabul etmeliydim. Bu kez MI5 değil, SIS tarafından sorgulanacaktım. İkincisi, yine pasaportumu teslim etmem gerekiyordu. Her ikisine de razı oldum. Pasaportum bir kez daha el değiştirdi ve soruları cevaplandırmak üzere Londra'ya iki ziyarette bulundum. Sorgulamalarda, aleyhimde yeni kanıtlar bulunmadığını fark ettim. Her şeyden önce geçen

o kadar zamanda kaçma girişiminde bulunmamam lehime idi. Zaman aşımı ile birlikte izler bulanıklaşmıştı. Olayların karanlıkta kalması akılların karışması için yeterliydi.

Spot ışıkları üzerimde olduğu halde, Sovyet arkadaşlarımla iki kez görüştüm. Ama üçüncü buluşmanın vakti geldiğinde, onların bilgiye ihtiyacı olabileceğini düşündüm ve benim de kesinlikle cesaretlenmeye ihtiyacım vardı. Bu tam günlük bir iş olmalıydı. Crowborough'tan erkenden ayrıldım. Tornbirg'e vardığımda arabamı burada bıraktım ve Londra trenine bindim. Boşalmış platformdan trene binen son yolcu bendim. Waterloo'da indim ve etrafı kontrol ettikten sonra metroyla Tottenham Court Caddesi'ne gittim. Burada bir palto ve şapka aldım. Bir iki saat kadar dolaştım. Bir barda bir şeyler atıştırdıktan sonra sinemaya girdim. Arka sıralardaki bir koltuğa oturdum ve filmin yarısında dikkati çekmeden salondan çıktım. Artık gerçekten izlenmediğime kanaat getirmiştım, yine de işimi sağlama almak için birkaç saat daha harcayabilirdim. Otobüsle, yürüyerek, sonra yine otobüsle, daha önce hiç gitmediğim mahallelere gittim. Rotamı randevu yerime çevirdiğimde, akşam olalı bir ya da iki saat olmuştu. Randevuda yaşananların ise bende saklı kalması daha uygun olacaktır.

Gazeteyi okuduğumda metroda, ayakta duruyordum. Yanımdakinin omzunun üzerinden baktığımda "*Evening Standard*"ın¹⁰¹ manşetinde ismimi gördüm. Brixton milletvekili Albay Marcus Lipton¹⁰², Başbakan'a, Bay Philby'nin Üçüncü Adam faaliyetlerinin üzerine gitmeye azimli olup olmadığını sormuştu. İlk tepkim büyük bir hayal kırıklığı olmuştu. Zira Lipton'ın yorumları dokunulmazdı, o mahkeme salonunda ulaşabileceğim bir

101 25 Ekim 1955'de.

102 Marcus Lipton önce Başbakan Sir Anthony Eden'e, Burgess ve Maclean'ın ortadan kaybolmasını araştırmak üzere bir komite kurması gerekip gerekmediğini sordu. Ardından Philby'nin Üçüncü Adam faaliyetlerini gündeme getirdi. Eden bu konuda bir münazara yapılacağını söyledi ve bu da 7 Kasım 1955'te gerçekleştirildi. Bu münazarada Dışişleri Sekreteri Harold Macmillan, Philby'i akladı.

adam değildi. Ayrıca, “*Beaverbrook*” gazetesinden çok büyük bir meblağ elde etme hayalimi de yıkmıştı. Ama üzüntünün yerini hemen harekete geçme isteği aldı. Ailemin dağılması ile ilgili plan yapmıştım ve bu planı derhal gerçekleştirdim. Sonra annemle birlikte, onun Drayton Gardens’taki evinde gizlendim. SIS’teki arkadaşlarımı arayarak onlara daha fazla sessizliğimi koruyamayacağımı söyledim. Bana hak vermekle birlikte, Avam Kamarası’ndaki görüşmeye dek yapmak istediğim her neyse, er-telemem için ısrar ettiler.

Önümde on iki gün vardı. Kapı ziline bağlantısını kestim ve telefonu bir minder dağının altına gömdüm. Kapı tokmağının vidalarını sökmeme annem, nasıl olsa sesinin duyulmadığı bahanesiyle engel oldu. Bunu dert etmeme gerek kalmadı, ne de olsa basın, evin etrafına demir attıktan sonraki ilk iki gün içinde tokmağı kırdı! Mutfak perdelerinin gece gündüz kapalı olması gerekiyordu, çünkü yangın merdiveninden içeri bakmaya çalışan bir gazeteci aşçıyı korkutmuştu. Yine de aşçımız yürekli bir kadındı ve kuşatma altında bulunduğumuz sürece bizim için yemek pişirmeyi sürdürdü. Bu arada ben günlerimi basına vereceğim kaçınılmaz demeci dikkatle hazırlayarak geçiriyordum. Lipton’ın geri çekilmesini sağlayamadığım takdirde, kaçmaktan başka çarem kalmıyordu.

Tamamen lehime bir sonuç bekliyordum. Daha önce pek çok basın açıklamasına katılmıştım ve herkesin bir an önce sorusunu sormak istediği o düzensiz kalabalığa büsbütün yabancı değildim. İlk yarım saat ya da biraz daha uzun süre, kontrolü sağlamak benim için esastı. Bu arada Lipton meselesine odaklanmalı, suçlamayı bütün boyutlarıyla ele almalıydım. Bundan sonra bana ne soracakları umurumda değildi, bütün cevaplarım hazırды. Basitçe düşününce, Lipton’un hamlelerinin boş olduğunu görmüştüm. Daha önce beni endişeye sevk eden, konumundan dolayı onun gerekli makamlara sunduğu sağlam kanıtlara sahip olabileceği düşüncesi idi. Oysa eğer yetkililerin eline, Lipton ya da bir başkası aracılığıyla, bu tür kanıtlar

bulunsaydı, beni çoktan içeri tıkmış olurlardı. Hal böyle iken, ne Lipton ne de başka birinin elinde kanıt olmadığı açıktı.¹⁰³ Durumun can alıcı noktası, dava hakkında Fleet Caddesi'ndekilerin toplamından on kat daha fazla bilgiye sahip bulunan, güvenlik yetkililerinin hareketsizliği idi. Üstelik benim korkmam gerekenler de, basın değil, onlardı.

Parlamento müzakerelerinin günü geldi. Dışişleri Bakanı Harold Macmillan, hükümet adına konuşmasında benim, dikkatle ve en iyi şekilde resmî görevlerimi yerine getirdiğimi (bu doğrudu) ve ülke çıkarlarına zarar getirecek herhangi bir harekette bulunduğuma dair bir kanıt olmadığını (tam anlamı ile bu da doğrudu) söyledi. İfadesi bana yeşil ışık yaktı. Minderleri telefonun üzerinden kaldırdım ve annemden, her kim ararsa, ertesi sabah on birde ziyaretçi kabul edebileceğimi söylemesini istedim. Yirmi dakika içinde yarım düzine telefon geldi. Sonra sessizlik oldu. SIS'teki bir bağlantımı arayıp yakında kamuoyuna açıklamada bulunacağım konusunda uyarıda bulundum. Ardından yatmaya gittim ve dokuz saat boyunca uyudum.

On buçukta kapı zili çalmaya başladı. Ama durumu kontrol altında tutma kararımı aklımdan çıkartmayarak, yarım saat daha çalmasına izin verdim. Saat on birde demiştim ve saat on birde görüşecektim. Tam zamanında kapıyı açtım ve istemsizce "*Aman Tanrım!*" dedim. Ben bir düzine kadar ziyaretçi bekliyordum ama karşımda, görüş alanımdan taşıp merdivenden aşağı kadar inip giden bir insan yığını vardı! Hepsini oturma odasına kabul etmeme imkân yoktu ama bir şekilde buraya sığmayı başardılar. İlk birkaç dakika aralıksız flaşlar patladı. Ardından kameramanlar ortaya çıktı ve sayelerinde nefes alacak bir açık alan oluştu. Yerlerimize oturduğumuzda koltuklardan birindeki gazeteciden yerini kapıya yaslanmış duran genç hanıma vermesini rica ettim. Arı sokmuş gibi yerinden fırladı ve genç hanım, utangaç bir tavırla koltuğa geçti. Bu benim için

103 Aslında Lipton'un bilgi kaynağı, Philby'nin ismini vermeyi onur kırıcı yayın yapmakla suçlanma riskini göze alamayacak olan, "*Empire News*" gazetesi idi.

güzel bir başlangıçtı. Böylece daha görüşmenin başında kontrolü ele almıştım.

Konuşmam öngördüğüm sürede bitmişti. Bu zamana dek suskun kalma sebebimin Gizlilik Yasası olduğunu kati surette açıklayan daktilo yazısıyla kaleme alınmış bir beyanatı elden ele dolaştırdım. Bunu yapmak bana sorulara hazırlanmak için zaman kazandırdı. Soru kabul etmeye başladığımda aynı anda birkaç kişi birden soru yöneltti. Biri Lipton'dan bahsetti ve ben ona cevap vermeyi tercih ettim. “Ah, Lipton...” dedim, “*Bu bizi meselenin kalbine götürüyor.*” Lipton’ı dayandığı kanıtları açıklamaya ya da suçlamasına halk önünde yinelemeye davet ettim. Yirmi dakika kadar sonra gazetecilerden dört beş tanesi izin isteyip aceleyle ayrıldı. Güzel, diye düşündüm, bu sözlerimin akşam baskısına yetişeceğini gösteriyordu. Burgess hakkında ne düşünüyordum. Maclean ile arkadaş mıydım? Ortadan kaybolmalarını nasıl açıklıyordum? Neredeydiler? Siyasi görüşüm ne idi? Üçüncü Adam ben miydim? Hepsi kolaydı. Bir saat kadar sonra, bira ve İspanyol şarabının bizi beklediği yemek odasına geçtik (neyse ki sayımız azalmıştı). Bundan sonra ortama dostane bir hava hâkim oldu; sadece “*Daily Express*” muhabiri biraz ateşli davranmaya çalıştı, sorularının çoğunu “*yorumsuz*” bıraktım. Daha sonra öğrendiğime göre on bir yılını bu hikâyeye harcamıştı ve “*bunun beş yılı boyunca neredeyse konuyu araştırmaktan başka hiçbir şey yapmamıştı*” – bunu Anthony Purdy’nin *Burgess ve Maclean*¹⁰⁴ adlı kitabından aldım. Bu yüzden ısrarcılığını onun yüzüne vuramam. Sadece ona Skardon ile on beş günlük bir sorgulama kursu almasını önerebilirim.

Son ziyaretçilerim de gittiğinde yemek vakti geçmişti. Akşam baskısında çıkan haberler daha fazlasını gereksiz kılmıştı. Lipton’a meydan okuyuşum tam olarak kendi kelimelerimle ve büyük puntolarla yazılmıştı. Durumun lehime olduğu erkesi gün sabah gazeteleriyle de teyit olundu. Cana yakın bir gazeteci

104 Anthony Purdy, *Burgess and Maclean* (Londra, Secker and Warburg, 1963).

beni arayıp tebrik etti. Şimdi top Lipton'da idi. İlk akşam BBC onun Avam Kamarası'nda bir oturuma katıldığını fakat sessiz kalmayı tercih ettiğini bildirdi. Ertesi akşam teslim oldu. Parlamento muhabiri bana onun konuşmasının tam metnini vererek herhangi bir yorum yapıp yapmayacağımı sordu. İlk anda ki-barca özür dilediği için Lipton'ı tebrik etmeyi düşündüm. Ama bunun hak etmediği kadar abartılı olacağını düşündüğümünden, sadece şu kadarını söylemekle yetindim: *"Albay Lipton'ın doğru olanı yaptığını düşünüyorum. Benim için olay kapanmıştır."* İki haftadan sonra ilk kez annemi alıp dışarı çıkardım.

Olay gerçekten kapanmıştı ve yedi yıldan uzun süre de kapalı kaldı. Bundan sonra gelişen olayların ışığında beni temize çıkardığı için Macmillian'ı, dolayısıyla da hükümeti suçlamak çok kolay. Ama bunun sorumluluğu bambaşka bir yerde. Hükümetteki hiç kimse, özellikle de istihbarat servisindeki hiç kimse, 1955 yılı kadar erken bir tarihte, kamu açıklaması yapmak istemedi. Kanıtlar hiçbir sonucu sağlamıyordu; bu durumda beni ne suçlayabilir ne de aklayabilirlerdi. Popüler basının yanlış bilgilendirmesi ve Marcus Lipton'ın büyük gafı yüzünden harekete geçmek zorunda kaldılar.

Bu devasa fiyaskodan büyük ölçüde *"Baeverbook"* gazetesi sorumlu olarak görüldü. *"Beaverbrook"*, Eden ve Dışişleri ile aptalca düşmanlığı yüzünden bunu başlatmış ve sürdürmüştü. *"Daily Express"*'in Burgess-Maclean olayı için ilgili ilgisiz bilgi kırıntıları elde etmek üzere harcadığı parayı Dışişleri'nin deniz aşırı giderleriyle karşılaştırmak hayli ilginç olurdu. Ama her işte bir hayır vardır. Yedi yıl boyunca iyi bir geçim kaynağı olması ve Sovyet davama ileri hizmetim için *"Beaverbrook"*'un bu anlamsız davranışına minnettarım!

SON SÖZ: BAŞARDIM

1956'DAN 1963 yılına kadar Ortadoğu'daki deneyimlerimi, bu süreç boyunca bölgenin genel bir tarihinden ayrı olarak anlatmak pek uygun değildi. Bu biraz farklı bir kitap oldu. Ama benim orada, gazete muhabirliğine ek olarak, ne yaptığıma dair pek çok spekülasyon ortaya atıldı ve sanırım okuru bu noktada hiç aydınlatmamak pek yerinde bir davranış olmayacaktı. Aynı zamanda, çok yakın zamanlardan söz ediyor olmanın çekincesini de yaşamıştım. Eğer Britanya Hükümeti resmî evrakın halka açıklanmasında elli yıl kuralını uyguluyorsa, ben de beş ya da on yıl önce vuku bulmuş olayları anlatırken örtüleme hakkı iddia edebilirim. Bu sebeple okuru kendi hayal gücünün tuzaklarına düşmekten kurtarmak amacıyla, bazı gerçekleri sadece ima etmekle yetineceğim. Hayat çok basit olabilir. Bu sonuca varmamı sağlayan etken şu ki; İngiliz ve Amerikan özel servisleri benim 1955'e kadar olan faaliyetlerimi incelerken, Sovyet servisindeki devam eden kariyerime ilişkin hiçbir şey bilmiyorlardı.

Genellikle benim gazeteci kimliği altında SIS için çalıştığımı zannedilir. Gerçekten, beni kullanmamaları garip bir şey olurdu. Zira onların gazetecileri kullanmaları alışıl gelmiş olduğu

gibi, ben onların ihtiyaçlarını karşılayacak esaslı bir bilgi birikimine sahiptim ve gözlerine girmeyi başka herhangi birinden çok daha fazla istiyordum. Muhtemelen bu kitabı okuyacak olan Arap bir arkadaşımın endişelerini gidermek istiyorum. Aslında ne düşündüklerini Britanya Hükümeti'ne söyleyerek onlara gerçekten zarar verdiğimi düşünmüyorum. Zaten Britanya Hükümeti anlattıklarına pek ilgi göstermedi ve şimdi (Yaz, 1967) geldikleri noktaya bakın!

SIS'in benim Orta Doğu'daki varlığımdan faydalanmaya çalışmamasının tuhaf olacağı gibi, Sovyet istihbarat servisinin de bana ilgi göstermemesi mantık dışıydı. Beyrut'tan ayrılışımdan kısa süre sonra, bir İngiliz gazeteci, bir yayında, benim Beyrut'ta Sovyetler Birliği için ne yapmış olabileceğimi sormuş ve şu şaşırtıcı sonuca varmıştı; muhtemelen Beyrut'un yukarı tepelerinde, Shemlan'da yer alan Orta Doğu Üniversitesi Arap Araştırmaları hakkında bilgi aktarıyor olabilirdim. Hak ettiğinden çok daha kötü bir şöhrete sahip olan bu kurum ile ilgili olarak, elde edilen bütün bilginin, çoğu istihbarat servisi tarafından yedi yıl için verimsiz bir geri dönüşüm olarak değerlendirildiğini söyleyebilirim.

Gerçek şu ki Sovyetler Birliği, Orta Doğu gerçeği ile daha geniş bir açıdan ilgileniyor. Geniş hareket serbestisinin keyfini süren Birleşik Devletler ve Britanya hükümetlerinin bölge üzerindeki amaçları listenin en üstünde yer alıyor. Bu amaçların tayin edilebilmesi için ben hiç de kötü bir konumda değildim.¹⁰⁵ Benim olayımı araştıran bir yazar, benim nadiren doğrudan sorular yönelttiğim şeklinde bir yorumda bulunmuştu; ben gazetecilerin en az meraklı olanıydım. Elbette! Herhangi bir Amerikan ya da İngiliz görevlisine esaslı meseleler hakkında doğrudan sorular yöneltirseniz ya bir bahane ya da çok büyük bir yalanla

105 1963'te, Avam Kamarası'nda Bay Heat şöyle demişti: "Bay Philby Temmuz 1951'de Dış İşleri'nden istifa ettiğinden beri, herhangi bir resmî evraka erişim iznine sahip değildir. Geçtiğimiz yedi yıldan beri ise, Britanya'nın yasal nüfuz dairesi dışında yaşamaktadır."

karşılaşırsınız. Ama genel bir sohbet sırasında, görüşme ve tartışmada, muhatabınızın düşüncelerini kavramanız ya da politik kararlardaki dayanaklarını kestirmeniz imkânsız değildir.

Bir gazeteci için gerçek belgelere ulaşmak, imkânsız değilse de zordur. Ulaşılanlar da genelde ya tuzak ya da sahtedir. Bir belge sadece bir doküman olduğu için, okurun gözünde gerçekte hak ettiğinden daha yüksek bir değerde addedilmesini sağlayan romantik bir çekiciliğe sahiptir. Örneğin Amman'daki Birleşik Devletler Elçiliği'nin bir dokümanını ele alalım. Bu bir ilk taslak mı, ikinci taslak mı yoksa memorandum mudur? Resmî statüde mi yazılmıştır yoksa bir işkolik mi onu karalamıştır? Ciddi bir amaçla mı yoksa sadece onu yazanın itibarını yükseltmek için mi kaleme alınmıştır? Tutun ki hataya mahal vermeyecek şekilde Dışişleri Bakanı'nın geçen salı Büyükelçiye gönderdiği talimat olsun, bugün halâ geçerli midir? Kısacası, belgesel istihbaratın gerçekten değerli olabilmesi için, çok sayıda açıklama notlarıyla desteklenmiş ve tutarlı olması gerekir. Güvenilir bir bilgi kaynağı ile bir saatlik ciddi bir görüşme, çok sayıda gerçek belgeden kat be kat değerli olabilir. Elbette en iyisi, her ikisine de sahip olmaktır.

Böylece yedi yıl sonra Beyrut'u tek ederek Sovyetler Birliği'ne döndüm. Neden? Belki bir Dördüncü Adam bana tüyo vermişti. Belki birileri bir pot kırmıştı. Sadece artık yorulmuş olmam bile mümkün. Otuz yıl boyunca gizlilik, zahmetli bir yoldu ve bu yolda yürümenin hiçbir iz bırakmamış olmasını da bekleyemezdim. Sorunun cevabını tarihe bırakmanın doğru olacağı kanaatindeyim; ya da tarihin bu konuyla çok ilgilenmeyeceğini göz önünde tutacak olursak, gerçeği şimdiden defnedebiliriz.

Ama kaçışım hakkında, gizli servis konusunda çok sayıda güncel yazılı eserin kolay hazmedilir yaratıcılığının bir betimlemesi olarak, pek çok yayıncı açıklama talebiyle aradı. "*Saturday Evening Post*"ta bir köşe yazarı, benim faaliyetlerimin Lübnan Polisi tarafından gizli takip altında olduğuna dair, Amerikalı

bir şekerlemeci, aşırı hızda taksi sürüşleri ve gece fotoğrafçılığı gibi harika detaylarla dolu heyecan verici bir hikâyeye kaleme almıştı. Yazarın bu hikâyeyi şaka yollu üretip üretmediğini bilmiyorum; eğer ben onu yanlış değerlendirmediysem, bu tür zırvalara prim vermek için fazla akıllı birisiydi. Bir başka yazar, John Bulloch, Britanya ile gizli bir anlaşma yapan Lübnanlıların benim gitmeme mahsus göz yumdukları teorisini geliştirdi. Bu iddiasını destekleyecek tek dayanağı, Lübnan istihbaratının, benim onların bilgisi haricinde dışarı çıkmayı başaramayacağım kadar “çok etkin” olmalarıydı. Korkarım bu bölgesel koşullara tamamen kayıtsız kalmanın bir göstergesidir. Beyrut, dünyadaki en canlı kaçakçılık ve karşı casusluk merkezlerinden birisidir. Her ay düzenli olarak düzinelerce insan Lübnan sınırlarını yasa dışı olarak geçmekte ve sadece birkaç tanesi kayıtlı altına alınabilmektedir!

Fanteziler elbette Sovyetler Birliği’nde de peşimi bırakmadı. Nerede olduğuma dair raporlar şaşırtıcı derecede çok ve çeşitli idi:

“Prag’da yaşıyorum; Karadeniz Rivierası’ndayım; ruhsal çöküntüden dolayı sanatoryumdayım. Moskova dışında bir sayfiyede yaşıyorum; Moskova dışında devlete ait büyük bir evdeyim; bir taşra kasabasında saklanıyorum. 1955’teki başarısız Afro-Asya girişiminde Sovyet delegasyonuna eşlik ettim; Şam’dan pek uzakta olmayan Bloudan’da bir Sovyet kültürel kuruluşunda çalışıyorum.”

Bu saçmalıkları yayınlayanların hiçbirinin buna kendilerinin de inanmayacağı açık. Ama eğer illa tahminde bulunma ihtiyacı duyuyorlarsa, neden bu kadar saçma tahminler öne sürüyorlar? Bu olasılıkların karşısında yer alan ihtimal, benim Moskova’da ve tıpkı diğer milyonlarca Moskovalı gibi bir apartman dairesinde yaşadığım olmuştur. İşte bu fikri üretenlerin tahmini tamamen doğrudur.

Benim olayım hakkında bazı Batılı yorumcuları boş yere şaşırtan bir etkenden bahsederek bitirmek istiyorum. Ardında gerçek düşüncelerimi sakladığım, liberalizmin sis perdesi idi.

Beni Beyrut'tan tanıyan bir gazeteci Ortadoğu'dayken vurguladığım liberal fikirlerin gerçek düşüncelerim olduğunu söylemişti. Bir arkadaşım ise buna gerçekten inanmamış olsaydım, böyle liberal-entelektüel bir çatı kuramayacağım yorumunu getirmişti. Her iki açıklama da biraz komplimandı. Bir istihbarat görevlisinin ilk görevi, sadece kimliğini değil, ayrıca kişiliğini de gizlemektir. Elbette benim görüşlerimin yanlış değerlendirilmesi için pek çok sebep var. Ortadoğu'ya vardığımda, ardımda – aralarında sinayıcı süreçlerin de olduğu – yirmi yıldan fazla zamanın deneyimi vardı. Dahası, zorlu sularda, en ufak bir hatanın sadece korkunç olarak tanımlanabilecek sonuçlara yol açacağı Nazi Almanya'sı ve Faşist İspanya'da vaftiz edilmiştim.

PHILBY'NİN KARIYER KRONOLOJİSİ

1912	Harold Adrian Russel “ <i>Kim</i> ” Philby, Hindistan, Amballa’da, daha sonra tanınmış bir Arap dili-kültürü uzmanı olacak ve Müslümanlığı seçecek olan Harry St. John Philby ile Dora Philby’nin oğlu olarak dünyaya geldi.
1925	Philby Westminster Okulu’na gitti.
1929	On yedi yaşında Cambridge Trinity Kolej’e girdi ve Cambridge Üniversitesi Sosyalist Topluluğu’na katıldı.
1931	İşçi Partisi Hükümeti’nin yenilgisi. Philby daha ateşli bir sosyalist oldu.
1932	Cambridge Üniversitesi Sosyalist Topluluğu’nun muhasebesinden sorumlu oldu.
1933	Cambridge’ten ekonomi diplomasıyla ve inanmış bir komünist olarak ayrıldı. Ardından, Dr. Engelbert Dollfuss’un Şubat 1934’te ilk darbesine hazırlandığı Viyana’ya gitti. Philby, burada Sovyet ajanı oldu.
1934	Viyana’da hükümet ile sosyalistler arasında çatışma. 24 Şubat’ta Philby, Litzi Friedman ile evlendi. Viyana’da sosyalist hareketin çöküşünden sonra eşile birlikte İngiltere’ye döndü. Liberal, aylık “ <i>Review of Reviews</i> ” adlı dergide ikinci editör oldu ve gizli olarak Anglo-Germen Derneği’ne katıldı. Burgess de aynı derneğin bir üyesiydi. Komünist geçmişini gizleyebilmek için Berlin’deki Nazi Bakanlıklarını birkaç kez ziyaret etti.
1937	“ <i>The Times</i> ”ın savaş muhabiri olarak İspanya’ya gitti ve savaşta Franco saflarında izledi.

1938	Bizzat Franco tarafından “ <i>Red Cross of Military Merit</i> ” madalyası ile ödüllendirildi.
1939	Temmuz’da İspanya’dan ayrıldı ve Arras’taki Britanya karargâhında “ <i>The Times</i> ” muhabiri olarak göreve başladı.
1940	Britanya kuvvetlerinin Avrupa’yı boşaltmasından sonra İngiltere’ye döndü. Britanya Gizli Servisi tarafından işe alındı ve SIS’te Guy Burgess’in altında D Şubesi’ne bağlandı. Hertfort yakınlarındaki Brickendonbury’de istihbarat çalışmaları için kurulan okulda görevlendirildi. Okulun dağıtılması üzerine Londra’da Özel Operasyon’a nakledildi ve Beaulieu, Hampshire’da sabotaj ve yıkıcı faaliyetler konusunda eğitim vermek üzere yeni kurulan okulda eğitim personeli arasına alındı.
1941	SIS’te, Binbaşı Cowgill’in altında V. Şube’ye nakledildi. Philby, İberya masasında görevli ve İspanya ile Portekiz’deki Britanya istihbaratından sorumluydu.
1942	İkinci eşi Aileen Furse ile evlendi. Norman Pearson başkanlığındaki OSS grubu, Britanya Gizli Servisi ile işbirliği için Londra’ya geldi. Yeniden yapılandırılan karşı casusluk üniteleri bağlamında, Philby’nin sorumlu olduğu saha Kuzey Afrika ve İtalya’daki casusluk faaliyetlerini kapsayacak ölçüde genişletildi.
1943	V. Şube St. Albans’tan Londra’ya nakledildi.
1944	Komünizm ve Sovyetler Birliği’ne yönelik operasyonlar düzenlemek üzere tasarlanmış yeni kurulan bir şubenin (IX. Şube’nin) başına getirildi.
1945	Volkov Olayı. Philby’nin durumu “ <i>konusmak</i> ” isteyen bir Rus ajanı tarafından ciddi biçimde tehdide maruz kaldı.
1946	“ <i>Saha</i> ” görevine atandı. Resmî olarak Britanya Elçiliği Birinci Sekreteri, aslında buradaki SIS şubesinin başında görev yapmak üzere Türkiye’ye gönderildi.
1949	CIA ve FBI ile işbirliği kapsamında en üst derecedeki Britanya Gizli Servis memuru olarak, Washington’a SIS temsilcisi olarak gönderildi. Arnavutluk’ta Enver Hoca rejimini devirmek için Antikomünist ajanların bölgeye gönderilmesi yolundaki başarısız Anglo-Amerikan girişiminde bulunan Özel Politika Komitesi’nde yer aldı.

1950	Guy Burgess, Britanya Elçilği'nde İkinci sekreter olarak Washington'a geldi ve Philby onu Nebraska Caddesi'ndeki evinde ağırlamak üzere davet etti.
1951	Philby, Dışişleri'nde diplomat ve Sovyet ajanı olan Donald Maclean hakkındaki artan kuşkular konusunda bilgilendirildi. Burgess, Büyükelçi Franks tarafından uzaklaştırıldı ve İngiltere'ye döndü. Ardından, 25 Mayıs'ta Burgess ile Maclean ortadan kayboldular. Baltık üzerinden Rusya'ya kaçmışlardı. Philby sorgulanmak üzere Londra'ya çağırıldı ve görevinden istifa etmesi istendi.
1952	Bu senenin yazında Philby'nin Milmo tarafından sorgulandığı ünlü " <i>Gizli Duruşma</i> " gerçekleşti.
1955	Burgess – Maclean olayı hakkında hükümetin Detaylı Raporu. 25 Ekim'de Marcus Lipton, Avam Kamarası'nda Üçüncü Adam, Philby'yi gündeme getirdi. Harold Macmillian, Philby'nin Britanya çıkarlarına ihanet ettiğine dair hiçbir kanıt bulunmadığında ısrar etti. Yine de Burgess ile işbirliği yüzünden görevinden alınmıştı.
1956	Eylül'de " <i>Observer</i> " ve " <i>Economist</i> " muhabiri olarak Beyrut'a gitti. Büyük olasılıkla yine SIS tarafından görevlendirilmişti. Ama aynı yıl, Philby'nin Sovyet ajanı olmasından kuşkulanan Dick White, SIS'in başına getirildi.
1957	Philby'nin ikinci eşi Aileen öldü.
1958	Philby, Eleanor Brewer ile evlendi.
1962	George Blake yakalandı. Artık Philby'nin Sovyet ajanı olduğu biliniyordu.
1963	23 Ocak gecesi Philby Beyrut'ta ortadan kayboldu. Sovyetler Birliği, Philby'ye Moskova'da politik koruma sağlandığını açıkladı. 3 Mart'ta Bayan Philby, eşinden Kahire'den gönderilmiş bir telgraf aldı. 3 Haziran'da " <i>Izvestia</i> " gazetesi Philby'nin Yemen'de olduğunu bildirdi. 1 Temmuz'da Britanya Hükümeti, Philby'nin 1946 öncesinden beri Sovyet casusu ve Üçüncü Adam olduğunu açıkladı.
1965	SSCB tarafından verilen en yüksek payelerden biri olan " <i>Kızıl Bayrak Şeref Nişanı</i> " ile ödüllendirildi.

KIZIL AJAN

"İSTİHBARAT SAVAŞLARI"

KIM PHILBY

Philby'i duydukları gece, istihbarat alemindeki birçok insan günah çıkardı... Gerçeğin ne olduğuna yönelik şüphe duymak başka, bu gerçeği birisinin ağzından duymak başka bir şeydi. Aniden oyunun tadı kaçmıştı ve "Rubicon Nehri geçilmişti." Philby gibi sevdiğiniz, beraber içtiğiniz hatta hayran olduğunuz birisinin her şeye ihanet ettiğini görmek. Tüm ajanları ve boşa harcanan operasyonları düşünmek: Masum bir gençliğin kaybolup karanlık çağların başlaması gibiydi.

Peter Wright, MİS'in eski Başkan Yardımcısı

Kim Philby kimilerine göre bir şeytan ya da hain olmasına rağmen gerçek bir efsanedir. Onun hayat hikayesi ya da zekice kurgulanmış benzerleri pek çok modern casus romanına ilham olmuştur.

Robert J. Lamphere, FBI Ajanı

Philby gerçek benliğini asla ifşa etmemiştir. Ne İngilizler ne beraber olduğu kadınlar ne de biz, onun üzerini örten esrarengiz zırhı delmeyi başaramadık. Casusluktaki büyük başarısı onun hayatıydı ve öldüğü güne kadar bu böyle devam etti. Ama en sonunda Philby'nin herkesle- bilhassa bizle- alay ettiğinden şüphe duydum.

Yuri Modin- "Cambridge Ajanları"ndan sorumlu KGB yetkilisi

Philby'nin bir evi, kadını ve inancı yoktu. Doğuştan gelen üst sınıf kibrinin ardında, macera hazzı, hiçbir zaman sadakatine layık olmayacak bir kendinden nefret etme ya- tıyordu. O, tedavisi mümkün olmayan aldatma hastalığının esiriydi.

John Le Carré

"bilgi berekettir."

/ilgikultursanat
/ilgikultursanatyayinlari
/ilgikultursanat

www.ilgikultur.com

